
37
47 D
7

DISSERTATIO
APOLOGETICA
REV. PAT. LECT.
JOSEPHI AUGUSTINI ORSI
ORDINIS PRAEDICAT.

DISSERTATIO APOLOGETICA
PRO SANCTARUM
PERPETUAE, FELICITATIS ET SOCIORUM MARTYRUM
ORTHODOXIA ADVERSUS
SAMUELEM BASNAGIUM

Auctore
R. P. JOSEPHO AUGUSTINO ORSI O.P.
FLORENTIAE AD SANCTUM MARCUM SAC. THEOLOGIAE LECTORE.

ACCEDIT
FRANCISCI CASTILIONENSIS
MARTYRIUM ANTONIANUM,
SEU
BEATI ANTONII DE RIPOLIS ORDIN. PRAEDICAT.
AB EODEM URSIO NOTIS ILLUSTRATUM.

FLORENTIAE. MDCCXXVIII.
Typis Bernardi Paperini, Typographi S. R. C. Magnae Principis Viduae ab Etruria.

CUM APPROBATIONE.

Eminentiſs.mo ac Reverendiſs.mo Principi

PROSPERO LAMBERTINO
S. R. E. CARDINALI.

F. JOSEPH AUGUSTINUS ORSI ORD. PRAED.

Perpetuam Felicitatem.

NTER praecipua Catholicae Eccleſiae ornamenta, EMINENTISSIME PRINCEPS, *merito illa ſemper habita eſt*

ingens

ingens & immensa Martyrum multitudo, quorum aucta tropaeis est, & illustrata victoriis. Si enim florentibus olim Reipublicae aut Imperii rebus, summum Romanae Urbis decus fuit, tot peperisse Heroas, qui ob Patriae libertatem vindicandam, & Imperii fines tuendos, aut etiam amplificandos, sanguinem profuderunt: Quis non Romanam Ecclesiam summis in caelum laudibus extollat ob partam sibi tot Filiorum suorum sanguine gloriam, & actos de universis Nationibus, ac de immanissimis Tyrannis triumphos? Non est itaque, EMINENTISSIME DOMINE, *cur miremur, si recentiores Haeretici, qui se ab Ecclesiae Romanae Communione nefario schismate sejunxerunt, hanc*

ejus

ejus gloriam ſi non omnino exſtinguere, quod fieri certe non poterat; attamen, quod proximum erat, velut injectis nebulis obſcurare conati ſunt. Fuit enim, ut noſti, qui per ſummam injuriam atque temeritatem, edita de paucitate Martyrum *Diſſertatione, lectiſſimum fortiſſimorum militum exercitum decimaret. Sed haec paucorum inſania fuit. Pars longe major eorum exſtitit, qui non minorem in Eccleſiam Catholicam invidiam inde concitaverunt, quod ſuis, ut blaterant, non contenta Martyribus, alienos etiam & Haereticos adoptarit, & in ſuis Faſtis nullo adhibito delectu deſcripſerit. Qua in re Baſnagii temeritas & audacia omnem exceſſit modum, ut qui non unum aut al-*

terum,

terum, aut obſcuri nominis Martyres, gravibuſque fretus momentis; ſed plures, & celeberrimos, atque imprimis inſignes, levibus uſus atque inanibus conjecturis, uti Montaniſtas traduxit. Quis enim inter antiquos Martyres majori quam Perpetua & Felicitas famae celebritate reſplenduit, & per ora hominum volitavit? Eas tamen Baſnagius Montaniſmi reas agere non dubitavit; & eadem opera Catholicam Eccleſiam inſimulare, quod, Haereticis adſcitis, ſuorum Martyrum Catalogum auxerit. Quae quidem injuria non in eas tantum, quas laudavi Ss. Mulieres, ſed in eos etiam, ſane non paucos, qui ſe illis mortis ſocios addidere, aut in earum Actis celebrantur, manifeſte redun-

dat.

dat. Hos enim omnes ejusdem fuiſſe conſtat aut Catholicae, aut Haereticae communionis. Atrociſſimam calumniam, EMINENTISSIME PRINCEPS, *ferre non potui & ſurdis auribus praeterire. Unde ad eam propulſandam, Diſſertatationem hanc adornavi, quam Tibi jam deſtinaram, quum in Romana Curia, inter alia quae optime adminiſtrabas officia, Promotoris Fidei munere praeclariſſime fungebaris. Quo enim potius quam Tuo Nomine & auctoritate munita in apertam lucem prodiret? Ad Te namque illa tum cura pertinebat, ut Sanctorum cultum non tuereris modo, ſed etiam pro virili parte proveheres. Atque utinam,* EMINENTISSIME DOMINE, *tantum mihi, in ad-*

 feren-

ſerenda Beatiſſimorum Martyrum orthodoxia, nervorum & ingenii fuiſſet; quantum Tibi olim, in Sanctorum virtutibus aeſtimandis ac meritis diſcernendis, doctrinae & ſagacitatis fuit; egregium illi profecto vindicem ac defenſorem nacti fuiſſent, neque eſſet, cur iſthaec Elucubratio ex alterius nomine & auctoritate pretium commendationemque requireret. Nunc vero quoniam in hoc tenuiſſimo labore meo nihil ferme laude dignum animadverto, praeter ſtudium ac voluntatem coërcendi Heterodoxi Cenſoris temeritatem, & ab eo illatam SS. Martyribus injuriam penitus conterendi: propterea Tu illi quaeſo gratiam adjunge, ſplendorem, decus, & ornamentum. Nihil enim horum Li-

bro,

bro, quem non despexeris, sed benigne susceperis, & patrocinio Tuo foveris, deesse aliquo modo potest. Nam sufficit ad haec omnia, ad ornatum scilicet & pretium Operis, ad ejusque commendationem, praeclarissimum & longe lateque resplendens EMINENTIAE TUAE *Nomen, quod in vestibulo exhibeat, & ipsa statim fronte praemittat. Quod enim Tu probaveris, quis contemnere audeat, aut pro nihilo ducere? Tu, inquam, quem ob egregias animi dotes, & eximia in Romanam Ecclesiam merita SS. D. N.* BENEDICTUS XIII. *in amplissimum Purpuratorum ejusdem Ecclesiae Patrum Senatum, summa cum totius Christianae Reipublicae gratulatione, nuper adscivit. At quamvis*

Bonis omnibus ob altissimam ad quam provectus es dignitatem gaudendum merito fuerit ac triumphandum: gratissimum id tamen Praedicatorum Ordini jure optimo fuit: ut qui certo futurum credat, ut in Eminentissimo Gradu, & amplissimo Ordine constitutus, eum sic diligere sic colere pergas, quomodo dilexisti adhuc & coluisti. Novam itaque Tibi gratulans dignitatem, hoc EMINENTIAE TUAE *Munusculum offero: quod ut magis laeto alacrique vultu respiceres, B. Antonini de Ripolis Martyris Nostri Acta eidem conjunxi, a Francisco Castilionensi haut inconcinne literis tradita, & Jacobo Cardinali Papiensi oblata, doctrina non minus quam Purpura Eminentissimo. Novi enim, ac probe*

novi,

novi, pro eo quo Praedicatorum Ordinem amore prosequeris, quam Tibi cordi sit, ut sanctitate illustrium Virorum, quos ille Ordo innumeros Ecclesiae peperit, gloria & honor in dies magis ac magis amplificentur. Hoc igitur, quod esse volo observantiae erga Te meae aeternum monumentum, benigno laetoque suscipe vultu: dum Sacram Purpuram Tuam venerabundus exosculans, a Sanctis Martyribus, quarum apud Te potissimum ut harum rerum aequissimum judicem caussam ago, quam in Nomine gerunt, PERPETUAM *Tibi adprecor* FELICITATEM.

PRAE-

Στρατὸς τοῦ Κυρίου, οἱ Ἅγιοι .... τῆς οὖν δεδομένης αὐτοῖς παρὰ τῆς ἐκκλησίας τιμῆς, ἀπαμφιοῦμεν αὐτούς; ὢ θρασείας χειρός. ὢ τολμηρᾶς γνώμης, ἀντεριζούσης Θεῷ, καὶ τοῖς αὐτοῦ ἀντιπραττούσης προστάγμασιν.

Exercitus Domini sunt Sancti . . . . Hisne igitur suum negabimus honorem, quem concessit ipsis Ecclesia? O audacem manum! O temerariam mentem, quae cum Deo contendit, ejusque jussis adversatur!

S. Johann. Damascen. Orat. I. de Imaginib. num. XXI.

P R Æ F A T I O.

Uotieſcumque ad animum revoco, hinc innumera illa ſane, maximaque commoda, quae ex Arte Critica, modeſte religioſeque pertractata, in literariam Rempublicam profluxerunt: inde vero innumera mala & incommoda, quae in eamdem inreligioſi quidam ac temerarii Cenſores importarunt: id mecum reputo, nullam eſſe aliam diſciplinam, quam oporteat majori prudentia, & judicio, ac religione tractare. Quum intra Grammatices fines haec facultas fere continebatur, & in Poëtarum emendatione arbitrium praecipue ſuum exercebat; tam multa, dum nimium conjecturis ſuis indulgent, indocti Critici audaceſque peccarunt, ut ea demum Homeri Poëmata (in quibus tamen emendandis, Veterum Grammaticorum induſtria potiſſimum verſata eſt) emendatiſſima Ara-

ti

ti judicio habenda essent, quibus Critici medicas, ut volunt, manus neutiquam admovissent. Roganti enim Timoni, qua ratione emendatissimum Homeri poëma habere posset, respondit (1): *Si in antiquos incideret codices, non vero jam correctos*. Postquam vero haec eadem disciplina latius imperium provexit; & cum Sacris Interpretibus in Divinorum Codicum ἐξηγήσει, tum etiam Theologis in Sanctorum Patrum, & Conciliorum locis restituendis, & veris Historiis a falsis discernendis, operam accommodavit; longe graviores ex Criticorum inscitia, vel audacia in eam abusus inrepserunt. Quod enim de Arati Poëmate in ejus vita queritur Hipparchus (2), a multis scilicet, Pictoribus, Astronomis, Grammaticis, Geometris, dum quisque pro lubitu propriam lectionem, & interpretationem effingit, fuisse corruptum: ita in universo Sacrae Theologiae, aut Ecclesiasticae Historiae corpore, dum unusquisque quam mavult Sacrorum Codicum, & Sanctorum Patrum lectionem multis in locis substituit, aut receptis Historiis fidem ad libidinem derogat; nihil jam sani imperitorum Criticorum audacia reliquisset; nisi illata ab imperitis Medicis vulnera, aliorum prudentia dexteritasque sanasset. Quo fit, ut sapientis prudentisque Critici industria minus jam, in tanta bonarum Artium

(1) Εἰ τοῖς ἀρχαίοις ἀντιγράφοις ἐντυγχάνοι, καὶ μὴ τοῖς ἤδη διωρθωμένοις.
(2) Ἐλύμηναν δὲ πολλοὶ τοῦτο τὸ ποίημα ζωγράφοι, καὶ ἀστρόνομοι, καὶ γραμματικοὶ, καὶ γεωμέτραι· ἕκαστος αὐτῶν πρὸς τὸ βούλημα τὸ ἴδιον γραφὰς, καὶ ἐξηγήσεις ἰδίας ποιούμενοι.

tium & literarum luce, adversus hominum inscitiam, aut subdolas artes, quibus olim errorum monstra in omne disciplinarum genus invecta sunt, invigilare debeat; quam adversus quorumdam immoderatam intemperantiam, qui ad humanam fidem penitus labefactandam, disciplinae hujus longe utilissimae praeceptionibus abutuntur. Ea est hodie exercendae hujus facultatis, & omnia emendandi corrigendique prurigo; ut minus jam periculum sit, ne E. G. Gennadii Liber de Ecclesiasticis Dogmatibus Augustino, Pelagii in Paulli Epistolas Commentarii Hieronymo, Liber de Cardinalibus Christi Operibus Cypriano ut olim tribuantur; quam ne Augustino, ipsi, ut ita dixerim, Libri de Civitate Dei, Hieronymo Liber de Scriptoribus Ecclesiasticis, & Cypriano Liber de Lapsis abjudicentur. Minus jam verendum, ne quis Liberium Constantii Augusti minis cessisse deneget, & Athanasii damnationi numquam subscripsisse contendat; quam ne ob admissum promiscue omnium Haereticorum baptismum, eorum etiam qui legitima forma non utebantur, erroris Stephanus arguatur. Minus denique timendum, ne Haereticus aliquis Pseudo-Martyr in Ecclesiarum Martyrologia, & Sacra Diptycha recipiatur; quam ne e Sacris Fastis, quamvis contestata plurium seculorum auctoritate eorum sanctitate atque virtute, veri jam Christi Martyres expungantur. Ea

eſt enim praeſentium temporum conditio, ut dum aliquis acuti Critici ſeverique Cenſoris palmam ferat, ſibi licitum eſſe putet, & in Sanctorum famam atque exiſtimationem, & in ſacratiſſima quaeque antiquitatis monumenta graſſari. Tot inter antiquos Martyres, quorum Eccleſia gloriatur triumphis, nulli ferme eſſe videbantur, de quibus quiſquam difficilius pravam aliquam opinionem in animum inducere potuiſset, quam de SS. Perpetuae, Felicitatis, & Sociorum Martyrum religione: nulli ferme, quorum jam inde ab initio in Eccleſia cultus melioribus argumentis, & magis firmis rationibus niteretur. Eccui enim in mentem aliquando veniſſet, Sanctos Martyres, per quindecim jam ab eorum Martyrio ſeculorum decurſum omnium honori & admirationi habitos, in jus vocare, & veluti Montaniſtas traducere? Verum, quid non audeat nullis circumſcripta limitibus Critices exercendae libido? Baſnagius tandem repertus eſt, qui poſt adeo longum temporis intervallum, Perpetuam, eoſque Martyres, qui ſe mortis ſocios ipſi addidere, Montaniſmi reos ageret, & de grege Montaniſtarum fuiſſe ſuſpicaretur. Sententiam ille ſuam Actorum Eruditorum Lipſiae Concinnatoribus (1) adprobavit: nec dubium, quin iſti auctoritate ſua eamdem in alios opinionem tranſlaturi ſint, niſi res ad exactius examen revocetur,

&

(1) Supplem. Tom. VI. Sect. IV.

& omnes iniquae suspicionis nebulae dissipentur. Turpe profecto esset, ut quum tot jam gravissimi Viri, vel ad liberandum Platonem ab impacta ipsi, ut existimant, de Ideis separatis calumnia; vel ad purgandum Aristotelem reum a quibusdam sublatae de medio Providentiae peractum, libros & Apologias in publicum emiserint: quum summus Vir Petrus Gassendus, scripta pro Epicuro Apologia, sibi optime visus fuerit, suum in hoc Philosopho ab iniquis suspicionibus, quibus ferme hactenus laboraverat, vindicando, studium & operam collocasse: qui se beatorum Martyrum, a quibus Christiana Religio tot aucta tropaeis est; qui tot Catholicae Fidei adversus impiam Idolorum superstitionem victorias sanguine suo pepererunt; qui denique tot nobis, quae sectaremur, fidei, pietatis, religionis, caritatis, fortitudinis, omniumque aliarum virtutum exempla reliquerunt, vindicem praestaret, nemo reperiretur. Id vero in caussa fuit, cur in me, licet huic operi minus idoneum, id tamen muneris ultro susciperem; retundendi scilicet, profligandique intentatas Sanctis hisce Martyribus ab Heterodoxis quibusdam Censoribus contumelias. Id autem muneris, cum ut ea, qua par erat, fide diligentiaque praestarem, tum ne illud Criticae facultatis contemtu, aut veros Criticos lacessendi prurigine, quos plurimi sane facio, suscepisse viderer; omnem adhibui sollicitu-

 dinem,

dinem, ut nihil huc nisi genuinum, nisi ad severioris Critices regulas exactum, adferrem. Non is ego sum, qui disciplinae hujus longe utilissimae merita pro dignitate non aestimem, qui commoda non agnoscam, quae tot clarissimi Viri ejusdem facultatis usu in literariam Rempublicam invexerunt. Gaudeo, me hoc seculo natum esse, in quo Patres, aliosque veteres Scriptores habemus ab innumeris, quibus antea scatebant, mendis, Criticae Artis opera repurgatos; eorumdem Scriptorum Opera genuina laudatae facultatis praesidio a spuriis nothisque segregata, quorum antea permixtione misere foedabantur; Ecclesiasticam denique Historiam commentis & fabulis expurgatam, quibus olim fuerat ab indoctis Fabulatoribus consporcata. Denique tantum abest, ut suas Criticae Facultatis Professoribus laudes invideam, ut ipsos etiam Heterodoxos, ubi recte ea disciplina usi sunt, non sine laudis praefatione compellem, & eorum etiam testimoniis utar: quod tamen dum in hacce mea Dissertatione, sive alibi facio, illud Gravesonii nostri [1], Romae scribentis, Lectorem praemonitum esse volo; me non eorum doctrinam & dogmata, sed eruditionem dumtaxat commendare: & quod de Eusebio Caesariensi Arianae factionis signifero, adversus Rufinum scribens, olim ajebat Hieronymus:

(1) Praefat. ad Tract. de Script. Sac. in fine.

mus [1]: *Doctissimum dixi, non Catholicum, ne more solito mihi & in hoc calumniam struas*; id etiam de Pearsonio, Doduvello, & aliis, quorum heic aliquando testimoniis utor, ad Heterodoxos Criticos Suorum armis revincendos, intelligi volo; doctissimos illos a me dictos esse, non Catholicos, non Orthodoxos, non verae fidei aut religioni addictos, ne & hoc aliquis, Rufino forsitan non absimilis, in invidiam & calumniam aliquando trahat. Non jus itaque tueri, & caussam defendere, sed palam & aperte prodere, mihi visus essem, si eo genere probationis usus fuissem, quod ad quorumdam palatum magis forsitan sapuisset, & innumera huc coacervassem, vel dubia, vel apocrypha, vel accepta e recentium Sanctorum Historiis documenta, quae omnia Protestantes, licet impie, derident tamen, & se iis minime persuaderi patiuntur. Pauca itaque malui, sed certa, & ex indubiis ratisque monumentis adferre, quam plurima, eaque sublestae fidei, & ab Adversariis, aut omnino non admittenda, aut facile refellenda. Quamvis non adeo pauca mihi suppeditarint ex probatis monumentis, pro Sanctis hisce Martyribus, argumenta, ut non justae Dissertationi satis fuerint; &, ut mihi videtur, aut saltem in votis est, justae etiam Beatorum eorumdem Martyrum defensioni.

Dis-

(1) Lib. 2. Apolog. adverf. Rufin.

Dissertationi, SS. Martyrum Acta ex Theodorici Ruinarti Editione, quae est omnium emendatissima, praemittere visum est; ut qui adornatam a Clarissimo Viro Actorum Prim. Martyr. Collectionem ad manus non habent, his interim utantur, & plenam heinc hauriant & ordinatam rerum a nostris Martyribus gestarum notitiam.

IN-

INDEX
CAPITUM, ET PARAGRAPHORUM
APOLOGETICAE
HUJUS
DISSERTATIONIS.

CAPUT PRIMUM.

Externis argumentis ex Ecclesiae, & veterum Patrum auctoritate petitis SS. Perpetuae, Felicitatis, & Sociorum Martyrum Orthodoxia vindicatur.

V. Ec-

CAPUT SECUNDUM.

Basnagii externis adversus SS. Martyres argumentis occurritur.

CA-

CAPUT TERTIUM.

Internis Basnagii adversus nostros Martyres argumentis generale responsum adhibetur.

CAPUT QUARTUM.

De visionum, aliorumque caelestium donorum, per priora Ecclesiae secula, copia & ubertate disseritur.. Veteres Christianos, &, omnium opinione, genuinos Christi Martyres non minori, quam Perpetuam, fiducia Divinis hisce Spiritus Sancti charismatis usos fuisse, demonstratur.

†† III. De

CAPUT QUINTUM.

Nihil in Perpetuae revelationibus contineri, quod in Catholicam Martyrem non apprime conveniat.

CAPUT SEXTUM.

Martyrum nostrorum virtutes, & visionum fructus ostendunt, Divino illos fuisse Spiritu adflatos, & eorum revelationes Deo esse tribuendas.

CAPUT SEPTIMUM.

Perpetuam, Sociosque Martyres Prophetico fuisse Spiritu adflatos, ex Vaticiniorum eventis, & miraculis demonstratur. Eorum doctrinam, & conversationem fuisse a Montanistarum Dogmatis & institutis per quam alienas.

AP-

APPROBATIONES.

NOS FR. THOMAS RIPOLL
SACRAE THEOLOGIAE PROFESSOR,

AC TOTIUS ORDINIS PRAEDICATORUM HUMILIS MAGISTER GENERALIS ET SERVUS.

HArum ſerie, noſtrique authoritate Officii licentiam concedimus Rev. Pat. Lectori Fr. Joſepho Auguſtino Orſi Congregationis noſtræ Sancti Marci de Florentia, ut poſſit Typis mandare Opus, cui titulus: *Diſſertatio Apologetica pro SS. Perpetuae, Felicitatis, & Sociorum Martyrum Orthodoxia, adverſus Samuelem Baſnagium, &c.* Item: *Franciſci Caſtilionenſis Martyrium Antonianum, ab eodem Urſio Notis illuſtratum.* Dummodo prius examinetur, & approbetur a RR. PP. F. Dominico Celi Sacrae Theologiae Magiſtro, & F. Seraphino Loddi Sacræ Theologiae Profeſſore noſtri Ordinis, & ſervatis aliis de jure ſervandis. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.

In quorum Fidem, &c. Dat. Romae in Conventu noſtro S. Mariae ſuper Minervam die 20. Decembris 1727.

FR. THOMAS RIPOLL.
Magiſter Ordinis.

Reg. fol. 7.
FR. DOMINICUS PONSI
Mag. Ex-Provinc. & Socius.

Approbationes.

EX mandato Reverendiſſimi P. Fr. Thomae de Ripoll Magiſtri Generalis Ordinis Praedicatorum, vidi, & attente perlegi Opus Pat. Fr. Joſephi Auguſtini Orſi Lectoris primarii in Conventu S. Marci de Florentia, cui Titulus: *Diſſertatio Apologetica pro SS. Perpetuae, Felicitatis, & Sociorum MM. Orthodoxia, adverſus Samuelem Baſnagium, &c.* Et: *Franciſci Caſtilionenſis Martyrium Antonianum ab eodem Urſio Notis illuſtratum:* & quia omnia, quae in eo continentur, conſona ſunt noſtrae Fidei, dogmatibus Eccleſiae Catholicae, & ſingulari eruditione exarata, cenſeo poſſe typis mandari.

Dat. Florentiae in Conventu S. Mariae Novellae XII. Kalendas Februarii 1727. ab Inc.

Ego F. Dominicus Celi Mag. & Ex-Provincialis Ordinis Praedicatorum.

SUperciliosa Samuelis Baſnagii adverſus celebres SS. Perpetuae, Felicitatis, Sociorumque triumphos, per tot ab eorum Martyrio ſecula univerſalis Eccleſiae judicio, & veterum Patrum unanimi conſenſione comprobatos, oblatrandi, imo & convitia jactandi prurigo, in hacce nupera Diſſertatione ab Ad. R. P. Lect. Sacrae Theologiae F. Joſeph Auguſtino Orſi Ord. Praed. perdocte, ut moris illius eſt, elaborata, & a me juſſu Reverendiſſimi P. Mag. Generalis, F. Thomae Ripoll ejuſdem Ordinis attente perlecta, ita abſumitur, retunditur, & eluditur, ut tibi Chriſtiane Lector, nil luculentius, firmius, & validius exoptandum ſuperſit. Opus ſane doctiſſimo Viro dignum, quo authoritate Scripturae Eccleſiae Inſtitutionem adſtruit, teſtimoniis SS. Patrum confirmat, rationibus ſolidiſſimis corroborat, accurata methodo, ſacra eruditione, nervoſoque ſtylo venuſtat. Illud igitur tam Fidei Dogmatibus, quam aequis moribus omnino conſonum publica luce decorandum cenſeo. Idemque meum judicium de Martyrio Antoniano ab eodem Cl. Auctore Notis illuſtrato.

Dat. Flor. in Conv. S. Marci VI. Kal. Feb. 1727. ab Inc.

Fr. Seraphinus M. Loddi S. Theol. Lect. Ord. Praed.

Adm.

Approbationes.

ADm. Rever. Pat. Joannes Baptista Caracciolus C. R. Sac. Theolog. Praecept. legat hunc Librum, cujus titulus: *Dissertatio Apologetica*, *&c. Accedit Francisci Castilion. Martyrium Antonianum*, *&c.* & referat, an quae in eo continentur, consona sint sacris fidei Dogmatibus, & regulis morum.

Dat. IV. Kal. Febr. 1727. ab Inc.

Joseph Maria Archiepiscopus Florentinus.

Illustrissime, & Reverendissime Domine.

JUssibus tuis morem gerens, Illustrissime, & Reverendissime Antistes, *Dissertationem de Orthodoxia Sanctarum Martyrum Perpetuae, & Felicitatis, & Sociorum a Rever. Pat. Ursio conscriptam legi:* Ut & *: Francisci Castilionensis Martyrium Antonianum ab eodem Ursio Notis illustratum*, ut meum de his judicium scripto proferrem. His igitur maxima cum voluptate adtentius perlectis, non modo in nullum plane incurri dictum, quod morum honestati refragetur, aut Catholicae nostrae Religionis decretis, inque eam inviolate colendae observantiae repugnet quicquam, ac contradicat; verum etiam veteris sacrae Historiae eruditione, ac sana & sincera Majorum nostrorum veneratione jugiter digna doctrina & sententiis large conferta, adinveni. Adversarium vero, quod caput est, *in Dissertatione Apologetica*, tam validis proterit argumentorum seriis gravibusque momentis, tam rationum firmis capitibus, omni ex parte robore ad eum prosternendum pollentibus, eoque tandem recte instituto ratiocinio, ut & illius prorsus devicti assertum, falsitatis & erroris luculenter jam manifesteque sit redargutum, & Ursio laetam reportanti victoriam victas oporteat cedat manus Basnagius. Ut igitur in lucem publice edantur hae doctissimi Viri Lucubrationes, dignissimas judico, Illustrissime & Reverendissime Pater, modo tuus non absuerit nutus.

Florentiae in nostris Aedibus S. Michaëlis. Kal. Febr. 1727. ab Inc.

Tibi addictissimus
Joannes Baptista Caracciolus C. R. in iisd. Aedibus Sacrae Theolog. Praeceptor.

Attenta supradicta Relatione. Imprimatur.

Joseph Maria Archiepiscopus Florentinus.

Approbationes.

3. *Idus Februarii* 1728.

ADm. Rev. Pat. D. Constantinus Rottignius Casinensis Sac. Theol. Prae-Lector, videat pro S. Officio, & referat, &c.

F. Vincentius de Comitibus a Bergomo Inquisit. Gener. S. Offic. Florentiae.

JUssu Reverendissimi Patris Inquisitoris Generalis legi Librum, cui titulus: *Dissertatio Apologetica pro SS. Perpetuae, Felicitatis, & Sociorum Martyrum Orthodoxia, &c. Auctore Adm. Rev. P. Joseph Augustino Orsi Ord. Praed.* Ut &: *Martyrium Antonianum ab eodem Ursio Notis illustratum:* quae omnia nedum inoffenso pede citra ullum periculum aut Fidei, aut morum evolvi posse censeo, sed & ejusmodi esse, in quo rerum Ecclesiasticarum studiosus, neque saniorem Artis Criticae usum, neque eruditionis praestantiam, nec ipsum denique styli nitorem desideret. Eo vero potissimum nomine, meo quidem judicio, e re publica erit, ut Dissertatio in lucem prodeat, quod in ea Pseudo-Critici Heterodoxi temeritate solide refutata, cultus insignium, & antiquissimarum Martyrum, ut par erat Catholicis, pie docteque vindicetur, indeque Theologis nostris forma elucescat, quam & in suorum ratione studiorum, & in eorum cum Haereticis conflictu utiliter, laudabiliterque sequantur. Atque ego quidem quod sentio, id affirmo.

In Coenobio S. Mariae Abbatiae Florentiae. Idibus Februarii anni 1728.

D. Constantinus Rottiguius Monachus Casin. Sac. Theol. Praelector.

Attenta supradicta Relatione, imprimatur.

F. Vincentius de Comitibus a Bergomo Inquisitor. Gener. S. Offic. Florentiae.

Imprimatur.
Ph. Bonarota Senat. R. C. Aud.

[1]PASSIO
SANCTARUM
PERPETUAE, ET FELICITATIS,
CUM SOCIIS EARUM,
Ex Actis Primorum Martyrum Sinceris, &
Selectis D. Theodorici Ruinart.

PRAEFATIO.

I. I vetera fidei exempla, & Dei gratiam teſtificantia, & aedificationem hominis operantia, propterea in litteris ſunt digeſta, ut lectione eorum quaſi repenſitatione rerum, & Deus honoretur, & homo confortetur; cur non & nova documenta aeque utrique cauſae convenientia & digerantur? vel quia & haec vetera futura quandoque ſunt, & neceſſaria poſteris, ſi in praeſenti ſuo tempore minori deputantur auctoritati, propter praeſumtam venerationem antiquitatis. Sed viderint, qui unam virtutem Spiritus unius Sancti, pro aetatibus judicent temporum: cum majora reputanda ſint novitiora quaeque ut no-

1. Paſſionis nomen retinemus, quod his Actis competere probat Holſtenius. In Cod. Salisburg. additur *in Civitate Turbitana*. Sed in eo Cod. deeſt Praefatio, ſicut & in Compendienſi.

vissimiora [2], secundum exuberationem gratiae in ultima seculi spatia decreta: *In novissimis enim diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii filiaeque eorum, & super servos, & ancillas meas de meo Spiritu effundam: & juvenes visiones videbunt, & senes somnia somniabunt.* Itaque & nos, qui sicut prophetias, ita & visiones novas [3] pariter repromissas, & agnoscimus, & honoramus, ceterasque virtutes Spiritus Sancti ad instrumentum Ecclesiae deputamus, cui & missus est, idem omnia donativa administrans in omnibus, prout unicuique distribuit Dominus, necessario & digerimus, & ad gloriam Dei lectione celebramus, ut ne qua aut imbecillitas, aut desperatio fidei apud veteres tantum aestimet gratiam divinitatis conversatam, sive Martyrum, sive in revelationum dignatione: cum semper Deus operetur quae repromisit, non credentibus in testimonium, credentibus in beneficium. Et nos itaque, quod audivimus, & contrectavimus, annuntiamus & vobis, fratres, & filioli, ut & vos qui interfuistis, rememoremini gloriae Domini: & qui nunc cognoscitis per auditum, communionem habeatis cum Sanctis Martyribus, & per illos cum Domino Jesu Christo, cui est claritas, & honor in secula seculorum. Amen.

Joël. 2. 28. Act. 2. 17.

INCIPIT PASSIO.

Martyres apprehenduntur.

II. Apprehensi sunt adolescentes catechumini, Revocatus, & Felicitas conserva ejus, Saturninus [4], & Secundulus. Inter quos & Vivia [5] Perpetua, honeste nata, liberaliter instituta, matronaliter nupta, habens patrem, & matrem, & fratres duos: alterum aeque catechuminum, & filium infantem ad ubera. Erat autem ipsa annorum circiter viginti duorum. Haec ordinem totum Martyrii sui jam hinc ipsa narrabit, sicut conscriptum manu sua, & suo sensu reliquit.

Perpetua narrat, quae contigère.

„ III. Cum adhuc, inquit, cum persecutoribus essemus [6], & me „ pater avertere [7], & dejicere pro sua affectione perseveraret: *Pater*, „ inquio, *vides, verbi gratia, vas hoc jacens, urceolum, sive aliud?* „ Et dixit: Video. Et ego dixi ei: *Numquid alio nomine vocari po-* „ *test, quam quod est?* Et ait: Non: *Sic & ego aliud me dicere*

„ *non*

2. Ejusmodi loquendi modos soli fere usurparunt Africani. Sic Tertullianus passim *extremiora, extremissimi*.

3. Vide quid in admonitione de istis visionibus annotavimus. * *Id habes infra Dissert. nostrae cap. 2. ubi data opera Cl. Viri opinio refellitur.*

4. In edit. deest *Saturninus*.

5. Hunc locum ex nostris Codd. restituimus. Editio habebat: *Inter hos Ubia Perpetua, honesta, liberaliter educata, matrona licet nupta.*

6. Holst. *essem*.

7. Holsten. *evertere cupiret*.

„ *non possum, nisi quod sum Christiana*. Tunc pater motus in hoc „ verbo, misit se in me ut oculos mihi erueret: sed vexavit tantum, „ & profectus [8] est victus cum argumentis Diaboli. Tunc pau- „ cis diebus, quod caruissem patre, Domino gratias egi, & refrigera- „ vit [9] absentia illius. In ipso spatio paucorum dierum baptizati su- „ mus; mihi autem Spiritus dictavit, nihil aliud petendum in aqua [10] „ nisi sufferentiam carnis. Post paucos dies recipimur in carcerem, „ & expavi, quia numquam experta eram tales tenebras. O diem „ asperum! aestus validos [11] turbarum beneficio [12] concussurae militum, „ novissime macerabar sollicitudine infantis. Ibi tunc Tertius, & „ Pomponius benedicti Diacones, qui nobis ministrabant [13], consti- „ tuerunt pretio, ut paucis horis emissi in meliorem locum carceris „ refrigeraremus. Tunc exeuntes de carcere universi sibi vacabant. „ Ego infantem lactabam jam inedia defectum. sollicita pro eo adlo- „ quebar matrem [14], & confortabam fratrem, commendabam filium. „ Tabescebam ideo, quod illos tabescere videram mei beneficio. Ta- „ les sollicitudines multis diebus passa sum, & usurpavi ut mecum in- „ fans in carcere maneret; & statim convalui, & relevata sum à la- „ bore, & sollicitudine infantis: & factus est mihi carcer subito quasi „ praetorium, ut ibi mallem esse quam alibi [15].

„ IV. Tunc dixit mihi frater meus: Domina soror, jam in ma- *Visio Perpetuae.* „ gna dignitate [16] es; & tanta ut postules visionem, & ostendatur „ tibi, an passio sit, an commeatus [17]. Et ego quae me sciebam fabu- „ lari cum Domino, cujus beneficia [18] tanta experta eram, fidenter

„ re-

8. Holst. *profecto*.

9. Sic Holsten. Codd. MSS. *refrigerata sum*. Sic in sequentibus differt Holsten. à MSS., quem praetulimus, cum id verbum sic in aliis Actis Africanis expressum observaverimus.

10. Holsten. *ab aqua*, quod sic quis posset interpretari, *ab eo tempore quo baptismum suscepi*.

11. Holst. *validus*.

12. AEstus quippe ibi erat magnus ob inclusorum multitudinem.

13. Cyprianus Epist. 15. novae edit. Pamel. 11. ad Martyres: *Semper ab antecessoribus nostris factum est, ut Diaconi ad carcerem commeantes, Martyrum desideria consiliis suis, & scripturarum ministeriis gubernarent*. Vide & Epist. utriusque editionis 5. Hi Diaconi in excerptis Mabillon. dicuntur *Titius, & Pontius*.

14. Cod. Salisb. *& confortabam, fratri commendabam filium*.

15. Holsten. *alicubi*.

16. Sic Codd. Compend. & Salisb. at Holstenius habet *in magna dignatione es, tanta ut postulem, &c.*

17. Commeatus, idest liberatio. Unde apud Festum: Commeatus est tempus quo iri redirique possit. Aliorum auctorum, immo & Patrum textus adfert ea occasione Holstenius in notis ad hunc locum.

18. Salisb. *beneficio*.

„ repromisi ei dicens [19]: Crastina die tibi renuntiabo. Et postulavi, &
„ ostensum est mihi hoc: Video scalam auream [20] mirae magnitudi-
„ nis pertingentem usque ad Caelum, & ita angustam, per quam
„ nonnisi singuli ascendere possent: & in lateribus scalae omne genus
„ ferramentorum infixum. Erant ibi gladii, lanceae, hami [21], ma-
„ cherae, ut si quis negligenter, aut non sursum adtendens ascende-
„ ret, laniaretur, & carnes ejus inhaererent ferramentis. Et erat sub
„ ipsa scala draco cubans mirae magnitudinis, qui ascendentibus in-
„ sidias parabat [22], & exterrebat ne ascenderent. Ascendit autem Sa-
„ turus [23] prior, qui postea se propter nos ultro tradiderat, & tunc cum
„ apprehensi sumus, praesens non fuerat: & pervenit in caput scalae,
„ & convertit se ad me [24], & dixit mihi: Perpetua, sustineo te. Sed
„ vide ne te mordeat draco ille [25]. Et dixi ego: *Non me nocebit in*
„ *nomine Domini Jesu Christi*. Et de sub ipsa scala quasi timens me,
„ lente elevavit caput: & cum [26] primum gradum calcassem, calcavi
„ illius caput. Et ascendi, & vidi spatium horti immensum, & in
„ medio horti sedentem hominem canum, in habitu Pastoris [27], gran-
„ dem, oves mulgentem: & circumstantes candidatos millia multa.
„ Et levavit caput, & adspexit me, & dixit mihi: Bene venisti,
„ tegnon [28]. Et clamavit me, & de caseo, quod mulgebat, dedit mihi
„ quasi buccellam. & ego accepi junctis manibus, & manducavi: &
„ universi circumstantes dixerunt: Amen. Et ad sonum vocis exper-
„ recta sum, commanducans adhuc dulcis nescio quid. Et retuli sta-
„ tim fratri meo, & intelleximus, passionem esse futuram [29]: & coe-
„ pimus nullam jam spem in seculo habere.

„ V. Post

19. Cod. Salisb. *repromissionibus ejus dixi*. Porro ejusmodi visionibus Martyres de proximo martyrio saepius commonitos fuisse, affirmat Cyprianus passim. Idemque testantur omnia fere Acta genuina ex Africa.

20. Sic Cod. Compend. Salisb. vero cum Victorino, & Corbeïensi, *aeream*. In Casinensi, quo usus est Holstenius, ejus scalae materies non exprimitur.

21. Id est, unci, vel certe amae, quo nomine vocantur harpagines, id est, maximae falces, seu ferramenta recurva longissimis contis affixa, qualia in nonnullis locis habentur ad compescenda vel exstinguenda incendia, evertendasque in his extremis domos.

22. Holsten. *praestabat*.

23. Hunc Codices aliqui *Satyrum* appellant, alii *Saturum*. Sed perinde est.

24. In Holst. deest *ad me*.

25. De hac Draconis visione agit Augustinus Serm. 1. de his Sanctis.

26. Holst. *lente ejecit caput, & quasi primum, &c.*

27. Vix ullum reperire est antiquitatis monumentum, in quo Christus sub Pastoris specie depictus non sit. Habes ejus rei multa exempla passim in *Roma subterranea*. Sic etiam in calicibus pingi solebat. Vide Tertullian. lib. de pudicitia cap. 7.

28. Τέκνον, etsi rarius, aliquando tamen *filiam* designat.

29. Eo quod, ut ex Possino notant Bollandiani, videretur Eucharistiam sumere, quae omnibus instante martyrio dabatur. Vide Cypriani Epist. 57. novae edit. Pamel. 54.

,, V. Poſt paucos dies rumor cucurrit ut audiremur. Supervenit *Rurſus à*
,, & de civitate pater meus, conſumtus taedio, aſcendit ad me ut me *Patre ten-*
,, dejiceret, dicens: Miſerere, filia, canis meis; miſerere patri, ſi di- *tatur.*
,, gnus ſum à te pater vocari. Si his te manibus ad hunc florem aeta-
,, tis provexi: ſi te praepoſui omnibus fratribus tuis, ne me dederis
,, in dedecus hominum. Aſpice ad fratres tuos, aſpice ad matrem
,, tuam, & materteram, aſpice ad filium tuum, qui poſt te vivere
,, non poterit. Depone animos, ne [30] univerſos nos extermines. Ne-
,, mo enim noſtrum libere loquetur, ſi tu aliquid fueris paſſa. Haec
,, dicebat pater pro ſua pietate baſians mihi manus; & ſe ad pedes
,, meos jactans, & lacrymis non filiam, ſed dominam me vocabat.
,, Et ego dolebam canos [31] patris mei, quod ſolus de paſſione mea
,, gaviſurus non eſſet de toto genere meo; & confortavi eum, dicens:
,, *Hoc fiet in illa cataſta* [32] *quod Deus voluerit. Scito enim nos non*
,, *in noſtra poteſtate eſſe conſtitutos, ſed in Dei.* Et receſſit à me
,, contriſtatus.

,, VI. Alio die cum pranderemus, ſubito rapti ſumus ut audire-
,, mur, & pervenimus ad forum. Rumor ſtatim per vicinas fori par-
,, tes cucurrit, & factus eſt populus immenſus. Aſcendimus in cata-
,, ſta [33]. Interrogati ceteri confeſſi ſunt. Ventum eſt & ad me; &
,, apparuit pater ilico cum filio meo, & extraxit me de gradu, & di-
,, xit ſupplicans: miſerere infanti [34]. Et Hilarianus [35] Procurator,
,, qui tunc loco Proconſulis MinucI Timiniani defuncti jus gladii ac-
,, ceperat: Parce, inquit, canis Patris tui. Parce infantiae pueri. Fac
,, ſacrum pro ſalute Imperatorum. Et ego reſpondi: *Non facio.* Hi-
,, larianus, Chriſtiana es? inquit. Et ego reſpondi: *Chriſtiana ſum.* *Damnan-*
,, Et cum ſtaret pater ad me dejiciendam, juſſus eſt ab Hilariano de- *tur ad be-*
,, jici, & virga percuſſus eſt. [36] Et doluit mihi caſus patris mei, quaſi *ſtias.*
,, ego fuiſſem percuſſa: ſic dolui pro ſenecta ejus miſera. Tunc nos
,, univerſos pronuntiat, & damnat ad beſtias, & hilares deſcendimus
,, ad

30. Codd. Compend. & Saliſb. *Et noli nos univerſos exterminare.* Laudat Perpetuam Auguſtin. Serm. 2. de his Sanctis, & in Pſalm. 47. quod nec Chriſti praecepta, nec naturae leges ea in occaſione violaverit.

31. Holſten. *cauſam.*

32. Cataſta hic locum editiorem deſignat, in quo proponebantur ſervi venales. Ibi quoque Martyres torqueri ſolebant, aut interrogari; hinc Cyprian. Epiſt. novae edit. 38. Pamel. 33. de Lectore, qui Chriſtum in ejuſmodi loco confeſſus fuerat, ait, ipſum *è cataſta ad pulpitum* veniſſe. Ut enim prior locus erat in foro editior, ſic alter in Eccleſia.

33. Cod. Saliſb. *aſcendimus cataſtam.* Compend. *in cataſtam.*

34. Uterque Cod. MS. pro *infanti*, habet, *canos meos.*

35. Cod. Saliſb. ſemper habet *Elarianus.* Compend. *Helarianus.*

36. Aug. Serm. 2. de his Sanctis, id Diaboli malitiae tribuit, *qui undique*, à Perpetua *ſuperatus, patrem ejus virga percuti fecit, ut cujus verba contemſerat, ſaltem verbera condoleret.*

,, ad carcerem. Tunc quia conſueverat à me infans mammas accipere,
,, & mecum in carcere manere; ſtatim mitto ad patrem Pomponium [37]
,, diaconum, poſtulans infantem; ſed pater dare noluit, & quomodo
,, Deus voluit, neque ille amplius mammas deſideravit: neque mihi fervo-
,, rem fecerunt, ne ſollicitudine infantis, & dolore mammarum macerarer.

,, VII. Poſt dies paucos, dum univerſi oramus, ſubito media ora-
,, tione profecta eſt mihi vox, & nominavi *Dinocratem:* & obſtupui,
,, quod numquam mihi in mentem veniſſet niſi tunc, & dolui com-
,, memorata caſus ejus. Et cognovi me ſtatim dignam eſſe, & pro
,, eo petere [38] debere. Et coepi pro ipſo orationem facere multum,
,, & ingemiſcere ad Dominum. Continuo ipſa nocte oſtenſum eſt mihi

Dinocrates Perpetuae frater in poenis.

,, hoc in oromate: Video Dinocratem exeuntem de loco tenebroſo,
,, ubi & complures erant [39], aeſtuantem & ſitientem valde, ſordido vul-
,, tu, & colore pallido, & vulnus in facie ejus, quod cum moreretur
,, habuit. Hic Dinocrates fuerat frater meus carnalis, annorum ſe-
,, ptem, qui per infirmitatem facie cancerata [40] male obiit, ita ut
,, mors ejus odio fuerit omnibus hominibus. Pro hoc ego orationem
,, feceram: & inter me, & illum grande erat diadema [41], ita ut uter-
,, que ad invicem accedere non poſſemus. Erat deinde in ipſo loco,
,, ubi Dinocrates erat, piſcina plena aqua, altiorem marginem habens,
,, quam erat ſtatura pueri, & extendebat ſe Dinocrates quaſi bibitu-
,, rus. Ego dolebam, quod & piſcina illa aquam habebat, & tamen
,, propter altitudinem marginis bibiturus non eſſet. Et experrecta ſum,
,, & cognovi fratrem meum laborare. Sed confidebam [42] profuturam
,, orationem meam labori ejus, & orabam pro eo omnibus diebus quo
,, uſque tranſivimus in carcerem Caſtrenſem. Munere [43] enim Ca-
,, ſtrenſi eramus pugnaturi. Natale tunc Getae [44] Caeſaris, & feci pro
,, illo

---

37. In Cod. Compend. *Pompinianum*.
38. Cod. Saliſb. *pati*.
39. Holſten. *complura erant loca tenebroſa*.
40. Cod. Saliſb. *macerata*.
41. Locus mendoſus. Cod. Saliſb. habet *dianten*. Suſpicatur Holſtenius ſcribendum *diaſtema*, quae vox graeca intervallum ſignificat.
42. Cod. Saliſb. *conſiderabam*. Apud Holſten. *Fidebam me profuturam labori*, &c.
43. Munera ſeu ludi, pugnae cum beſtiis appellabantur, quod in populorum vel militum delectationem darentur. Dicebantur autem ludi caſtrenſes, ſi in caſtris fierent. Sermonem *in die Munerum* habuit Auguſtinus *in Baſilica Reſtituta*, qui eſt in nova edit. 19. tomi V. vide notas ibi appoſitas. Ceterum carcerem quem Holſten. *caſtrenſem* appellat, ceteri codd. *carcerem* ſimpliciter dicunt.
44. Antoninus Geta Severi filius, qui poſt patris obitum à ſuo fratre Caracalla, cum quo aliquamdiu imperarat, occiſus eſt. Porro *Getae* nomen deeſt tam in Cod. Compend. quam Salisburgenſi. Illud tamen, quod etiam habent excerpta Mabillon. ex Cod. Caſinenſi retinemus. At hic per *Natale* interpretari debemus diem, quo Caeſar factus fuerat, qui dies vulgo Natalis Imperatoris dicebatur; ſicut Natalis Epiſcopi dies quo conſecratus erat. Nam alias Geta, teſte Spartiano, die VI. Kalendas Junii natus eſt.

„ illo orationem die ac nocte gemens, & lacrymans ut mihi dona-
„ retur.

„ VIII. Die autem quo in nervo mansimus, ostensum est mihi
„ hoc: Video locum illum, quem videram tenebrosum, esse lucidum;
„ & Dinocratem mundo corpore, bene vestitum, refrigerantem. Et
„ ubi erat vulnus, video cicatricem; & piscinam illam, quam retro
„ videram, summisso margine usque ad umbilicum pueri; & aquam
„ de ea trahebat sine cessatione, & super margine phiala erat [45] ple-
„ na aqua; & accessit Dinocrates, & de ea bibere coepit, quae phiala
„ non deficiebat. Et satiatus abscessit de aqua ludere more infantium
„ gaudens, & experrecta sum. Tunc intellexi, translatum eum esse de
„ poena [46].

Post mortem, sororis precibus liberatur.

„ IX. Deinde post dies paucos Pudens [47], miles Optio [48], prae-
„ positus carceris, qui nos magni facere [49] coepit, intelligens magnam
„ virtutem Dei esse in nobis, multos fratres ad nos admittebat, ut &
„ nos & illi invicem refrigeraremus. Ut autem proximavit dies mu-
„ neris, intravit ad me pater meus consumtus taedio, & coepit bar-
„ bam suam evellere, & se in terram mittere; & prosternere se in fa-
„ ciem, & improperare annis suis, & dicere tanta verba, quae move-
„ rent universam creaturam. Ego dolebam pro infelici senecta ejus.

Perpetua à patre tertio tentatur.

„ X. Pridie quam pugnaremus, video in oromate (*) huc venis-
„ se Pomponium diaconum ad ostium carceris, & pulsare vehementer;
„ exivi ad eum, & aperui ei: qui erat vestitus distinctam candidam,
„ habens multiplices calliculas [50]. Et dixit mihi: Perpetua te exspecta-
„ mus, veni. Et tenuit mihi manum, & coepimus ire per aspera lo-
„ ca, & flexuosa. Vix tandem pervenimus anhelantes ad amphithea-
„ trum, & induxit me in media arena, & dixit mihi: Noli pavere,
„ hic

Visio Perpetuae.

(*) i. e. visione.

---

45. Holsten. *aures*.

46. Egregius locus ad probandnm, mortuos posse à poenis, quas patiuntur, per vivorum preces liberari. Aliqui ex hoc loco deducebant, posse etiam eos, qui ante baptismum decesserant, orationibus adjuvari, quos egregie refellit Augustin. lib. 1. de origine animae cap. 10. & lib. 3. cap. 9. ubi ait, Diuocratem propter peccata quaedam post baptismum commissa tales poenas pertulisse. Nam septennis puer mentiri potuerat, vel aliud quidpiam ad patris gentilis suasionem contra Deum facere. Haec Augustini sententia confirmatur ex eo, quod Perpetua superius dixit, totam suam ipsius familiam, excepto patre, Christi religionem coluisse.

47. Cod. Salisb. *Prudens*.

48. Optio, praefecturae seu ministerii alicujus nomen est. Vide S. Ambr. in Epist. ad Ephes. cap. 4. Inspectorem putant Bollandiani à graeco verbo *ὄπτομαι*, video.

49. Holsten. *qui nos magnifaciebat; coepit intelligere, magnam virtutem esse in nobis, qui multos ad nos, &c.*

50. Cod. Salisb. *galliculas*. Videntur esse globuli ut malogranata, quae vesti Summi-Pontificis apud Judaeos appendebantur. An *galliculae* sint parvae caligae, v. d. Liturg. Gallican. Mabillon. pag. 473.

„ hic sum tecum, & conlaboro tecum, & abiit. Et adspicio popu-
„ lum ingentem attonitum. Et quia sciebam, me ad bestias datam
„ esse, mirabar, quod non mitterentur mihi bestiae. Et exivit quidam
„ contra me AEgyptius [51], foedus specie, cum adjutoribus suis pugna-
„ turus mecum. Veniunt & ad me adolescentes decori adjutores &
„ favitores mei. Et exspoliata sum, & facta sum masculus. Et coe-
„ perunt me favitores mei oleo defrigere [52], quomodo solent in ago-
„ nem, & illum contra AEgyptium video in afa [53] volutantem. Et
„ exivit vir quidam mirae magnitudinis, ut etiam excederet fastigium
„ amphitheatri, discinctam habens tunicam [54] & purpuram inter duos
„ clavos per medium pectus, habens & calliculas [55] multiformes ex
„ auro, & argento factas, & ferens [56] virgam quasi Lanista [57], & ra-
„ mum viridem, in quo erant mala aurea. Et petiit silentium, &
„ dixit: Hic AEgyptius si hanc vicerit, occidet illam gladio; & si
„ hunc vicerit, accipiet ramum istum. Et recessit. Et accessimus ad
„ invicem, & coepimus mittere pugnos. Ille mihi pedes apprehende-
„ re quaerebat [58]: ego autem illi calcibus faciem caedebam, & subla-
„ ta sum in aëre, & coepi eum sic caedere quasi terram concalcans.
„ At ubi vidi moram fieri, junxi manus, ita ut digitos in digitos
„ mitterem. Et apprehendi illi caput, & cecidit in faciem; & cal-
„ cavi illi caput, & coepit populus clamare, & favitores mei psalle-
„ re. Et accessi ad Lanistam, & accepi ramum. Et osculatus est
„ me, & dixit mihi: Filia, pax tecum. Et coepi ire cum gloria ad
„ portam Sanavivariam. Et experrecta sum: & intellexi me non ad
„ bestias, sed contra Diabolum esse pugnaturam; sed sciebam mihi
„ victoriam imminere [59]. Hoc usque in pridie muneris egi: ipsius
„ autem muneris actum, si quis voluerit, scribat.

Visio Saturi. „ XI. Sed & Saturus benedictus hanc visionem suam edidit,
„ quam ipse conscripsit. Passi, inquit, eramus, & exivimus de car-
„ ne,

---

51. De hac visione Augustinus lib. 3. de origine animae ad Vincentium cap. 18. *Sancta Perpetua visa sibi est in somnis cum quodam AEgyptio in virum conversa luctari. Quis autem dubitet in illa similitudine corporis animam ejus fuisse non corpus? quod utique in suo femineo sexu manens, sopitis sensibus jacebat in stratis, quando anima ejus in illa virilis corporis similitudine luctabatur.* Vide & Sermon. 282. novae editionis.

52. Salisb. *defricare*.

53. Codd. Compend. & Salisb. *aqua*, sed melius *afa*, seu *apha*, aut *hapha*, idest, pulvis, quo pugiles post unctionem inspergebantur. Huc citant Martial. lib. 7. epig. 66.

54. Holsten. *discinctatus purpuram*.

55. Sal. *galliculas*.

56. Holsten. *efferens*.

57. Lanistae seu praefecti ludi gladiatorum virgas tenebant, quasi censores, ne ordo perturbaretur.

58. Holsten. *volebat*.

59. Holsten. *esse*.

„ ne, & coepimus ferri à quatuor Angelis in Orientem, quorum manus „ nos non tangebant. Ibamus autem non supini sursum versi, sed „ quasi mollem clivum [60] ascendentes. Et liberati primam jam vidi- „ mus [61] lucem immensam; & dixi: Perpetua, (erat enim haec in „ latere meo) hoc est quod nobis Dominus promittebat: percepimus „ promissionem. Et dum gestamur ab ipsis quatuor Angelis, factum „ est nobis spatium grande, quod tale fuit quasi viridarium [62] arbo- „ res habens rosae [63], & omne genus floris. Altitudo autem arbo- „ rum erat in modum cypressi, quarum folia cadebant [64] sine cessa- „ tione. Ibi autem in viridario, alii quatuor Angeli fuerunt clariores „ ceteris, qui ubi [65] viderunt nos, honorem nobis dederunt, & di- „ xerunt ceteris Angelis: Ecce [66] sunt, ecce sunt: cum admiratione. „ Et expavescentes quatuor illi Angeli, qui gestabant nos, deposuerunt „ nos: & pedibus nostris transivimus stadium via lata [67]. Ibi inveni- „ mus Jocundum, & Saturninum [68], & Artaxium, qui eamdem per- „ secutionem passi vivi arserunt; & Quintum, qui & ipse Martyr in „ carcere exierat; & quaerebamus ab illis ubi essent [69] ceteri. Dixe- „ runt autem nobis Angeli: Venite prius, introite, & salutate Do- „ minum.

Jocundus & alii Martyres.

„ XII. Et venimus prope locum, cujus loci parietes tales erant, „ quasi de luce aedificati; & ante ostium loci illius quatuor Angeli sta- „ bant, qui introëuntes vestierunt stolas candidas. Et nos vestiti introi- „ vimus, & vidimus lucem immensam, & audivimus [70] vocem uni- „ tam dicentium: Agios, agios, agios; sine cessatione. Et vidimus „ in medio loci illius sedentem quasi hominem canum, niveos haben- „ tem capillos [71], & vultu juvenili, cujus pedes non vidimus. Et in

B „ de-

60. C. Comp. *glebam*.

61. Sic Cod. Salisb. Holsten. *Et liberati primo Mundo vidimus*. Compend. *& liberati primum jam Mundo vidimus*.

62. De hoc viridario fusius agit Auctor Sermonis, quem Holstenius sub nomine S. Augustini in Bibliotheca Vaticana reperit, qui nunc ultimus est dubiorum novae editionis.

63. Salisb. *rosam*.

64. Salisb. *ardebant*.

65. Cod. Salisb. *qui ibi viderunt nos, & honorem*.

66. Codd. Salisb. & Compend. *Ecce sunt. Expavescentes cum admiratione quatuor illi Angeli qui stabant, deposuerunt nos*

67. Holsten. *violata*.

68. In Codd. Compend. & Salisb. deest *Saturninus*; at non modo in Casinensi Cod. sed etiam in Excerptis Mabillon. habetur. In nostro Martyrologio Remigiano Saturi, Jocundi, & Saturnini festum celebratur die 6. Martii.

69. Sic Cod. Salisb. Holstenius autem & Cod. Compend. *Et quaerebamus de illis, ubi essent ceteri. Angeli dixerunt nobis*.

70. Holsten. *Et introivimus, & audivimus vocem*.

71. Confer. cap. 1. Apocalypsis. Sic Cyprianus lib. de habitu Virginum: *Tu exsecraris canitiem, detestaris alborem, qui sit ad Domini caput similis*.

„ dextra, & in sinistra seniores viginti quatuor, & post illos ceteri „ complures [72] stabant. Introivimus cum magna admiratione, & stetimus ante thronum; & quatuor Angeli sublevaverunt nos: & osculati sumus illum, & de manu sua trajecit nobis in facie [73]. Et ceteri Seniores dixerunt nobis: stemus. Et stetimus, & pacem fecimus. Et dixerunt nobis Seniores: Ite, & ludite. Et dixi: Perpetua, habes quod vis. Et dixit mihi: Deo gratias, ut quomodo in carne hilaris fui, hilarior sum & hic modo.

„ XIII. Et exivimus, & vidimus ante fores Optatum Episcopum „ ad dexteram, & Aspasium Presbyterum Doctorem [74] ad sinistram, „ separatos & tristes. & miserunt se ad pedes nobis, & dixerunt nobis: Componite inter nos, quia existis, & sic nos relinquitis. Et diximus illis; Non tu es Papa noster [75], & tu Presbyter, ut quid vos ad pedes nostros mittatis? & misimus nos [76], & complexi illos sumus. Et coepit Perpetua [77] cum illis loqui, & segregavimus eos in [78] viridario sub arbore rosae. Et dum loquimur cum eis, dixerunt illis Angeli: Sinite illos, refrigerent [79]; & si quas habetis inter vos dissensiones, dimittite vobis invicem. & conturbaverunt eos. Et dixerunt Optato: Corrige plebem tuam; quia sic ad te conveniunt quasi de Circo redeuntes, & de factionibus [80] certantes. Et sic nobis visum est, quasi vellent claudere portas. Et coepimus illic multos fratres cognoscere [81], sed & Martyres. Universi odore inenarrabili alebamur, qui nos satiabat. Tunc gaudens experrectus sum.

XIV. Hae visiones insigniores ipsorum Martyrum beatissimorum Saturi, & Perpetuae, quas ipsi conscripserunt. Secundulum vero Deus maturiore exitu de seculo, adhuc in carcere evocavit, non sine gratia, ut bestias lucraretur. Gaudium [82] tamen etsi non anima, certe caro ejus agnovit.

Secunduli mors.

XV. Circa Felicitatem vero (nam & illi gratia Domini ejusmodi contigit) cum octo jam mensium suum ventrem haberet, (nam praegnans

72. Holsten. *seniores quatuor, & post illos ceteri seniores complures stabant: & introëuntes cum admiratione stetimus.*

73. Holsten. *faciem.*

74. Doctores ii erant, quibus fideles potissimum catechumenos erudire incumbebat. Vide Epist. 29. Cypriani novae edit. Pamel. 24. & notas illustriss. Editoris Oxoniensis.

75. Cod. Salisb. *nonne tu pater noster es.*

76. Holsten. *ut vos ad pedes nobis mittatis. Et moti sumus.*

77. Codd. Salisb. & Compend. *Et coepit Perpetua graece cum illis loqui.*

78. Holsten. *viridarium.*

79. Codd. Salisb. & Comp. *quiescite & refrigerate.*

80. Holsten. *defatigationibus.*

81. Cod. Compend. *Cognoscere Martyres, ubi odore.*

82. Holsten. *gladium.*

gnans fuerat apprehensa;) instante spectaculi die, in magno erat luctu [83], ne propter ventrem differretur: quia non licet [84] praegnantes poenae repraesentari: & ne inter aliquos [85] postea sceleratos, sanctum & innocentem sanguinem funderet. Sed & Commartyres ejus graviter contristabantur, ne tam bonam sociam, quasi comitem, solam in via ejusdem spei relinquerent. Conjuncto itaque unito gemitu, ad Dominum orationem fuderunt ante tertium diem muneris. Statim post orationem dolores eam invaserunt. Et cum, pro naturali difficultate octavi mensis, in partu laborans doleret, ait illi quidam ex ministris Cataractariorum [86]: Quae sic modo doles, quid facies objecta bestiis, quas contemsisti cum sacrificare noluisti? Et illa respondit: MODO EGO PATIOR QUOD PATIOR, ILLIC AUTEM ALIUS ERIT IN ME QUI PATIETUR PRO ME, QUIA ET EGO PRO ILLO PASSURA SUM [87]. Ita enixa est puellam, quam sibi quaedam soror in filiam educavit.

Felicitatis egregium responsum.

XVI. Quoniam ergo permisit, & permittendo voluit Spiritus Sanctus ordinem ipsius muneris conscribi, etsi indigni ad supplementum tantae gloriae describendum, tamen quasi mandatum Sanctissimae Perpetuae, immo fidei commissum ejus exsequimur [88], unum adjicientes documentum de ipsius constantia & animi sublimitate. Cum [89] à Tribuno castigatius eo tractarentur; quia ex admonitionibus hominum vanissimorum verebatur, ne subtraherentur de carcere incantationibus aliquibus magicis; in faciem respondit Perpetua, & dixit: *Quid utique non permittis refrigerare noxiis nobilissimis, Caesaris scilicet* [90], *& Natali ejusdem pugnaturis? Aut non tua gloria est, si pinguiores illo producamur?* Horruit & erubuit Tribunus; & ita jussit illos humanius haberi [91], ut fratribus ejus & ceteris facultas fieret introëundi, & refrigerandi cum eis, jam & [92] ipso Optione carceris credente.

Perpetua obtinet refrigerium pro Martyribus.

 XVII. Pri-

83. Salisb. *lucta*.

84. Plures ea de re leges laudat Holstenius in notis ad hunc locum, quem tu consule. Vide & Baronium in notis ad Martyrol. die 7. Martii.

85. Holsten. *alios*.

86. Cataractae sunt fortiores quaedam portae, quae catenis levantur & demittuntur, ut habentur in urbium aut arcium januis; qui eis deputati erant, dicebantur Cataractarii.

87. De praematuro Felicitatis partu praeclara habet Augustinus Sermone 281. novae editionis jam laudato.

88. Nempe supra num. 10. S. Perpetua dixit: *Ipsius autem muneris actum, si quis voluerit, scribat.*

89. Codd. Salisb. & Compend. *Quia Tribuno castigante eos & male tractante, quoniam ex admonitionibus.*

90. Iidem Codd. *quia natali ejus sumus pugnaturi.*

91. Id eorumdem Codd. ope restituimus; nam Holst. habebat *manibus hiberi.*

92. Holsten. *tamen.*

XVII. Pridie quoque cum illa coena ultima, quam liberam [93] vocant, quantum in ipsis erat, non coenam liberam, sed agapen [94] coenarent, eadem constantia ad populum verba ista jactabant, comminantes judicium Domini, contestantes passioni suae [95] felicitatem, inridentes [96] concurrentium curiositatem, dicente Saturo: *Crastinus dies satis vobis non est, quod libenter videtis, quod odistis. hodie amici, cras inimici. Notate tamen nobis [97] facies nostras diligenter, ut recognoscatis nos in die illo judicii.* Ita omnes [98] inde attoniti discedebant: ex quibus multi crediderunt.

XVIII. Inluxit dies victoriae illorum, & processerunt de carcere in amphitheatrum, quasi in caelum, hilares, vultu decori; si forte, gaudio paventes, non timore. Sequebatur Perpetua placido vultu, & pedum incessu, ut matrona Christi Dei dilecta [99]: vigorem oculorum

Christus Deus.

suorum dejiciens ab omnium conspectu. Item Felicitas salvam se peperisse gaudens, ut ad bestias pugnaret, à sanguine, ab obstetrice ad retiarium, lotura post partum baptismo secundo. Et cum delati [100] essent in portam, & cogerentur habitum induere; viri quidem Sacer-

Renuunt induere vestes sacrilegas.

dotum Saturni, feminae vero sacratarum Cereri: generosa illa in finem usque constantia repugnavit. Dicebant enim: *Ideo ad hoc sponte pervenimus, ne libertas nostra abduceretur. Ideo animas nostras addiximus* [101], *ne tale aliquid faceremus: hoc vobiscum pacti sumus.* Agnovit injustitia justitiam: concessit Tribunus, ut quomodo erant, simpliciter inducerentur. Perpetua psallebat, caput jam AEgyptii calcans. Revocatus, & Saturninus, & Saturus populo spectanti comminabantur de hoc. Ut sub conspectu Hilariani pervenerunt, gestu & nutu coeperunt Hilariano dicere: *Tu nos*, inquiunt, *te autem Deus judicabit*. Ad hoc populus exasperatus, flagellis eos vexari pro ordine venatorum [102] postulavit. Et utique illi gratulati sunt, quod aliquid & de Dominicis passionibus [103] essent consecuti.

XIX. Sed

93. Qui erant ad bestias damnati, pridie pugnae coenabant lautissime, idque palam. Vide Tertullian. Apologet. cap. 42.

94. *Agapen coenare*, familiaris est Tertulliano loquendi modus: Uterque tamen Cod. MS. habet *adipem* pro *agapen*. Quid sit agape, nemo nescit, de qua videri potest Albaspinaeus lib. 1. Observat. 18.

95. Cod. Salisb. *passiones suas & felicitatem.*

96. Holsten. *irritantes.*

97. Cod. Salisb. *vobis.*

98. Cod. Salisb. *multi.*

99. Holsten. *lucido vultu ut matrona Christi, ut Dei delicata, vigore oculorum dejiciens omnium conspectum.*

100. Holsten. *ducti.*

101. Sic ex Cod. Salisb. restituimus, quod ex conjectura suspicabatur Holst.

102. Stabant venatores cum flagris per ordinem dispositi: ante quos damnati transire coacti, a singulis transeuntes caedebantur.

103. Dominus quippe flagellis quoque caesus fuit.

XIX. Sed qui dixerat, *Petite & accipietis*, petentibus dedit eum *Johan. 16.*
exitum, quem quiſque deſideraverat. Nam ſi quando inter ſe de Mar- *24.*
tyrii ſui voto ſermocinabantur, Saturninus quidem omnibus beſtiis vel- *Feris obji-*
le ſe objici profitebatur: ut ſcilicet glorioſiorem geſtaret coronam. Ita- *ciuntur.*
que in commiſſione ſpectaculi, ipſe & [104] Revocatus Leopardum experti, etiam ſuper pulpitum ab Urſo vexati ſunt. Saturus autem nihil magis quam Urſum abominabatur: ſed uno morſu Leopardi confici ſe jam praeſumebat. Itaque cum Aper ſubminiſtraretur, venator potius, qui illum Aprum ſubminiſtraverat [105], ſubfoſſus ab eadem beſtia, poſt dies muneris obiit. Saturus ſolummodo tractus eſt. Et cum ad Urſum ſubſtrictus eſſet in ponte, Urſus de cavea prodire noluit [106]. Itaque ſecundo Saturus inlaeſus revocatur.

XX. Puellis autem ferociſſimam Vaccam, ideoque praeter conſuetudinem comparatam [107], Diabolus praeparavit: ſexui earum etiam de beſtia aemulatus. Itaque deſpoliatae, & reticulis indutae [108] producebantur. Horruit populus, alteram reſpiciens puellam delicatam, alteram à partu recenti ſtillantibus mammis. Ita revocatae [109] diſcinguntur. Inducitur prior Perpetua; jactata eſt, & concidit in lumbos. & ut conſpexit [110] tunicam à latere diſciſsam, ad velamentum femorum adduxit, pudoris potius memor, quam doloris. Dehinc requiſita, & diſperſos capillos infibulavit. Non enim decebat Martyrem diſperſis capillis pati, ne in ſua gloria plangere videretur. Ita ſurrexit, & eliſam Felicitatem cum vidiſſet, acceſſit, & manum ei tradidit, & ſublevavit illam. Et ambae pariter ſteterunt, & populi duritia devicta revocatae ſunt in portam Sanavivariam. Illic Perpetua à quodam tunc catechumino, Ruſtico nomine, qui ei adhaerebat, ſuſcepta, & quaſi à ſomno expergita (adeo in ſpiritu, & in ecſtaſi fuerat) circumſpicere coepit, & ſtupentibus omnibus ait: *Quando*, inquit, *producimur ad vaccam illam, neſcio* [111]. Et cum audiſſet, quod jam evenerat, non prius credidit, niſi quaſdam notas vexationis in corpore & habitu ſuo

104. Hunc locum egregie ex Cod. Compend. reſtituimus. qui alias mendoſiſſimus erat, ut conferenti patebit. Nil quippe de Saturnini paſſione habebatur, omiſſione harum vocum, *ipſe &*, & ceteris in ſingulari numero dictis.

105. Holſt. *Apro ſubligaverat*.

106. In utroque Cod. *Pudens miles de induſtria efferatorum adſirmaſſet portas putris carnibus, magis ne mitteretur efficit, ita ſecundo, &c.*

107. Holſten. *paratam*.

108. In utroque Cod. MS. *diſpoliatae promovebantur*. Porro S. Blandina retibus incluſa, feris etiam objecta fuit, ut vidimus in epiſtola Lugdunenſium ſupra.

109. Holſten. *Revocatae, & diſcinctis indutae*.

110. Holſten. *ubi ſedit*.

111. Codd. MSS. *neſcio quam? Ubi erat*, inquit Aug. Serm. 280. laudato, *quando ad aſperrimam vaccam ſe pugnare non ſenſit? &c.*

suo recognovisset, & illum Catechuminum [112]. Exinde accersitum fratrem suum, & illum Catechuminum allocuta est eos, dicens: *In fide state, & invicem omnes diligite, & passionibus nostris ne scandalizemini.*

XXI. Item Saturus in alia porta militem Pudentem [113] exhortabatur dicens: *Adsum* [114] *certe, sicut promisi & praedixi; nullam usque adhuc bestiam sensi. Et nunc de toto corde credas. Ecce prodeo illo, & ab uno morsu Leopardi consumor.* Et statim in fine spectaculi, Leopardo objectus de uno morsu ejus tanto perfusus est sanguine, ut populus revertenti illi secundi baptismatis testimonium reclamaverit: Salvum lotum, salvum lotum. Plane utique salvus erat, qui hoc spectaculo claruerat [115]. Tunc Pudenti militi: *Vale* inquit, *& memor esto fidei meae, & haec te non conturbent, sed confirment.* Simulque ansulam [116] de digito ejus petiit, & vulneri suo mersam reddidit ei, hereditatem pignoris relinquens [117] illi, & memoriam sanguinis. Exinde jam exanimis prosternitur cum ceteris ad jugulationem [118] solito loco. Et cum populus illos in medium postularet, ut gladio penetrante in eorum corpore oculos suos comites homicidii adjungeret; ultro surrexerunt, & se quo volebat populus transtulerunt: ante jam osculati invicem, ut Martyrium per sollemnia pacis consummarent. Ceteri quidem immobiles, & cum silentio ferrum receperunt: multo magis Saturus, qui & prior scalam ascenderat, prior reddidit spiritum. Nam & Perpetuam sustinebat. Perpetua autem, ut aliquid doloris gustaret, inter costas [119] puncta exululavit; & errantem dexteram tirunculi gladiatoris ipsa in jugulum suum posuit [120]. Fortasse tanta femina aliter non potuisset occidi: quia ab immundo spiritu timebatur, nisi ipsa voluisset.

O for-

112. In Codd. MSS. desunt haec verba, *& illum Catechuminum*.

113. Apud Holsten. non exprimitur *Pudentis* nomen. Hunc autem esse arbitror, qui supra cum Martyribus humane egit. *Pudens Martyr* colitur III. Kal. Maii in vetusto Kalendario Carthaginensi; an iste, vel Pudens senator, de quo Paulus Epist. 2. ad Timotheum cap. 4. meminit; aut tandem Martyr Alexandrinus, de quo Bollandiani hac die agunt.

114. Holsten. *ad summum*.

115. Holsten. *modo laverat*.

116. Cod. Salisb. *anulum*.

117. Quid igitur conqueruntur Adversarii, quod Sanctorum Reliquias religiose asservamus. Numquid anulus ille sanguine Martyris tinctus projiciendus erat? Cod. Salisb. habet: *Reddidit ei beatam hereditatem, relinquens ei pignus, & memoriam tanti sanguinis.*

118. Locus ille vulgo vocabatur spoliarium, ubi scilicet conficiebantur, qui ex arena semivivi exierant. Ibi tyrones athletae reos conficiebant, ut sic ad pugnam assuescerent; hinc juvenculus hic S. Perpetuam pupugisse dicitur.

119. Holsten. *ossa compuncta*.

120. Holsten. *transtulit*.

O fortiſſimi, ac beatiſſimi Martyres! O vere vocati, & electi in gloriam Domini Noſtri Jeſu Chriſti. quam qui magnificat, & honorificat, & adorat, utique & haec non minus veteribus exempla in aedificationem Eccleſiae legere debet, ut novae quoque virtutes, unum & eumdem ſemper Spiritum Sanctum uſque adhuc operari teſtificentur; & omnipotentem Deum Patrem & Filium ejus Jeſum Chriſtum Dominum Noſtrum, cui eſt claritas, & immenſa poteſtas in ſecula ſeculorum. Amen. *Omnes tandem conſummantur.* *SS. Trinitas.*

DIS-

Ὅταν διηγώμεθα τοὺς βίους τῶν διαπρεψάντων ἐν εὐσεβείᾳ, δοξάζομεν πρῶτον τὸν δεσπότην διὰ τῶν δούλων· ἐγκωμιάζομεν δὲ τοὺς δικαίους διὰ τῆς μαρτυρίας ὧν ἴσμεν· εὐφραίνομεν δὲ τοὺς λαοὺς, διὰ τῆς ἀκοῆς τῶν καλῶν.

Quando vitam eorum, qui pietate inſignes fuerunt, enarramus; primum quidem Dominum in ſervis honoramus: deinde juſtos ornamus, ea teſtificando, quae nobis comperta ſunt: demum laetificamus populos, dum res optimas audiunt.

S. Baſilius Serm. in S. Martyr. Gordium.

DISSERTATIO APOLOGETICA

PRO

SS. PERPETUA, FELICITATE, ET SOCIIS.

CAPUT PRIMUM.

Externis argumentis ex Ecclesiae, & veterum Patrum auctoritate petitis SS. Perpetuae, Felicitatis, & Sociorum Martyrum Orthodoxia vindicatur.

I. *Tertulliani coaevi Scriptoris pro Perpetua, sociisque Martyribus testimonium.*

II. *Pontius Diaconus eorumdem Martyrum Acta non obscure laudavit.*

III. *Perpetuae & Felicitatis antiquissimum fuisse in Ecclesia Romana cultum, ex Bucherii pervetusto Kalendario demonstratur.*

IV. S. Augustinus earumdem Martyrum variis in locis cum laude meminit, ac tribus eas Tractatibus celebravit; quorum priorem in editis levi admodum conjectura S. Doctori Basnagius abjudicat.

V. Ecclesiarum Carthaginensium celeberrima, & ceterarum Matrix, Perpetuae & Felicitatis Reliquiis illustrata est, & ex earum nominibus nuncupata.

VI. In Missae Canone quotidiano earumdem nomina inter celebriores Martyres recensentur.

VII. Argumentum, quod ex his testimoniis conficitur, frustra Basnagius & irrito conatu elevare & labefactare contendit.

Ullum omnino est religiosi cultus & observantiae signum, quod non jam inde ab antiquis temporibus confertim in sanctas hasce ac celeberrimas Martyres contulerit Ecclesiae Catholicae pietas, & unanimis ubique terrarum in eas Christianae Religionis adfectus, populorumque devotio. Earum scilicet nomina, vetustissima Ecclesiarum Tabularia exhibent, & in omnibus pene Martyrologiis descripta sunt: earum Sollennitas & natalis dies magno Christianae plebis concursu celebrata: earum Acta in Ecclesiis publice lecta: in earum honorem, & super earum Reliquias Templa & Altaria Deo consecrata: Panegyricae Orationes in earum anniversaria festivitate a Patribus habitae: earum denique specialis, inter quotidiana Sacrificia, commemoratio ad nostra usque tempora perennavit. Haec omnia clarissimis testimoniis ostendam, quae ita disponam, ut plane & aperte constet, jam inde ab earum nece fuisse perpetua, & non interrupta Ecclesiae traditione pro veris Martyribus habitas, adeoque in Ecclesiae Catholicae pace & communione obiisse.

I. Ter-

I. Tertullianus, qui Perpetuae coaevus fuit, & Carthaginis incola, ubi Perpetua, Sociique Martyres neci traditi ſunt, ejus in libro de Anima cap. LV., his verbis meminit: *Perpetua fortiſſima Martyr ſub die paſſionis, in revelatione Paradiſi ſolos illic Commartyres ſuos vidit.* Ne verbo quidem indicat, fuiſſe illam ſectae Montaniſticae addictam: quod certe vaniſſimus homo nequaquam praetermiſiſſet, ſolitus inflatis buccis ſceleratae factionis decora reſonare. Meminit in eodem libro cap. IX. fanaticae cujusdam Mulieris Angelorum, ut putabat, & ipſius Domini viſionibus adſuetae; neque monere omittit, ſuae illam fuiſse communionis: *Eſt*, inquit, *hodie Soror apud nos revelationum chariſmata ſortita, &c.* Alterius meminit libro de Virginibus velandis prope finem, quam pariter Sororem nominat, & Montaniſtam fuiſſe, perſpicuis verbis declarat: *Nobis*, id eſt, Paracleti Diſcipulis, qui novas non ſpernimus prophetias, chariſmata honoramus, & viſiones revelationeſque ſuſcipimus, *Dominus, etiam revelationibus, velaminis ſpatia metatus eſt. Nam cuidam Sorori noſtrae Angelus in ſomnis, &c.* Nihil ejuſmodi tradit, ubi de Perpetua loquitur, nihil ejuſmodi jactat. Martyrem tantummodo nominat, & fortiſſimam: non illam Sororem ſuam, non Martyrem ſuam praedicat, & ne verbo quidem ſignificat, fuiſſe illam Montaniſtarum ſuperſtitionibus ac deliramentis imbutam. Eſtne vero credibile, adeo ſingulare Sectae ſuae ornamentum ſibi ſuiſque perſpicuis verbis adſerere neglexiſse, qui tam ſollicite monitos nos eſſe voluit, inſanas etiam Mulierculas, nulla virtute inſignes, ſed inſomniis unice deditas, e Montani ſchola & inſtitutione prodiiſſe? Quae contra adfert Baſnagius, & argumentum, quod ex hiſce Tertulliani verbis in ſuae opinionis confirmationem exculpit, inferius evertam.

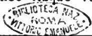
II. Pontius Diaconus, qui poſt Perpetuae & Felicitatis obitum quinquaginta circiter annis floruit, in Vita S. Cy-

priani haec habet, quae ad earum Acta, mea quidem Sententia, manifeste respiciunt, uti etiam Viro Clarifs. Lucae Holstenio jampridem est observatum (1): *Majores nostri Plebeiis & Catechumenis Martyrium consecutis tantum honoris, pro Martyrii ipsius veneratione dederunt, ut de passionibus eorum multa, aut prope dixerim, pene cuncta conscripserint, ut ad nostram quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, pervenirent*. Haec Pontii verba Perpetuae, & Felicitatis Acta digito veluti ostendunt, & in ea optime quadrant. Plebeii hoc loco, ut idem observavit Holstenius, accipiendi sunt Laici, nullum in Clero ordinem adepti. Sic enim paullo inferius idem Pontius: *Multa sunt, quae adhuc Plebejus, multa, quae jam Presbyter fecit*. Catechumenas fuisse tum ipsas, tum earum in passione Socios, Actorum Collectori, ipso statim initio, diligenter est adnotatum: *Apprehensi sunt adolescentes Catechumini, Revocatus & Felicitas conserva ejus, Saturninus & Secundulus, inter quos & Vivia Perpetua, honeste nata, liberaliter instituta, matronaliter nupta, habens patrem, & matrem, & fratres duos: alterum aeque Catechuminum, &c.* Hic esse videtur Saturus, quem fratrem suum Perpetua in hisce Actis appellat: *Tunc dixit mihi frater meus: Domina soror, &c.* Et infra: *Et retuli statim fratri meo, & intelleximus, passionem esse futuram*. Loquitur autem de Saturo, ejusdem agonis commilitone. Sunt denique ejusmodi Acta ea diligentia conscripta, quam Pontius verbis superioribus laudat. Multa enim, aut prope dixerim, pene cuncta, quae ad eorum passiones pertinent, complectuntur, ad ipsas usque minutiores circumstantias, ut plane nesciam, an aliqua antiquorum Martyrum Acta majori adcuratione ac diligentia descripta sint. Pontii itaque verba in ea, quae prae manibus habemus, Acta ita belle conveniunt, ut nullis eorum, quae mo-
do

(1) In Not. ad Passion. Ss. Perpetuae, Felicit. &c. §. 11. vers. 1.

do exſtant, melius. An autem Pontii aetate aliqua exſtiterint, ad quae aptius ejus verba referri poſſent, valde equidem dubito: quum non adeo in vetuſtioris aevi moribus poſitum fuiſse videatur, ut Geſta Martyrum adeo exquiſita diligentia literis traderentur. Fallitur enim Doduvellus, quum ex laudatis verbis concludit (1), *adeo ſedulos fuiſſe in Martyrum Geſtis memoriae tradendis Veteres, ut nihil illos fere fugerit;* ut ex Actorum paucitate, quae ſuperſunt, paucitatem quoque Martyrum colligat. Non enim adſerit Pontius, in ſingulorum Martyrum Geſtis memoriae tradendis pari diligentia Veteres fuiſse verſatos: ejus namque propoſito ſatis erat luculentiſſimum horumce Actorum exemplum, queis tam ſedulo ad Poſteros tranſmiſſa fuerat Plebejorum & Catechumenorum Martyrum memoria. Inde enim facile omnes intelligebant, quam non ſegniorem operam adhibere ipſe deberet in Epiſcopi & Martyris praeclarisſimis Geſtis literarum monumentis conſignandis. Nullus itaque dubito, quin Perpetuae, Felicitatis, & Sociorum Acta prae oculis Pontius habuerit. Nam & ad Plebejos pertinent, & Catechumenos, & aetas facile convenit, antequam ſcilicet Pontius ipſe naſceretur; & eo, quod ipſe deſcribit, ſtudio fuerunt, ac diligentia concinnata: adeoque medio ſeculo tertio fuiſse Perpetuam, ejuſque Socios, Carthagine, ubi ſanguinem fuderant, pro veris Martyribus habitos, laudata Pontii verba non obſcure ſuadent.

III. Id vero nemo mirabitur, qui ſecum animo reputaverit, ſequenti, id eſt, quarto Eccleſiae ſeculo, celebrem quoque Romae fuiſse Perpetuae & Felicitatis feſtivitatem. Id conſtat ex vetuſtiſſimo Eccleſiae Romanae Kalendario, quod Bucherius publica luce donavit, & ad Liberii tempora pertinere, unanimis eſse videtur Eruditorum ſententia. In hoc itaque venerandae antiquitatis monumen-

men-

(1) Differt. xi. Cyprianica, de Martyr. paucit. §. iii. & v.

mento, *Nonis Martii*, *Perpetuae & Felicitatis Africae*, nomina inscripta sunt. Quod certe indubium est vetustissimi in Ecclesia cultus argumentum. Quum enim Viri eruditi Bucherianum Kalendarium in Liberii tempora conferunt, non ea ipsorum mens est, Romae tum primum institutas fuisse, quae in eo recensentur, Martyrum sollennitates: absurda enim esset ejusmodi cogitatio. Nam Bucherianus iste, seu Liberianus Indiculus ex antiquioribus Diptychis & Tabulariis descriptus est: quum non tum primum Ecclesiae, praesertim Apostolicae, & maxime atque imprimis Romana, sed jam inde ab initio, ut ex Tertulliano (1), aliisque Auctoribus discimus, sacros Fastos habuerint, pro illorum temporum conditione, adcuratissime digestos. Fieri itaque optime potuit, ut aliquot ante Liberium annis Perpetuae & Felicitatis Natale coeptum fuerit in Urbe celebrari: Carthagine autem priusquam Romae receptum fuisse & vulgatum earum cultum, annon vero per quam simillimum est? Quum igitur medio seculo quarto Liberius, sub quo laudatum Kalendarium conditum est, sedere coeperit: morosi nimium Critici esset, inficias ire, Carthagine, saltem ineunte seculo quarto, Nostrarum celebrem fuisse memoriam.

Est aliud, quod circa Liberianum istum Martyrum Laterculum diligenter velim animadverti, ex quo nostrarum Martyrum cultus non vetustas modo, sed & celebritas intelligi facile potest. Martyres scilicet in eo Kalendario descriptos, praeter Nostras & Cyprianum, omnes esse Romanos: neque, his tribus exceptis, ullum in eo exteris Martyribus locum esse. Quod profecto clare & aperte demonstrat, quam ab antiquis temporibus in ore famae praedicti Martyres versarentur. Sanctos quidem Martyres, non uni alicui Ecclesiae, sed omnibus, a primis Christianae Fidei

(1) Lib. de Praescript. cap. 32. & lib. de Corona Milit. cap. 13.

dei ſeculis, fuiſſe deputatos, haud inſcite Oxonienſis Cypriani Operum Editor obſervavit; eſt tamen aliquid in ejus verbis, pro illorum, de quibus loquitur, temporum conditione, non ſatis adcurate dictum: „ Videmus enim, *in-* „ *quit* (1) Acta Martyrum ab una Eccleſia ad alias tranſmiſſa; „ & ſingularum Eccleſiarum Martyrologia non ſuorum mo- „ do, ſed & longe diſſitorum hominum nomina continere. Si de recentioribus Martyrologiis ſermo ſit, puta, Hieronymiano, & ceteris quae inde profluxerunt; non eſt, cur ullam erudito Viro controverſiam excitemus: ſed in antiquiſſimis Kalendariis ſuos dumtaxat, paucis exceptis, aut finitimarum Provinciarum, unaquaeque Eccleſia Martyres exhibet. Sic in Romano Bucheri, praeter Noſtras & Cyprianum, ut dictum eſt, omnes Romani: & in Carthaginenſi Mabilloniano plerique omnes Carthaginenſes, aut Africani, aut, pauci tamen, ex quibusdam aliis Provinciis, quibuſcum magnum olim Chriſtianis Carthaginenſibus commercium interceſſit. Eſt autem Bucheriano longe recentius Kalendarium Mabillonianum, & integrum ferme inter utrumque ſeculum interceſſit: progreſſu vero temporis ampliora ſemper condita fuiſse Martyrologia, quae non ſingularum Eccleſiarum tantum, ſed & longe diſſitorum hominum nomina continerent, clarum & perſpicuum eſt: ſicut etiam feſtivitatum numerum ſequioribus ſeculis valde fuiſſe auctum, & eas quoque ſollennitates adſcitas, quibus remotiſſimae longeque inter ſe diſſitae Eccleſiae ſuos unaquaeque Martyres celebrabat. Sed ut ad Perpetuam & Felicitatem redeamus; quiſquamne ibit inficias, dandum id eſſe earum famae atque celebritati, quod ſolae cum Cypriano, ex Africanis, immo & aliarum Provinciarum Martyribus, in Romano Kalendario locum habuerint, priſcis illis temporibus, quibus unaquaeque Eccleſia ſuis contenta Martyribus, exterorum Mar-

(1) In Notis ad Epiſt. Celerini inter Cyprianic. 21.

Martyrum sollennitates non nisi rarissimas adsciscebat? Et de Cypriano quidem facile intelligitur, unde illi adeo insigne decus, ut ejus nomen cum Romanis Martyribus in Liberiano Indiculo describeretur: id scilicet praeclarissimis ejus meritis datum est, non in Ecclesiam modo Carthaginensem, & universam Africam; sed in omnem qua patet Ecclesiam, & imprimis Romanam longe lateque diffusis. Nostris autem unde cum Cypriano eadem gloriae celebritas, ut ex tot Martyribus, qui Africae arenas glorioso cruore inrigarunt, adeo mature, id est, non longe post initium seculi quarti, solae cum Sanctissimo illo ac celeberrimo Episcopo specialem Romae sollennitatem consequerentur? Profecto, aut ex earum Actis, aut ex miraculorum ad earum monumenta frequentia. Ex miraculis, non dicet utique Basnagius: igitur ex Actis; quae omnium proinde tum manibus terebantur. Annon vero absurdum est cogitatu, intra unius seculi spatium, ex hominum memoria excidere potuisse, celeberrimas hasce, notissimasque Mulieres, quarum Actorum lectione Christiani mirifice capiebantur, Montanistarum fuisse erroribus maculatas? Id eo difficilius creditu est, quo earum insignior exstitit fama: quae enim ad obscurae sortis homines pertinent, facile e Posterorum memoria delet oblivio. Rem vero adeo singularem, Mulieres scilicet ob invictae fortitudinis laudem, & caelestes revelationes omnium admirationi habitas, Montanistarum addictas fuisse superstitionibus; neque Catholici, neque Haeretici, tam brevi temporis intervallo, in oblivionem abire, atque intercidere permisissent. Non quidem Catholici, qui ut ab Haereticorum, etiam gloria confessionis insignium, consuetudine refugiebant: ita sollicite cavebant, ne falsi pro veris, idest, Haeretici pro Catholicis Martyribus in sacra Diptycha reciperentur. Et licet aliquando Haereticorum nomina in Martyrologia inrepserint: id tamen, ut inferius demonstrabitur, sequioribus se-

seculis, & a rerum gestarum memoria remotissimis factum est: id vero de quo nunc agimus, vix elapso ab earum passione seculo, contigisset: quod certe in Martyribus ejusdem celebritatis & nominis caret exemplo. Sed neque Montanistae, haud infrequens in Africa Haereticorum factio, suos sibi a Catholicis subripi Martyres, passi fuisent. Sed de hoc alibi plenior erit & opportunior dicendi locus.

IV. Initio seculi quinti florebat Augustinus, cujus, Possidius in Indiculo recenset, *De Natali Perpetuae & Felicitatis Tractatus tres*, qui in novissima Operum ejus editione, PP. Benedictinorum Congregationis Sancti Mauri studio, adornata, sunt inter Sermones, num. CCLXXX. CCLXXXI. & CCLXXXII. Primum, id est, ducentesimum octuagesimum, alias, de diversis centesimum tertium, in dubium Basnagius revocat, imo non esse Augustini existimat, levissima ductus conjectura „ Non existimamus, *inquit* (1), Augustini Sermonem esse *De Natali SS. Perpetuae & Felicitatis Martyrum*, ubi „ haec leguntur: *exhortationes earum in divinis revelationibus, triumphosque passionum, cum legerentur audivimus*. „ Quae sane non quadrant ad Augustini mentem, qui verbis „ expressis Perpetuae visiones Scripturis Sanctis eximit: (2) „ *De fratre autem S. Perpetuae Dinocrate, nec Scriptura ipsa „ canonica est*. Quid vero magis canonicum, quam *Divinae „ revelationes*, quales Sermonis Auctori existimantur? Verum non Augustinus modo, sed neque ullus unquam Catholicus Scriptor *Divinas* heic pro *Canonicis* accepisset. Quis enim, exceptis Montanistis, privatas hujusmodi revelationes, & privata auctoritate literis traditas, pro canonicis habuit? An igitur Sermonis Auctorem aliquem fuisse dicet e Montanistarum Secta declamatorem? Non puto, id dicturum Virum eruditum. Quisquis igitur fuerit Sermonis Auctor, sane doctus, & Catholicus, & totus Augustinianus, di-

(1) An. 203. n. VI.
(2) Lib. 1. de Anima, & ejus orig. cap. 10.

divinas dixit, a Deo immissas, ut pie existimabat, revelationes, non autem, quod eas crederet, divina fuisse conscriptas auctoritate: aliud est enim, divinam esse revelationem, aliud divinam esse & canonicam Scripturam, in qua talis nobis revelatio proponitur. Ut divinam dicamus aliquam revelationem, sufficit, ut Deum auctorem habuisse, probabiliter existimemus; sed ut canonicam dicamus Scripturam, in qua talis revelatio continetur, necesse est, ut canonicum Scriptorem, & divino adflatum spiritu habuerit. Augustinus igitur, ut deinceps videbimus, Perpetuae revelationes ex Deo fuisse, probabiliter credidit: adeoque *divinas* hoc sensu & notione dicere potuisset. Auctori vero sermonis neque in mentem venit, Perpetuae Acta, in quibus ejusmodi revelationes leguntur, canonicam esse Scripturam, eorumque Auctorem divino adflatum fuisse spiritu, divinaque praeditum auctoritate. Quare inter Sermonis Auctorem, quicumque ille fuerit, & Augustinum optime convenit: neque tam levi, inanique conjectura laudatus Sermo Augustino fuerat abjudicandus. Concedatur tamen, neque hunc, neque duos sequentes Sermones *in Natali Martyrum Perpetuae & Felicitatis*, qui modo inter ejus Opera exstant, Augustini esse: an contra apertum Possidii testimonium negabit, *tres* S. Doctorem *de Natali Perpetuae & Felicitatis Tractatus habuisse?* Adeoque eas pro veris Catholicisque Martyribus a sancto Doctore fuisse habitas, & quinto ineunte seculo celebrem fuisse earum in Africa sollennitatem? An negabit, Augustini esse Enarrationem in Psalmum XLVII. ubi *Sanctae Perpetuae* meminit, & ejus Acta publice in Ecclesiis lecta fuisse significat? *Sicut novimus*, inquit, *& legimus in Passione Beatae Perpetuae*. Sed & in libris de Anima, & ejus Origine [1] Perpetuam ubique Sanctam appellat: & quamvis ejus passionis Acta scripturarum Ca-

(1) V. d. lib. 1. cap. 10. & lib. 3. cap. 11. & lib. 4. cap. 18.

Canone eximat, neque ex eis testimonia proferri velit adversus fidei Mysteria; eodem tamen numero ac pretio habet, quo ceterorum Martyrum Acta, eamdem illis, ac ceteris, fidem adhibet; neque ullibi Perpetuae visiones pro Muliercularum insomniis habet, vel uti Montanistarum figmenta, aut humani spiritus ludificationes explodit: adeoque a Deo immissas fuisse, & hoc sensu *divinas*, ea fide credit, quam hujusmodi monumentis adhibere viri prudentia & judicio praediti consueverunt.

V. Sed omnibus, quae hactenus produximus, argumentis luculentius est illud, quod ex Basilicae dignitate, ac vetustate conficitur, quam Carthagine Perpetua ac Felicitas habuerunt. Celeberrima siquidem & antiquissima omnium Ecclesiarum Carthaginensium, &, ut modo dicitur, Matrix, illa fuisse videtur, quae in antiquis monumentis modo *Basilica restituta* (1), modo *Basilica majorum* (2), modo *Basilica major* (3), modo *ad majores* (4) nuncupatur. In ea utpote majori Plebis Carthaginensis concursu frequentata, plerique Augustini Sermones habiti sunt eorum, quos S. Doctor Carthagine recitavit. In ea Concilium secundum Carthaginense sub Genetlio anno cccxc. & ceterae deinceps Carthaginenses Synodi celebratae sunt. De hac eadem Basilica intelligendum puto S. Optatum Milevitanum, ubi de Schismatica Majorini ordinatione loquens, haec habet (5): *Interea ad Basilicam, ubi cum Caeciliano tota Civitas in frequentia fuerat, nullus de supradictis accessit*. Et paullo post: *Illo tempore aut reus* (Caecilianus) *debebat expelli*, *aut communicari debuit innocenti. Conferta erat Ecclesia populis: plena erat Cathedra Episcopalis: erat Altare loco suo, in quo paci-*

(1) In Actis Conc. Carthagin. II. & apud August. Serm. 19. & apud Victor. Vitens. lib. 1. de Persecut. Vandal.
(2) Apud August. lib. de Gestis Pelag. cap. 11. & Serm. 294.
(3) Apud eumd. Serm. 258. & apud Victor. Vitens. ubi sup.
(4) Apud August. Serm. 34.
(5) Lib. 1. contra Parmenian.

fici Episcopi retro temporis obtulerunt, *Cyprianus*, *Lucianus*, *&* *ceteri*. *Sic exitum est foras*, *&* *Altare contra Altare erectum est*, *&c.* De hac, inquam, Basilica seu *Majorum*, seu *Restituta*, loqui hoc loco S. Optatum existimo, propterea quod a Victore Vitensi memoriae proditum sit [1], Carthaginensium Episcoporum sedem illic semper fuisse, ac domicilium. Porro in hac Ecclesia, quam omnium Carthaginensium statuere jure optimo possumus celeberrimam juxta atque antiquissimam, Perpetuae & Felicitatis condita fuisse corpora, laudatus Victor Vitensis testis locupletissimus est [2]: *Basilicam Majorem*, *ubi corpora Sanctarum Martyrum Perpetuae*, *atque Felicitatis sepulta sunt* . . . . . *suae religioni* (Vandali) *licentia tyrannica manciparunt*. Imo ex Perpetuae eamdem Basilicam appellatam fuisse nomine, haud obscure colligitur ex Actis secundi Concilii Carthaginensis, quod habitum fuisse dicitur *in Basilica Perpetua* (forte an *Perpetuae*) *Restituta*. Hoc autem esse puto antiquissimi & celeberrimi cultus, & earum orthodoxiae evidentissimum argumentum.

Vetustissimum fuisse in Ecclesia morem, & ipsi pene Christianae Religioni coaevum, ut Catholica plebs ad Memorias Martyrum conveniret, & ea loca frequentaret, ac religiosa devotione coleret, ubi sacrae ipsorum exuviae conditae fuerant, nemo qui Historiam Ecclesiasticam vel a limine salutarit, ignorat. De Romanis monumentis, in quibus sacra Apostolorum Corpora deposita fuerant, id manifeste testatur Zephyrino aequalis, adeoque Tertulliano, Perpetuae & Felicitati synchronus Cajus: *Ego vero*, inquit [3], *Apostolorum tropaea possum ostendere*. *Nam sive in Vaticanum*, *sive ad Ostiensem viam pergere libet*, *occur-*

(1) Lib. 1. de Persecut. Africana.
(2) Ibid.
(3) Ἐγὼ δὲ τὰ τρόπαια τῶν Ἀποςόλων ἔχω δεῖξαι. ἐὰν γὰρ θελήσῃς ἀπελθεῖν ἐπὶ τὸν βατικανὸν, ἢ ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν Ὠςίαν, εὑρήσεις τὰ τρόπαια τῶν ταύτην ἱδρυσαμένων τὴν ἐκκλησίαν. Disput. adversus Proclum apud Euseb. Histor. Ecclesiast. lib. 2. cap. 25.

current tibi tropaea eorum, qui Ecclesiam illam fundaverunt. In iis iisdem locis, amplificata postmodum religione, & Ecclesia a persecutionibus respirante, exstructas fuisse Basilicas, sacrasque Domos religiosis usibus mancipatas, etiam constat. Illud denique ex antiquis monumentis compertum est, & ratio ipsa suadet, celebriores atque insigniores Basilicas insignioribus atque illustrioribus fuisse Martyribus aedificatas; aut saltem celebriorum & insigniorum Martyrum λείψανα in celebriores & insigniores Basilicas fuisse translata. Praesertim vero majores Ecclesiae ut praecipuorum Martyrum Reliquiis decorarentur, cura Episcoporum fuit: idque tum propter majorem ipsorum Martyrum gloriam, tum propter Ecclesiarum splendorem, tum denique quia frequentior erat Christianae Plebis ad Matrices Ecclesias concursus, atque ut eo etiam frequentius praecipuorum Martyrum devotione adlecta conflueret. Quum igitur Perpetuae & Felicitatis Corpora in majorem Ecclesiam Carthaginensem illata fuisse, ex Victore Vitensi habeamus; quin inter illustriores Martyres, antequam eo inferrentur, fuerint numeratae, ambigere non debemus.

Sed Translationis tempus, ut de cultus antiquitate etiam constet, eruendum est. Anno cccxc. quo secundum Concilium Carthaginense habitum est, major Ecclesia Carthaginensis ex Perpetuae nomine, ut vidimus, nuncupabatur. Eo igitur anno antiquiorem statuere debemus sacrorum Pignorum Translationem. Sub Liberio Bucherianum Kalendarium, ut diximus, concinnatum est. In eo, ut & in omnibus Martyrologiis, Perpetuae & Felicitatis festum nonis Martiis consignatur. Hunc autem non earum Martyrii, sed Translationis esse diem, Cl. Pagius hoc argumento probat (1). Passae sunt Ss. Martyres, quo die Natale Getae Cae-

(1) Anno 198. num. v.

Caesaris colebatur: *Munere Castrensi eramus pugnaturi. Natale tunc Getae Caesaris*. Et infra: *Quid utique non permittis refrigerare noxiis nobilissimis, Caesaris scilicet, & Natali ejusdem pugnaturis?* At in diem septimam Martii, neque Imperii Caesarei, neque Getae Natale genuinum incidebat. Natus enim Geta, teste Spartiano (1), *Sexto Kalendas Junias:* Caesarea vero dignitate anno CXCVIII. non ante diem XIII. Aprilis ornatus est: „ Et ratio est, *inquit Pagius*, quia, ut mox visuri sumus, Caracalla post eum diem Tribunitiam Potestatem, & Augusteam dignitatem „ a patre obtinuit; & verisimile non est, Getam minorem filium prius a Patre Caesarem dictum, quam Caracallam majorem natu filium a patre Augustum nuncupatum. Utraque itaque nuncupatio vel eodem tempore „ post mensem Martium facta, vel Caracalla prius dictus „ Augustus, quam Geta Caesar. Quare Ss. Perpetua & „ Felicitas alio die, quam quo passae sunt, in Martyrologiis coluntur. Quod non raro accidisse, passim in hoc „ Opere observabimus; diesque septima Martii, dies est, „ quo Carthaginem earum reliquiae postea translatae, „ non vero dies obitualis. Quum itaque medio seculo quarto Liberius sedere coeperit, hoc tempore sacrarum Reliquiarum fuerat peracta Translatio: adeoque statuere jure optimo possumus, eam Translationem non multo post initium seculi quarti, reddita jam per Constantinum Ecclesiae pace, fuisse celebratam; & ab earum Martyrio seculo dumtaxat elapso, Perpetuam & Felicitatem praecipuarum Martyrum loco habitas, & ad earum memorias Carthaginensem populum frequentissimum concurrisse.

Vidimus, quomodo ex nostrarum Martyrum in majorem Ecclesiam Carthaginensem Translatione cultus earum celebritas, & antiquitas demonstretur: videndum superest, quam

(1) In Getâ, cap. 3.

quam luculenter ex eodem principio earum orthodoxia confirmetur. Ecclesia, domus, Cathedra, & Altare imprimis Episcopi, centrum erant, ut notat Illustrissimus (1) Albaspineus Ecclesiasticae communionis. Eo Catholica plebs frequentissima confluebat, inde populum Episcopus adloquebatur, ibi preces eorum & oblationes & vota suscipiebat. Heic erat locus orationis, heic locus Sacramentorum, heic denique solemnis Sacrificii locus. Cetera Altaria, ut idem observat Albaspineus, in subsidium communionis exstructa sunt, cujus, ut dictum est, centrum Ecclesia, & Altare Episcopi habebantur. In hoc Altari quam frequentes Catholici communicabant, tam ad illud Schismaticis, & Haereticis nullus permittebatur accessus: imo inde vi etiam adhibita extrudebantur, qui Ecclesiae Catholicae communione excidissent, ne forte ob loci sanctitatem & amplitudinem, in quo Veteres Catholicae communionis arcem constituerant, pro Catholicis haberentur. Hujus rei argumento id esse potest, quod de Paulo Samosateno narrat Eusebius; nefarium scilicet Haeresiarcham sententia Synodi exauctoratum, & Antiocheno Episcopatu dejectum, domo, sede, & Ecclesia Episcopali exturbari neutiquam potuisse, quamdiu Zenobia, cujus ille favore & gratia utebatur, rerum in Oriente potita est. Tamdiu enim se pro legitimo Episcopo habendum existimavit, & Catholicam plebem sibi retinere posse credidit, quamdiu domum, Cathedram, Basilicam, & Altare occuparet, in quo Majores sui sedere, plebem colligere, oblationes, & vota populi suscipere, & Sacrificia Deo offerre consueverant. Catholici vero Episcopi omni ope & conatu egerunt, ut nequissimo homine expulso, Domnus, qui ei fuerat subrogatus, Episcopalem Basilicam obtineret, & in Decessorum suorum Sede, Cathedraque collocaretur. Quod quidem profligata Zenobia Au-

(1) In Not. ad Optat. lib. 1. adversf. Permenian.

Aureliani ope perfectum est, *qui*, ut ait Eusebius (1), *ab Episcopis interpellatus rectissime hoc negotium dijudicavit, iis domum dari praecipiens, quibus Italici Christianae Religionis Antistites, & Romanus Episcopus scriberent*. Quae quum ita sint, omnes, puto, hoc argumento facile intelligunt, quam fixa fuerit, apud Veteres, constans, certaque sententia, Martyres nostras in Ecclesiae pace & communione obiisse, dum eo ipsarum Corpora inferri voluerunt, quo veluti ad Catholicae communionis centrum & arcem Carthaginensis populus confluebat. Praecipuorum ossa Martyrum ideo sub primario illo Episcopi Altari recondebantur, ut Catholici eo convenientes, se non aliorum Fidelium modo, sed & Sanctorum Martyrum communionis participes esse intelligerent. Contra Schismatici, & Haeretici, quibus ad illud pietatis asylum nullus patebat accessus, nullam sibi esse scirent, neque cum Ecclesia Catholica, neque cum Sanctis Martyribus communionem. Unde S. Optatus Milevitanus Donatistas veluti Schismaticos hoc argumento traducit, quod Sanctorum Apostolorum memoriis in urbe neutiquam communicarent (2): *Denique si Macrobio* (Donatistarum in Urbe Pseud-Episcopo) *dicatur, ubi illic sedeat: numquid potest dicere, in Cathedra Petri, quam nescio si vel oculis novit, & ad cujus Memoriam non accedit quasi Schismaticus, contra Apostolum faciens, qui ait* (3): Memoriis Sanctorum communicantes. *Ecce praesentes sunt ibi duorum Apostolorum Memoriae; dicite, si ad has ingredi potuit, ita ut obtulerit illic, ubi Sanctorum Memorias esse constat?* Apud Veteres igitur adeo compertum fuit, Perpetuae & Felicitati nihil, dum viverent, cum Haereticis fuisse commune, & in Ecclesiae pace, & communione martyrium consummasse, ut earum sacras Re-

li-

(1) *Βασιλεὺς ἐντευχθεὶς Αὐρηλιανὸς, αἰσιώτατα περὶ τȣ̃ πρακτέȣ διείληφε· τȣ́τοις νε̃μαι προστάττων τὸν οἶκον, οἷς ἂν οἱ κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐπίσκοποι τȣ̃ δόγματος ἐπιςέλλοιεν.* Lib. 7. Hist. Eccl. cap. 30.

(2) Lib. 2. advers. Parmenian.

(3) Ad Rom. 12. 13.

liquias, ab earum martyrio ſeculo vix elapſo, eo intulerint, quo Haeretici maxime vetabantur accedere, & ubi nemo, niſi Catholicus, communicabat.

VI. Denique pro noſtrarum Martyrum cultus antiquitate & celebritate, atque earumdem orthodoxia, ex aſſidue repetita earum inter quotidiana Sacrificia commemoratione, haud abſimilia praecedentibus confici poſſunt argumenta. Perpetuae enim & Felicitatis tum in Miſſali Gelaſii, tum in Gregorii Sacramentario, tum denique in vetuſtiſſimo Sacramentario Gallicano (1) quotidie repetitur, cum paucis aliis Martyribus, in Miſsae canone, commemoratio. Obvia ſunt omnibus antiquiſſimorum Patrum teſtimonia, Tertulliani imprimis (2), & Cypriani (3), quibus ii aperte teſtantur, Martyrum natalitios dies, ſpeciali eorum inter Sacrificia commemoratione, fuiſſe celebratos. An vero praeter anniverſariam Martyrum in die Natalis eorum celebritatem, priſcorum temporum uſus haberet, ut vel omnium, vel inſigniorum nomina, inter quotidiana Sacrificia, e ſacris Diptychis recitarentur, haud ita e Veterum teſtimoniis compertum eſt. Indicare id tamen S. Cyprianus videtur Epiſt. 39. ad Pamel. num. 30. ubi poſtquam de Celerini avia Celerina, & patruo ejus, & avunculo Laurentino & Ignatio loquutus eſt, qui martyrio jampridem fuerant coronati, ſubjungit: *Sacrificia pro eis ſemper, ut meminiſtis, offerimus; quoties Martyrum paſſiones, & dies anniverſaria commemoratione celebramus*. His ſcilicet verbis haud obſcure ſignificat Cyprianus; *quoties* alicujus Martyris recurrebat anniverſaria ſollennitas, & praedictorum *ſemper* fuiſſe renovatam, inter Sacrificiorum ſollennia, mentionem. Et fieri quidem optime potuit, ut quum non magnus erat Martyrum numerus; ſicuti nulli eorum deerat anniverſaria ſollennitas: neque in-

E ſignio-

(1) Apud Mabillon. Tom. 1. Muſaei Italici.
(2) Lib. de Corona Milit. cap. 3.
(3) Epiſt. 12. al. 37. & Epiſt. 39. al. 34.

signioribus tantum, & qui atrociora tormenta experti fuerant, sed etiam obscurioribus, & qui nullis cruciatibus toleratis pro confessione Nominis in carcere obierant, ut ab eodem Cypriano statutum est (1): postea vero aucta in immensum eorum copia, praecipui tantum, ut vetera nos Kalendaria docent, & quorum illustrior erat fama, retenti sunt, pro quibus annua Sacrificia, & oblationes celebrarentur: ita primum quidem omnium fieret in quotidianis Sacrificiis commemoratio; postea vero, ut ex Liturgiis, antiquissimis illis quidem, at tertio tamen seculo recentioribus, compertum est, illustriorum dumtaxat in Missis quotidianis nomina retinerentur. Sed ut sit de vetustiorum temporum usu, nulli dubium est, quin ii, quorum in Missae Canone quotidie memoria renovatur, & modo, & olim fuerint inter illustriores Martyres computati. Quod proinde argumento est, Perpetuam atque Felicitatem, quae in antiquissimis Liturgiis id honoris, cum aliis paucis, sortitae sunt, a Majoribus nostris non inter Martyres modo, sed etiam inter insigniores fuisse Martyres numeratas.

Illud etiam hoc loco non sine animadversione praetermittendum, quod supra etiam est adnotatum; laudatas Liturgias, aut Sacramentaria, in quibus Perpetuae & Felicitatis quotidie mentio iteratur, non ad Carthaginensem, aut alias Africae Ecclesias, sed ad Romanam, & Gallicanam pertinuisse. Quod magis adhuc magisque demonstrat, quam ab antiquis temporibus nostrae in ore famae Martyres versarentur. In Missae Romanae Canone nulli olim, nisi Romani Martyres memorabantur, si praeter Apostolos, & Ignatium, virum Apostolicum, qui & Romae passus est, Martyres nostras, & Cyprianum excipias: Agatham enim, & Luciam Martyres Siculas a Gregorio Magno Canoni adjunctas, scribit Aldhelmus (2). Cypriano cur

(1) Epist. 12. al. 37.
(2) Lib. de Virginitate cap. 25.

id honoris tribueretur, praeclara ipsius, ut diximus, in Ecclesiam Romanam merita obtinuerunt. Nostris vero unde haec specialis praerogativa, ut quamvis exterae & alienae ac Transmarinae Provinciae; Romae tamen earum quotidie memoria inter sacra Mysteria perageretur? Unde, inquam, illis hoc decus, nisi ex ea famae celebritate, qua semper per ora hominum volitarunt, & insigniorum Martyrum loco habitae sunt? Cum qua profecto famae celebritate non consonat, ut tam brevi temporis intervallo, cui dum viverent addictae fuissent Religioni, ex hominum memoria elaberetur.

Illud denique heic pariter observandum, hanc intra sacram Synaxim Sanctorum Martyrum commemorationem eo praecipue spectare, ut intelligamus, nos cum illis in Christo, cujus Corporis in Altari Sacrificium offertur, communicare, quod & ipsa Canonis verba aperte testantur: *communicantes, & memoriam venerantes, &c.* Eo autem pertinere credenda est exterorum illa Martyrum commemoratio, ut unam ubique esse sciamus Catholicam Ecclesiam, & unam omnium Ecclesiarum, quamvis loco dissitarum, communionem, ut quae alienos Martyres, haud secus quam domesticos, venerantur. Quod, ut supra est observatum, clare & perspicue demonstrat, tam certo de nostrarum Martyrum orthodoxia apud Veteres constitisse, ut earum nomina Catholicae communionis symbolum esse voluerint.

VII. Horum omnium, de quibus hactenus disseruimus, testimoniorum auctoritatem elevare se putat levissima hac responsione Basnagius. Quod nempe „ horum constantia Martyrum, nec non Actorum antiquitas posteris fucum fecit, „ ut in pretio haberentur. Productaque deinde, quam supra confutavi, de Augustini Sermone conjectura, subjungit: „ Concedatur tamen verba haec Augustini esse. Quaestio „ facti est, Perpetua fueritne Ecclesiae mulier, an sectae „ Montanisticae. Jam vero in quaestionibus hujusmodi viri „ boni saepe numero tota errant via, & haereticos Mar-

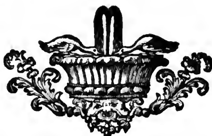
„ tyres inrepsisse in Martyrologia, suo loco ostendimus. De Actis, & eorum auctoritate inferius dicendum erit. Nunc breviter videndum, an non summae temeritatis sit, ob levissimas, ut deinceps ostendam, conjecturas, eorum orthodoxiam & sanctitatem in dubium revocare, quos constat, statim ab eorum passione, ac deinceps per quindecim & amplius secula nullo non religionis & observantiae signo, non ut genuinos tantum, sed inter celebriores Christi Martyres, universalem Ecclesiam esse veneratam? Quorum scilicet memoriam jam inde ab antiquis temporibus frequentavit: quibus altaria, & basilicas, quae centrum essent Catholicae communionis, excitavit: quorum anniversariam sollennitatem non modo Ecclesia Carthaginensis, sed etiam Romana altero ab eorum passione seculo celebravit: quorum nomina in antiquissimis Ecclesiarum tabulis inter illustriorum Martyrum nomina recensentur: quorum memoria, cum paucis aliis insignioribusque item Martyribus quotidie in Missae Canone renovatur: quos denique non unum, aut alterum privatum Martyrologium, sed omnia, & in diversarum Ecclesiarum usum concinnata pariter celebrant. Haec enim omnia in nostras Martyres simul fuisse collata, satis jam praesenti hoc capite demonstravi. *Sed constantia Martyrum, & Actorum antiquitas Posteris fucum fecit*. Sed numquid pene coaevis, aut supparibus Scriptoribus imponere potuissent? *Sed in his facti quaestionibus viri boni saepe falluntur*. Sed numquid & Ecclesiae universalis auctoritas? cui tantum in hisce etiam quaestionibus detulit Augustinus, ut de his nihil temere judicare voluerit, quae tempore persecutionis, ut insectatores suae pudicitiae devitarent, in rapturum, atque necaturum se fluvium projecerunt, eoque modo defunctae sunt, earumque Martyria in Catholica Ecclesia veneratione celeberrima frequentantur: *De his*, inquit (1), *nihil temere audeo*

(1) Lib. 1. de Civit. Dei cap. 26.

deo judicare. Utrum enim Ecclesiae aliquibus fide dignis testificationibus, ut earum memoriam sic honoret, divina persuaserit auctoritas, nescio: & fieri potest, ut ita sit. Quid si enim hoc fecerunt, non humanitus deceptae, nec errantes, sed obedientes? Sicut de Samsone aliud nobis fas non est credere,,. At Haeretici Martyres in Martyrologia inrepserunt. Sed numquid etiam in antiquissima Kalendaria? Numquid etiam ad eorum monumenta Sacrificia, & Catholicorum conventus celebrati? Numquid in eorum memoriam altaria Deo, & Basilicae consecratae? Numquid eorum laudes veteres Patres orationibus, & publicis Tractatibus exornarunt? Numquid denique inter illustriores Martyres per tot annos etiam nunc in Missae Canone memorantur? Marculum Pseudo-Martyrem Donatistarum, primus, seculo nono, imprudenter in suum Martyrologium Rabanus retulit (1); inde in nothum Bedae Martyrologium, & ex eo in aliquot Usuardini Martyrologii Codices, & editiones inrepsit (2); Sed error facile detectus est, & Romani Martyrologii conditores Numidiae Nicomediam, Marculo Marcellum, Constanti Constantium, Macarianis Arianos subrogarunt. Legentes enim sub eosdem circiter dies in antiquioribus Martyrologiis Marcelli Nicomediensis Martyris nomen, & ejus Acta ignorantes, ex Marculi Actis interpolatis hoc ei elogium concinnarunt: *Nicomediae* (pro *in Numidia*) *S. Marcelli* (leg. *Marculi*) *Presbyteri, qui Constantii* (verius, *Constantis*) *tempore ab Arianis* (pro *a Macarianis*) *e rupe praecipitatus Martyr occubuit*. Quae PP. Benedictinorum conjectura est in Not. ad Augustini lib. 3. contra Cresconium cap. 49. Qua de re videndus etiam Cl. Mabillonius in Adnot. ad Marculi Acta Tom. 3. Vett. Analector. Jam vero quid huic, aut si quod est aliud huic simile, exemplo cum Martyribus nostris aliqua ex parte commune? Quae non sequioribus seculis per unius, aut alte-

(1) Apud Mabillon. Tom. 4. Vett. Analect.
(2) Apud Bollandi Socios Tom. 7. Mensis Junii.

alterius Scriptoris oscitantiam in privatum aliquod Martyrologium inrepserunt, sed in publicis, & antiquissimis Ecclesiae tabulis, in publicis item precibus, ut earum nomina recitarentur, & nullum non religiosi cultus testimonium, jam inde ab initio consequutae sunt. Sed videamus, quibus Basnagius argumentis hac sanctioris famae, & publici cultus perpetua veluti possessione SS. Martyres deturbare conatus est: gravissima enim ea esse oportet, quae hanc ei de nostris hisce Martyribus post tot ab earum passione secula intulerunt opinionem. Antiquorum enim consentientibus testimoniis, & perpetuae de illarum Orthodoxia, & sanctitate Ecclesiae traditioni fides in re tam gravi abrogari non debuit, nisi aliam opinionem invicta perspicuaque argumenta pene repugnanti indiderunt. An ejusmodi sint, quae Basnagius adtulit, sequentibus Capitibus differemus.

CAPUT

CAPUT SECUNDUM.

Basnagii externis adversus SS. Martyres argumentis occurritur.

I. Actorum Perpetuae, & Felicitatis Compilatorem fuisse Montanistarum haeresi infectum.

II. Ruinartii pro Actorum Compilatore rationes refelluntur, variisque argumentis ejus Montanismus adseritur.

III. Doduvelli pro ejusdem Scriptoris orthodoxia disputatio.

IV. Ejus disputationis primum dejicitur fundamentum.

V. Alterum ejusdem disputationis fundamentum evertitur.

VI. A Montanistis Catholicos non fuisse pro Haereticis existimatos.

VII. Ab Ecclesiarum Catholicarum communione Montanistas non se omnino alienos existimasse.

VIII. Ad Catholicorum quoque Martyrum communionem adspirasse.

IX. Non Perpetuae tantum, sed aliorum quoque Catholicorum Martyrum, Tertullianum cum laude meminisse.

X. Alii, praeter Montanistas, Haeretici Catholicorum Acta Martyrum, luci dederunt.

XI. Ex ipsomet Actorum Auctore Montanista, Martyres nostros ab hac secta fuisse alienos, ostenditur.

I. DE

I. E Auctore, seu potius, ut videri vult, Actorum Perpetuae, & Felicitatis Compilatore, non una eademque Eruditorum sententia est. De Montanistarum familia unum fuisse, Vir candidus juxta, atque eruditus, ut Basnagii verbis utar, olim sensit Valesius (1). Contra Doduvellus non omnem modo ab ipso Montanismi suspicionem amolitur; sed hominem quoque fuisse contendit adversus Montanistas Catholicae Fidei zelo, & ardore flagrantem (2). Valesio nullo modo adsentiri potest Cl. Ruinartius (3). Contra Basnagius Valesii opinioni se adhaerere lubenter profitetur, indeque primum, ut postea videbimus, adversus Martyres nostros conficit argumentum. Ea res omnino postulat, ut de tota hac controversia per quam adcuratissime differamus, ne si Valesii opinionem amplectamur, temere id fecisse existimemur; sin autem, ne ex quodam praeconceptae opinionis praejudicio factum id esse videatur. Ut igitur agnoscat Lector, me secum candide agere, & nihil huc praejudicatum adferre, in Valesii opinionem, meis licet rationibus primo adspectu satis incommodam, valde animum inclinare profiteor. Argumento mihi est Auctoris praefatio, qui sane his utitur verbis, quae quamvis, si alio tempore scripta forent, in Catholicam sententiam, utcumque interpretari possemus, at habita ratione temporis, quo scripta sunt, vehementem nobis Montanismi suspicionem adferunt. Sic enim habet: ***Sed viderint, qui unam virtutem Spiritus unius sancti pro aetatibus judicent temporum: quum majora reputanda sint novitiora quaeque ut novissimiora, secundum exuberationem gratiae in ultima seculi spatia decreta:*** (4) In novissimis enim diebus, dicit Dominus, ef-

(1) Praefat. ad Parisien. Actorum Edition.
(2) Differt. 4. Cyprianica de Visionibus, &c. §. 8. & seqq.
(3) In Admonit. Actis praemissa num. 6.
(4) Johel 2. 28. & Actor. 2. 17.

effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filii filiaeque eorum, & ſuper ſervos & ancillas meas de meo ſpiritu effundam: & juvenes viſiones videbunt, & ſenes ſomnia ſomniabunt. *Itaque & nos, qui ſicut prophetias, ita & viſiones novas pariter repromiſſas, & agnoſcimus & honoramus, &c.* Quis credat, haec Scriptori Catholico excidere potuiſſe, quo tempore Montaniſtica haereſis in Eccleſia vehementiſsime graſſabatur? Quum noviſſimorum temporum conditionem, ob chariſmatum copiam & ſpiritus exuperantiam Paracleto ſuo reſervatam, tantopere jactabant & extollebant haeretici? Quum novas viſiones, & Prophetias repudiare ſe profiteretur Eccleſia; contra qui illas agnoſcerent, & honorarent, pro haereticis haberentur? *Quum majora*, inquit, *reputanda ſint novitiora quaeque, ut noviſſimiora, ſecundum exuberationem gratiae in ultima ſeculi ſpatia decreta*. Abruptiuſne, aut impudentius locutus unquam profeſſus Montaniſta fuiſſet? Eſtne ovum, ut ajunt, ovo ſimilius, quam haec Auctoris verba, cum his Tertulliani ſub finem libri de Reſurrectione carnis? *At enim Deus omnipotens adverſus haec incredulitatis, & perverſitatis ingenia, providentiſſima gratia ſua* effundens in noviſſimis diebus de ſuo ſpiritu in omnem carnem in ſervos ſuos, & ancillas, *& fidem laborantem reſurrectionis carnalis animavit, & priſtina inſtrumenta manifeſtis verborum, & ſenſuum luminibus ab omni ambiguitatis obſcuritate purgavit. Nam quia haereſes eſſe oportuerat, ut probabiles quique manifeſtarentur: hae autem ſine aliquibus occaſionibus Scripturarum audere non poterant, idcirco priſtina inſtrumenta quasdam materias illis videntur ſubminiſtraſſe, & illas quidem iisdem literis revincibiles. Sed quoniam necdum diſſimulare Spiritum Sanctum oportebat, quominus & ejuſmodi eloquiis ſuperinundaret, quae nullis haereticorum verſutiis ſemina ſubſpargerent, imo & veteres eorum ceſpites vellerent; idcirco jam omnes retro ambiguitates, & quas volunt parabolas, aperta atque perſpicua*

totius Sacramenti praedicatione discussit, per novam prophetiam de Paracleto inundantem, cujus si hauseris fontes, nullam poteris sitire doctrinam, nullus te ardor exuret quaestionum, resurrectionem quoque carnis, usquequaque potando, refrigerabis. Novissima veteribus anteponit, hoc est, novas Montani revelationes pristinis Instrumentis, utriusque scilicet Testamenti libris; non, ut Rhenanus, & Pamelius interpretantur, Novi Foederis libros Mosaicis, & Propheticis. Non enim ex lege tantum, & Prophetis, sed vel maxime ex Novi Testamenti obscuris quibusdam locis, ambiguitatibus, & parabolis suorum dogmatum materiam haeretici decerpebant. Cui rei providentissima gratia sua Deum prospexisse docet, in novissimis diebus de spiritu suo effundendo in omnem carnem, qui ejusmodi eloquiis superinundaret, quae nullis haereticorum versutiis materiam, & semina subministrarent, & omnes retro ambiguitates, & parabolas, aperta, atque perspicua totius Sacramenti praedicatione discuteret: quod factum esse subjungit, *per novam prophetiam de Paracleto inundantem*. Adeoque quantum Novi Testamenti libri magis aperta perspicuaque rerum caelestium revelatione, qua veteres figurae expositae sunt, Legalibus, & Propheticis praestant; tantum Montani Prophetiae, quae vel ipsas Evangelii ambiguitates, & parabolas aperta totius Sacramenti praedicatione discusserunt, ipsis quoque Novi Foederis libris erant anteponendae. Quam profecto sententiam Actorum Collector paucioribus quidem, sed non minus expressis verbis insinuavit, quum ait, *majora reputanda esse novitiora quaeque, ut novissimiora secundum exuberationem gratiae, &c.* idest, ut loquitur Tertullianus, secundum *novam prophetiam de Paracleto inundantem*.

II. Respondet Ruinartius, quod quamvis haec verba „ primo aspectu Montani errores sapere videantur; si ta„ men paullo accuratius discutiantur, nihil in ipsis contineri, „ nisi orthodoxum, & fidei Catholicae plane consonum.

Non

„ Non enim, *inquit*, iste Auctor visiones novissimas cum
„ Scripturis Canonicis, ut putavit Valesius, sed solummodo
„ cum veterum Martyrum visionibus, & revelationibus com-
„ parat; asseritque non minori venerationi habendas esse,
„ quae suo tempore, quam quae priscis temporibus, id est,
„ primo, aut secundo Ecclesiae seculo, contigerant. Immo
„ & aliquatenus has novas revelationes majori studio su-
„ scipiendas esse dicit, cum exempla eo efficaciora sint, quo
„ magis praesentia: tum deinde, quod hae novissimae vi-
„ siones, quae aliquando veteres futurae erant, aliqua au-
„ ctoritate fulciendae essent, ut a posteris crederentur. Id
„ patere, *ait*, ex eadem ipsius Auctoris tota Praefatione;
„ ubi ne unum quidem verbum de Scripturae Sacrae cum
„ visionibus Martyrum comparatione habetur „ *si vetera*,
„ inquit, *fidei exempla.... propterea in litteris sunt digesta*,
„ *ut lectione eorum quasi repensitatione rerum, & Deus hono-*
„ *retur, & homo confortetur; cur non & nova documenta*
„ *aeque utrique causae convenientia & digerantur?*

Verum, non has tantum, quas Ruinartius refert rationes produxit Auctor, cur novas revelationes, & prophetias prae antiquis in pretio haberi vellet; sed illam potissimum, quam nemo nisi merus putusque Montanista adtulisset, & quae satis ostendit, ipsum novissimas revelationes non modo veterum Martyrum revelationibus, sed ipsis quoque Scripturis Canonicis praetulisse: ob *exuberationem*, scilicet *gratiae in ultima seculi spatia decreta*, secundum Johelis Prophetiam. Ecquis enim, cui sanum esset caput, Spiritus Sancti gratiam novissimis hisce diebus, idest, tertio ineunte, magis quam primo, aut secundo seculo exuberasse, somniavit? Quis nisi Montani spiritu abreptus, ut id ostenderet, Johelis verbis, quibus futura haec novissimis diebus spiritus exuberatio praenunciabatur, usus aliquando fuisset? Unde non ea tantum ratione, ut Ruinartius credidit, iste Auctor culpandus est, quod *harum Martyrum visiones ex iis*

 esse,

esse, quae Deus per Johelem repromiserat, existimaverit. Laudata enim Johelis verba ad omnia, quae in N. Testamento a Deo charismata dispensantur referri posse, non abnuo. Sed eo Montanistam se prodit, quod Prophetae verba adhibuerit, ad majorem ostendendam novissimis diebus, quam praecedentibus Ecclesiae seculis, caelestium charismatum *exuberationem*. Porro, quamvis, ut idem Ruinartius subjungit, Ecclesia Fidelium dicta, vel scripta inter Scripturas Canonicas neutiquam computarit, etsi non dubitet ab eo procesfisse, a quo alii dantur genera linguarum, alii prophetiae, alii sermo sapientiae, aliis alia dona, quae laudato Johelis testimonio praenuntiata, & promissa fuisse certum est; attamen non inde sequitur, idem pariter de Actorum Scriptore sentiendum esse. Quamvis enim neque Ecclesia, neque Scriptores Catholici, Novi Testamenti charismata, & a Deo procedere, & laudato Johelis testimonio praenuntiata, & promisfa fuisse, umquam dubitarint: numquam tamen aut Ecclesia, aut aliquis Catholicorum Johelis verbis usus est ad majorem novisfimorum temporum, quam praeteritorum Ecclesiae seculorum visionibus, & revelationibus venerationem; auctoritatemque conciliandam.

Est quidem hoc adversus Actorum, ut ajunt, Compilatorem gravissimum praejudicium; nescio tamen, an non gravius sit, quod ex sequentibus verbis conficitur argumentum. Sic enim pergit: *Itaque & nos, qui sicut prophetias, ita & visiones novas pariter repromissas & agnoscimus & honoramus*. Haec plane peremtoria sunt: neque enim clarioribus verbis potuisset Auctor, quam ipse sectam profiteretur, exponere: haec Montanismi tessera sunt, & Montanisticae Doctrinae clara & aperta profesfio. Id enim Catholicos inter, & Montanistas id temporis disceptabatur, an novae idest, extraodinariae & inusitatae visiones & prophetiae agnoscendae essent atque honorandae: an contra, repudiandae atque abjiciendae. Catholici novas visiones & prophe-

tias

tias ut maligni ſpiritus ſeductionem averſabantur; non quod nullas eo tempore in Eccleſia agnoſcerent viſiones & prophetias, aut quod chariſmatum fontem exaruiſſe contenderent: ſed novarum viſionum & novae prophetiae nomine, inſolitas, ut dixi, & ut loquitur apud Euſebium (1) Aſterius, *Praeter morem, atque inſtitutum Eccleſiae a majoribus traditum, & continua deinceps ſucceſſione propagatum*, intelligebant. Contra Montaniſtae novas haſce revelationes, & prophetias plurimi faciebant, amplectebantur, & honorabant, & hunc primum ſuae ab Eccleſia receſsioni colorem praetexuerunt, unde etiam ſcelerata factio, ut ex Serapione conſtat (2), nomen accepit, & *nova Prophetia nominata eſt*. Quod ſuae ipſos ſectae nomen indidiſse, his verbis Aſterius Urbanus clare & aperte teſtatur (3): *Et Eccleſiam illius loci deprehendiſſem nova illa, non ut ipſi dicunt, prophetia, &c.* Novas prophetias, poſtquam ad Montaniſtas defecit, paſsim jactat & praedicat Tertullianus, libro de Jejuniis (4): *propter hoc novae prophetiae recuſantur*. Et libr. 3. cont. Marcion. (5) *qui apud fidem noſtram eſt, novae prophetiae ſermo teſtatur*. Et lib. 4. (6) *quam defendimus in cauſa novae prophetiae*. Et lib. de Reſurrect. carnis (7): *per novam prophetiam de Paracleto inundantem*. Firmiliano (8) Cataphryges ſunt, qui *novas prophetias uſurpare conantur*. Ex quo etiam intelligimus, *novos* eos a Catholicis quoque *Prophetas* fuiſse appellatos. Quae quum ita ſint, Montaniſtam utique palam ſe prodit, & apertiſsime

(1) *Παρὰ τὸ κατὰ παράδοσιν καὶ κατὰ διαδοχὴν ἄνωθεν τῆς ἐκκλησίας ἔθος δῆθεν*. Lib. 5. Hiſtor. cap. 16.

(2) *Τῆς ἐπικαλουμένης νέας προφητείας*, &c. Epiſt. ad Caricum & Ponticum, apud Euſeb. lib. 5. capite decimo nono.

(3) *Καὶ καταλαβὼν τὴν κατὰ Πόντον* (leg. *τόπον*) *ἐκκλησίαν ὑπὸ τῆς νέας ταύτης οὐχ ὥς αὐτοί φασι προφητείας*, &c. Lib. 1. adverſus Cataphryg. apud Euſeb. ibid. cap. 16.

(4) Cap. 1.

(5) Cap. 24.

(6) Capite 22.

(7) Capite ultimo.

(8) Epiſt. inter Cyprianic. 75.

me profitetur, qui ferventibus per ea tempora de novis visionibus, & prophetiis Catholicos inter, & Montanistas dissidiis, novas se visiones, & prophetias agnoscere, & honorare, palam aperteque testatur. Neminem certe Catholicorum ita esse loquutum, ostendi potest: Montanistarum illa professio est, cui similem, postquam hujus sectae dogmata amplexus est, Tertullianus his verbis edidit [1]: *Nam quia spiritalia charismata agnoscimus*, &c. Ita & Actorum Editor: *visiones novas*, *& prophetias agnoscimus*, *& honoramus*. Atqui, secundum Firmilianum, καταφρυγες *illi appellantur*, *qui novas prophetias usurpare conantur*. Actorum igitur Concinnator Cataphrygum seu Montanistarum Catalogo eximi, nulla ratione potest.

Tertium, & illud etiam gravissimum argumentum desumo ex quadam observatione, quam Auctor facit, ubi narrat, quomodo Perpetua ad ferocissimam Vaccam se pugnasse non senserit [2]: *Illic Perpetua . . . . . quasi a somno expergita* (*adeo*, inquit Auctor, *in spiritu*, *& in ecstasi fuerat*) *circumspicere coepit*, & *stupentibus omnibus ait*: quando *inquit* producimur ad Vaccam illam nescio. Quo enim illa observatio pertinet, *adeo in spiritu*, *& in ecstasi fuerat*, nisi ad stabiliendam Montanistarum de ecstasi doctrinam? Verum equidem est, ecstasis nomen in bonam partem aliquando fuisse a Patribus usurpatum; iis tamen temporibus, quibus Montanistarum haeresis potissimum grassabatur, in deteriorem ferme partem acceptum est, & ut mentis alienationem, furorem, amentiamque significat. Unde quum ea tempestate Catholicos inter, & Montanistas, Tertulliano teste, disputaretur: an verae Prophetiae ecstasis conveniret, adfirmantem opinionem Montanistae, negantem Catholici propugnabant *Defendimus*, inquit Tertullianus [3]: *in*

(1) Lib. de Anima cap. 19.
(2) In Actis n. 20.
(3) Lib. 4. Cont. Marcion. c. 22.

in caussa novae Prophetiae, gratiae ecstasin, id est, amentiam convenire . . . de quo inter nos, & Psychicos quaestio est. Hinc scripti eidem Tertulliano pro Montanistis *adversus Ecclesiam*, ut est apud Hieronymum (1), περὶ ἐκστάσεως libri. Contra vero Miltiadi, ut est apud Eusebium (2), adversus eosdem Montanistas hoc titulo, περὶ τῦ μὴ δεῖν προφήτην ἐν ἐκστάσει λαλεῖν. *Quod non deceat Prophetam in ecstasi loqui.* In quem Eusebii locum scite Valesius observat: Catholicos hoc praecipue objecisse Montanistis, qui se prophetico spiritu plenos esse jactabant, quod in ecstasi prophetarent: cum tamen, nec in Novo, nec in Veteri Testamento, Prophetas in ecstasi unquam prophetasse legamus. Ecquis igitur tam obesis naribus erit, cui non Montanismus in praemissis Auctoris nostri verbis suboleat? Equidem non ea mihi mens est, in omnem Scriptorem, ecstases inter Dei charismata recensentem, invidiam Montanismi conferre: non me latet, hoc nomen in bonam, etiam ab antiquissimis Patribus, quandoque partem acceptum. Praeter nocturnas visiones, immissas a Spiritu Sancto per dies innocentibus pueris ecstases habemus ex Cypriano, in quem nulla hac de re transferri potest pravae opinionis suspicio (3): *Praeter nocturnas visiones, per dies quoque impletur apud nos Spiritu Sancto puerorum innocens aetas, quae in ecstasi videt oculis, & audit, &c.* Non eadem tamen de Actorum Compilatore ratio est, qui non ut Cyprianus, & alii deinceps antiqui Patres sedatis Montanistarum tumultibus, sed gliscentibus in dies factionibus, ac discordiis, laudata monumenta literis consignavit; quo certe tempore, aut nomine ecstasis abstinendum erat, aut ita utendum, ut omnis ab eo pravae significationis invidia, aut suspicio removeretur.

III. Nunc

(1) Catal. in Apollonio, & in Tertulliano.
(2) Lib. 5. cap. 17. ex Asterii Urb. lib. 3. adv. Cataph.
(3) Epist. 16. al 10.

III. Nunc mihi adoriendus eſt Doduvellus, cujus, uti jam dixi, ea ſententia eſt, Actorum Compilatorem, non modo Catholicae communionis, & alieno a Montaniſtis fuiſſe animo, ſed etiam ut eorum novas prophetias falſi convinceret, laudata monumenta ſtuduiſſe publica luce donare. Hanc autem habet hujuſce ſuae mirae profecto opinionis rationem: „ Maximilla de ſe praedixerat, poſt ſe Prophetiſ-
„ ſam aliam non futuram, ſed conſummationem. Verba
„ ejus apud Epiphanium illa ſunt (1): Μετ' ἐμὲ προφῆτις οὐκέτι
„ ἔσται, ἀλλὰ συντέλεια. Sub Imperii Marci finem exceſ-
„ ſiſse Maximillam, veriſimillimum eſt. Cum enim ab ejus
„ exceſsu ad ſuum, quo ſcribebat, annum, annos XIII. ſive XIV.
„ inchoatum numeret Aſterius Urbanus (2), non alio illa,
„ quam ad Commodi imperium aptius referri poſse, exi-
„ ſtimant Eruditi. Contra Catholici, vel hinc illos pro-
„ phetiae praetextus falſi convincendos putant, quod ſuae
„ prophetiae, vel ex confeſso, finis foret aliquando ſtatuen-
„ dus. Verum Prophetiam perpetuam fore, & ad mundi
„ uſque conſummationem revera permanſuram. Qua ratio-
„ cinatione ita abſfuerunt a negandis ſuorum temporum
„ prophetiis, ut in quacumque Eccleſia non fuiſsent Pro-
„ phetae, ea ne eſset quidem pro Eccleſia habenda.

Ita argumentatus eſt Aſterius Urbanus (3): „ *Nam ſi-*
„ *quidem ut praedicant, poſt Quadratum & Ammiam Phila-*
„ *delphenſem, Mulieres illae Montani in prophetiae gratiam*
„ *ſucceſſerunt; oſtendant nobis quinam inter ipſo Montano, ac*
„ *Mulierculis ſucceſſerint. Etenim prophetiae donum in omni*
„ *Eccleſia ad ultimum uſque Domini adventum permanere debe-*
„ *re, Auctor eſt Apoſtolus.*

„ Ad

(1) Haereſi XLVIII. §. II.
(2) Apud Euſeb. Hiſt. Eccl. l. 5. cap. 16. 17.
(3) Εἰ γὰρ μετὰ Κοδράτον καὶ τὴν ἐν Φιλαδελφείᾳ Ἀμμίαν, ὥς φασιν, αἱ περὶ Μοντανὸν διεδέξαντο γυναῖκες τὸ προφητικὸν χάρισμα, τοὺς ἀπὸ Μοντανοῦ, καὶ τῶν γυναικῶν τίνες παρ' αὐτοῖς διεδέξαντο, δειξάτωσαν· δεῖν γὰρ εἶναι τὸ προφητικὸν χάρισμα ἐν πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ μέχρι τῆς τελείας παρουσίας, ὁ Ἀπόστολος ἀξιοῖ. Apud Euſeb. Hiſt. Eccl. l. 5. cap. 17.

„ Ad eamdem formam argumentatur vetus ille Auctor, „ quicumque fuit, Martyrum contemporaneus, Actorum „ Perpetuae & Felicitatis. Is ubi, allato Joëlis loco pro- „ basset, ita non deficere a veteris Testamenti illis novi „ Testamenti prophetias, ut sint potius ex adverso, sub novo „ Testamento potiores expectandae; haec deinde subjungit „ in illam, quam dixi, sententiam: *Itaque & nos, qui sicut* „ *prophetias, ita & visiones novas, &c.* Eo omnino spe- „ ctat tota ea disputatio, ne fraudi esset secuturis visionibus, „ quod ultimis Ecclesiae temporibus illas Deus revelare di- „ gnatus sit. Id ne esset, hoc sibi probandum sumsit, ul- „ timis esse illas praecipue temporibus, semperque ad „ consummationem usque expectandas. Poterant ea fortasis „ adversus Ethnicos dicta videri, poterant etiam adversus „ Montanistas. Contra Montanistas potius dicta crediderim, „ quia quae dixerat, ea scripturarum testimonio confirma- „ vit. Id sane manifestum est, quæ hic protulerat, esse „ apud suos in confesso, quod a Montanista scribi omnino „ non poterat.

„ Notetur enim in primis, scripta esse ab Auctore „ A. D. CCII. idest, anno ab obitu Maximillae circiter XXIII. „ decessisse enim illam diximus anno Marci ultimo, i. e. „ Dom. CLXXIX. Atqui ea si vera fuisset Prophetissa, non jam „ alius erat Propheta expectandus. Qui igitur alios adhuc „ expectavit, semper expectandos existimavit, fieri non „ potest, ut illam pro vera Prophetissa habuerit, nec „ proinde Montanista esse potuit. Quamquam enim ea „ haeresis postea in varias deinde sectas distributa fuerit; „ in eo tamen omnes conveniebant, primas illas Muliercu- „ las pro Prophetissis fuisse agnoscendas. Notetur secun- „ do, ut sensu benignissimo Maximillae verba interprete- „ mur, & de Mulieribus Prophetissis, non de Viris Pro- „ phetis intelligamus: ne ita quidem hanc Praefationem a „ Montanista scribi potuisse. Perpetuae enim Prophetissae.

G vi-

„ visiones erat complexurus. Quamquam certum sit, hanc
„ interpretationem ad mentem Maximillae accommodari non
„ posse. Quae enim post se συντέλειαν fore dixerat, eam
„ omnem prorsus prophetiae usum exclusuram necesse erat.
„ Tertio, quum hac ipsa argumentatione, ante annos ad mini-
„ mum decem, in secta illa refellenda usus fuerat Asterius
„ Urbanus; quis credat, eadem argumentatione usurum se-
„ ctae patronum? Quarto, id etiam ex eodem Urbano con-
„ stat, de facto illos omnem suam Prophetarum successionem
„ in Maximilla terminasse, nec alium quemvis post illam
„ admisisse successorem. Eadem argumentatione usus Epi-
„ phanius, post illius obitum neminem alium a Montanistis
„ ad sua usque tempora agnitum esse confirmat. Fieri igitur
„ non potest, ut Montanista Saturum, Perpetuamque in Pro-
„ phetarum album retulerit. Id saltem ex illa aliorum argu-
„ mentatione concedat Lector necesse est, qui ita argumenta-
„ tur, non esse eo nomine pro Montanista aestimandum. Nec
„ tamen aliud proferunt, qui aliter sentiunt Viri sane eru-
„ diti. Haec Doduvellus, quae tamen quamvis erudite,
ac subtiliter disputata, extorquere a me neutiquam potue-
runt, ut illis adsensum accommodarem. His enim in re-
bus, quibuscumque nostris subtilibus, atque eruditis obser-
vationibus praevalere debent rerum gestarum indubiae fidei
monumenta, ex quibus, ut modo ostendam, manifestissime
constat, nihil in tota hac Doduvelli disputatione inesse vi-
rium, atque soliditatis ad Montanismi suspicionem ab Au-
ctore nostro amoliendam.

IV. His igitur duobus fundamentis tota haec eruditi Viri disputatio nititur. Primo, sub imperii Marci finem excessisse Maximillam, tribus circiter ac viginti annis, antequam Martyrium Perpetua & Felicitas, earumque Socii subirent. Secundo, persuasum fuisse Montanistis, nullum post Maximillae obitum Prophetam futurum, multo autem minus aliam post eam Prophetidem exspectandam. Fieri proinde non posse,

ut

ut Actorum scriptor, qui Saturum & Perpetuam prophetiae ac caelestium revelationum donis insignes, eademque charismata, ad consummationem usque, in Ecclesia permansura credidit, Montanistarum fuerit erroribus imbutus. Mihi vero neutrum horum, quae Vir doctus adsumit, admitti posse videtur. Et ad primum illud quod adtinet de obitu Maximillae, equidem scio, multos in ea versari opinione, illum esse in annum Marci ultimum conferendum. Sed, ut alibi ostendi (1), & jampridem Valesius observavit (2), inde eorum error profluxit, quod Asterium, qui se quatuordecim annis post Montani, & Maximillae obitum, libros suos scripsisse testatur, Apollonio vetustiorem esse crediderint, a quo memoriae proditum est, quadraginta annis antequam scriberet, Montanum prophetiam suam invexisse (3). At non res ita se habuit. ,, Etenim, *ut Valesius observat*, Apollonius, Montano
,, adhuc superstite, cum insanis suis vatibus Priscilla & Maxi-
,, milla, librum suum composuit, ut ex his fragmentis, quae
,, profert Eusebius, elicitur, idque non uno loco; ut cum dixit,
,, ἡ προφῆτις ἡμῖν εἰπάτω τὰ κατὰ Ἀλέξανδρον, τὸν λέγοντα
,, ἑαυτὸν μάρτυρα, ᾧ συνεστιᾶται, ᾧ προσκυνοῦσι, καὶ αὐτῷ πολλοί.
,, Et paullo post de eodem Alexandro loquens ait, ὧν ὁ
,, προφήτης συνόντα πολλοῖς ἔτεσιν ἀγνοεῖ. Ex quibus apparet
,, verbis, & Alexandrum & Montanum ipsum, ac Maximil-
,, lam adhuc vixisse, cum haec scriberet Apollonius. Neque
,, vero ait Apollonius, quadraginta annos effluxisse ab obi-
,, tu Montani ad tempus, quo ista scribebat. Sed id tan-
,, tum dicit; quadraginta annis antequam ipse ad scriben-
,, dum accederet, Montanum Pseudo-Prophetiam suam in-
,, vexisse. Quare quum Severo imperante, & superstite adhuc Maximilla, libros suos Apollonius elucubrarit, me-

(1) Differt. de capit. crimin. absol. sect. 2. cap. 5.
(2) Annot. ad Euseb. lib. 5. cap. 18.
(3) Apud Euseb. loc. cit.

moratos Asterio quatuordecim a Maximillae obitu quietis Imperii, & Ecclesiae pacis annos, a Caracallae post mortem Patris initiis, ad Alexandri priores annos esse ducendos, & Maximillam anno Domini plus minus ccxii. obiisse, loco superius laudato demonstravi. His ita animadversis facile corruunt, quae Doduvellus falsae de Maximillae interitu epochae superstruxit. Perpetuam enim, atque Felicitatem anno circiter cciii. sub ipsa pene Severianae persecutionis initia, Martyres occubuisse, verosimillima Eruditorum, quos inter & Doduvellus, opinio est. Unde Perpetuae Martyrium Maximillae interitum annis, ad minus, decem praecessit: adeoque Scriptor Montanista ejus prophetias agnoscere potuit, ac venerari, eamque ut prophetissam colere, quamvis non ignoraret, imo & inconcusse, ac firmiter crederet, nullam post Maximillam fore Prophetissam.

V. Deinde, si arbitremur vera esse, quae de Maximillae obitu Doduvellus statuit, eam scilicet anno Marci ultimo excessisse; necesse profecto est, ut falsa omnino sint, quae secundo loco tradit de Montanistarum in hanc sententiam consensione, quod nulla post Maximillam futura esset in Ecclesia Prophetissa. Etenim tam clare, & aperte demonstrari potest, Montanistas, alias post Maximillam (si ejus mors in annum Marci ultimum conjiciatur) Prophetissas agnovisse, ut mirum sit, hoc Virum doctum jecisse opinionis suae fundamentum. Annon ad Montanistas defecerat Tertullianus, quum librum scripsit *de Anima?* Annon ab obitu Maximillae, triginta ferme annis, si illa Aurelii ultimo excessit, hunc librum elucubravit? Et tamen alias se ibi, post insanam illam mulierem, Pseudo-Prophetissas agnoscere, profitetur [1]: *Est hodie Soror apud nos revelationum charismata sortita, quas in Ecclesia inter Dominica sollennia per ecstasin*

(1) Cap. 9.

sin in spiritu patitur, conversatur cum Angelis, aliquando etiam cum Domino, & videt, & audit Sacramenta, & quorumdam corda dinoscit, & medicinas desiderantibus submittit. Jam vero prout Scripturae leguntur, aut Psalmi canuntur, aut adlocutiones proferuntur, aut petitiones delegantur; ita inde materiae visionibus subministrantur: forte nescio quid de Anima disserueramus, quum ea Soror in spiritu esset. Post transacta sollennia, dimissa plebe, quo usu solet nobis renuntiare, quae viderit (nam & diligentissime digeruntur, ut etiam probentur) inter cetera, inquit, ostensa est mihi anima corporaliter, &c. En egregiam post Maximillam Montanistarum Prophetissam! Quid quod in eodem libro [1] Perpetuae revelationes, non minus quam Passionis Auctor, agnoscit, atque commendat? adeoque Perpetuam, non minus quam Actorum Collector, in Prophetarum album referendam existimavit: *Perpetua fortissima Martyr in revelatione gloriae Paradisi, solos illic Commartyres suos vidit.* Et tamen Perpetua vix nata erat, quum Maximilla obiit, si sub Imperii Marci finem vivere desiit, anno scilicet CLXXIX. Anno enim CCIII. quo Martyr occubuit, *annorum* erat, ut in Actis habetur, *circiter viginti duorum*. Quid etiam quod in eodem pariter libro tam longe abest, ut credat, post Montanum, & Maximillam prophetiae spiritum in Ecclesia defecisse; quin potius eos sibi viam ad nova charismata suscipienda aperuisse significet, qui eadem in Pseudo-Prophetis illis neutiquam fuerant adspernati: & hanc perpetuam, atque indeficientem divinorum charismatum redundantiam, cum Apostoli, in eodem loco, tum alibi [2], Joëlis testimoniis, haud secus quam Actorum Scriptor, adstruat, atque confirmet? *Nam quia spiritalia charismata agnoscimus, post Johannem quoque prophetiam meruimus & consequi. Est hodie Soror, &c.* relataque insanae Vatis visione, subjungit: *Haec*

(1) Cap. LIX.
(2) Lib. de Resurrect. Carnis sub fin.

Haec visio est; Deus testis, & Apostolus charismatum in Ecclesia futurorum idoneus sponsor. Quid denique quod in libro de Jejuniis adversus Psychicos hoc eos nomine vellicat, quod divinae gratiae charismatis terminos constituerent, seu *palos*, ut loquitur, *terminales?* Quod utique in ipsos Montanistas retorqueri nullo negotio potuisset, si eisdem gratiae donis fines in Maximilla posuissent: *sed rursus*, inquit [1], *palos terminales figitis Deo, sicut de gratia, ita de disciplina; sicut de charismatibus, ita & de sollennibus, ut proinde officia cessaverint, quemadmodum & beneficia ejus.*

Haec mecum cogitanti in mentem venit, an Montanistis in Africa perspecta omnia forte non essent, quae Maximilla in Asia oracula fuderat. Sed ab hac me cogitatione revocavit Firmiliani ad Cyprianum Epistola [2], ex qua constat, etiam in Asia, alias post Maximillam inter Montanistas surrexisse Prophetissas: *Ante viginti*, inquit, *& duos fere annos temporibus post Alexandrum Imperatorem, multae istic conflictationes & pressurae acciderunt, vel in commune omnibus hominibus, vel privatim Christianis .... In hac autem perturbatione constitutis fidelibus .... emersit istic subito quaedam Mulier, quae in ecstasi constituta, prophetem se praeferret, & quasi Sancto Spiritu plena sic ageret. Ita autem principalium daemoniorum impetu ferebatur, ut per longum tempus sollicitaret, & deciperet fraternitatem, ac mirabilia quaedam, & portentosa perficiens, & facere se, terram moveri, polliceretur ... Quibus mendaciis, & jactationibus subegerat mentem singulorum, ut sibi obedirent, & quocumque praeciperet, ac duceret, sequerentur: faceret quoque Mulierem illam, cruda hyeme, nudis pedibus per asperas nives ire, nec vexari in aliquo, aut laedi illa discursione: diceret etiam, se in Judaeam, & Hierosolymam festinare, fingens tamquam inde ve-*

(1) Capit. undecimo.
(2) Inter Cyprianic. LXXV.

venisset, &c. Haec ideo lato calamo exscripsi, ut quisquis intelligat, quam egregias Montanistae, etiam in Asia, post Maximillam habuerint Prophetissas. Sane si tempora convenirent, hanc omnino ipsam esse crederes Maximillam, adeo in illam omnia concinunt, quae de Maximilla ex Asterio Urbano, & aliis Scriptoribus, Eusebius refert. Nam praeter jam dicta; & utriusque spiritum coarguere, & confutare Catholici adgressi sunt; & sicut Maximilla, ut ait Tertullianus (1), *non alium Deum praedicabat, nec aliquam,* ejusdem Tertulliani judicio, *fidei, aut spei regulam evertebat:* Ita ista, *multos,* ut est apud Firmilianum, baptizavit, *usitata, & legitima verba interrogationis usurpans, ut nil discrepare ab Ecclesiastica regula videretur.* Et paullo ante de eadem femina dixerat: *etiam hoc frequenter ausam esse, ut & invocatione non contemtibili sanctificare se panem, & Eucharistiam facere simularet, & Sacrificium Domino non sine sacramento solitae praedicationis offerret.* Quae omnia Montanistici spiritus characteres sunt, & suis Prophetissis a Montano fuisse permissa, ab antiquis Scriptoribus memoriae proditum est. Constat igitur, propterea non esse aliquem e Montanistarum catalogo expungendum, quod aliam post Maximillam agnoverit Prophetissam. Quamvis enim insana haec Vates id de se praedicaverit: Μετ' ἐμὲ προφῆτις οὐκέτι ἔσται, &c. Attamen fieri potuit (& id frequentissime Sectariis accidit) ut ad haec tam manifesta mendacia animum noluerint advertere: aut aliam Propheten intellexerint, quae novam, & perfectiorem doctrinam, ac disciplinam inveheret; quo sensu novos ipsi se Montanistarum Patriarchae Prophetas nuncuparunt, quia novam judicio suo inchoarunt post Apostolos Prophetiam. Ut ut sit, patet, jam puto, Doduvellum infirmo nimium niti tibicine, quum Actorum Collectorem Montanistarum ideo catalogo eximit, quod Perpetuam, post Maximil-

(1) Lib. de Jejuniis cap. 1.

millam, Propheten existimàverit, quum eam Tertullianus quoque professus Montanista eodem loco ac numero habuerit.

VI. Heinc autem, ut superius dixi, Basnagius primum suum adversus Ss. Martyres ducit argumentum. „ Ex „ Actorum, *inquit*, Collectore verosimillima nobis conje„ ctura nascitur, Perpetuam, eosque Martyres, qui se mor„ tis socios ipsi addidere, de grege Montanistarum fuisse. „ Nemo sane familiae hujus, Catholicorum Acta Martyrum „ luci dedisset, quos utpote Psychicos contemtui habebant. „ Constat etiam, Perpetuam, Felicitatem, Saturum, eam„ dem cum Actorum Autore fidem profiteri, ut ex ver„ bis ipsius exploratum est: *Et nos itaque quod audivimus*, „ *& contrectavimus, annuntiamus & vobis, fratres & filioli*, „ *ut & vos, qui interfuistis, rememoremini gloriae Domini: &* „ *qui nunc cognoscitis per auditum, communionem habeatis cum* „ *Sanctis Martyribus*. Atqui Collector Actorum suo se indicio „ Montanistam prodit. Deinde Tertullianus Catholicis infen„ sissimus, Montanique defensor acerrimus, magnis Perpe„ tuam laudibus afficit, ejusque visionibus utitur ad proban„ dum, solos ante diem judicii solemnis Martyres in coelum „ recipi: *Quomodo*, inquit, *Perpetua fortissima Martyr*, *&c.* „ Eo gravius id argumenti, quod Tertullianus, & Perpe„ tuae coaetaneus, & incola Carthaginis, ubi Perpetua „ vitam cum morte commutavit, ignorare non potuerit, „ cujusnam sectae esset, sive mulier illa, sive Passionis ejus „ Collector. Est autem certo certius, Tertullianum neque „ Psychicorum alicui tot tantaque praeconia voluisse tri„ bui, multo autem minus verba ipsius, autoritatemque „ adhiberi ad probandam, quam adstruebat, Sententiam.

Ut hoc argumentum, quod aliquam, praecipue mihi, primo adspectu molestiam creare posse videtur, penitus dissipetur, atque evertatur; aliqua sunt mihi circa Montanistas observanda, ex quibus non animadversis omnem illud verisimi-

similitudinem ducit. Primum illud sit, Catholicos non fuisse a Montanistis, qui non omnino desiperent, ut E. G. a Tertulliano, pro Haereticis existimatos. Id primo constat ex hujus libro de Monogamia, ubi statim initio Psychicos ab Haereticis distinguit: *Haeretici nuptias auferunt, Psychici ingerunt*. Si quaeras, quomodo id esse potuerit? Ratio in promtu est, quam paullo inferius idem subjungit, quod tota Montanistarum a Catholicis differentia, ipsius judicio, non fidei, sed disciplinae res esset; hac enim ratione Paracletum suum ab Haereseos suspicione liberare conatur: *Adversarius enim Spiritus ex diversitate praedicationis appareret, primo regulam adulterans fidei, & ita ordinem adulterans disciplinae: quia cujus gradus prior est, ejus corruptela antecedit, idest, fidei, quae prior est disciplina. Ante quis de Deo Haereticus sit, necesse est, & tunc de instituto. Paracletus autem multa habens edocere, quae in illum distulit Dominus, secundum praefinitionem, ipsum primo Christum contestabitur, qualem credimus toto cum ordine Dei creatoris, & ipsum glorificabit, & de ipso commemorabit: & sic de principali regula agnitus, illa multa, quae sunt disciplinarum, revelabit, fidem dicente pro eis integritate praedicationis, licet novis, quia nunc revelantur*. Eadem ratione & in lib. de Jejuniis (1) objectam a Catholicis Montano Haereseos notam depellere conatus est, eamdemque dijudicandi Haereses regulam tradidit. Quum enim invectae per Montanum disciplinae & institutioni a Catholicis opponeretur, quod *aut Pseudo-Prophetia esset, si spiritalis vox sollennia illa constituit; aut Haeresis, si humana praesumptio adinvenit:* ita respondit: *Indubitate, & Haeresis, & Pseudo-Prophetia Divinitatis diversitate judicabuntur apud nos, unici Dei creatoris, & Christi ejus antistites*. Similia habet libro de Virginibus velandis, pariter sub initium, ubi luculentius exponit, prae-

H mis-

(1) Capite undecimo.

misſis locis memoratam, *regulam fidei*, quam qui adulterat, Haereticus eſt: qui ſervat, quamvis ordinem adulteret, aut innovet diſciplinae, Haereticus ipſius judicio cenſeri non debet: eſſe autem hujuſmodi, quae Montanus Apoſtolorum praedicationi, atque inſtitutis adjecit; ordinata ea ſcilicet eſſe ad perficiendam, manente tamen eadem fidei regula, diſciplinam: non eſſe propterea Montano de vetuſtate praeſcribendum; aut Montaniſtas ob nova haec inſtituta inter Haereticos numerandos; aut, ut deinceps videbimus, ab Apoſtolicarum Eccleſiarum communione alienos eſſe cenſendos: *Regula quidem fidei una omnino eſt, ſola immobilis, & irreformabilis: credendi ſcilicet in unum Deum omnipotentem, mundi conditorem, & Filium ejus Jeſum Chriſtum, natum ex Virgine Maria, crucifixum ſub Pontio Pilato, tertia die reſuſcitatum a mortuis, receptum in caelis, ſedentem nunc ad dexteram Patris, venturum judicare vivos & mortuos, per carnis etiam reſurrectionem. Hac lege fidei manente, cetera jam diſciplinae, & converſationis, admittunt novitatem correctionis..... Quae eſt ergo Paracleti adminiſtratio, niſi haec, quod diſciplina dirigitur, &c.* Poſtea ſequitur de communicatione, quam ſe Montaniſtae cum Eccleſiis Apoſtolicis habere jactabant ob conſenſionem in eamdem fidem, eademque fidei Sacramenta, de qua deinceps videbimus. Interim idem conficio argumentum ex his, quae docet in principio libri contra Praxeam, ubi quamvis aperte fateatur, ſe ob Paracleti agnitionem, atque defenſionem a Pſychicis eſſe disjunctum; attamen eamdem dijudicandi Haereſes regulam tradit, ex qua plane conſequens eſt, hanc Montaniſtas inter & Pſychicos diſſenſionem non iis in rebus poſitam fuiſſe, quae fidem ipſius judicio laederent, aut ex quibus poſſent Haereſes pullulare: *Nos vero, & ſemper, & nunc magis, ut inſtructiores per Paracletum, deductorem ſcilicet omnis veritatis, unicum quidem Deum credimus, ſub hac tamen diſpenſatione, quam* οἰκονομίαν *dicimus, ut unici Dei ſit, & Filius*

ſer-

sermo ipsius, qui ex ipso processerit, per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil. Hunc missum a Patre in Virginem, & ex ea natum hominem, & Deum, filium hominis, & filium Dei, & cognominatum Jesum Christum. Hunc passum, hunc mortuum, & sepultum secundum Scripturas, & resuscitatum a Patre, & in caelos resumtum, sedere ad dexteram Patris, venturum judicare vivos, & mortuos. Qui exinde miserit secundum promissionem suam a Patre Spiritum Sanctum Paracletum, sanctificatorem fidei eorum, qui credunt in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Hanc regulam ab initio Evangelii decucurrisse, etiam ante priores quosque Haereticos, nedum ante Praxean hesternum, probabit tam ipsa posteritas omnium Haereticorum, quam ipsa novellitas Praxeae hesterni. Quo peraeque adversus universas Haereses jam hinc praejudicatum sit, id esse verum, quodcumque primum: id esse adulterum, quodcumque posterius. Profecto non ignorabat Tertullianus, imo id aperte fatebatur, novam esse Montani prophetiam, novam ipsius praedicationem, ejus instituta ab initio Evangelii minime decucurrisse, sed in posteriora haec tempora, uti Montanistae effutiebant, fuisse a Christo dilata. Unde non alia ratione potuit a Montano suo Haereseos, sive adulterii Haeretici culpam, infamiamque amovere, quam dicendo, inductas ab eo hesterna die traditiones, non fidei regulam adulterare, sed perficere disciplinam: adeoque ad disciplinam, non ad fidem pertinuisse controversias Montanistas inter & Catholicos excitatas; & neque hos, neque illos in Haereticorum censum fuisse referendos, quod salva fidei regula, in iis quae conversationis, & disciplinae sunt, invicem dissiderent. Idem etiam constat, ut alia plurima omittam, ex toto libro *de Praescriptionibus adversus Haereticos*, quo certe titulo nequaquam Psychicos, sive Catholicos comprehendit, quum nihil magis adversus Haereticos urgeat, quam veteres & Apostolicas tradi-

tiones, & Apostolicarum Ecclesiarum auctoritatem; nihil magis Haereticis exprobret, quam novitatem, imo hoc ei propositum fuerit, ut ex ipso discimus, omnes Haereticorum sectas hoc solo titulo arguere: *Sed alius*, inquit (1), *libellus hunc gradum sustinebit adversus Haereticos, etiam sine retractatu doctrinarum revincendos, quod hoc sint de praescriptione novitatis*. Est autem, ut ipse etiam Basnagius docet (2), laudatus liber a Tertulliano conscriptus, postquam ad Montanistas defecerat. Et est scriptus adversus omnes Haereses, ut idem ipse Tertullianus alibi diserte testatur (3): *Sed plenius ejusmodi Praescriptionibus adversus omnes Haereses alibi jam usi sumus*. Quum igitur nihil occurrat in eo libro, quod Catholicos possit offendere, imo quod non ex eorum sententia prolatum sit, adeo ut multorum opinio fuerit (4), eum fuisse a Tertulliano, antequam Montani dogmata amplecteretur, elucubratum; consequens est, Psychicos, seu Catholicos non fuisse a Tertulliano inter Haereticos computatos.

VII. Secundo notandum est, quod & ex praecedentibus sponte fluit, & quae jam dicta sunt, luculentius adhuc confirmat; Montanistas, quamvis conversatione, & disciplina ab Apostolicarum Ecclesiarum institutionibus, moribusque differrent, se tamen non esse arbitratos, in iis, in quibus fidei, & Christianae Religionis summa vertitur, ab earum communione alienos. Id ex eodem Tertulliano, & iisdem ferme locis compertum est. Libro enim de Virginibus velandis postquam docuit, Catholicos, & Montanistas in unam fidei regulam conspirare, & Paracletum non fidem adulterasse, sed disciplinae supremam admovisse manum; statim subjungit: *Per Graeciam, & quasdam Barbarias ejus, plures Ec-*

(1) Lib. 1. advers. Marcion. cap. 1.
(2) Anno D. 200. N. IX. Vid. & Pagium A. 195. num. IV.
(3) Lib. de Carne Christi cap. 2.
(4) V. Pamel. in vita Tertull. ad A. 303.

Ecclesiae Virgines suas abscondunt. Est & sub hoc caelo institutum istud alicubi, ne qui Gentilitati Graecanicae, aut Barbaricae consuetudinem illam adscribat. Sed eas ego Ecclesias proposui, quas & ipsi Apostoli, vel Apostolici viri condiderunt, & puto ante quosdam. Habent igitur & illae eamdem consuetudinis auctoritatem, tempora, & Antecessores opponunt, magis quam posterae istae. Quid observabimus, quid diligemus? Non possumus respuere consuetudinem, quam damnare non possumus, utpote non extraneam, quia non extraneorum, cum quibus scilicet communicamus jus pacis, & nomen fraternitatis. Una nobis, & illis fides, unus Deus, idem Christus, eadem Lavacri Sacramenta. Semel dixerim, una Ecclesia sumus. Ita nostrum est, quodcumque nostrorum est. Sed nihil luculentius ad id probandum adferri potest iis, quae in eamdem sententiam subtilissime disputat in libro de Praescriptionibus adversus Haereses, quem, uti dixi, jam Montanista composuit. Aliqua ex eo libro loca, quamvis prolixiora, huc adferre, operae praetium existimavi, quia rem plane conficiunt, & optimo in lumine collocant. Ait igitur, ad convincendos Haereticos hoc solum esse disputandum (1): *quibus competat fides ipsa, cujus sint Scripturae: a quo, & per quos, & quando, & quibus sit tradita disciplina, qua fiunt Christiani. Ubi enim apparuerit esse veritatem disciplinae, & fidei Christianae, illic erit veritas Scripturarum, & expositionum, & omnium traditionum Christianarum.* Deinde subjungit, quod Apostoli a Christo edocti (2), *& consecuti promissam vim Spiritus Sancti ad virtutes, & eloquium, primo per Judaeam contestata fide in Jesum Christum, & Ecclesiis institutis, dehinc in orbem profecti, eamdem doctrinam ejusdem fidei Nationibus promulgaverunt, & proinde Ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt, a quibus traducem fidei, & semina doctrinae ce-*

(1) Cap. 19.
(2) Cap. 20.

ceterae exinde Ecclesiae mutuatae sunt, & quotidie mutuantur, ut Ecclesiae fiant. Ac per hoc, & ipsae Apostolicae deputantur, ut soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Omne genus ad originem suam censeatur, necesse est. Itaque tot, ac tantae Ecclesiae una est illa ab Apostolis prima, ex qua omnes: sic omnes primae, & omnes Apostolicae, dum una omnes probant unitatem: dum est illis communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis; quae jura non alia ratio regit, quam ejusdem Sacramenti una traditio. Hanc igitur dirigimus praescriptionem (1)*: si Dominus Jesus Christus Apostolos misit ad praedicandum, alios non esse recipiendos praedicatores, quam quos Christus instituit . . . Quid autem praedicaverint, idest, quid illis Christus revelaverit, & hic praescribam, non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis praedicando, tam viva (quod ajunt) voce, quam per Epistolas postea. Si haec ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quae cum illis Ecclesiis Apostolicis matricibus, & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam, id sine dubio tenentem, quod Ecclesiae ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo suscepit: reliquam vero omnem doctrinam de mendacio praejudicandam, quae sapiat contra veritatem Ecclesiarum, & Apostolorum, & Christi, & Dei. Superest ergo, uti demonstremus, an haec nostra doctrina, cujus regulam supra edidimus, de Apostolorum traditione censeatur, & ex hoc ipso, an ceterae de mendacio veniant. Communicamus cum Ecclesiis Apostolicis, quod nulla doctrina diversa, hoc est testimonium veritatis.* Et infra adversus Haereses, quae se de vetustate jactabant, seseque imperitis, quod sub Apostolis fuissent, pro Apostolicis venditabant: id, ait, illis incumbere, ut ostendant, aliquem se, vel ex Apostolis, vel ex Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverit, suae habere institutionis auctorem, aut saltem Apostolica-

(1) Cap. 21.

licarum Ecclesiarum communione potiri [1]: *Ceterum si quae audent inserere se aetati Apostolicae, ut ideo videantur ab Apostolis traditae, quia sub Apostolis fuerunt, possumus dicere: edant ergo origines Ecclesiarum suarum, evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverit, habuerit auctorem, & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiae Apostolicae census suos deferunt: sicut Smyrnaeorum Ecclesia habens Polycarpum, ab Johanne conlocatum refert: sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum edit: proinde utique & ceterae exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid Haeretici. Quid enim illis post blasphemiam inlicitum est. Sed etsi confinxerint, nihil promovebunt. Ipsa enim doctrina eorum cum Apostolica comparata ex diversitate & contrarietate sua pronuntiabit, neque Apostoli alicujus auctoris esse, neque Apostolici. Quia sicut Apostoli non diversa inter se docuissent, ita & Apostolici non contraria Apostolis edidissent, nisi illi, qui ab Apostolis desciverunt, & aliter praedicaverunt. Ad hanc itaque formam provocabuntur ab illis Ecclesiis, quae licet nullum ex Apostolis, vel Apostolicis auctorem suum proferant, ut multo posteriores, quae denique quotidie instituuntur, tamen in eadem fide conspirantes, non minus Apostolicae deputantur pro consanguinitate doctrinae. Ita omnes Haereses ad utramque formam a nostris Ecclesiis provocatae probent se quaqua putant Apostolicas. Sed adeo nec sunt, nec possunt probare quod non sunt; nec recipiuntur in pacem, & in communicationem ab Ecclesiis quoquo modo Apostolicis: scilicet ob diversitatem Sacramenti nullo modo Apostolicae*. Sed nihil luculentius iis, quae non multo inferius de praecipuis Ecclesiis Apostolicis, & praesertim Romana, disserit in haec verba [2]: *Age jam, qui vo-*

(1) Cap. xxxii.
(2) Cap. xxxvi.

voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuae, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsae adhuc cathedrae Apostolorum suis locis praesidentur, apud quas ipsae authenticae literae eorum recitantur, sonantes vocem, & repraesentantes faciem uniuscujusque. Proxime est tibi Achaja, habes Corinthum. Si non longe es a Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiae adjaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas praesto est: statu felix Ecclesia, cui totam Apostoli doctrinam cum sanguine suo profuderunt, ubi Petrus passioni Dominicae adaequatur, ubi Paulus Johannis exitu coronatur, ubi Apostolus Johannes, posteaquam in oleum igneum demersus, nihil passus est, in Insulam relegatur. Videamus quid dixerit, quid docuerit, quid cum Africanis quoque Ecclesiis contesserarit: unum Deum novit creatorem universitatis, & Christum Jesum ex Virgine Maria filium Dei creatoris, & carnis resurrectionem: legem, & Prophetas cum Evangelicis, & Apostolicis literis miscet, & inde potat fidem eam: aqua signat, Sancto Spiritu vestit, Eucharistia pascit, Martyrio exhortatur; & ita adversus hanc institutionem neminem recipit. Haec institutio, non dico jam, quae futuras Haereses praenuntiabat, sed de qua Haereses prodierunt. Sed non fuerunt ex illa, ex quo factae sunt adversus illam. Etiam de Olivae nucleo mitis, & opimae, & necessariae, asper Oleaster exoritur: etiam de papavere Fici gratissimae, & suavissimae, ventosa, & vana Caprificus exsurgit. Ita & Haereses de nostro fructificaverunt, non nostrae, degeneres veritatis grano, & mendacio silvestres. Potuisset ne a Baronio, Bellarmino, & aliis qui Romanae Ecclesiae addictissimi habentur, quidquam de illa, aut magnificentius, aut illustrius praedicari? Quis crederet, haec Haeretico homini, & ab Ecclesia Romana extorri excidere potuisse, quibus omnes penitus adversus ejusdem Ecclesiae doctrinam Haereses profligantur? Nemo prorsus, qui non adverterit ad ea, quae hactenus ex hoc

Au-

Auctore deduximus, non id ſcilicet in mentem veniſse Montaniſtis, ſe ob novam Prophetiam, ac diſciplinam ab Eccleſiarum Apoſtolicarum communione in iis, quae fidei ſunt, & in quibus ſumma vertitur religionis, excidiſse. Attamen quia non omnes conſentiunt, librum de Praeſcriptionibus a Tertulliano, dum inter Catholicos verſaretur, non fuiſse compoſitum; addam ex lib. IV. cont. Marcion. quem conſtat, poſtquam ſimultates cum Pſychicis, ut ait [1], habere coeperat, fuiſse ab eo concinnatum, ſimile de Eccleſiis Apoſtolicis, & praeſertim Romana, teſtimonium; adulterum ſcilicet, & haereticum eſse habendum quidquid in rebus fidei ab earum traditione recedit, & extraneum eſse exiſtimandum quidquid cum illis non in una eademque fide communicat [2]: *In ſumma, ſi conſtat, id verius, quod prius; id prius, quod & ab initio; ab initio, quod ab Apoſtolis: pariter utique conſtabit, eſse ab Apoſtolis traditum, quod apud Eccleſias Apoſtolorum fuerit ſacroſanctum. Videamus quod lac a Paulo Corinthii hauſerint; ad quam regulam Galatae ſint recorrecti; quid legant Philippenſes, Theſsalonicenſes, Epheſii; quid etiam Romani de proximo ſonent, quibus Evangelium & Petrus, & Paulus ſanguine quoque ſuo ſignatum reliquerunt. Habemus & Johannis alumnas Eccleſias. Nam & ſi Apocalypſim ejus Marcion reſpuit; ordo tamen Epiſcoporum ad originem recenſus, in Johannem ſtabit auctorem. Sic & ceterarum generoſitas recognoſcitur. Dico itaque apud illas, nec ſolas jam Apoſtolicas, ſed apud univerſas, quae illis de ſocietate Sacramenti confoederantur, id Evangelium Lucae ab initio editionis ſtare quod cum maxime tuemur.* Haec profecto, & his ſimilia, quae apud eum paſsim occurrunt etiam in iis libris, quos conſtat, poſtquam ad Montani dogma delapſus eſt, ab eo fuiſſe promulgatos, ſcribere numquam auſus fuiſset, qui ſe non

(1) Vid. cap. XXII.
(2) Cap. V.

existimasset in iisdem cum Ecclesiis Apostolicis fidei Dogmatibus communicare. Non ignorabat profecto Tertullianus, novam ab Ecclesia Romana damnari Prophetiam, & disciplinam reprobari, quam Montanus invexerat: & tamen Romanae Ecclesiae, & ceterarum Apostolicarum auctoritatem ubique praedicat, mirumque in modum extollit, eosque a Christianismo, ab Apostolis, & a Christo alienos esse decernit, qui non in unam, eamdemque fidem cum Ecclesiis Apostolicis conspiraverint. Quod profecto certissimo est argumento, non fuisse Montanistis persuasum, se ab Ecclesiae Catholicae communione in iis, quae fidei sunt, excidisse.

Denique, ut innumera praetermittam, quae huc in eamdem sententiam adferri possent; veram Christi Ecclesiam non fuisse Tertulliani judicio ad solam Montanistarum sectam coarctatam, sed Catholicos quoque ad unum idemque Ecclesiae corpus pertinuisse, cujus membra, quamvis non easdem omnino sectarentur morum institutiones, eadem nihilominus fide, iisdemque Sacramentis inter se colligarentur; ea luculenter ostendunt, quae de Christiani nominis, Ecclesiaeque amplitudine adversus Ethnicos disputat (1): *Hesterni sumus, & vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, Senatum, forum, sola vobis relinquimus templa. Cui bello non idonei, non promti fuissemus, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur, si non apud istam disciplinam magis occidi liceret, quam occidere? Potuimus & inermes, nec rebelles, sed tantummodo discordes solius divortii invidia adversus vos dimicasse. Si enim tanta vis hominum in aliquem orbis remoti sinum abrupissemus a vobis, suffudisset utique dominationem vestram tot qualiumcumque amissio civium, imo etiam, & ipsa destitutione punisset: proculdubio expavissetis ad solitudinem vestram, ad silentium rerum, & stuporem quemdam quasi mor-*

(1) Apolog. cap. XXXVII.

mortuae urbis quaesissetis, quibus in ea imperassetis. Plures hostes, quam cives vobis remansissent, nunc enim pauciores hostes habetis prae multitudine Christianorum pene omnium civium, pene omnes cives Christianos habendo. Sed hostes maluistis vocari generis humani potius, quam erroris humani. Haec de solis Montanistis intelligi sane non possunt. Numquam enim haec Secta adeo pomoeria sua dilatavit. Sed neque de Christianis, prout etiam Haeretici hoc nomine continentur. Haereticos enim Christianorum numero eodem libro (1) aperte submovit: *Sed dicet aliquis, etiam de nostris excedere quosdam a regula disciplinae: desinunt tum Christiani haberi penes nos.* Haec igitur Ecclesia, cujus per totum librum inculpatos sanctissimosque mores describit, atque tuetur, & e cujus sinu multos, ait, id temporis innumerosque Martyres prodiisse, quorum sanguis semen erat Christianorum, neque Haereticos complectebatur, neque solos Montanistas, sed vel maxime Catholicos, qui, ut est apud eumdem Tertullianum (2), de multitudine gloriabantur, & e quibus constat, innumeros prae aliis sectis fuisse Martyres coronatos. Attamen quum, Tertulliani judicio, quo tempore Apologeticum promulgavit, nempe in medio aestu persecutionis, ipsi quoque Montanistae Catholicorum numero censerentur: manifestum est, ex iis, & veris Catholicis unam eamdemque, ex ejus sententia Christi Ecclesiam constitisse, quae licet ubique non easdem omnino morum institutiones usurparet: unum tamen idemque Religionis corpus censenda esset, quod in eadem fidei dogmata conspiraret, iisdemque fidei Sacramentis uteretur.

VIII. Tertio notandum est, id quod etiam ex praemissis sponte sua proficiscitur, Catholicorum Martyres fuisse a Montanistis pro veris Martyribus aestimatos, & ad eorum

I 2 quo-

(1) Ibid. cap. XLVI.
(2) Lib. de Jejuniis cap. XI.

quoquomodo communionem viam adfectasse. Catholicos quidem Martyres a Montanistarum communione abhorruisse, memoriae prodidit Asterius Urbanus, non item Montanistas Catholicorum Martyrum communionem esse aversatos (1): *Quamobrem*, inquit, *quotiescumque Ecclesiae Viri ad Martyrium pro vera fide subeundum vocati, una cum quibusdam de Phrygum Haeresi, qui Martyres dicuntur, casu quodam coierint, semper ab illis dissentiunt: & communionem eorum sollicite vitantes, gloriosum Martyrii exitum consequuntur; quippe qui Montani, & Mulierculorum spiritui adsensum commodare nefas ducant. Atque id verum esse, constat ex iis, quae nostra aetate in urbe Apamea, quae ad Maeandrum sita est, gesta sunt a Cajo & Alexandro Martyribus, oriundis Eumenia*. Hujus quoque rei manifesta nobis ex eodem Tertulliano suppetunt argumenta. Imprimis ex libro ad Martyras, qui quum furente persecutione editus fuerit, nullum dubium est, quin ad eorum classem pertineat, quos dum in Montani castris militaret, elucubravit. Certum autem imprimis est, hunc librum veris, ex Tertulliani quoque sententia, Christi Martyribus fuisse nuncupatum, ut quos innumeris laudibus cumulat, & benedictos passim appellat: (2) *Inter carnis alimenta benedicti Martyres designati. Imprimis ergo benedicti, &c.* (3) *Quo vos benedicti de carcere, &c.* (4) *Sic nunc benedicti, &c. Proinde vos benedictae, &c.* (5) *Haec benedicti non sine caussa, &c.* Secundo, certum est, hos, quos tantis benedictionibus cumul-

---

(1) Ὅθεν τοι ϗ ἐπειδὰν οἱ ἐπὶ τὸ τῆς κατὰ ἀλήθειαν πίστεως μαρτύριον κληθέντες ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τύχωσι μετά τινων τῶν ἀπὸ τῆς τῶν Φρυγῶν αἱρέσεως λεγομένων μαρτύρων διαφέρονταί τε πρὸς αὐτοὺς, ϗ μὴ κοινωνήσαντες αὐτοῖς τελειοῦνται, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι συγκατατίθεσθαι τῷ διὰ Μοντανοῦ ϗ τῶν γυναικῶν πνεύματι. ϗ ὅτι τοῦτο ἀληθὲς, ϗ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων ἐν Ἀπαμείᾳ τῇ πρὸς Μαιάνδρῳ τυγχάνει γεγενημένον, ἐν τοῖς περὶ Γάϊον ϗ Ἀλέξανδρον ἀπὸ Εὐμενείας μαρτυρήσασι, πρόδηλον. Apud Euseb. lib. v. Cap. xvi.

(2) Cap. i.

(3) Cap. ii.

(4) Cap. iii.

(5) Cap. v.

mutat, & ad caelum usque laudibus effert, non Montanistas fuisse Martyres, sed Catholicos, aut ex his saltem plurimam eorum partem constitisse. Id constat ex capite primo, ubi eos ad mutuam pacem his verbis adhortatur: *Quam pacem quidam in Ecclesia non habentes a Martyribus in carcere exorare consueverunt. Et ideo eam etiam propterea in vobis habere, & custodire debetis, ut si forte, & aliis praestare possitis*. Hic enim Catholicorum mos fuit, ut communione ob crimina capitalia dejecti, Martyrum opem implorarent. Porro Catholici ad Montanistas, quibus sciebant ejusmodi Ecclesiae Catholicae morem, & consuetudinem improbari, minime confugissent. Tertio, certum est, Martyres, ad quos ejusmodi librum Tertullianus destinavit, a sua communione alienos neutiquam credidisse. Eos enim rogat, quod inter alimenta carnis, quae illis Ecclesia subministrabat, & hoc ab eo munusculum acciperent, quod ad saginandum spiritum faceret; quod certe mutuae communionis indubium est argumentum. Certum denique est, Ecclesiam, quae laudatos Martyres alimentis carnis tamquam pia mater fovebat, veram Christi Ecclesiam, Tertulliani quoque judicio, fuisse: *Inter carnis alimenta benedicti Martyres designati, quae vobis, & Domina Mater Ecclesia de uberibus suis, & singula fratres de opibus suis propriis in carcere subministrant, capite aliquid & a nobis, quod faciat ad spiritum quoque educandum*. Atqui Catholica Ecclesia nisi de Catholicis Martyribus sollicita non fuisset. Praeterea inter praecipuas Ecclesiae Romanae dotes, ex quibus illam, ut supra vidimus, summopere commendat, hanc etiam recenset, quod suos ad Martyrium adhortaretur: *martyrio*, inquit, *adhortatur*. Quae vero laus, aut gloria fuisset, non genuinos, sed adulteros Christo Martyres parere? Aut quis dubitet, an veros Christi Martyres in honore Tertullianus habuerit, & eorum communionem exoptarit? Postremo, eorum Martyrum, quorum fidem, constantiam, & multitudinem cum

in

in Apologetico, tum in libro ad Scapulam, & alibi frequentissime praedicat, maximam partem fuisse Catholicorum, nec Basnagius, puto, inficias iturus est: nisi forte velit eximiam hanc Catholicae, adeoque verae Christi Ecclesiae, laudem detrahere, quod fecundissima fuerit Sanctorum Martyrum parens.

IX. His animadversis, nullam, puto, in Basnagii superius propositis argumentis superesse difficultatem. Quis enim miretur (si ad ea, de quibus hactenus disseruimus, animum adverterit) quis, inquam, miretur, Auctorem Montanistam Catholicorum Acta Martyrum in lucem edere voluisse, & ad habendam cum illis communionem suos fuisse adhortatum? An id magis mirandum, quam quod ad eos, Auctor similiter Montanista, librum eorum laudibus refertum, communionis utique symbolum, destinarit? aut quod Apostolicarum Ecclesiarum communionem, quarum inter praecipua membra Martyres computantur, tantopere commendarit? Quis etiam miretur, Tertullianum magnis Perpetuam laudibus adfecisse, fortissimaeque Martyris praeconio exornasse? Annon magis mirandum, quod Catholicos Martyres, in libro ipsis nuncupato, tot benedictionibus cumularit, quod eorum certaminis *Agonothetem* esse dixerit [1]: *Deum vivum, Xistarchem Spiritum Sanctum, coronam aeternitatis bravium, Angelicae substantiae politiam in caelis, gloriam in secula seculorum?* Quis denique miretur, Perpetuae visionibus uti eum voluisse ad probandum, solos ante diem judicii sollennis Martyres in caelum recipi? Non est profecto id magis mirandum, quam quod Rutilii Martyris in libro adversus Ecclesiam promulgato cum multa laude meminerit, ejusque exemplo usus fuerit ad probandum, fugiendam non esse persecutionem, quia nihil fuga profit, si Deus nolit? *Rutilius Sanctissimus Martyr, quum totiens*, inquit [2], *fu-*

(1) Capite tertio.
(2) Lib. de Fuga in persecut. cap. v.

fugisset persecutionem de loco in locum, etiam periculum (ut putabat) nummis redemisset, post totam securitatem, quam sibi prospexerat, ex inopinato apprehensus, & Praesidi oblatus, tormentis dissipatus, credo, pro fugae castigatione, dehinc ignibus datus, passionem, quam vitarat, misericordiae Dei retulit. Quid aliud voluit Dominus nobis demonstrare hoc documento, quam fugiendum non esse, quia nihil fuga prosit, si Deus nolit? Non hunc, puto, Basnagius dicturus est Martyrem Montanistam, quum sibi licitum esse crediderit, saluti suae fuga consulere, & periculum pretio redimere: quae inlicita ex Montani disciplina habebantur; & tamen tot tantaque in eum congerit praeconia, ejusque exemplum, ut Sanctissimi Martyris, adhibet ad probandam, quam adstruebat sententiam. Mavili etiam Martyris Adrumetini cum laude meminit in libro ad Scapulam, ejusque exemplo utitur ad probandam, quam adstruebat sententiam, quod nulla videlicet Civitas, nullus Persecutor impune laturi essent Christiani sanguinis effusionem (1): *Tibi quoque, optamus, admonitionem solam fuisse, quod quum Adrumeticum Mavilum ad bestias damnasses, & statim haec vexatio subsecuta est, & nunc ex eadem caussa interpellatio sanguinis.* Et hunc igitur Basnagius audebit tam levi conjectura, quod a Tertulliano laudatus fuerit, e Montanistarum secta Martyrem pronuntiare? Psychicos non adeo, ut ostendi, contemtui habebant Montanistae, ut eos ab Haereticis non distinguerent, ut in iis, quae sunt fidei, alienae eos communionis esse censerent, ut eorum denique Martyres ludibrio pariter haberent: neque Tertullianus, quamquam Catholicis infensissimus, & Montani defensor acerrimus, eo umquam vesaniae processit, ut iis qui in Catholicae Ecclesiae sinu Martyres occubuissent, aut Martyrii coronam detraheret, aut meritas laudes, praeconiaque invideret.

X. Quo

(1) Cap. III.

X. Quo id minus miremur in Montanistis, similium Haereticorum exempla non desunt. Quantis enim laudibus Socrates, & Sozomenus, licet Novatiani, Catholicos non solum Martyres, sed etiam Doctores non exornant? Neque eos dico Martyres, aut Doctores, qui, antequam Novatianus Schisma conflaret, in Ecclesia Catholica floruerunt: sed eos, qui deinceps exorti sunt, & a quibus, laudati Scriptores optime noverant, Novatianos inter Haereticos computari. Quibus enim praeconiis Hosium, Athanasium, Alexandrum CP. Magnum Basilium, Gregorium Theologum, aliosque id generis Doctores Catholicos non adficiunt? Quam iidem non tribuunt Nicaenis Patribus auctoritatem? Quam magnae huic Synodo reverentiam, honoremque non deferunt? Quamvis Catharos, seu Novatianos inter Haereticos numerarit. Quid porro dicam de iis, qui sub Juliano Apostata, sub Valente Imperatore Ariano, & in Perside sub Sapore, Martyribus, passi sunt? Quantis a Socrate, & Sozomeno laudibus celebrantur? An non eos veros inter, ac genuinos Christi Martyres numerant? An non eorum Acta, quantum ipsorum in scribendis Historiis institutum patiebatur, in lucem proferunt? An non eamdem illis, quam antiquis Martyribus tribuunt auctoritatem, quamvis non ignorarent, non eos Novatianae fuisse, sed Catholicae communionis? Et porro mirabimur, si Auctor Montanista Catholicorum quorumdam Acta Martyrum collegerit, ac literis consignarit? Si Tertullianus fortissimos eos Martyres nuncuparit, & eorum revelationibus auctoritatem aliquam, honoremque detulerit? Idque adversus eorum orthodoxiam gravissimum esse praejudicium, & eos proinde Catholicorum numero Martyrum eximendos, & Montanistis relinquendos, arbitrabimur? Id si ita est; expugnantur etiam oportet e Catholicorum Diptychis tot Sanctissimi Doctores, imo & ipsi Nicaeni Patres, tot fortissimi Martyres, tot etiam religiosissimi Monachi, quorum laudes, nec Socrates, nec Sozomenus tacuerunt;

ex-

expungantur, inquam, e Catholicarum Ecclesiarum Diptychis, & Novatianis adcenseantur, propterea quod in eos Novatiani Scriptores tot tantaque praeconia contulerint.

XI. At ego non solum ex Auctore Montanista nullum creari posse existimo Ss. Martyribus praejudicium, quin & gravissimum inde pro illis conficere mihi videor argumentum. Non enim Scriptor Montanista dissimulasset, aut verbis solum ambiguis, & obscuris indicasset, fortissimos Athletas sectae suae Martyres exstitisse, hos novam Prophetiam fructus germinasse, ad ejusmodi certamina duriore, quam invexerat, disciplina, Montanum imbelles quoque feminas instituisse. Quinimo haec, aliaque hujusmodi palam apertisque verbis praedicasset, & opportune importune nulla non ferme pagina Lectoribus inculcasset. An nescimus, quae sit his de rebus Haereticorum jactantia? quam inde soleant inaniter superbire, similive arrepta occasione in Catholicos impudentissime debacchari? Exemplo esse potest Auctor Donatista, qui Ss. Saturnini, Dativi, & Sociorum Martyrum Acta literarum monumentis consignavit. Quamvis enim laudati Martyres e Donatistarum secta non fuerint, quum nisi sedata persecutione praetextu Traditionis conflatum schisma non sit; attamen quia passi sunt, ne divinas Scripturas Persecutoribus traderent, & Traditores videbantur exemplo suo praedamnasse, suaque communione ejecisse: mirum, quam inde se jactet, quave impudentia in Catholicos insurgat petulantissimus Scriptor! *Devicto*, inquit [1], *atque prostrato Diabolo, victricem palmam in passione gestantes, sententiam in Traditores, atque in eorum consortes, qua illos ab Ecclesiae communione rejecerant, cuncti Martyres proprio sanguine consignabant. Fas enim non fuerat, ut in Ecclesia Dei simul essent Martyres, & Traditores.* Aliquid ne in Auctore Montanista simile occurrit? Mirum, quam modeste, quam vere-

K

(1) In Praefat.

recunde se gerat! Ait quidem, se novas visiones, & prophetias agnoscere, atque honorare: sed Perpetuae, Saturique visiones, ac caelestes revelationes literis mandaturus, non ideo Catholicis insultat, qui novos Prophetas recipere recusabant. Suos quidem ad habendam cum Martyribus communionem adhortatur; sed non ideo illos a Catholicorum communione, novos Prophetas reprobantium (quod Auctor Donatista facit) deterret. Unde autem Haeretico homini tanta modestia? nisi quia optime noverat, se non Montanistarum, sed Catholicorum Gesta Martyrum literis commendare.

CAPUT

CAPUT TERTIUM.

Internis Basnagii adversus nostros Martyres argumentis generale responsum adhibetur.

I. *INterna Basnagii adversus Ss. Martyres argumenta.*
II. *Actorum potius Compilatori fides deroganda esset, quam Sanctorum Martyrum orthodoxia in dubium revocanda.*
III. *Rationes adducuntur, quibus Actorum γνησιότης in controversiam vocari posset. Prima ratio ex quibusdam verbis exoticis, quae in Perpetuam, a qua maxima eorum pars scripta perhibetur, minime quadrant.*
IV. *Secunda ratio ex styli similitudine, quae unum, & eumdem Scriptorem refert, quum tamen a tribus diversis scripta fuisse dicantur.*
V. *Neque Tertulliani, neque synchroni Scriptoris auctoritas impediret, quo minus de Actorum fide dubitaremus, si aliquid reapse continerent, quod Catholicos Martyres dedeceret.*

I. EXterna, ut vocant, argumenta duobus praecedentibus Capitulis prosecuti sumus, interna sequentibus Capitibus examinabimus. De his in hunc modum disserit eruditus Basnagius: „ His argumentis, *externis scilicet*, insita praestant. Quippe eo se modo „ Perpetua gerit, quasi Spiritum Sanctum, veluti monile „ quoddam in arca inclusum sua haberet ad nutum, ejus il-

„ lustrationibus quando vellet usura ad arbitrium. Audiantur „ verba ejus capite quarto: *Dixit mihi frater meus: Domina* „ *soror jam in magna dignitate es; & tanta, ut postules visionem, & ostendatur tibi, an passio sit, an commeatus. Et* „ *ego, quae me sciebam fabulari cum Domino, cujus beneficia* „ *tanta experta eram, fidenter repromisi ei dicens: Crastina* „ *die tibi renuntiabo.* Miram sane fiduciam, & sola Montani familia dignam! Neque satis cum gravitate decentiaque oblata Perpetuae visa conjunguntur. Homo in habitu Pastoris, *de caseo quod mulgebat, dedit Perpetuae* „ *quasi buccellam.* Hinc colligit sibi mortem imminere. Notabilius illud, quod Capite decimo Perpetua narrat: *Exivit* „ *quidam contra me Ægyptius, foedus specie, cum adjutoribus suis pugnaturus mecum. Veniunt, & ad me adolescentes decori adjutores, & favitores mei: & exspoliata sum,* „ *& facta sum masculus.* Procedit igitur cum Ægyptio ad pugnam Perpetua sexu mutato, victoriae pretium acceptura *ramum viridem, in quo erant mala aurea. Et petiit silentium, & dixit: Hic Ægyptius, si hanc vicerit,* „ *occidet illam gladio; & si hunc vicerit, accipiet ramum* „ *istum. Et recessit. Et accessimus ad invicem, & coepimus* „ *mittere pugnos. Ille mihi pedes apprehendere quaerebat:* „ *ego autem illi calcibus faciem caedebam.* Haeccine sunt Spiritu Sancto digna! Similia ne Prophetis obtulit unquam? Scilicet ea visa sunt, quibus sacrum Joëlis accommodetur „ oraculum. Montani prorsus redolent officinam somnia „ ejusmodi, ecstasis ejus simillima, qua Tertullianus probat, „ animam esse *aërei coloris, & formae per omnia humanae* (1).

II. His omnibus difficultatibus hoc primum adhibeo generale responsum: quod siquidem objecta Perpetuae visa aliquid reapse, aut Spiritu Sancto, aut Martyre indignum continerent, Actorum potius sinceritas, quam Martyrum orthodoxia

(1) Lib. de Anima cap. IX.

xia in dubium esset revocanda. Hac primum responsione usus est & S. Augustinus. Quum enim sibi Perpetuae visio inferius examinanda, qua fratrem suum Dinocratem in poenis, deinde in refrigerio vidit, objiceretur: hoc primum respondit [1], quod *nec Scriptura ipsa canonica est, nec illa sic scripsit, vel quicumque illud scripsit, &c.* Quibus verbis dubitare videtur, an reapse Perpetua revelationes suas in literas miserit: adeoque non omnem Actis, & eorum Editori fidem adhibere. Hic enim perspicue docet, Perpetuam & Saturum, quae ad visiones, & revelationes pertinent, suis ipsos manibus conscripsisse: *Haec*, inquit sub initium, *ordinem totum Martyrii sui jam hinc ipsa narrabit, sicut conscriptum manu sua, & suo sensu reliquit. Quum adhuc, inquit, cum persecutoribus essemus, & me pater avertere, &c.* Et infra: *Tunc dixit mihi frater meus, &c.* Atque ita semper cum ipsa, tum Saturus in propria persona loquuntur. Et capite decimo: *Hoc usque in pridie Muneris egi: ipsius autem Muneris actum, si quis voluerit, scribat.* Et mox cap. XI. *sed & Saturus benedictus hanc visionem suam edidit, quam ipse conscripsit.* Et infra cap. XIV. *Hae visiones insigniores ipsorum Martyrum beatissimorum, quas ipsi conscripserunt.* Et tandem cap. XVI. se, ait, Perpetuae mandatum exsequi, & quae postea, ipso praesertim die Muneris, facta sunt, sicut ipsa desideraverat, Posterorum memoriae commendare: *Quoniam ergo permisit, & permittendo voluit Spiritus Sanctus ordinem ipsius Muneris conscribi, etsi indigni ad supplementum tantae gloriae describendum; tamen quasi mandatum Sanctissimae Perpetuae, imo fideicommissum ejus exsequimur, &c.* Qui ergo rem toties ab Auctore contestatam, atque inculcatam in dubium revocat, omnem profecto ejus dictis fidem non habet. Nullibi autem S. Augustinus in controversiam vocat: fueritne Perpetua Ecclesiae mulier, an sectae Montanisticae; sed ubi-

(1) Lib. I. de Anima, & ejus orig. cap. X.

ubicumque illius meminit, meminit autem frequentissime, ut Sanctissimam Martyrem, & invictissimam celebrat. Unde ex Augustini sententia Actorum potius fides, quam Martyrum orthodoxia in dubium revocanda esset, siquidem in Actis aliquid occurreret, quod aut Spiritum Sanctum, aut veros Christi Martyres dedeceret.

Et sane quot, licet antiqua, Ss. Martyrum, aut Apostolorum, aut quorumlibet insignium Virorum Acta, vel historiae, hoc potissimum argumento, aut in dubium revocantur, aut penitus exploduntur, & ad fabulas amandantur? Quot etiam antiqua monumenta, hoc eodem argumento, Auctoribus, quorum nomina praeferunt, abjudicantur? Ita qui Barnabae, aut Clementis, aut Ignatii Epistolas inter supposititios fetus recensent, hac praesertim ratione nituntur, quod in eis Apostolici Viri doctrina, spiritus item Apostolici vis, & majestas desideretur. Hac etiam ferme una ratione ducuntur, qui Hermae visiones, quamvis Antiquis adeo celebratas, ut pene in Scripturarum Canonem relatae ab eis fuerint, exsibilant, atque explodunt; quod nempe multa ipsorum judicio contineant, Apostolorum Discipulo non satis digna, & ab Apostolorum doctrina per quam aliena; neque, ut verbis utar Basnagii, satis cum gravitate, decentiaque, oblata Hermae visa conjungantur. Nemo tamen Criticorum eo hactenus audaciae processit, ut ob naevos aliquos, aut errata, aut etiam noxia doctrinae capita, quae sibi in hisce, aut ejusmodi monumentis deprehendere videbatur, de illorum sana fide, atque orthodoxia dubitaret, quibus ejusmodi Opera Patres, etiam antiquissimi, tribuerunt. Maluerunt scilicet laudatis Patribus eripere, quae illorum indigna spiritu judicarunt, quam de illorum pietate, ac religione indignum aliquid statuere; & secundum eorum contestatam virtutem de libris, aut tributis ipsis visionibus arbitrium facere, quam ob libros, aut visiones eorum famam, & honorem in discrimen adducere: neque ideo pravam de sanctis quibusdam Viris opi-

opinionem animo imbiberunt, quod prava judicarent, quae illis Scripta tribuebantur; sed quae prava judicabant, iis tribui noluerunt, de quibus, fas non erat, pravam animo imbibere opinionem. Quum igitur nefas esset, & summae temeritatis, de Perpetuae, & Sociorum Martyrum religione, ac recta fide, per tot ab eorum Martyrio secula, universalis Ecclesiae judicio, & veterum Patrum unanimi consensione comprobata, controversiam movere: si quid in eorum Actis offendit Basnagius, quod in Catholicos Martyres ipsius judicio non quadret, id potius omne debuit, ut adulterinum rejicere, quam de Sanctis Martyribus indignum aliquid constituere.

III. Neque profecto, si huic, quam Augustinus aperuit, insistere orbitae voluisset, pro ea qua pollebat ingenii vi & critico acumine, Basnagio defuissent argumenta, quibus hanc opinionem utcumque fulcire, & plausibilem efficere potuisset. Primo enim non sibi quisquam facile persuaderet, Mulierem Africanam adeo fuisse Graecis literis addictam, ut ab iis in tam brevi Scriptura saepius usurpandis, sibi nequiverit temperare. Haut me latet, Graeca esse quamplurima verba, quae in vulgarem etiam, & popularem Latini sermonis usum transierunt: at non ejusmodi sunt, quae a Perpetua in suis describendis visionibus usurpantur, imo fere inusitata, & quae in Latinis Scriptoribus vix, aut numquam occurrunt. Ita cap. IV. *Bene venisti Tegnon*. Ubi Ruinartius admonet, quod τέκνον, etsi rarius, aliquando tamen filiam designat. Sed vellem, Latinum Scriptorem protulisset, qui τέκνον pro *filia* scripserit. Cap. VII. *Ostensum est mihi hoc in oromate*. Et cap. X. *Video in oromate*. In quae loca haec adnotat Vir Cl. Lucas Holstenius: „ Res exigit, ut re- „ scribatur *boramate*, nisi haec vox ita deformata in usu po- „ pulari Afrorum erat. Est autem ὅραμα vox Graeca, sonans „ visum, sive visionem. Usurpatur Actor. Cap. 12. 9. Latini „ Scriptores ea rarius usi sunt; tamen Aldhelmus lib. de „ Virginitate cap. 3. ubi de S. Joanne Evangelista loquitur,

„ ait,

„ ait, eum *in Pathmo raptum in horomate*, ubi Meursius re-
„ cte *oramate* substituit in Mantissa critica (sicque in Biblio-
„ theca Ss. Patrum editum reperio) frustra reprehendente
„ Suvartio Analectorum lib. 3. cap. 9. qui *chroma* ibi re-
„ scribendum, persuadere nequidquam conatur. Reperio
„ etiam apud Alcuinum lib. 1. de Vita Sancti Willebrordi
„ cap. 2. haec verba: *Mater intempestae noctis quiete cae-*
„ *leste in somnis vidit horama*. Quod ait Vir doctissimus,
Latinos Scriptores hac voce rarius esse usos, perspicuum est; sed quod indicare videtur, eam in usu populari Afrorum fuisse, haut facile concesserim: quum neque in Tertulliano ejusdem aevi Scriptore, quamquam exoticis ejusmodi, ac praecipue Graecis vocibus admodum delectetur, & frequentissime de visionibus, ac revelationibus agat, occurrat: neque in suppari̇bus Scriptoribus, Cypriano, & Pontio Diacono, quamquam & ipsi varias subinde visiones referant: neque item in Optato Milevitano, Augustino, Fulgentio, ac Victore Vitensi, quamvis non adeo castigata locutione, & a populari usu remotissima, utantur. Eodem capite decimo vox alia Graecae significationis occurrit: *Aegyptium video in afa volutantem*. „ Afa, *inquit in hunc locum laudatus*
„ *Holstenius*, pulvis est, Graeca significatione. Est enim Grae-
„ cum nomen, ἁφὴ, latine scriptum. Solebant autem pu-
„ giles certaturi inspergere uncta corpora pulvere, vel in eo
„ humi jacente se volutare. Ovid. Metamorph. 9. de duo-
„ bus Palaestritis invicem sibi pulverem ad istum usum mi-
„ nistrantibus:

„ *Ille cavis hausto spargit me pulvere palmis*
„ *Inque vicem fulvae jactu flavescit arenae*.

„ Quam arenam, unde flavescebant hoc modo pugilum corpo-
„ ra, Martialis lib. 7. Epigram. 66. vocat Haphen hoc versu:
„ *Et flavescit Haphe* . . . .

Nescio tamen, an praeter Martialem, apud alium Latinum Scriptorem reperiatur; & Poëta forsitan metri caussa hanc

vo-

vocem usurpavit. Capite item septimo Graecum aliud, paullo post, nomen legitur: *Et inter me & illum grande erat diadema*. De hac etiam voce haec habet Holstenius in notis: „ Non dissimulo, si suspicioni esset indulgendum, videri non sine „ fundamento reponi posse, *diastema* pro *diadema*. Nam „ diastematis vocem Latinis eo seculo frequentatam, intel„ ligere licet ex L. Frontino lib. de Agror. Qualit. ubi „ sic scribit: *Si tres circuli pares fuerint, inter se aequali* „ *diastemate connexi*. Et Hygenus de limit. constit. *Quid* „ *quod nec illà ipsa regione, Solis conspectus recte potest* „ *deprehendi, nisi aequalibus ab ortu & occasu diastema*„ *tibus, ferramentum ponatur*. Item: *Terram punctum esse* „ *caeli, & infra Solem amplo diastemate Spiritus sustineri*. De hac tamen Viri doctissimi observatione haec subjungit Petrus Possinus: „ Quae notat hîc Holstenius de conjectura, „ qua rescribendum suspicatur *Diastema* pro *diadema*, vi„ dentur hanc exceptionem pati, quod loca illa, quae ci„ tat Frontini, & Hygeni Agrimensorum, parum certo per„ suadeant, S. Perpetuam usam hoc loco ista voce, quae „ erat propria Artis Agrimensoriae, ac consequenter aliena „ ab usu vulgari, praesertim Mulierum in Africa. Itaque ex constanti ác diserta M. S. Codicis lectione vocem *diadema* retineri vult, & idem ferme quod *Limbi* nomen hoc loco significare. Sed quae in hanc mentem erudite atque subtiliter disserit, non ostendunt, hanc fuisse eo tempore hujus vocis usitatam, ac popularem notionem, sicut modo *Limbi* nominis apud Scholasticos: adeoque, melius ac *diastema*, in Africanam feminam convenire. Licet enim Tertullianus Perpetuae coaevus, & Carthaginis incola, & postea S. Augustinus, saepius abdita haec Animarum receptacula nominarint, numquam ea tamen *diademata* nuncuparunt: quamquam ille, ut dictum est, exoticis & peregrinis, hic vero popularibus vocibus admodum delectarentur. Jam vero quis sibi facile persuadeat, Mulierem ad Martyrium festinantem,

Graecam adfectasse eruditionem, aut inter carceris umbras, & angustias, in brevi hoc Commentario literis consignando, de inusitatis vocibus excogitasse, & non magis eas, quae in usu familiari habebantur, prout sponte sese ac statim ad mentem offerebant, usurpasse? Saturus quoque Graecas literas amat, adeo ut In brevi Scriptiuncula, qua visionem suam exponit, Graecis nequierit vocibus abstinere: *Et audivimus vocem unitam dicentium; Agios, agios, agios; sine cessatione.*

IV. Secundo, si Actorum Editori fidem adhibemus, Acta non uno Auctore constant, sed e trium Scriptorum monumentis concinnata sunt, Perpetuae nimirum, Saturi, & eorumdem Actorum Collectoris, qui & Praefationem adjunxit, & quae ipso die Muneris gesta sunt, in literas misit. Verum si oculos propius admoveamus, eaque non oscitanter a nobis, aut somniculose legantur, sed praesenti animo, & ea, qua par est, adtentione, unum statim eumdemque Auctorem repraesentare videntur. Similia in omnibus verba, similes phrases, similes locutiones occurrunt: unus idemque stylus in omnibus deprehenditur. Auctor Epistolae Biturigibus scriptae ad Henricum Valesium id Opus Tertulliano adtribuit. Quod ut probaret, collatis multis Actorum locis cum aliis Tertulliani Operibus, ostendit, eumdem omnino stylum, easdem loquendi formulas, ac etiam saepius eadem verba in utrisque reperiri. Sed hae loquendi formulae, hae phrases, haec verba, hic demum quicumque sit Tertullianicus stylus, non in iis tantum, quae de suo Auctor se adjecisse fatetur, sed in iis etiam, quae ut Perpetuae, & Saturi verba exhibet, animadvertitur. Basnagius tamen laudatum Opus Tertulliano his argumentis abjudicat: quod Tertulliano nullus Veterum ea tribuit. Quia etiam stylus illo Tertulliani humilior est, nec paribus ignibus micat. Denique Acta Perpetuae laudat ipse Tertullianus suppresso suo nomine, quod edit, dum Operum suorum meminit. In prima ista-

rum

rum ratione, & ultima non multum momenti inest. Ad primam enim responderi facile posset; primo, argumentum esse negativum, quod propterea non admodum urget. Secundo, ideo non fuisse id Operis inter Tertulliani Opera recensitum, quod Actorum potius Collector, quam Auctor haberetur. Postremam quoque rationem facile esset eludere, dicendo imprimis, quod Tertullianus Acta non citat, sed Perpetuae Visionem memorat, quam aliunde accepisse poterat, quam ex Actis. Deinde, quum librum scripsit de Anima, Acta forsitan nondum ediderat, sed ea apud se retinebat suo tempore publicanda. Plus itaque momenti in secunda ratione est. Non enim negari potest, Actorum humilius esse dicendi genus, neque Tertulliani cothurno incedere. At non Perpetua solum, & Saturus, sed ipse quoque Actorum Editor humilius repit. Unde quemadmodum phrases aliquas, & verba Tertulliani verbis, ac phrasibus similia, non minus Saturus, & Perpetua, quam Passionis eorum Editor, habent: ita non minus Iste humilius dicendi genus, quam Perpetua, & Saturus, consectatur. Et siquidem Auctor Epistolae propter aliquam similitudinem suspicatus est, an Actorum Editor ipse fuerit Tertullianus: multo magis propter unum ferme, eumdemqne orationis characterem, suspicio esse poterit, annon Acta ex unius ejusdemque Auctoris manu profecta sint.

Haec non eo dicta velim, quod ejusmodi conjecturis admodum deferam, aut quod Actorum γνησιότητα in suspicionem adducere, in animo reapse habeam: sed ut ostenderem, quibus argumentis confirmari posset opinio ejus, qui sibi in Perpetuae visionibus, ac revelationibus aliquid videretur offendere, quod aut Spiritum Sanctum, aut Catholicae communionis Martyrem dedeceret; ac propterea ea omnia vellet, ut Montanistarum commenta, & confictas ab otiosis, ac superstitiosis hominibus fabulas repudiare. Quod certe minoris audaciae foret, quam Sanctos ipsos Martyres

Catholicorum Diptychis expungere, & in Montanistarum censum referre.

V. Neque vero aut Tertulliani auctoritate, aut ipsa Actorum vetustate ab incoepto, si opus esset, prosequendaque hac via deterrerer. Non equidem Tertulliani auctoritate; quamvis enim ea ad manus habuisse credatur, & pro genuinis, atque indubiae fidei monumentis laudasse: de hoc tamen, ut dixi, non constat; quum ipsi commemoratam Perpetuae visionem aliunde potuerit accipere. Deinde, non multum in hacce controversia Scriptoris hujus auctoritati deferendum est: quum nullius hisce in rebus criterii, & judicii fuerit, ut qui sibi ab insanis, fanaticisque Mulierculis turpissime imponi passus fuerit, & animam *aerei coloris* esse crediderit, *&* *formae per omnia humanae*, quod eam sibi, quaedam e Montanistarum Secta Pseudo-Prophetes, ejusmodi coloribus, & lineamentis praeditam renuntiaverit.

Fuerint etiam ab Auctore coaevo, ut fertur, & ipse in Praefatione testatur, Ss. Martyrum Acta in literas missa, & serae Posteritati commendata: non inde tamen consequens esset, ea quae ad visiones pertinent, omnia esse avidis auribus, nulloque adhibito criterio excipienda. Quam facile est enim, ut hisce in rebus, & boni Viri fallantur, & male feriati homines cum otio suo, tum aliorum credulitate abutantur! Auctor, ut vidimus, Montanista, quae de Perpetuae, & Saturi visionibus habet, omnia ad arbitrium confingere potuisset. Res in imis carceris latebris, & recessibus gestae narrantur. Quid Deo cum Martyribus actum fuerit, ipse dumtaxat Deus novit, & Martyres qui jam excesserant. Quis ergo praestaret, ea quae Basnagio Montanistarum redolent officinam, esse Martyribus reapse tribuenda, & non magis explodenda ut otiosi hominis, vanissimaeque sectae addicti deliramenta? Quo id proclivius de homine Montanista in animum induceremus, faceret exemplum Auctoris Donatistae, qui Marculi, perditae hujus, & Schismaticae factionis Pseudo-

Mar-

Martyris Acta literarum monumentis commendavit. Quamvis enim Scriptor & ipse coaevus fuerit; quanta sunt tamen, quae mira licentia commentus est, & multo majore impudentia Lectoribus in illis Actis obtrudit! Quas enim refert hujus Hypocritae revelationes, Catholico Martyre haut prorsus indignas, quis non ut audacissimi capitis commenta repudiet? Qua ergo libertate Auctori Donatistae in his, quae de Marculi visionibus narrat, fidem abrogamus, quod Haeretico homini non conveniant: eadem erga Scriptorem Montanistam uti possemus, si quas refert Perpetuae, & Saturi visiones in Catholicos Martyres non quadrarent.

Nollem equidem negare, Saturum, & Perpetuam caelestibus inclaruisse revelationibus: sed an illae ipsae sint, quas Scriptor Montanista publici juris fecit, merito quispiam, si opus esset, in controversiam vocaret. Quidam eorum, qui adversus Ignatianas Epistolas calamum exeruerunt, aliquas a S. Martyre conscriptas fuisse literas, non inficiantur. Quin & ultro admittunt, eas a Polycarpo fuisse collectas, earumque συναγωγὴν suae S. Episcopum ad Philippenses Epistolae subjunxisse: sed quas modo habemus, vel ab Ignatio scriptas, vel a Polycarpo editas fuisse, non admittunt, quod multa ipsorum judicio contineant, quae fieri non potest, ut Epistolae vere ab Ignatio scriptae habuerint. Hac responsione Dallaeus (1) Polycarpiani testimonii vim elevare conatur, qui etiam ab Impostore confictas genuinis Ignatii, & a Polycarpo laudatis, Epistolis similes aliqua re fuisse largitur. Basnagius, qui S. Ignatio, quae modo sub ejus nomine circumferuntur, non secus ac Dallaeus, abjudicat, quod multa contineant, quae fieri non potest, ut Epistolae vere ab Ignatio scriptae habuerint: cur non eidem, ubi de Perpetuae revelationibus agebatur, orbitae institit? An non minoris temeritatis fuisset, admittere quidem, fuis-

(1) Apud Pearson. Vindiciar. P. 1. cap. 5.

fuisse Perpetuam caelestibus in carcere visionibus recreatam, sed easdem esse pernegare, quas Editor Montanista vulgavit, quod multa contineant, quae fieri non potest, ut immissae Catholicis Martyribus revelationes habuerint? Id, inquam, annon minoris temeritatis fuisset, quam Montanismi Catholicos Martyres reos agere? Largiri etiam facile potuisset, quas ab Impostore confictas existimaret Perpetuae, & Saturi visiones, iis quae in ore famae tunc versabantur, similes aliqua re fuisse, sed non easdem omnino, quod ejus emunctissimis naribus, quae modo exstant, Montanistarum redoleant officinam.

Denique, juxta hypothesim, quam in hoc capite persequor, quod Montanismum reapse Perpetuae, & Felicitatis Acta redoleant, illud etiam largiri quis facile posset, Perpetuam, & Saturum suas in carcere scripsisse revelationes; sed quum casu quodam, antequam vulgarentur, in manus hominis Montani superstitionibus implicati venissent, eas illum ad arbitrium interpolasse, & quibusdam in locis, ut magis libuit, figmentis Haereticis inquinasse. In Interpolatorem proinde, non autem in Ss. Martyres, esse refundenda, quae Montanismum Criticis peritioribus saperent.

CAPUT

CAPUT QUARTUM.

De visionum, aliorumque caelestium donorum, per priora Ecclesiae secula, copia, & ubertate disseritur. Veteres Christianos, &, omnium opinione, genuinos Christi Martyres non minori, quam Perpetuam, fiducia Divinis hisce Spiritus Sancti charismatibus usos fuisse, demonstratur.

I. Nihil in nostrorum Martyrum Actis reapse occurrere, quod Montani redoleat officinam.

II. S. Justinus M. sui temporis Prophetas cum veteribus comparat. Unde conficitur, non minori, quam illos, fiducia Propheticum spiritum usurpasse.

III. De Montanistarum initiis. Nullus vetustissimorum Scriptorum Montanistas ideo pro falsis Prophetis habuit, quod veluti ad arbitrium Spiritus Sancti revelationibus uterentur.

IV. De charismatum per haec tempora varietate, & copia, insigne S. Irenaei testimonium.

V. Quam praesto fuerit veteribus Christianis, ad coërcendos, abigendosque Daemones, virtus Spiritus Sancti.

VI. Po-

VI. Potamiaenae, non minus quam Perpetuae, memorabile exemplum.

VII. Quantum Cypriani vita visionibus, ac revelationibus abundaverit, ex ejus Epistolis, & Pontio Diacono ostenditur.

VIII. Aliorum Martyrum Acta iisdem Spiritus Sancti donis referta.

IX. Perpetuae, & Sociorum Martyrum aevo charismatum fontem, magis quam Cypriani temporibus, exundasse.

I. QUum, ut saepius dixi, quae Capite praecedenti in medium produxi, non in eam mentem accipi velim, quasi Actorum γνησιότητα in controversiam vocare, aut eorumdem Editorem, etsi Montanistam, in fraudis suspicionem adducere, in animo habeam: alia nunc nobis via, Augustino etiam duce, capessenda, dandaque opera est, ut omnem a Perpetuae visionibus, etiam prout in Actis referuntur, Montanismi suspicionem amoliamur. Ut enim Acta nullis Montanistarum commentis inquinata esse negemus, & Perpetuae revelationes aliquid habere, quod Montani Scholam officinamque redoleat, Ecclesiae auctoritas facit, quae non heri, aut nudiustertius, sed ab antiquis temporibus, ut ex Augustino constat (1), publicam eorum lectionem adprobavit. Facit etiam auctoritas Patrum, qui nihil a fide alienum, nihil indecorum, nihil denique, quod Montanistarum redoleat officinam, in iis ipsis Perpetuae revelationibus subodorati sunt, quibus modo Montanismi suspicio imprudentissime adspergitur. Non erant Patres in rebus fidei subodorandis adeo obesis naribus, ut non statim bonum Christi odorem, & caelestium charismatum fragrantiam ab Haereticarum fabularum, ineptiarumque foetore discernerent. Non modo, nullus ostendi

(1) Enarrat. in Psalm. XLVII.

di poteſt Haereticus Martyr, quem pro Catholico Patres coluerint: Sed neque etiam ulla Catholicorum Martyrum Acta Haereticis fabulis inquinata, quorum ad Fidelium aedificationem publicam in Eccleſia lectionem eſſe voluerint. Ut boni Paſtores ſolliciti admodum erant, ut a noxiis, atque inutilibus herbis oves averterent ſuas: Neque credimus, fraudem, nulli per tot ſecula animadverſam, nunc tandem Baſnagio ſuboluiſſe. Enitendum eſt igitur, ut injectas antiquis hiſce, & probatis Veterum Patrum calculo, monumentis Haereticae pravitatis maculas detergamus, & inde etiam conflatam SS. Martyribus ſceleris hujus invidiam depellamus. Quod me facile conſecuturum eſſe confido, ſingula quaeque ad examen revocando, & ad ſeveriores Critices regulas expendendo, quae Baſnagium in pravam hanc de SS. Martyribus opinionem adduxerunt.

Primum, ut vidimus, inter inſita, & ex ipſis Actis, & Perpetuae verbis collecta, adverſus Martyres argumentum repetit ex eo, quod initio Capitis quarti Perpetua narrat in haec verba: *Tunc dixit mihi frater meus: Domina ſoror jam in magna dignitate es; & tanta, ut poſtules viſionem, & oſtendatur tibi, an paſſio ſit, an commeatus. Et ego, quae me ſciebam fabulari cum Domino, cujus beneficia tanta experta eram, fidenter repromiſi ei dicens: Craſtina die tibi renuntiabo.* Eo, inquit Baſnagius, ſe modo Perpetua gerit; quaſi Spiritum Sanctum veluti monile quoddam in arca incluſum ſua haberet ad nutum, ejus illuſtrationibus, quando vellet, uſura ad arbitrium; recitatiſque ſuperioribus verbis, miram, ſubjungit, fiduciam, & ſola Montaniſtarum familia dignam!

Hoc argumento facile me expedirem, ſi innumera huc adferrem ſimilis, ſi non etiam majoris fiduciae exempla, non modo ex recentiorum Sanctorum Hiſtoriis; ſed e Theodoriti quoque Hiſtoria Religioſa, e Gregorii Dia-

logis, ex Johannis Moschi Prato Spirituali, & aliis hujusmodi quinti, sexti, ac sequentium seculorum Voluminibus coacervata. At quoniam mihi cum ejusmodi hominibus quaestio est, qui id generis monumentis omnem temere fidem abrogant, haec in praesentiarum missa faciam, & ad alia me exempla testimoniaque convertam, quibus ii tantum refragari audeant, qui aut Christianam Religionem ludibrio habent, aut nullam penitus Religionem colunt. Non est tamen, cur a me aliquis exspectet, ut omnia huc conferam caelestium visionum, Propheticarum revelationum, aliorumque divinorum charismatum exempla, quibus Ecclesia plurimum fuit tribus prioribus seculis illustrata. Quamquam enim id multum juvaret, ut intelligeremus, unde Perpetuae animum tanta fiducia incesserit (ex summa videlicet per ea tempora caelestium donorum ubertate, & pene quotidiano, & communi, ac quibusvis justis exposito divinorum charismatum usu) attamen quia bene longam eruditamque *de Visionibus* ad Epistolam VIII. Cypriani Dissertationem texuit Henricus Doduvellus inter Protestantes non infimi subsellii Theologus, in qua Veterum Patrum, initio sumto ab Apostolicis, ad Cyprianum usque, loca omnia, in quibus de visionibus agunt, adversus eos adseruit, ac vindicavit, *qui*, ut ait, *quae legunt in illius seculi Auctoribus de visionibus*, *ea ad Montanum trahunt atque Montanistas;* ideo hoc ego labore in praesentia supersedebo, sed ea dumtaxat cum ex antiquorum Patrum Scriptis seligam testimonia, tum ex Martyrum sinceris Actis probatisque Historiis exempla, quae ad meum institutum propius accedere videbuntur, & ex quibus facile possit intelligi, Montanistarum familiae propriam non fuisse miram illam Perpetuae fiduciam, qua futuri eventus revelationem Fratri spopondit.

11. Notanda sunt autem imprimis quaedam Justini Martyris loca ex Dialogo cum Tryphone, in quo, ut Euse-

ſebius advertit [1]: *Prophetiae dona adhuc ſua aetate in Eccleſia viguiſſe, ſcribit*. Sed quomodo viguerint, productis Sancti Martyris teſtimoniis, compertum magis habebimus, atque exploratum. Ita enim ait [2]: *Apud nos enim huc uſque etiam Prophetica exſtant dona; unde & vos intelligere debetis, quae olim in genere veſtro fuere, ea eſſe in nos translata*. Et infra; quam perſpicuum eſſe docet, & in omnium oculis poſitum, nullum tum amplius exſtare in Judaeorum gente Prophetam: tam palam eſſe omnibus, ac manifeſtum, eſſe revera inter Chriſtianos non viros tantum, ſed etiam feminas, Prophetiae Spiritu, ſecundum Johelis Vaticinium, adflatos [3]: *Ita ut in genere veſtro non amplius more veteri Prophetae futuri eſſent: Quod & oculis ipſi veſtris cernere poteſtis. Poſt illum namque nullus omnino apud vos natus eſt Propheta*. Et paullo poſt [4]: *Eſt apud nos videre, & feminas, & maſculos dona a Spiritu Dei habentes*. Hoc Juſtini Martyris teſtimonio falſi imprimis convincitur Baſnagius, dum ait [5], in Novo Teſtamento de ſolis Philippi Evangeliſtae Filiabus referri, quod a Numine actae oracula funderent. Nam S. Juſtinus promiſcuum & commune fuiſſe tradit maſculis & feminis Prophetiae donum. Quamquam & illud non admodum veroſimile videatur, Philippi Filias, quamvis, ut ſcribit ad Victorem Polycrates [6], in Aſia conſenuerint, ad id uſque temporis perveniſſe. Aſterius quoque Urbanus inter Novi Teſta-

 men-

(1) *Γράφει δὲ καὶ ὡς ὅτι μέχρι καὶ αὐτοῦ χαρίσματα προφητικὰ διέλαμπεν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας*. lib. IV. Hiſt. Cap. XVIII.

(2) *Παρὰ γὰρ ἡμῖν καὶ μέχρι νῦν προφητικὰ χαρίσματά ἐστιν. ἐξ οὗ καὶ αὐτοὶ συνιέναι ὀφείλετε, ὅτι τὰ πάλαι ἐν τῷ γένει ὑμῶν ὄντα εἰς ἡμᾶς μετετέθη*.

(3) *Μηκέτι ἐν τῷ γένει ὑμῶν κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος προφήτας γενήσεσθαι. ὅπερ καὶ ὄψει ὑμῖν ἰδεῖν ἐστι· μετ᾽ ἐκεῖνον γὰρ οὐδεὶς ὅλως προφήτης παρ᾽ ὑμῖν γεγένηται*.

(4) *Καὶ παρ᾽ ἡμῖν ἐστιν ἰδεῖν καὶ θηλείας καὶ ἄρσενας χαρίσματα ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἔχοντας*.

(5) Anno D. 203. n. V.

(6) Apud Euſeb. lib. V. Hiſt. Eccleſ. Cap. XXIV.

menti Catholicos Prophetas, ut quos dicat nihil ad Montanistas pertinuisse, *μηδὲν αὐτοῖς προσήκοντας*, praeter Philippi filias, Ammiam quamdam Philadelphensem recenset, quam, adeo celebris fama fuit, Prophetico adflatam fuisse Spiritu, ut Montanistae jactarent, quod (1) *post Quadratum & Ammiam Philadelphensem mulieres illae Montani in Prophetiae gratiam successerant*. In hos itaque Novi Testamenti non Prophetas modo, sed etiam Prophetissas, translata fuisse, docet Justinus, Prophetica dona, quibus olim Synagoga inclaruerat; idque tanta perspicuitate, atque evidentia, ut Judaeos ipsos hujusce rei testes appellet. Quod utique argumento est, non minori copia, atque ubertate sese novis hisce Prophetis, quam antiquis, Prophetiae Spiritum infudisse. Jam vero, an non eo se modo Veteris Testamenti Prophetae gerebant, quasi Spiritum Sanctum veluti monile quoddam in pectore suo, ut in arca inclusum sua haberent ad nutum, ejus illustrationibus usuri ad arbitrium? Annon de futuris eventibus a Populo requisiti, eadem plane fiducia, qua Perpetua, se illi crastina die, aut post breve tempus renuntiaturos spondebant? Quid ergo mirum, si Novi Testamenti Prophetis, ut Agabo, Silae, Quadrato, Polycarpo, & Prophetissis, ut Filiabus Philippi, Ammiae Philadelphensi, & deinde Perpetuae, adeo familiarem fuisse dicamus, ut a Christianis interrogati, hac fiducia responderint: *Cras vobis renuntiabimus?* Prophetae scilicet, aut Prophetidis appellationem, non illi olim, aut illae tulisse videntur, qui semel tantum, aut iterum Prophetica fudissent oracula, sed qui Prophetico spiritu familiariter, & pene dixerim, ad arbitrium uterentur. Alioquin cum Prophetica dona tanta olim in Ecclesia copia exundarent; cur aliqui tantum, nec magno sane numero, Prophetae

(1) *Μετὰ Κοδράτον καὶ τὴν ἐν φιλαδελφίᾳ Ἀμμίαν, αἱ περὶ Μοντανὸν διεδέξαντο γυναῖκες τὸ προφητικὸν χάρισμα*. Apud Euseb. Hist. Eccles. Cap. XVII.

tae κατ' ἐξοχὴν dicti fuissent, ut quos Asterius apud Eusebium loco saepius laudato recenset, & Polycarpus dictus Ecclesiae Smyrnensi διδάσκαλος Ἀποστόλικος, ϗ Προφητικός (1). *Doctor Apostolicus, & Propheticus?*

III. Non longe post Justini Martyrium Montanisticae factionis initia videntur esse collocanda, si ut Ruinartius (2), & alii volunt, anno CLXVII. aut etiam serius S. Martyr occubit. Anno enim CLXXVII. quo Lugdunenses Martyres passi sunt, nefariae sectae fundamenta, ut Eusebius refert, jacta jam fuerant. Principio, ut ex eodem Eusebio constat, varia fuit eorum fortuna: alii eos ut veros Prophetas celebrabant, alii quid de illis statuerent, ancipites haerebant, adeo ut aliarum quoque Ecclesiarum, & praesertim Gallicanae, de hac nova Prophetia sententiam per literas Asiani rogarint. Caussam vero cur non statim ab omnibus repudiarentur, hanc fuisse tradit Eusebius, quod quum adhuc in Ecclesia divinae gratiae charismata adfluerent, haud insolens videbatur, eos quoque, qui austerum vivendi genus extrinsecus consectabantur, caelestibus charismatis abundare: *Quum Montanus*, inquit Eusebius (3), *& Alcibiades, ac Theodotus tunc primum in Phrygia, opinione hominum, tamquam Prophetae celebrari coepissent; (multa quippe divinae gratiae miracula in pluribus Ecclesiis etiam tum fieri solita fidem plurimis faciebant, eos quoque prophetare) quumque illorum hominum caussa dissensio orta esset, qui in Gallia erant fratres, privatum de his judicium suum, religiosum imprimis, & cum recta fide consentiens, rursus eidem Epistolae su-*

(1) Epist. de illius Martyrio apud Euseb. lib. 4. Hist. Eccles. cap. 15.
(2) Admonit. in Acta S. Justini M. n. 12.
(3) Τῶν δ' ἀμφὶ τὸν Μοντανὸν ϗ Ἀλκιβιάδην ϗ Θεόδοτον, περὶ τὴν Φρυγίαν ἄρτι τότε πρῶτον τὴν περὶ τοῦ προφητεύειν ὑπόληψιν παρὰ πολλοῖς ἐκφερομένων· πλεῖσαι γὰρ οὖν ϗ ἄλλαι παραδοξοποιίαι τοῦ θείου χαρίσματος ἀτέτι τότε κατὰ διαφόρους ἐκκλησίας ἐκτελούμεναι, πίστιν παρὰ πολλοῖς τοῦ κἀκείνους προφητεύειν παρεῖχον· ϗ δὴ διαφωνίας ὑπαρχούσης περὶ τῶν δεδηλωμένων, αὖθις οἱ κατὰ τὴν Γαλλίαν ἀδελφοί, τὴν ἰδίαν κρίσιν ϗ περὶ τούτων, εὐλαβῆ ϗ ὀρθοδοξοτάτην ὑποτάττουσιν· ἐκθέμενοι ϗ τῶν παρ' αὐτοῖς τελειωθέντων μαρτύρων διαφό-
ρους

subjunxerunt, prolatis interfectorum apud se Martyrum variis Epistolis, quas illi dum in vinculis adhuc essent, partim ad fratres in Asia & Phrygia degentes, partim ad Eleutherum Romanae urbis Episcopum scripserant, pro pace Ecclesiarum quasi legatione fungentes. Haec de Montanistarum initiis Eusebius; ex quibus nemo non facile intelligit, eam per haec tempora in Ecclesia fuisse divinorum charismatum ubertatem, ut ex eo firma conjectura capi non posset, aliquos e Prophetarum albo expungendos esse, quod cum magna fiducia Propheticum spiritum usurparent. Ejusdem libri capite decimo sexto, & seqq. aliquot illius aevi Scriptores memorat, qui Montanistas gravissimis scriptis exagitarunt, ut Apollinarem Hieropolitanum, Asterium Urbanum, Miltiadem, Apollonium, Serapionem, Aelium Publium Julium Develti Coloniae Thraciae Epscopum, & ex quibusdam longas bene ῥήσεις adfert, in quibus cernere est, quo signorum genere veteres illi Patres adulterinum Montani spiritum deprehenderint. Praeter pravos eorum mores, & Vaticiniorum falsitatem, illud imprimis, ut supra vidimus, novis hisce Prophetis objecerunt, quod velut arrepticii, subito quodam furore ac mentis excessu concussi, insana quaedam & importuna atque aliena proloquerentur, praeter morem atque institutum Ecclesiae a Majoribus traditum, & continua deinceps successione propagatum. Nullibi autem id illis opposuisse legimus, quod Perpetuae Basnagius opponit, eamque propterea uti Montanistam traducit, quod caelestes revelationes cum magna fiducia praestolarentur. Nullum certe Vir eruditus adferre poterit veterum Patrum testimonium, quo demonstret, magnam illam, quam in Perpetua miratur, fiduciam Montanisticae familiae fuisse propriam: qua ergo ipse potius fiducia, ne dicam temeritate & audacia, hoc esse voluit in sanctissima Femina Montanistici spiritus argumentum?

IV. His

ρυς ἐπιστολάς· ἃς ἐν δεσμοῖς ἔτι ὑπάρχοντες, τοῖς ἐπ' Ἀσίας καὶ Φρυγίας ἀδελφοῖς διεχάραξαν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἐλευθέρῳ τῷ τότε Ῥωμαίων ἐπισκόπῳ, τῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης ἕνεκα πρεσβεύοντες. lib. v. Cap. 3.

IV. His eisdem temporibus pietatis, & eruditionis laude florebat imprimis Irenaeus. Ex secundo ipsius adversus Haereses libro insignem locum adfert Eusebius, in quo „ divinae, *inquit* (1), admirandaeque virtutis specimina adhuc „ sua aetate in quibusdam Ecclesiis superfuisse, testatur „ his verbis: *Tantum abest*, inquit (c. 56.) *ut mortuum excitent per orationem, quemadmodum Dominus, & Apostoli fecerunt. Sed & saepenumero inter fratres tota simul unius loci Ecclesia ob aliquam necessitatem id flagitante cum jejuniis multis & orationibus, reversa est in corpus anima defuncti, & sanctorum precibus hominis vita donata est.* Et aliquanto post: *Quod si*, inquit, *simulatione quadam ac praestigiis haec Dominum fecisse dicturi sunt, ad Prophetarum oracula eos deducentes, ex illis demonstrabimus, cuncta de ipso ita praedicta & gesta esse certissime, eumque esse Filium Dei. Unde etiam in ejus nomine quotquot veri sunt ejus discipuli, accepta ab eo gratia ad salutem, atque utilitatem reliquorum omnium ea faciunt, prout unusquisque ipsorum ab eo munus acceperit. Alii enim Daemonas expellunt certissime, ac verissime; adeo ut qui ejusmodi malis spiritibus liberati sunt, saepe fidem amplectantur, & in Ecclesia permaneant. Alii praescientiam futurorum, & visiones sortiti sunt, & propheticas praedictiones. Alii infirmos per impositionem manuum cu-*

(1) Ἐν δευτέρῳ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, ὅτι δὲ ϗ εἰς αὐτὸν ὑποδείγματα τῆς θείας ϗ παραδόξου δυνάμεως ἐν ἐκκλησίαις τισὶν ὑπολέλειπτο, διὰ τούτων ἐπισημαίνεται λέγων. τοσοῦτον δὲ ἀποδέουσι τοῦ νεκρὸν ἐγεῖραι, καθὼς ὁ Κύριος ἤγειρε ϗ οἱ Ἀπόστολοι διὰ προσευχῆς· ϗ ἐν τῇ ἀδελφότητι πολλάκις, διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς κατὰ τόπον ἐκκλησίας πάσης αἰτησαμένης μετὰ νηστείας ϗ λιτανείας πολλῆς, ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα τοῦ τετελευτηκότος, ϗ ἐχαρίσθη ὁ ἄνθρωπος ταῖς εὐχαῖς τῶν ἁγίων. ϗ αὖθις φησὶ μεθ᾽ ἕτερα. εἰ δὲ ϗ τὸν Κύριον φαντασιωδῶς τὰ τοιαῦτα πεποιηκέναι φήσουσιν, ἐπὶ τὰ προφητικὰ ἀνάγοντες αὐτοὺς, ἐξ αὐτῶν ἐπιδείξομεν πάντα οὕτως περὶ αὐτοῦ ϗ προειρῆσθαι ϗ γεγονέναι βεβαίως, ϗ αὐτὸν μόνον εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ. διὸ ϗ ἐν τῷ ἐκείνου ὀνόματι οἱ ἀληθῶς αὐτοῦ μαθηταὶ, παρ᾽ αὐτοῦ λαβόντες τὴν χάριν· ἐπιτελοῦσιν ἐπ᾽ εὐεργεσίᾳ τῇ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, καθὼς εἷς ἕκαστος αὐτῶν τὴν δωρεὰν εἴληφε παρ᾽ αὐτοῦ. οἱ μὲν γὰρ δαίμονας ἐλαύνουσι βεβαίως ϗ ἀληθῶς· ὥστε πολλάκις ϗ πιστεύειν αὐτοὺς ἐκείνους καθαρισθέντας ἀπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ϗ εἶναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· οἱ δὲ ϗ πρόγνωσιν ἔχουσι τῶν μελλόντων, ϗ ὀπτασίας ϗ ῥήσεις προφητικάς· ἄλλοι δὲ τοὺς κάμνοντας διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως

curant, ac pristinae sanitati restituunt. Sed & mortui aliquoties, ut supra diximus, excitati sunt, & pluribus deinceps annis nobiscum remanserunt. Quid plura? Non potest numerus iniri donorum, quae per universum orbem Ecclesia a Deo accipiens, in nomine ejus, qui sub Pontio Pilato crucifixus est, Jesu Christi, quotidie ad opitulationem Gentium operatur; nec fallens quemquam, nec pecuniam corradens. Ut enim gratis accepit a Deo, sic etiam gratis ministrat. „ Idem, *inquit Eusebius*, „ in alio loco ita scribit. *Sicuti multos ex fratribus audimus in Ecclesia, qui prophetiae dona consecuti sunt, & omni linguarum genere per spiritum loquuntur, & ad hominum utilitatem occulta in lucem proferunt, atque arcana Dei mysteria exponunt* „. Ex his igitur apparet, multiplicem donorum spiri- „ tualium varietatem ad illa usque tempora penes eos, qui di- „ gni essent, permansisse. Quum res Ecclesiae id temporis ita se haberent, & tanta esset divinorum charismatum varietas & copia, ut neque eorum iniri numerus posset, & quotquot essent ἀληθῶς αὐτοῦ μαθηταὶ *veri ejus*, idest, Christi *discipuli* Propheticis donis abundarent, & vel mortuos, excitarent, vel Daemones ejicerent, aut futura praeviderent, aut occulta cordium penetrarent, aut infirmos per impositionem manuum sanitati restituerent, aut omni genere linguarum per Spiritum loquerentur: annon imprudenter illi faciunt, qui res Christianorum illius temporis ex praesenti rerum statu metientes, tantopere mirantur, quod Ss. Femina, ἀληθῶς αὐτοῦ μαθήτρια, adeoque divinis hisce charismatis adsueta, ut quae se *sciebat fabulari cum Domino*, cun-

θένεις ἰῶνται, καὶ ὑγιεῖς ἀποκαθιςᾶσιν. ἤδη δὲ καθὼς ἔφαμεν, καὶ νεκροὶ ἠγέρθησαν, καὶ παρέμειναν σὺν ἡμῖν ἱκανοῖς ἔτεσι. καὶ τί γάρ; οὐκ ἔςιν ἀριθμὸν εἰπεῖν τῶν χαρισμάτων ὧν κατὰ παντὸς τοῦ κόσμου ἡ ἐκκλησία παρὰ Θεοῦ λαβοῦσα, ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριςοῦ τοῦ ςαυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ἑκάςης ἡμέρας ἐπ᾽ εὐεργεσίᾳ τῇ τῶν ἐθνῶν ἐπιτελεῖ, μήτε ἐξαπατῶσα τινάς, μήτε ἐξαργυριζομένη· ὡς γὰρ δωρεὰν εἴληφε παρὰ Θεοῦ, δωρεὰν καὶ διακονεῖ. καὶ ἐν ἑτέρῳ δὲ τόπῳ ὁ αὐτὸς γράφει. καθὼς καὶ πολλῶν ἀκούομεν ἀδελφῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προφητικὰ χαρίσματα ἐχόντων· καὶ παντοδαπαῖς λαλούντων διὰ τοῦ πνεύματος γλώσσαις. καὶ τὰ κρύφια τῶν ἀνθρώπων εἰς φανερὸν ἀγόντων ἐπὶ τῷ συμφέροντι· καὶ τὰ μυςήρια τοῦ Θεοῦ ἐκδιηγουμένων. ταῦτα καὶ περὶ τῆς διαφορᾶς χαρισμάτων μέχρι καὶ τῶν δηλουμένων χρόνων παρὰ τοῖς ἀξίοις διαμεῖναι. lib. quinto Hist. Eccles. Cap. septimo.

cunctis jam terrenis adfectibus exsoluta; & in ipsa Martyrii expeditione, eam sibi sumserit de divina dignatione fiduciam, *cujus beneficia tanta experta erat*, ut fidenter se fratri renuntiaturam spoponderit, an passio futura esset an commeatus? Id Basnagii judicio longe est ab istorum temporum moribus: sed annon longius est etiam ab hodierna consuetudine, quod tunc πολλάκις *saepenumero inter fratres* factum esse, testatur Irenaeus, quod *tota simul unius loci Ecclesia ob aliquam necessitatem id flagitante cum jejuniis multis & orationibus, reversa sit in corpus anima defuncti, & Sanctorum precibus hominis vita donata sit?*

V. Sed ut intelligat Basnagius, qua fiducia veteres Christiani divina haec charismata, & virtutes administrarent, audiat quae Tertullianus jactet de illorum in Daemones imperio [1]: *Edatur hic aliquis sub tribunalibus vestris, quem Daemone agi constet: Jussus a quolibet Christiano loqui Spiritus ille, tam se Daemonem confitebitur de vero, quam alibi Deum de falso. Aeque producatur aliquis ex iis, qui de Deo pati existimantur, qui aris inhalantes numen de nidore concipiunt, qui ructando conantur, qui anhelando profantur. Ista ipsa Virgo caelestis pluviarum pollicitatrix, iste ipse Aesculapius medicinarum demonstrator, alias demorituris Socordio, & Denatio, & Asclepiodoto subministrator, nisi se Daemones confessi fuerint, Christiano mentiri non audentes, ibidem illius Christiani procacissimi sanguinem fundite. Quid isto opere manifestius? Quid hac probatione fidelius? Simplicitas veritatis in medio est: virtus illi sua adsistit: nihil suspicari licebit: magia, aut aliqua ejusmodi fallacia fieri dicetis, si oculi vestri, & aures permiserint vobis. Quid autem injici potest adversus id, quod ostenditur nuda sinceritate?* An non haec magna fiducia; de cujusvis Christiani sanguine cum Tyrannis transfigere, si non ad arbitrium, & quam maluerit, in Daemonas exerceat potestatem? An istam quoque fiduciam sola Mon-

N tani

1) Apolog. cap. xxiii.

tani familia dignam, Basnagius dicere audebit, quod huic Sectae Tertullianus fuerit addictus? At nullus heic ejusmodi cavillationibus locus: non heic de occultis privatisque visionibus aut revelationibus agitur, sed de re cujus publicum, & sub ipsis Ethnicorum Magistratuum tribunalibus, exhibetur experimentum; & Christianae Religionis decus, & Christiani hominis sanguis in discrimen vocatur, nisi signum oblatum ex sententia processerit. Annon vero ita se gerit, ita loquitur Tertullianus, quasi Spiritum Sanctum ad coërcendos & subjiciendos sibi Daemones, veluti monile quoddam in arca inclusum sua Christiani haberent ad nutum, ejus virtute, ac potestate, quando vellent, usuri ad arbitrium? Unde autem Christianis tanta fiducia, nisi ex quotidiano id genus virtutum experimento? *Christum timentes*, subjungit laudatus Auctor, *& Deum in Christo, subjiciuntur servis Dei & Christi. Ita de contactu, deque adflatu nostro . . . etiam de corporibus nostro imperio excedunt inviti & dolentes, & vobis praesentibus erubescentes*. Libro autem de Corona Milit. hoc spiritu, hac virtute non Clericos modo aut insigniores Christianos, sed quosvis promiscue, etiam Laicos, praeditos fuisse, clare & aperte significat, dum Christianos, illos utique, quibus ex Ecclesiae Catholicae disciplina militare licebat, a suscipienda vel exercenda militia hoc inter cetera argumento deterret, quod militibus noctu pro Daemonum templis excubandum esset, in quos Christianus interdiu imperium exercebat, quosque exorcismis fugabat (1): *Et quos interdiu exorcismis fugavit, noctibus defensabit, incumbens, & requiescens super luncho, quo perfossum est latus Christi*. Cui, ut vidimus, concinit Irenaeus, qui veros Christi Discipulos, nulla distinctione adhibita, hac, ait, inter cetera dona, praeditos fuisse potestate, ut Daemones expellerent βεβαίως καὶ ἀληθῶς. Et utroque antiquior Justinus ipsos Ethnicos

(1) Capite undecimo.

cos harum virtutum teſtes appellat, ut quae ſub ipſorum oculis, & palam ederentur [1]: *Hoc ipſum ex his, quae ſub adſpectu veſtro fiunt, intelligere poteſtis. Complures ſiquidem Daemonum intemperiis correptos homines per orbem omnem & hanc veſtram Urbem, quos alii adjuratores, & incantatores, & venefici veſtri curare non potuerunt, permulti hominum noſtrorum, Chriſtianorum inquam, per nomen Jeſu Chriſti ſub Pontio Pilato crucifixi adjurantes ſanarunt, atque etiam nunc ſanant, exarmantes, atque exigentes ab hominibus, qui illos obſederunt, Daemones.* Et in Dialogo cum Tryphone [2]: *Opitulatorem namque ipſum, & redemtorem nominamus, cujus etiam nominis potentiam Daemones tremunt & reformidant, & hodie quoque illi per nomen Jeſu Chriſti crucifixi ſub Pontio Pilato, qui Judaeae procuratorem egit, adjurati, nobis parent.* Et rurſum: *Et nunc nos, qui in crucifixum ſub Pontio Pilato Jeſum Dominum noſtrum credimus, Daemonia cuncta, Spiritusque malignos adjurantes, ſub poteſtate eos noſtra ſubditos habemus.* Non minori quam Tertullianus fiducia magnus hac de re loquitur Athanaſius, quamvis quarto ſeculo, non eadem qua tertio ineunte, ubertate haec Spiritus Sancti chariſmata redundarent [3]: *Haec autem quae dicimus, non in ſolis verbis conſiſtunt, ſed ipſa etiam experientia praeclarum veritati dat teſtimonium. Accedat itaque quiſquis voluerit, ac virtutis inſignia in Chriſti virginibus, nec non in*

N 2 *ado-*

(1) Καὶ νῦν ἐκ τῶν ὑπ' ὄψιν γινομένων μαθεῖν δύνασθε, δαιμονιολήπτους γὰρ πολλοὺς κατὰ τὸν κόσμον, ἐν τῇ ὑμετέρᾳ πόλει πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἀνθρώπων, τῶν Χριστιανῶν, ἐξορκίζοντες κατὰ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ὑπὸ τῶν ἄλλων πάντων ἐπορκιστῶν καὶ ἐπαστῶν καὶ φαρμακευτῶν μὴ ἰαθέντας, ἰάσαντο, καὶ ἔτι νῦν ἰῶνται, καταργοῦντες καὶ ἐκδιώκοντες τοὺς κατέχοντας τοὺς ἀνθρώπους Δαίμονας. Apolog. II. ad Senat.

(2) Βοηθὸν γὰρ ἐκεῖνον καὶ λυτρωτὴν καλοῦμεν, οὗ καὶ τὴν τοῦ ὀνόματος ἰσχὺν καὶ τὰ Δαιμόνια τρέμει, καὶ σήμερον ἐξορκιζόμενα κατὰ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τοῦ γενομένου ἐπιτρόπου τῆς Ἰουδαίας ὑποτάσσεται. Καὶ νῦν ἡμεῖς οἱ πιστεύοντες εἰς τὸν σταυρωθέντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου Ἰησοῦν Κύριον ἡμῶν, τὰ Δαιμόνια πάντα καὶ πνεύματα πονηρὰ ἐξορκίζοντες ὑποτασσόμενα ἡμῖν ἔχομεν.

(3) Ταῦτα δὲ τὰ λεγόμενα παρ' ἡμῶν οὐκ ἄχρι λόγων ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας ἔχει τὴν τῆς ἀληθείας μαρτυρίαν. παρίτω γὰρ ὁ βουλόμενος καὶ θεωρείτω τῆς μὲν ἀρετῆς τὸ γνώρισμα ἐν ταῖς Χριστοῦ παρθένοις καὶ ἐν τοῖς σωφροσύνην ἁγνεύουσι νεωτέροις, τῆς δὲ ἀθανασί-

adolescentibus, qui castimoniam profitentur, immortalitatisque fidem in tanto Christi Martyrum choro contempletur. Veniat, & quisquis ea, quae diximus, experiri cupit, atque in mediis ipsis Daemonum praestigiis, & oraculorum fallaciis, ac magiae prodigiis, signo Crucis, quae apud ipsos ludibrio est, utatur, solumque Christum nominet: mox videbit, quam cito per ipsum fugentur Daemones, cessent oracula, ars omnis magica veneficiaque evanescant. Si non est incredibile, veteres Christianos tantam exercuisse adversus Daemones potestatem, & ad malignos Spiritus coërcendos, Spiritus Sancti virtutem, veluti gladium a femore pendentem habuisse ad nutum, eum, quando vellent, exerturos ad arbitrium: cur incredibile videbitur, Feminam divino Spiritu plenam ita se gessisse, quasi ipsum veluti monile quoddam in pectore suo ut in arca inclusum habuisset ad nutum, ejus illustrationibus, quando vellet, usura ad arbitrium? Non video, quid huic argumento reponi possit. Non nititur incertis, aut obscuris exemplis, non dubiis, aut forte confictis revelationibus, non vagis vulgi rumoribus, aut traditionibus; sed palam, & in omnium oculis rerum gestarum fide, clarissimis monumentis contestata, consignataque. Spiritus Sancti virtute ad comprimendos Daemones veteres Christiani ad arbitrium utebantur. *Quid hoc opere manifestius?* Cur igitur Candidata Martyrii Spiritus Sancti illustrationes ad arbitrium impetrare non potuit? *Quid hac probatione fidelius? Simplicitas veritatis in medio est: virtus illi sua adsistit; nihil suspicari licebit*; non Montanismum, aut Phanatismum, aut aliquid hujusmodi.

VI. Eadem, qua Perpetua, Severi persecutione, sancta Potamiaena, inter Alexandrinos hujus temporis Martyres celeberrima, sublata est, cujus non solum exstat apud Euse-

---

νασίας τὴν πίστιν ἐν τῷ τοσούτῳ τῶν μαρτύρων αὐτοῦ χορῷ. ἡκέτω δὲ ὁ πεῖραν τῶν προλεχθέντων βουλόμενος λαβεῖν, καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς φαντασίας τῶν Δαιμόνων, καὶ τῆς τῶν μαντειῶν ἀπάτης, καὶ τῶν τῆς μαγείας θαυμάτων, χρησάσθω τῷ σημείῳ τοῦ γελωμένου παρ' αὐτοῖς σταυροῦ, τὸν Χριστὸν ὀνομάσας μόνον, καὶ ὄψεται πῶς δι' αὐτοῦ Δαίμονες μὲν φεύγουσι, μαντεῖα δὲ παύεται, μαγεία δὲ πᾶσα καὶ φαρμακεία καταργεῖται. Lib. de Incarnat. Verbi Dei n. 48. novae Edit.

Eusebium illustris apparitio, sed insignis in Deum fiduciae exemplum, non minus quam illud Perpetuae, admiratione dignum. Eusebii verba pro more subjiciam (1): *Protinus igitur judicis sententia damnatam, Basilides unus ex apparitoribus ad supplicium abducit. Quumque vulgus eam vexare, & obscaenis verbis illudere ei conaretur, Basilides quidem eos, qui contumeliam Virgini faciebant, absterrens propellebat, multaque misericordiae, & humanitatis erga illam praebebat indicia. Illa vero benignitatem hominis erga se libenter amplectens, bono animo eum esse jussit: se namque post obitum salutem ipsius a Domino impetraturam, & collata in se beneficia brevi remuneraturam esse . . . Et hujusmodi quidem certamen nobilissima Virgo decertavit. Brevi autem postea Basilides . . . . . . Christianum se esse, idque palam profiteri . . . . Quumque quidam in Domino fratres eum adjissent, & caussam subitae illius, atque insperatae conversionis interrogarent, dixisse fertur, Potamiaenam tertio post Martyrium die, noctu sibi adsistentem coronam capiti suo imposuisse, dixisseque se ipsius causa Dominum orasse, atque id, quod petierat, impetrasse: nec diu postea ipsum ad superos migraturum. Posthaec signaculo Domini a fratribus accepto postridie Christum gloriose confessus, capite truncatus est.* An minori fiducia Basilidi salutem, & beneficiorum certam remunerationem Potamiaena spopondit, quam Perpetua Saturo fu-

(1) Ἄμα δὲ λόγῳ τὸν τῆς ἀποφάσεως ὅρον καταδεξαμένην, ὁ Βασιλείδης ὥς τις ὢν τῶν ἐν στρατείαις ἀναφερομένων, ἀπάγει παραλαβὼν τὴν ἐπὶ θανάτῳ. ὡς δὲ τὸ πλῆθος ἐνοχλεῖν αὐτῇ καὶ ἀκολάστοις ἐνυβρίζειν ῥήμασιν ἐπειρᾶτο, ὁ μὲν ἀνεῖργεν ἀποσοβῶν τοὺς ἐνυβρίζοντας, πλεῖστον ἔλεον καὶ φιλανθρωπίαν εἰς αὐτὴν ἐνδεικνύμενος· ἡ δὲ τῆς περὶ αὐτὴν συμπαθείας ἀποδεξαμένη τὸν ἄνδρα θαῤῥεῖν παρακελεύεται· ἐξαιτήσεσθαι γὰρ αὐτὸν ἀπελθοῦσαν, παρὰ τοῦ ἑαυτῆς Κυρίου, καὶ οὐκ εἰς μακρὸν τῶν εἰς αὐτὴν πεπραγμένων τὴν ἀμοιβὴν ἀποτίσειν αὐτῷ ..... καὶ ὁ μὲν τῆς ἀοιδίμου κόρης, τοιοῦτος κατεγώνιστο ἆθλος. οὐ μακρὸν δὲ χρόνον διαλιπὼν ὁ Βασιλείδης ..... Χριστιανὸν ὑπάρχειν, καὶ τοῦτο ἐμφανῶς ὁμολογεῖν.... Τῶν δὲ κατὰ Θεὸν ἀδελφῶν ὡς αὐτὸν ἀφικομένων, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀθρόας καὶ παραδόξου ταύτης ὁρμῆς πυνθανομένων, λέγεται εἰπεῖν, ὡς ἄρα Ποταμίαινα τρισὶν ὕστερον ἡμέραις τοῦ μαρτυρίου νύκτωρ ἐπιστᾶσα, στέφανον αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ περιθεῖσα εἴη, φαίη τε παρακεκληκέναι χάριν αὐτοῦ τὸν Κύριον, καὶ τῆς ἀξιώσεως τετυχηκέναι· οὐκ εἰς μακρὸν τε αὐτὸν παραλήψεσθαι. ἐπὶ τούτοις τῶν ἀδελφῶν τῆς ἐν Κυρίῳ σφραγῖδος μεταδόντων αὐτῷ, τῇ μετέπειτα ἡμέρᾳ τῷ τοῦ Κυρίου διαπρέψας μαρτυρίῳ, τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται. Lib. VI. Hist. Eccl. Cap. V.

futuri eventus praedictionem? Annon ita quoque Potamiaena se gerit, quasi divinae Praedestinationis ordinationes in numerato haberet, aut post mortem divinorum consiliorum arbitra futura esset, gratiae per se victricis auxiliis usura ad arbitrium, per quae Basilidi Christus donaret, *non solum ut crederet in eum, sed etiam ut pateretur pro eo?* Si brevi Potamiaena fore speravit, ut suae pro Basilide preces exaudirentur: cur non in eamdem spem Perpetua quoque potuit adduci? Si laudi Potamiaenae datur, quod certam fecerit Basilidi futurae salutis spem: cur vitio Perpetuae vertitur, quod certam Saturo spem injecerit futurae revelationis? Si Potamiaenae prophetiam nemo umquam in Montanismi suspicionem adduxit: cur similem Perpetuae prophetiam in invidiam Montanismi trahemus? Quid enim differunt: *Bono animo esto, post obitum impetrabo tibi salutem*. Et: *Crastina die tibi renuntiabo?*

Exstincta Severi persecutione pax diuturna successit, ad Decium usque, nisi Maximini persecutione, quae tamen brevis, & localis fuit, non interrupta. Hoc temporis intervallo visiones, & revelationes in Ecclesia non defuerunt, ut aliquibus exemplis constat, quae uti insigniora, & ad publicum Ecclesiae statum, & ad publicas item Personas, atque imprimis celebres pertinentia, Historiae suae Eusebius inseruit. Cujusmodi fuerunt illae, quibus Alexander in Hierosolymorum Antistitem electus est (1), & qua S. Fabianus Ecclesiae Romanae Pontifex renunciatus (2): sed eas praetereo, quod nihil ferme cum nostro argumento commune habeant, ut illas etiam Dionysii Alexandrini, quas idem Eusebius refert (3), in quibus praesenti caussae non multum videtur esse praesidii.

VII. Ad

(1) Vid. Euseb. lib. VI. cap. XI.
(2) Vid. Euseb. ibid. cap. XXIX.
(3) Vid. ipsius Epist. ad German. apud Euseb. ibid. c. XL. & Epist. ad Philemon. apud eumd. lib. VII. cap. VII.

VII. Ad Cyprianum itaque veniam, quo nemo magis ita se gessit, quasi Spiritum Sanctum, veluti monile quoddam in arca inclusum sua, habuisset ad nutum, ejus illustrationibus, quando vellet, usurus ad arbitrium. Duo autem in ejus revelationibus, ac visionibus spectanda sunt: earum scilicet varietas, atque frequentia; & quam inde concepit sanctissimus juxta, ac prudentissimus Vir de divina dignatione, & familiaritate fiduciam. Ut autem haec diligentius Lector, atque commodius animadvertat, eas heic S. Martyris visiones exponere visum est iisdem verbis, quibus ab ipso suis in Epistolis referuntur. Epistola undecima, alias juxta Pamelii Editionem octava, nihil ferme habet praeter visiones, atque revelationes. Scripta est e secessu Presbyteris, & Diaconibus, hortaturque illos ad preces assidue fundendas; unde Augustinus ejus in lib. 4. de Baptismo mentionem faciens, hunc illi titulum dedit: *Ad Clericos, de precando Deo*. Deciana persecutio saevissime id temporis grassabatur: impulsum autem se fuisse dicit, divinis praesertim revelationibus, ad scribendum: *Nam quod*, inquit, *magis suasit, & compulit, ut has ad vos literas scriberem, scire debetis (sicut Dominus ostendere, & revelare dignatur) dictum esse in visione: petite, & impetratis. Tunc deinde praeceptum Plebi adsistenti, ut pro quibusdam Personis designatis sibi peterent. In petendo autem fuisse dissonas voces, & dispares voluntates: & hoc vehementer displicuisse illi, qui dixerat: petite, & impetratis, quod Plebis inaequalitas discreparet, nec esset fratrum consensio una, & simplex & juncta concordia*. Unanimitatis hujus, pacisque inter fratres, & concordiae defectus caussam fuisse, subjungit, grassantis persecutionis, quam sibi longe antequam decerneretur, sequenti visione ostensam fuisse, testatur: *Imo vero nec venissent fratribus haec mala, si in unum fraternitas fuisset animata. Nam, & illud ostensum est, quod sederet Paterfamilias sedente sibi ad dexteram juvene, qui juvenis anxius, & cum*

qua-

quadam indignatione subtristis, maxillam manu sustinens, moesto vultu sedebat. Alius vero in sinistra parte consistens, rete portabat, quod se mittere, ut circumstantem populum caperet, minabatur; & quum miraretur quid hoc esset, ille, qui vidit, dictum est ei: Juvenem qui ad dexteram sic sederet, contristari & dolere, quod praecepta sua non observarentur: illum vero in sinistra exultare, quod sibi daretur occasio, ut a Patrefamilias potestatem sumeret saeviendi. Hoc prius longe ostensum est, quam tempestas vastitatis hujus oriretur. Et vidimus impletum, quod fuerat ostensum. Sicuti pacis tempore futuram persecutionem, ita, saeviente persecutione, brevi futuram pacem in visione pariter intellexit, de qua in eadem Epistola ita scribit: *Denique ad minimum famulum suum, & in delictis licet plurimis constitutum, & dignatione ejus indignum, tamen illic pro sua circa nos bonitate, mandare dignatus est: dic illi, inquit, securus sit, quia pax ventura est. Sed quod interim morula est, supersunt adhuc aliqui, qui probentur.* Neque tantum de fundendis adsidue precibus, sed de aliis quoque pietatis operibus, & religionis officiis, supernis revelationibus admonitum se fuisse testatur: *Sed & de victu parco, & sobrio potu divinis dignationibus admonemur, &c.* Adeo vero de vaticiniorum suorum futuris eventibus sanctissimus Praesul securus erat, ut quamvis nullus adhuc optatae tranquillitatis radius appeteret, jussit tamen has literas promulgari, & per Clerum, ad quem scriptae fuerant, Plebi quoque communicari: *Dissimulare haec singula, & apud conscientiam meam solus occultare non debui . . . . Nec ipsi utique apud vos hanc Epistolam teneatis occultam, sed legendam fratribus suggeratis.* Sed ab omni pacis spe tam longe aberat adflictae Plebis animus, ut nullam plerique gravissimi Pastoris literis, ac revelationibus fidem accommodarint: quam eorum incredulitatem in principio libri de Lapsis reprehendit, ab eo conscripti post redditam Ecclesiae, ob insperatum ac repentinum Deciorum interitum, tranquillitatem:

tem: *Pax ecce dilectissimi fratres Ecclesiae reddita est, & quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impossibile videbatur, ope atque ultione divina securitas nostra reparata est.*

Non minus visionibus abundat Epistola novissimae Editionis decima sexta, ad Pamelii numeros decima, quin plures, & varias, paucioribus tamen verbis, complectitur: *Castigare nos itaque divina censura, nec noctibus desinit, nec diebus: praeter nocturnas enim visiones, per dies quoque impletur apud nos Spiritu Sancto puerorum innocens aetas, quae in ecstasi videt oculis, audit, & loquitur ea, quibus nos Dominus monere & instruere dignatur. Et audietis omnia, quando ad vos reducem me Dominus fecerit, qui, ut secederem, jussit. Interim temerarii & incauti & tumidi quidam inter vos, qui hominem non cogitent, vel Deum timeant; scientes, quoniam si ultra in iisdem perseveraverint, utar ea admonitione, qua me uti Dominus jubet; ut interim probibeantur offerre.* Quis haec legens Cypriano nostro praeclarum illud non adscribat elogium, quod a Polycrate Melitoni Sardensi longe antea tributum fuerat (1): τὸν ἐν ἁγίῳ πνεύματι πάντα πολιτευσάμενον, *qui Spiritu Sancto adflatus cuncta gessit*. Unde *eum a plerisque nostrorum Prophetam* fuisse habitum, ex Tertulliano *in septem libris, quos scripsit adversus Ecclesiam pro Montano*, refert Hieronymus (2). At haec omnia in Cyprianum nostrum non minus quadrant: quid enim persecutionis tempore ab eo gestum, quod non Spiritu Sancto adflatus perfecerit? Ut Plebem suam ad futurum bellum expediret, longe antequam exardesceret, divina illud revelatione praesensit. Indicto bello, ut latebras quaereret, & persecutionem declinaret, Deum auctorem habuit; neque, ut ipsemet, & Pontius Diaconus in ejus vita testantur, sine divina revelatione secessit. Orta tempestate, quibus aut virtutum exercitationibus su-

O pe-

(1) Epist. ad Victorem P. apud Euseb. lib. v. cap. xxiv.
(2) Catalog. in Melitone.

peranda esset, aut pietatis officiis tranquillitas impetranda, divina item revelatione cognovit. Futuram pacem, non minus quam proximum bellum, divina pariter revelatione praenovit. Qua erga Lapsos disciplina uti deberet, & nocturnis ipse visionibus, & diurnis innocentum puerorum raptibus, & excessibus intellexit. Qua item in incautos quosdam, ac temerarios Presbyteros censura deberet animadvertere, a Deo similiter per apertam & manifestam admonitionem accepit. Assiduis hisce Spiritus Sancti donis ac muneribus fretus, ad reditum quoque suum supernam revelationem praestolabatur: *Et audietis omnia, quando ad vos reducem me Dominus fecerit, qui ut secederem jussit:* quam illi non defuisse, postea dicemus.

Interim, antequam e secessu Carthaginem remearet, Aurelium, & Celerinum gloria confessionis insignes in Clerum cooptavit. Id vero non sine consuetis visionibus, ac divinis revelationibus factum est. Nam, quum illorum temporum usus haberet, ut Ordinationes Clericae non sine Plebis testimonio, & totius Cleri suffragio celebrarentur; cur illos absens in Clerum provexerit, hanc, de Aurelio loquens, adfert rationem, quod humano testimonio non indigeret, qui divino probatus fuerat suffragio (1): *In Ordinationibus Clericis, fratres carissimi, solemus vos ante consulere, & mores ac merita singulorum communi consilio ponderare: sed exspectanda non sunt testimonia humana, cum praecedunt divina suffragia. Aurelius frater noster, illustris adolescens, a Domino jam probatus, &c.* Et Epistola sequenti de Celerini Ordinatione loquens, eam quoque per spiritum Prophetiae nec sine visionibus ac revelationibus peractam fuisse, testatur: *Quum enim*, inquit, *consentire dubitaret, Ecclesiae ipsius admonitu, & hortatu in visione per noctem compulsus est, ne negaret nobis suadentibus, cui plus licuit, quae & coegit.*

Fe-

(1) Epist. xxxviii. ad Pam. num. xxxiii.

Felicifsimus Schifmatis Carthagine auctor, & quinque Presbyteri perditae factionis fomites, quas in fanctiffimum Virum turbas concitarint, faepius ipfe in fuis Epiftolis narrat. Hac de re, & de perfecutione, quae inde imminebat, divinitus aliquid accepifse, nec caeleftem defuifse revelationem, ex his S. Martyris verbis colligunt Eruditi: *Perfecutio eft haec alia, & alia tentatio, & quinque illi Presbyteri nihil aliud funt, quam quinque primores illi, qui edicto nuper Magiftratibus fuerant copulati, ut fidem noftram fubverterent, ut gracilia fratrum corda ad letales laqueos praevaricatione veritatis averterent. Eadem nunc ratio, eadem rurfus everfio, per quinque Presbyteros Felicifsimo copulatos, ad ruinam falutis inducitur*. Videtur, inquit Pamelius, alludere ad vifionem quampiam, in qua apparuifse videntur cum Magiftratibus quinque primores, qui edictum contra Epifcopos una publicarent. Neque huic interpretationi refragatur Rigaltius, eamdemque manifefte amplectitur Doduvellus (1). Eadem Epiftola, modo XLVIII. al. XL. quae ultima eft earum, quas in feceffu confcripfit; quam, ut fupra diximus, praeftolabatur de reditu revelationem, fe jam accepifse, perfpicue, ut mihi videtur, luculenterque fignificat. Primo enim queritur: „ quod quorumdam Presbyterorum malignitas, & perfidia perfecifset, ne fibi ad fuos ante Diem Pafchae venire licuifset. Cavebat fcilicet, ne per minas, & per infidias perfidorum major ex fuo adventu Carthagine tumultus oriretur: & quum paci, & tranquillitati Epifcopus providere in omnibus debeat, ipfe materiam feditioni dedifse, & perfecutionem denuo exacerbafse videretur. Poftea fubjungit, hanc effe perfecutionis noviffimam, & extremam tentationem, quae & ipfa, inquit, cito Domino protegente tranfibit, ut repraefenter vobis poft Pafchae diem cum Collegis meis. Annon manifefta heic

O 2 ha-

(1) Differt. IV. Cyprianica de vifionibus, &c. §. XVIII.

habemus & clara Propheticae revelationis indicia? Ante Pascha suo se secessu continuit, metuens ne adventu suo materiam seditioni daret, & ne persecutionem denuo exacerbasse videretur: post Pascha tamen certo se rediturum promittit. Sed an non poterat post Pascha idem periculum imminere? Nequaquam: noverat enim cito transituram persecutionis hujus novissimam tentationem. Sed unde id noverat, ut adeo certum promitteret? Non aliunde profecto nisi ex divina revelatione.

Sublatis Deciis, secundam Cypriani temporibus Ecclesiae persecutionem Gallus & Volusianus intulerunt. Hanc quoque S. Cyprianus, antequam saeviret, imo & antequam decerneretur, non una, aut altera; sed multis, & crebris, & manifestis ostensionibus ac visionibus futuram intellexit; & per Synodicas secundi Concilii Carthaginensis ad Cornelium literas, non suae tantum, sed etiam Romanae Ecclesiae significavit (1): *Sed enim cum videamus diem rursus alterius infestationis appropinquare coepisse, & crebris atque assiduis ostensionibus admoneamur, ut ad certamen, quod nobis hostis indicit, armati & parati simus; Plebem etiam nobis de divina dignatione commissam exhortationibus nostris paremus, &c.* Postea: *Obtemperandum est namque ostensionibus, atque admonitionibus justis, ut a Pastoribus oves in periculo non deserantur, &c.* Rursus: *Placuit nobis, Spiritu Sancto suggerente, & Domino per visiones multas & manifestas admonente, quia hostis nobis imminere praenunciatur & ostenditur, colligere intra castra milites Christi, &c.* His Cypriani verbis haec subjungit Cl. Doduvellus (2): Non credent haec fortasse Athei. Sed quid habent, quominus fide digna esse censeant? Visiones heic habemus non multas modo, sed & manifestas; nec illas post eventum confictas, sed vero antea praenunciatas, eventuque comprobatas; nec id

(1) Epist. LVII. al. LIV.
(2) Dissert. de Visionib. &c. §. XIX.

id obſcura privati cujuſpiam fide, ſed Synodi totius conſentiente ſuffragio, manſuriſque, ſi falſae fuiſsent, in rei memoriam aeternis monumentis, ſcriptiſque conſignatas, *ſole*, ut Hieronymus ait, *clarioribus;* non video quid praeterea velle poſsent ad rem facti comprobandam, ſi modo ex aequo judicare vellent, nec fidem prorſus omnem hominibus derogare. Rurſus de eadem perſecutione ita ſcribit ad Plebem Thibaritanam (1): *Nam quum Domini inſtruentis dignatione inſtigemur ſaepius, amplius & admoneamur; ad veſtram quoque conſcientiam admonitionis noſtrae ſollicitudinem perſerre debemus. Scire enim debetis, & pro certo credere ac tenere, preſſurae diem ſuper caput eſſe coepiſſe... Nec putamus talia eſse quae veniunt, qualia fuerunt illa, quae tranſierunt: gravior nunc & ferocior pugna imminet.* Non immerito dubitatur, quomodo Deciana, gravior & ferocior futura eſſet Galli perſecutio; quum reapſe brevior fuerit, & longe mitior? Hunc nodum ita ſolvi in Diſsert. de Poenit. ſeu de Capit. Crim. abſolut. (2) Non futuram modo perſecutionem, ſed & omnia pariter mala, quae non minus Eccleſiae, quam Reipublicae impendebant, fuiſse Cypriano his viſionibus demonſtrata; irruptiones ſcilicet Barbarorum, indeque ſequutas Chriſtianorum aeque ac Gentilium captivitates: & funeſtiſsimam luem, quae late per Imperium Romanum graſſata eſt; cujus mali acerbitatem, & innumerabiles ſtrages, cum Sanctus ipſe Cyprianus, tum Pontius Diaconus in ejus vita, tum alii Auctores deplorant. Hae igitur, aliaeque calamitates cum perſecutione conjunctae Galli & Voluſiani Imperium Deciano longe gravius Chriſtianis effecerunt. Quumque non omnes malorum cauſsae clare & diſtincte fuiſſent S. Martyri revelatae, tot quas praeviderat calamitates, & Chriſtianorum funera, ex ſola oritura eſse perſecutione, ſibi facile perſuaſit.

Vi-

(1) Epiſt. LVIII. al. LVI.
(2) Sect. III. cap. 5.

Vidimus hactenus, quam frequentes, & familiares Cypriano fuerint caelestes revelationes: videamus modo, in quam S. Martyr fiduciam ex earum frequentia fuerit adductus: & an non Ipse etiam, haud secus ac Perpetua, eo se modo gesserit, quasi Spiritum Sanctum, veluti monile quoddam in arca inclusum sua, habuisset ad nutum, ejus illustrationibus, quando vellet, usurus ad arbitrium. Talis fiduciae signum est securitas illa, quam praeferebat, non defuturam sibi caelestem revelationem, quae tempus ad reditum opportunum demonstraret, quod jam antea est nobis animadversum. Nunc aliud non minus perspicuum proferam in eamdem rem argumentum. Gravissima illa Epistola, qua Florentium Pupianum virum seditiosum ac turbulentum vehementissime objurgat; ei tandem veniam, si resipiscat, hac conditione promittit, si Deus id permittat, & aliquo sensibili signo suam hac de re sententiam, voluntatemque significet (1): *Si temeritatis & superbiae atque insolentiae tuae agere vel sero poenitentiam coeperis . . . . communicationis tuae poterimus habere rationem; manente tamen apud nos divinae censurae respectu & metu; ut prius Dominum meum consulam, an tibi pacem dari, & te ad communicationem Ecclesiae suae admitti, sua ostensione & admonitione permittat. Memini enim, quid jam mihi sit ostensum, imo quid servo obsequenti & timenti, de Dominica & divina auctoritate praeceptum; qui inter cetera, quae ostendere, & revelare dignatus est, & hoc addidit: Itaque qui Christo non credit Sacerdotem facienti, postea credere incipiet Sacerdotem vindicanti*. Quibus S. Martyris verbis haec subjicit Doduvellus (2): Ita erant frequentes ea aetate divinae revelationes, ut ne de resipiscente quidem Pupiano polliceri auderet quid esset statuturus, ne aliud fortasse a Deo juberetur; ut Deum proinde primum innueret esse consulendum; ut tandem Dei in re-

(1) Epist. LXVI. al LXIX.
(2) Dissert. IV. Cyprianica §. XX.

rebellem poenam exſpectaret, talem plane, qualem Apoſtolicarum cenſurarum comitem fuiſse, apud doctos in confeſso eſt. Iterum de Presbyteris, qui, ſe inconſulto, Lapſis communicaverant: *Utar*, inquit (1), *ea admonitione, qua me Dominus jubet, ut interim prohibeantur offerri, &c.* Non ignorabat Cyprianus, ejuſmodi viſiones viris impiis, ac temerariis, quales modo non paucos experimur, ludibrio & contemtui haberi; ſed adeo tamen pro certo habebat, ſuas ex Deo eſse revelationes, ut nihil de futuris eventis dubitaret: & non ſolum quibus jam fuerat donatus publicare, ſed novas etiam palam ſibi promittere, minime vereretur; unde in eadem Epiſtola ſtatim ſubjungit: *Quamquam ſciam ſomnia ridicula, & viſiones ineptas quibusdam videri, ſed utique illis, qui malunt contra Sacerdotem credere, quam Sacerdoti. Sed nihil mirum, quando de Joſeph fratres ſui dixerunt:* Ecce ſomniator ille venit; nunc ergo venite, occidamus illum; *& ſomniator poſtea quod ſomniaverat, conſecutus ſit, & occiſores ac venditores confuſi ſint; ut qui verbis prius non crediđiſsent, factis poſtmodum crederent.*

Supereſt alia Cypriani viſio Prophetica ad Martyrium ejus pertinens; ſed eam ſequenti capiti reſervabo. Interim rogo, annon videatur, Spiritum Sanctum in pectore ſuo, quaſi in arca, incluſum habuiſse, qui in diſciplinae etiam Eccleſiaſticae exercitio viſiones exſpectabat, & nihil ſtatuere audebat, niſi Dominum antea conſuluiſset, & niſi manifeſto aliquo indicio voluntatis ejus certior factus fuiſset? & an Perpetua Montaniſmi propterea fuerit inſimulanda, quod ipſa etiam divinis revelationibus adſueta, eadem fiducia ſe geſserit?

VIII. Quam frequentes id temporis exhibitae Martyribus fuerint caeleſtes viſiones, ac Propheticae revelationes, fidem ampliſsimam faciunt ſincera ac genuina cum Jacobi, & Ma-

(1) Epiſt. xvi. al. x.

& Mariani, &c. tum Montani, & Lucii, ac Sociorum Martyrum Acta, his referta caelestibus visionibus, ac Propheticis vaticiniis. Non est mihi animus eas heic singillatim referre: oporteret enim integra ferme Acta transcribere, quae apud doctissimum Ruinartium videri commode possunt. Unum dumtaxat ex Actis Montani exemplum adferam, quod ad praesens argumentum propius accedit. His autem verbis in Actis describitur (1): *Quum autem jam carnifex immineret, & gladius super cervices ejus libratus penderet, expansis ille* (idest Montanus) *ad caelum manibus, voce clara, ita ut non tantum ad aures Plebis, sed & Gentiles quoque ipsos sonus vocis feriret; oravit rogans, & deprecans, ut Flavianus, qui per suffragium populi de comitatu eorum remanserat, sequeretur die tertia. Et quo precis suae fidem faceret, manualem, quo oculos fuerat ligatus, in partes duas discidit, & jussit alteram reservari, qua Flaviano oculi post crastinum ligarentur. Sed & in medio eorum in area solum servari jussit, ut nec sepulturae consortio privarentur. Et perfectum est sub oculis nostris quod Dominus in Evangelio repromisit: ut qui tota fide peteret, quidquid peteret, impetraret. Nam post biduum Flavianus quoque productus, gloriam suam passione perfecit.* Non magis mirandum est, Perpetuam futuram ante diem crastinum Martyrii sui revelationem praenuntiasse, quam Montanum futurum post triduum Flaviani Martyrium esse vaticinatum. Quo enim Prophetico Spiritu actus Montanus petiit, *ut Flavianus sequeretur die tertia;* eodem Perpetua rogavit, ut sibi ante proximum diem ostenderetur, *passio* ne futura esset, *an commeatus*. Nam utrumque, ut multis Scripturarum exemplis compertum est, ad Spiritum pertinet Prophetiae; & futuros eventus praevidere, & certas exspectare futurorum eventuum revelationes.

IX. Est autem illud circa praecedentes cum Cypriani, tum coaevorum Martyrum visiones & Prophetica vaticinia se-

(1) Apud Ruinart. in Actis sincer., &c. §. xv.

sedulo animadvertendum: constare inter omnes, charismatum copiam ampliorem longe fuisse initio Ecclesiae, quam posterioribus seculis: adeo ut Origenes, qui aliquot annis ante Decii persecutionem libros scripsit adversus Celsum, auctor sit, signorum Spiritus Sancti vestigia dumtaxat apud paucos morum candore praecellentes, & qui mores suos ad Evangelii normam exigerent, ad haec tempora superfuisse: Postquam enim dixit miraculis probari veritatem Evangelii, ait, ea posse demonstrari; (1) *cum ex multis aliis, tum ex eo quod vestigia quaedam eorum supersint apud eos, qui secundum Verbi voluntatem vivunt*. Et in alio ejusdem Operis Libro (2): *Signa autem Spiritus Sancti initio quidem doctrinae Jesu, & post ejus assumtionem plurima ostensa sunt, deinde vero pauciora. Sed & nunc ipsius adhuc apud paucos exstant vestigia, qui animas & verbo, & congruentibus actionibus expurgarunt*. Vestigia vero quae essent, his luculentius verbis declarat (3): *Etiamnum vestigia Sancti illius Spiritus apud Christianos supersunt. Excantant daemonas, multas curationes perficiunt, & vident quaedam secundum voluntatem Verbi, de futuris*. Ex quibus verbis constat, uberrimum illum, & in omnes, ut de suis temporibus testatur Irenaeus, qui veri essent Christi Discipuli, diffusum caelestium charismatum fontem, etsi non penitus exaruisse, non ea tamen amplitudine & copia postmodum exuberasse. Quam proxime autem ad Irenaei tempora Perpetua & Saturus accedebant; tam longe ab iis temporibus, quibus suos Origenes adversus Celsum libros elu-

P cu-

(1) Ἐκ πολλῶν μὲν ἄλλων, καὶ ἐκ τοῦ ἴχνη δὲ (f. τινα) αὐτῶν ἔτι σώζεσθαι παρὰ τοῖς κατὰ τὸ βούλημα τοῦ λόγου βιοῦσι. lib. 1. pag. 5. Edit. Cantab.

(2) Σημεῖα δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατ᾽ ἀρχὰς μὲν τῆς Ἰησοῦ διδασκαλίας, μετὰ δὲ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ πλείονα ἐδείκνυτο, ὕστερον δὲ ἐλάττονα, πλὴν καὶ νῦν ἔτι ἴχνη ἐστὶν αὐτοῦ παρ᾽ ὀλίγοις, τὰς ψυχὰς τῷ λόγῳ καὶ ταῖς κατ᾽ αὐτὸν πράξεσι κεκαθαρμένοις. lib. VII p. 337.

(3) Καὶ ἔτι ἴχνη τοῦ ἁγίου ἐκείνου πνεύματος .... παρὰ Χριστιανοῖς σώζεται· ἐξεπᾴδουσι δαίμονας καὶ πολλὰς ἰάσεις ἐπιτελοῦσι, καὶ ὁρῶσί τινα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ λόγου περὶ μελλόντων. lib. 1. pag. 34.

cubravit (ſub Gordiani nimirum aut Philipporum Imperio; poſt longam & diuturnam Eccleſiae pacem) extrema ſaltem Cypriani tempora, & Montanus Sociique Martyres diſtabant. Unde ſi adeo Spiritu Sancto repleti ſunt Ss. Martyres, quum aliqua dumtaxat ſignorum ejus veſtigia ſupereſsent, ut ejus illuſtrationibus uti ad arbitrium viderentur: quid miramur, ſi eamdem Perpetuae ſui copiam fecerit Spiritus Sanctus, quo tempore *numerus non poterat iniri chariſmatum, quae per totum mundum Eccleſia a Deo recipiebat?*

CAPUT

CAPUT QUINTUM.

Nihil in Perpetuae revelationibus contineri, quod in Catholicam Martyrem non apprime conveniat.

I. *NOn dedecet Christum Dominum Pastoris oves mulgentis figura.*

II. *Qua ratione ex prima sua revelatione Perpetua mortem sibi imminere intellexerit.*

III. *Nihil absurdi in illa revelatione contineri, qua sibi Perpetua visa est cum Diabolo in Masculum conversa luctari.*

IV. *Inepta Perpetuae revelationum cum Montanistarum revelationibus comparatio.*

V. *Visio Perpetuae de Dinocrate in poenis constituto.*

VI. *Basnagii adversus praedictam Visionem difficultates.*

VII. *Locum illum, in quo Dinocratem Perpetua vidit, fuisse Purgatorium. Basnagii cavillationes retunduntur.*

VIII. Montanistarum de Receptaculis Animarum sententia, non recte a Basnagio exposita. Non unam fuisse hac de re eorumdem Haereticorum opinionem.

I. ALterum adversus Martyres argumentum Basnagius instituit ex modo ipso, & qualitate oblatarum Perpetuae visionum, quae ipsi non videntur satis cum gravitate decentiaque conjungi: „ Homo, *in habitu* „ *Pastoris*, *de caseo quod mulgebat*, *dedit* „ Perpetuae *quasi bucellam*. Hinc colligit sibi mortem im- „ minere. Duo scilicet in hac Perpetuae visione censoria auctoritate notare Basnagius videtur. Primo, humilem Christi figuram in habitu Pastoris oves mulgentis. Secundo, quod oblatam Perpetuae buccellam Perpetua & Saturus in signum acceperint futurae mortis.

Sed nulla ratio erat, cur horum aliquo offenderetur. Et de primo quidem audiendus Cl. Holstenius in notis: „ Repraesentatus est Perpetuae Christus ea forma, qua „ pictus cernebatur in Oratoriis, & vasis sacris illorum tem- „ porum. Nam cum Evangelia titulum & personam Pa- „ storis, praecipue Christo adtribuant, gaudebant primorum „ temporum Christiani, hanc ejus amabilissimam speciem, Fi- „ delium, nomine ovium passim designatorum, frequentis- „ sime oculis objicere. Habes in Roma subterranea Bosii „ pag. 59. & deinceps, multas imagines e Coemeteriorum „ monumentis expressas, in quibus ferme omnibus Christus „ Pastoris specie cum ovibus pingitur. IN PRIMA ETIAM HAC „ IPSA FORMA HIC EXPRESSA, PASTORIS OVES MULGENTIS. „ Non raro etiam pingebatur ferens in humeris repertam „ ovem, quae perierat, juxta parabolam Evangelicam, id- „ que praecipue in calicibus: quod indicat Tertullianus in „ libro de Pudicitia contra Catholicos scripto, cap. 7. his „ verbis: *A parabolis licebit incipias, ubi est ovis perdita*,

a Do-

„ *a Domino requisita, & humeris ejus revecta; procedant*
„ *ipsae picturae calicum vestrorum, si vel in illis perlucebit*
„ *interpretatio pecudis illius, &c.*

Quibus addo, in Opere Italico Illustriss. & Cl. Senatoris Philippi Buonarroti, cujus titulus: *Osservazioni sopra alcuni Frammenti di Vasi antichi di vetro ornati di figure, trovati ne' Cimiterj di Roma;* plura cernere esse Veterum Calicum ectypa hac Christi figura, sub Boni Pastoris habitu, insignita, uti Tab. v. Fig. 1. & 2. & Tab. vi. Fig. 2. Vid. etiam Tab. i. Fig. 1. & Tab. iv. nummum aereum majoris modi, vulgo *Medaglione*, ex utraque parte specie Boni Pastoris insculptum, quae omnia doctissimis Observationibus Cl. Auctor illustrat. Sed in rem nostram maxime faciunt quae de Figura 2. Tab. vi. disserit in haec verba: „ In
„ questo Frammento si vede il Pastor buono fra due Pecore,
„ o Arieti co' soliti calcei di fasce attraversate a spina di pe-
„ sce. Si dee osservare a canto al medesimo quella Sec-
„ chiolina, o vaso di latte, la quale si vede ancora nelle
„ Pitture de' Cimiterj [1], e specialmente nella Tavola iii. del
„ sesto cubiculo del Cimiterio di Calisto presso l' Arrin-
„ ghio, ella si vede attaccata ad un Pedo, o Pastorale te-
„ nuto da un' Agnello a giacere, per simbolo del buon Pa-
„ store; a' piedi poi del medesimo Pastore nella Tavola i.
„ del secondo cubiculo del Cimiterio di S. Agnesa, si vede
„ il Pedo con un vaso, ma di figura diversa, e con un
„ manico da parte. Questi vasi de' Pastori si dicevano *Mul-*
„ *ctrae*, *o Mulctralia* [2]: la qual sorta di vaso in Greco
„ si chiamava πέλλα, ed era simile allo Scifo, ma di fon-
„ do alquanto piu largo, e però non dissomigliante troppo
„ dal nostro, e serviva specialmente per mugnere il lat-
„ te [3]. Un' altro vaso di latte era nominato Sino [4], il
qua-

(1) Arringh. Tab. 6. cub. 3. Coem. Callisti.
(2) Servio sopra l' Egloga 3.
(3) Ateneo l. xi. c. xiv.
(4) Servio sopra l'Egloga 7. Nonio cap. 15.

„ quale secondo la forza del nome sarà stato più grande del „ nostro piccolo vaso, &c. *Et infra:* per tornare al nostro „ piccolo vaso di latte accanto al buon Pastore, io lo credo „ fatto non solo per continuazione dell' Allegoria alle cose „ Pastorali, ma in oltre lo giudico quasi per una figura „ del Divinissimo Sacramento dell' Altare, e ciò pare, che „ si ricavi dagli Atti antichissimi delle Sante Perpetua, e „ Felicita, dove si dice, che S. Perpetua ricevè in visio- „ ne dal Divino Pastore del Latte: *Et de caseo, quod mul-* „ *gebat, dedit mihi quasi buccellam, & ego accepi junctis* „ *manibus, & manducavi, & universi circumstantes dixerunt,* „ *Amen*. Funzioni, ed atti divoti soliti praticarsi da' Cri- „ stiani antichi nel ricevere la Santa Comunione (1), e quel- „ le parole della Cantica (2), *Bibi vinum meum cum lacte meo*, „ sono applicate da Sant' Ambrogio (3) al Sacramemto del- „ l' Eucaristia. Vedendosi appresso l' Arringhio nelle pit- „ ture della volta del nono cubicolo del Cimiterio de' San- „ ti Marcellino, e Pietro un' Agnello colla palma, che ha „ sulle spalle un simil vasetto, circondato col nimbo, o sia „ diadema (4), ed essendo quivi lo stesso Agnello negli an- „ goli della medesima volta ben quattro volte dipinto, ho „ dubitato, se per fortuna ne' tempi più antichi conservasse- „ ro in un vaso simile posto sopra un' Agnello la Santa Eu- „ caristia, siccome si servirono poi pel medesimo Ministero „ di vasi, che avean la forma della Colomba. In queste „ cose però è bene l' osservare, ma bisogna tenere sospeso „ il giudizio, fino che si abbiano altri riscontri. Haec Illu- strifs. Senator, qui etiam observat, ejusdem Pastoris tunicam in inferiori parte duobus esse orbibus, seu bullis ornatam, ea-

(1) Tertull. de spectac. cap. 25. Cornelio app. Euseb. Istor. l. vi. c. 43. Dionis. app. Euseb. l. vii. c. 9. S. Agost. serm. ad Infant. de Sacram. S. Ambrog. l. iv. de Sacram. cap. 5. Cirillo Catech. 5. il Concilio in Trullo Can. 102.
(2) C. v. 1.
(3) De Sacr. l. v. cap. 3.
(4) Hujus Agni figura ornatus gratia huic Capiti subjuncta est.

eaque ornamenta in hisce Perpetuae, & Felicitatis Actis a Graeca voce κάλλος Calliculas appellari; fuisseque ut plurimum aurea, vel argentea, ut ex eisdem Actis compertum est, & aliis antiquis figuris apud Lambecium (1), & Petrum Sanctem Bartolum (2), & apud Vaticanum Virgilii Exemplar tempore Constantini Magni exaratum (3).

Sed ut πρὸς τὸ πρόβλημα redeamus; iis, quae a Viris doctissimis adnotata sunt, illud etiam adjungo, id genus imaginum Montanistis non admodum placuisse, aut in usu fuisse. Quod ex eisdem Tertulliani verbis manifestissime colligo: *Procedant*, inquit, *ipsae picturae calicum vestrorum:* non ait, nostrorum, sed, *vestrorum;* idest, quae vobis, non autem nobis, in usu sunt. Et ejusdem libri capite decimo: *Cui ille si forte patrocinabitur Pastor, quem in calice depingis, prostitutorem & ipsum Christiani Sacramenti, merito & ebrietatis idolum, & moechiae asylum post calicem subsecuturae, de quo nihil libentius bibas, quam ovem poenitentiae secundae. At ego ejus Pastoris Scripturam haurio, qui non potest frangi.* Rursum, non ait: quem in calice depingimus; sed, *quem in calice depingis.* Praeterea, piam hanc picturam vocat *ebrietatis idolum, & moechiae asylum.* Adeo contumeliosis verbis eam minime proscidisset, si Montanistis quoque in usu fuisset, eâque sacra vasa ornassent Christi excipiendo Sanguini destinata. Unde conjectura exsistit, Catholicis ritibus adsuetam fuisse Perpetuam, quae Christum Euchavistiam sibi, aut Eucharistiae symbolum ministrantem, sub Pastoris habitu adspexit.

Praeterea, si Christus Pastoris speciem dedignatus non est, sed eam sibi tam frequenter accommodavit: cur Pastoris officia dedignaretur? inter quae non ultimum locum tenet oves mulgere. An Christum magis dedecet haec figu-

ra,

(1) Bibl. Caes. Tab. 4. Append. p. 301.
(2) Pitture antiche delle Grotte di Roma Tav. 4.
(3) Ante 2. AEneid. librum.

ra, quam illa Gallinae pullos suos sub alas congregantis, eosdemque foventis, quam benignissimus Dominus, captui se nostro accommodans, minime respuit? Et sane imminenti Martyrio praefigurando nulla magis apta figura quam Pastoris oves mulgentis. Qua enim alacritate Pastor e mammis ovium lac exprimit, eadem e venis Martyrum sanguinem Christus bonus Pastor excepit.

II. Circa secundam difficultatem pauca haec habet idem Cl. Holstenius: „Multa dici possent de usu lactis & mellis „ symbolice Catechumenis dari solito, ex Hesychio in „ Exodum pag. 257. & Tertulliano de Corona pag. 121. „ Edit. Rigal. ubi dicit: *lactis, & mellis concordiam praegustamus*. Vide Albaspineum lib. 2. Observat. ultima.

Sed his multo plura addit in Paralipomenis ad Holstenii notas Petrus Possinus, quaeque etiam magis conferunt ad solvendam objectam nobis a Basnagio difficultatem: „ *Et de caseo, &c.* Ad haec verba, quod notatum in Holstenii „ Schedis reperi de lacte Catechumenis dari solito, non „ sufficit ad sententiam loci declarandam: & alia his adjun- „ cturum fuisse Auctorem, si ultimam huic operi manum „ potuisset imponere, declarat spatium purae chartae ab eo „ in Adversariis, post haec quae descripsimus S. Perpetuae „ verba, relictum, ultimis videlicet curis explendum. Ex- „ plicandum scilicet restabat, quomodo ex hac porrectio- „ ne buccellae per visum ministratae, experrecta intellexe- „ rit S. Perpetua, itemque Frater ejus, postquam ei rem „ narravit, significatum divinitus, eos qui carcere atti- „ nebantur, nequaquam inde dimittendos, sed consum- „ mandos Martyrio. Haec enim post superius descripta „ verba, ibi subduntur. *Et retuli statim Fratri* (qui nem- „ pe illam rogaverat, ut ostendi sibi divinitus curaret, „ morituri ne essent, an salvi emittendi) *& intelleximus*, „ *passionem esse futuram, & coepimus nullam jam spem in* „ *seculo habere*. Unde autem id intellexerint, merito quaeritur.

„ ritur. Ego exiſtimo, inde quod in viſione adumbratus erga Perpetuam ritus fuerat Euchariſtiae miniſtrandae: quae cum notiſsimo tunc uſu dari ſoleret iis, quos certum erat brevi morituros, recte id Perpetua & ipſius Frater interpretati ſunt, ut ſignificatam eo viſu Confeſſorum mox ſecuturam necem arbitrarentur. Ritus perceptionis Euchariſtiae eo adumbratus cernitur, quod *quaſi buccella* Perpetuae porrigitur, quod *eam ipſa accipit junctis manibus*, quod deinde *comedit*, *circumſtantibus*, *Amen*, *acclamantibus*. Quae omnia in Euchariſtiae olim miniſtratione ſolita ſervari, notius eſt e plurium Antiquorum teſtimoniis, & S. praeſertim Ambroſii, quam ut demonſtrari pluribus opus ſit. Certe de uſu Africanarum Eccleſiarum peculiariter conſtat, ſolitas eas Euchariſtiam miniſtrare Confeſsoribus in Martyrii procinctu conſtitutis: idque ita neceſsarium arbitratas eſse, ut inde argumentum ſumſerint ſcribendi ad Cornelium Rom. Pontificem, manu quidem & calamo S. Cypriani, nomine autem aliorum quoque ſeptem & triginta Epiſcoporum Africanorum, ut aequi conſuleret, gratiam fieri legis prius ſancitae de non admittendis umquam ad Eccleſiae, & Euchariſtiae communionem iis, qui ſemel in perſecutione lapſi fuiſſent: quoniam tunc ex iis multi in poenitentium numero ſcripti, a novis perſecutoribus periclitarentur, &, ut res ſe habebant, brevi pro Chriſti confeſſione interficiendi viderentur; quibus in procinctu agonis poſitis, denegari conſuetum Viaticum Corporis Chriſti, nimis erat inhumanum. Ex hac Epiſtola, quae ſecunda lib. I. apud Cyprianum eſt, quaedam adſcribam, ad fidem rei quam tractamus faciendam, opportuna: *Sed cum*, inquiunt, *videamus diem rurſus alterius infeſtationis appropinquare coepiſse, & crebris atque aſſiduis oſtenſionibus admoneamur, ut ad certamen, quod nobis hoſtis indicit, armati & parati ſimus: plebem etiam nobis divina dignatione commiſſam exhortationibus noſtris praeparemus*,

„ *& omnes omnino Milites Christi, qui arma desiderant, &*
„ *praelium flagitant, intra castra Domini colligamus; necessita-*
„ *te cogente censuimus, eis, qui de Ecclesia Domini non recesse-*
„ *runt; sed poenitentiam agere, & lamentari, ac Dominum*
„ *deprecari a primo lapsus sui die non destiterunt, pacem dan-*
„ *dam esse, & eos ad praelium, quod imminet, armari &*
„ *instrui oportere*. Et paullo post: „ *At vero nunc non in-*
„ *firmis, sed fortibus pax necessaria est, nec morientibus,*
„ *sed viventibus communicatio a nobis danda est, ut quos*
„ *excitamus & exhortamur ad praelium, non inermes &*
„ *nudos relinquamus, sed protectione Corporis & Sanguinis*
„ *Christi muniamus: & cum ad hoc fiat Eucharistia, ut pos-*
„ *sit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra Ad-*
„ *versarium volumus, munimento Dominicae saturitatis ar-*
„ *memus. Nam quomodo docemus, aut provocamus eos in*
„ *confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis milita-*
„ *turis Christi sanguinem denegamus? Aut quomodo ad Mar-*
„ *tyrii poculum idoneos facimus, si non eos ad bibendum*
„ *prius in Ecclesia poculum Domini, jure communicationis ad-*
„ *mittimus?* Siquidem, ut aliquanto post additur: „ *Idoneus*
„ *esse non potest ad Martyrium, qui ab Ecclesia non arma-*
„ *tur ad praelium: & mens deficit, quam non recepta Eu-*
„ *charistia erigit, & accendit*.

Haec esse non abnuo praeclare, atque optime excogitata, & quae possint Basnagii scrupulo plenissime satisfacere: aliqua tamen adjiciam Cl. Viro non observata, quae omnem ab hoc loco offensionem removebunt. Primo itaque observo, simile quid occurrere in Actis S. Philippi Episcopi Heracleensis, & Martyris, in quibus Hermes ejus Diaconus, qui una cum ipso Martyrium per ignem consummavit, necem sibi certo paratam esse, hac, uti narrat, revelatione cognovit (1): *Hoc me passurum, Deo ac Domino jam ante*

(1) Apud Ruinart. in Actis sincer. §. xiii.

ante annuntiante, cognoveram revelatione certissima. Nam quum dulci sopore devinctus jacerem, columba mihi visa est niveo candore perlucida, cubiculum illud ingressa, subito in medio capite consedisse: quae & inde descendens in pectus, escas mihi gratissimi cibi offerens, statim cognovi, quod me Dominus vocare dignatus est, & dignum habuit passione.

Secundo observo, non dicere Perpetuam, se, Fratremque suum ex sola buccellae porrectione (ut Possino, & postea Basnagio visum est) mox secuturam necem intellexisse. Omnia quae viderat, Fratri Perpetua retulit: multo autem clariora signa viderat futurae passionis; ex quibus quidni clarius intellexerint, *passionem esse futuram?* Viderat scalam auream mirae magnitudinis pertingentem usque ad caelum, & in lateribus scalae omne genus ferramentorum infixum. Erant ibi gladii, lanceae, hami, machaerae. Viderat sub ipsa scala Draconem cubantem mirae magnitudinis, qui adscendentibus insidias parabat, & exterrebat, ne adscenderent. Viderat Saturum adscendentem, in caput scalae pervenientem, & inde se etiam ad adscensum invitantem. Viderat se quum primum scalae gradum calcasset, caput etiam illius Draconis calcantem. Viderat denique Christum in habitu Pastoris oves mulgentem, &c. Annon haec omnia signa erant secuturae necis manifestissima? Cur ergo volumus, ex sola porrectione buccellae Sanctos Martyres intellexisse sibi mortem imminere. Subjungit quidem, ut Possinus observat, post illa verba, *& de caseo, quod mulgebat, &c.* subjungit, inquam, Perpetua: *& retuli statim Fratri meo, & intelleximus passionem esse futuram.* At quemadmodum non id tantum retulit Fratri quod ultimo loco viderat, porrigi nempe sibi buccellam lactis: ita non ex hoc signo tantum intellexerunt, *passionem esse futuram.*

III. Alteram Perpetuae visionem in invidiam Basnagius vocat his verbis: „ Notabilius illud, quod cap. 10. „ Perpetua narrat: *Exivit quidam contra me Aegyptius, foedus*

„ *dus specie, cum adjutoribus suis pugnaturus mecum. Veniunt*
„ *& ad me adolescentes decori, adjutores & favitores mei:*
„ *& exspoliata sum, & facta sum masculus.* Procedit igitur
„ cum Aegyptio ad pugnam Perpetua sexu mutato, victoriae
„ pretium acceptura *ramum viridem, in quo erant mala*
„ *aurea.. Et petiit silentium, & dixit: Hic Aegyptius, si*
„ *hanc vicerit, occidet illam gladio; & si hunc vicerit, ac-*
„ *cipiet ramum istum. Et recessit. Et accessimus ad invi-*
„ *cem, & coepimus mittere pugnos. Ille mihi pedes appre-*
„ *hendere quaerebat: ego autem illi calcibus faciem caede-*
„ *bam.* Haeccine sunt Spiritu Sancto digna? Similia ne Pro-
„ phetis obtulit unquam? Scilicet ea visa sunt, quibus sa-
„ crum Johelis accommodetur oraculum. Montani potius
„ redolent officinam somnia ejusmodi, ecstasis ejus simil-
„ lima, qua Tertullianus probat, animam esse *aërei coloris*
„ *& formae per omnia humanae.*

Tria sunt igitur, quae praecipùe in hac Perpetuae visione Basnagium videntur offendere. 1. Illa sexus in Perpetua mutatio. 2. Victoriae pretium ramus viridis cum malis aureis. 3. Lucta Perpetuae cum Aegyptio: Ad haec singula antequam respondeam, illud generatim dicam, plurimas, non modo quae in sinceris Martyrum Actis, & Sanctorum Historiis, aliisque indubiae fidei monumentis, sed in Sacris quoque utriusque Testamenti Libris recensentur, visiones ac revelationes contemtui posse ac ludibrio facile exponi, si ipsa per se se symbola spectentur, & non eorum ad res divinas & incorporeas σχέσις & habitudo. Imo non in visionibus tantum, & internis revelationibus, sed in actionibus quoque Propheticis, & Legis ceremoniis multa sunt, quae vani, & superbi homines cum risu olim exceperunt, & etiamnum derident, quod eas per sese spectarunt, nec ad earum mysticas rationes adtenderunt. Unde factum est, ut quae aliis Spiritu Sancto indigna, inepta, & ridicula visa sunt; alii ho-

no-

nori, & admirationi habuerint, & summa veneratione prosequuti sint: quod illi scilicet non ultra id, quod sensibus objectum est, animum intenderint, hi vero latentia quoque in hisce figuris mysteria sedulo investigaverint. Id quod etiam videmus in hac interpretanda Perpetuae revelatione contigisse. Quod enim modo Basnagium offendit, olim Augustini mentem mirifice delectabat: (1) *Delectat*, inquit, *piam mentem tale spectaculum contueri, quale sibi beata Perpetua de se ipsa revelatum esse narravit, virum se factam certasse cum diabolo. Illo quippe certamine in virum perfectum etiam ipsa currebat, in mensuram aetatis plenitudinis Christi.* Et in alio Sermone ad eamdem Perpetuae visionem alludens, similia repetit (2): *Quid enim gloriosius his feminis, quas viri mirantur facilius, quam imitantur? Sed hoc illius potissimum laus est, in quem credentes, & in cujus nomine fideli studio concurrentes, secundum interiorem hominem, nec masculus, nec femina inveniuntur, ut etiam in his, quae sunt feminae corpore, virtus mentis sexum carnis abscondat, & in membris pigeat cogitare, quod in factis non potuit apparere.*

Cur vero Basnagio displicuerit, victoriae praemium ramo viridi malis aureis ornato designari, satis equidem percipere non possum. An non enim Johannes Evangelista in Martyrum manibus palmas vidit? *Et palmae*, inquit, *in manibus eorum*. Si victorias Martyrum in palmis adumbravit Spiritus Sanctus, cur ramus viridis ejusdem victoriae typus esse non potuit?

Non erat etiam, cur Perpetuae lucta cum Diabolo adeo Basnagius offenderetur, ut qui Jacobi luctam cum Angelo saepius legerit. An non enim, si non ad mysticas hujus facti rationes adtendamus, magis absurdum videri poterit, hominem non in somniis, sed vigilantem totam noctem luctari

(1) Serm. CCLXXXI. alias de Diversis 104.
(2) CCLXXX. alias de Diversis 103.

ctari cum bono Angelo; quam sanctam feminam luctari in somniis cum Diabolo? Quod si non indignum fuit Spiritu Sancto, lucta Jacobi cum Angelo mysticum quid adumbrare: cur quaerit Basnagius, an digna fuerit Spiritu Sancto oblata Perpetuae visio, qua sibi videbatur adversus Diabolum decertare? Cur etiam quaerit, an similia umquam Prophetis Spiritus idem Sanctus obtulerit? Obtulit enim, ut vidimus. Quid enim interest, dormiendo, an vigilando Jacobus, & Perpetua luctati fuerint, ille cum Angelo, ista cum Diabolo? Ramus viridis tamquam victoriae pretium Perpetuae oblatus, simile quid etiam habet, ut vidimus, in canonicis & genuinis Spiritus Sancti revelationibus, palmas scilicet, quas in manibus Martyrum Johannes vidit. Sexus denique mutatio nil aliud denotat, ut Augustinus observat, quam quod Apostolus scripsit: In Christo Jesu, neque masculum esse, neque feminam: & non solum masculos, sed etiam feminas evadere per virtutis exercitationem, *secundum interiorem hominem in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi*. An ergo indignum fuit Spiritu Sancto mystica visione significare, quod mysticis verbis Paulus expresserat? Sed annon idem Spiritus Sanctus, quod per Isaiam de Gentium conversione sub diversis variorum animalium figuris, metaphoricisque verbis praedixerat, postmodum Apostolorum Principi, linteo ipsi in visione exhibito omnis generis immundis Animalibus referto, significavit? An non saepius idem Spiritus Sanctus, quod per Prophetas verbis aliquando praedixit, idem & Propheticis actionibus adumbravit, quae primo adspectu non satis videri possunt cum decentia fuisse gravitateque conjuncta? Ut quum Isaias nudus jubetur ambulare; Ezechiel panem comedere, aut opertum *stercore quod egreditur de homine*, aut in boum fimo confectum; & Osee sumere sibi uxorem fornicariam, & filios sibi facere fornicationum. Quid responderet Basnagius, si Atheus aliquis ipsum interrogaret:

ret: haeccine ſunt Spiritu Sancto digna? haeccine tibi videntur ſatis cum gravitate, decentiaque conjuncta? Quamcumque igitur rationem excogitaret, ut Prophetica haec geſta mandante Spiritu Sancto ſuſcepta, ab impiorum inriſionibus tueretur, ſimilem & nos ſemper & facile excogitabimus ad Perpetuae viſionem ab ipſius Baſnagii cavillationibus vindicandam: niſi forte majorem in dormientis quamvis Propheticis ſomniis, quam in vigilantium Propheticis item actionibus decentiam gravitatemque requirat.

Quamquam & illud minime praetermittendum, imprudenter petere Baſnagium, ut huic Perpetuae viſioni aliam omnino ſimilem in ſacris Libris exhibeamus. Hoc enim argumento omnes ferme in ſuſpicionem adducere poterit Sanctorum viſiones, quae in Hiſtoriis Eccleſiaſticis referuntur. Non multas enim reperiet recenſitis in ſacris Libris omnino ſimiles. Oblatam Sancto Cypriano futuri Martyrii revelationem in ejus vita Pontius Diaconus refert, cui nullam omnino ſimilem Prophetis obtulit unquam Spiritus Sanctus. Hanc igitur in exemplum adducam: *Eo die quo primum in exſilii loco manſimus (nam & me inter domeſticos comites dignatio caritatis ejus delegerat exſulem voluntarium, quod utinam & in paſſione licuiſſet!) apparuit mihi, inquit, nondum ſomni quiete ſopito, juvenis ultra modum enormis: qui cum me quaſi ad praetorium duceret, videbar mihi tribunali ſedentis tum Proconſulis admoveri. Is ut in me reſpexit, adnotare ſtatim coepit in tabula ſententiam, quam non ſciebam: nihil enim de me ſolita interrogatione quaeſierat. Sed enim juvenis, qui a tergo ejus ſtabat, admodum curioſus legit quidquid fuerat adnotatum. Et quia inde verbis proferre non poterat, nutu declarante monſtravit, quid in literis tabulae illius haberetur. Manu enim expanſa, & complanata ad ſpatae modum, ictum ſolitae animadverſionis imitatus: quod volebat intelligi, ad inſtar liquidi ſermonis expreſſit. Intellexi ſententiam paſſionis futuram.*

Ro-

Rogare coepi, & petere continuo, ut dilatio mihi vel unius diei prorogaretur, donec res meas legitima ordinatione disponerem. Et quum preces frequenter iterassem, rursus in tabula coeperat nescio quid adnotare. Sensi tamen de vultus serenitate Judicis mentem, quasi justa petitione commotam. Sed & ille Juvenis, qui jamdudum de passionis indicio, gestu potius, quam sermone prodiderat; clandestino identidem nutu concessam dilationem, quae in crastinum petebatur, contortis post invicem digitis, significare properavit. Huic omnino similem frustra requiret Basnagius inter Propheticas cum Veteris, tum Novi Testamenti revelationes. Scripturae loca, quibuscum haec Cypriani visio aliquam videtur habere similitudinem, notavit Pontius; sed non adeo adfinia sunt, ut quae superius adnotavimus cum ea, de qua nunc agimus, Perpetuae revelatione: Sic enim habet: *Quid hac revelatione manifestius? Quid hac dignatione felicius? Ante illi praedicta sunt omnia, quaecumque postmodum subsecuta sunt. Nihil de Dei verbis imminutum, nihil de tam sancta promissione mutilatum. Singula denique secundum quod ostensa sunt, recognoscite. Dilationem petit crastini, cum de passionis sententia cogitaretur: postulans, ut res suas die illo, quem impetraverat, ordinaret. Hic dies unus significabat annum, quo ille post visionem acturus in seculo fuerat. Nam, ut manifestius dicam, eo die post exactum annum coronatus est, quo hoc illi ante annum fuerat ostensum. Diem autem Domini, etsi non annum, in divinis literis legimus, promissioni tamen futurorum debitum illud tempus accipimus. Unde nihil interest, si nunc sub diei significatione solus annus ostensus est; quia illud plenius debet esse, quod majus est. Quod vero nutu potius, & non sermone explanatum est; repraesentationi temporis servabatur sermonis expressio. Solet enim tunc verbis quodcumque proferri, quotiens quidquid profertur, impletur. Nam & vere nemo cognovit, quare hoc ei ostensum*

fuis-

fuisset, nisi quia post eodem die, quo id viderat, coronatus est. Medio nihilominus tempore imminens passio pro certo ab omnibus sciebatur: passionis tamen dies certus ab iisdem omnibus, quasi ignorantibus, tacebatur. Sane & in Scripturis tale aliquid invenio. Nam Zacharias Sacerdos, promisso sibi per Angelum filio, quia non crediderat, obmutuit; ita ut filii nomen scripturus potius quam relaturus, nutu tabulas postularet. Merito & hic, ubi Dei Nuntius passionem Antistitis imminentem nutu potius expressit: & fidem admonuit, & Sacerdotem munivit. Haec habuit omnino Pontius, ut Cyprianicae revelationis fidem tueretur & dignitatem; quibus non mihi videor pro Perpetuae revelatione minus consentanea produxisse. Aut ergo utramque pariter repudiabit, ut Spiritu Sancto minime dignam; aut certe utramque recipiet, & eumdem spiritum auctorem habuisse fatebitur. Praecipue, quia quod de Cypriani revelatione sollicite ostendit Pontius, idem & nos Capite sequenti de Perpetuae revelationibus demonstrabimus; eas nimirum fuisse rebus ipsis, & sequutis eventibus comprobatas.

IV. Quod etiam addit Basnagius: Montani redolere officinam Perpetuae somnia, & ecstasis ejus esse simillima, qua Tertullianus probat, animam esse *aërei coloris, & formae per omnia humanae:* aeque poterit omnibus visionibus accommodari, in quibus aut Anima, aut Angelus, vel ipse Deus sub rerum corporalium figuris repraesentantur. An reapse Perpetua credidit in humano Spiritu sexus diversitatem? An suam Animam in virilem sexum credidit fuisse mutatam? An quam vidit Aegyptii formam, propriam Daemonis putavit esse figuram? An Christum verum esse Lanistam, & Angelos esse decoros adolescentes existimavit? An se judicavit isse revera cum gloria ad Portam sanavivariam? Quemadmodum insana illa Tertulliani Muliercula, Animam vere esse credidit, & adfirmavit, *aërei coloris, & formae per omnia*

humanae? Quid ergo commune habet Perpetuae visio cum delirae hujusce feminae insomniis, ut horum illa simillima esse dicatur? Quum tam sine caussa existimetur, credidisse Perpetuam esse revera in Anima nostra sexus diversitatem, quam sine caussa judicaretur, existimasse illam cetera, quae tum vidit, res esse ipsas, non autem rerum & futurorum eventuum similitudines. Audiendus igitur longe prae Basnagio commodior hujusce visionis ac benignior interpres Augustinus [1]: *Sancta Perpetua visa sibi est in somnis cum quodam Aegyptio in virum conversa luctari. Quis autem dubitet, in illa similitudine corporis Animam ejus fuisse, non corpus? Quod utique in suo femineo sexu manens, sopitis sensibus manebat in stratis, quando Anima ejus in illa virilis corporis similitudine luctabatur.*

V. Temperare heic mihi non possum, quin ea quoque breviter refellam, quae ad celebrem illam Perpetuae de fratre suo Dinocrate revelationem Basnagius adnotat. Quamquam enim ad impugnandam Ss. Martyrum orthodoxiam argumentum inde non capiat; ex ejus tamen observationibus illibata sinceraque Martyrum fides admodum periclitatur. Est autem ejusmodi visio: *Video Dinocratem exeuntem de loco tenebroso, ubi & complures erant, aestuantem & sitientem valde, sordido vultu, & colore pallido, & vulnus in facie ejus, quod cum moreretur habuit ...... Pro hoc ergo orationem feceram: & inter me, & illum grande erat diadema* (vel Diastema) *ita ut uterque ad invicem accedere non possemus. Erat deinde in ipso loco ubi Dinocrates erat, piscina plena aqua, altiorem marginem habens, quam erat statura pueri, & extendebat se Dinocrates quasi bibiturus. Ego dolebam, quod & piscina illa aquam habebat, & tamen propter altitudinem marginis biberet non esset. Et experrecta sum, & cognovi Fratrem meum*

(1) Lib. IV. de Orig. Animae cap. 18.

meum laborare. Sed confidebam, profuturam orationem meam labori ejus, & orabam pro eo omnibus diebus quo usque transivimus in carcerem Castrensem. Munere enim Castrensi eramus pugnaturi. Natale tunc Getae Caesaris: & feci pro illo orationem die & nocte, gemens & lacrymans, ut mihi donaretur. Die autem, quo in nervo mansimus, ostensum est mihi hoc. Video locum illum, quem videram tenebrosum, esse lucidum; & Dinocratem mundo corpore, bene vestitum, refrigerantem, &c. *Tunc intellexi, translatum eum esse de poena.*

VI. Male habet hic locus Protestantes, ut quo Ecclesiae Romanae fides de Purgatorio, & de vivorum precibus pro Defunctis invictissime adstruitur; adeoque non mirum, si ejus auctoritatem Basnagius nugis pluribus & cavillationibus conatus est elevare: „ De qua visione, *inquit* (1), audiendus est „ Augustinus (2): *De fratre autem S. Perpetuae Dinocrate, nec „ Scriptura ipsa canonica est, nec illa sic scripsit, vel qui- „ cumque illud scripsit, ut illum puerum, qui septennis mor- „ tuus fuerat, sine baptismo diceret fuisse defunctum: pro quo „ illa imminente Martyrio, creditur exaudita, ut a poenis „ transferretur ad requiem. Nam illius aetatis pueri, & men- „ tiri, & verum loqui, & confiteri, & negare jam possunt. „ Et ideo quum baptizantur, jam & Symbolum reddunt, & „ ipsi pro se ad interrogata respondent. Quis igitur scit, utrum „ puer ille post baptismum persecutionis tempore, a Patre impio „ per idololatriam fuerit alienatus a Christo, propter quod in „ damnationem mortis ierit, nec inde nisi pro Christo mori- „ turae sororis precibus donatus exierit.* Baptismum non ade- „ ptum fuisse Dinocratem, qui septennis fato functus erat, „ eo liquet, quod & soror ejus jam nupta, jam annos duos „ & viginti nata, tamen erat inter Catechumenos, & Pa- „ ter a Religione Christiana foret alienus. Quo casu pre- „ ci-

(1) Anno 203. num. VII.
(2) Lib. 1. de Anima, & ejus Origine cap. 10.

„ cibus Perpetuae Dinocrates liberari non potuit. Deinde „ ex hac visione purgatorius ignis extinguitur. Non enim „ in flammis, sed in loco tenebroso versantem Dinocratem „ vidit Perpetua, soli poenae, quae *damni* est, non *sensus* „ subditum. Itaque Ruinartum nil juvat visio haec probando, *mortuos posse, a poenis quas patiuntur, per vivorum preces liberari*. Etenim ex Latinorum sententia poena sensus „ qui baptismum consecuti sunt, soli per vivorum suffragia „ liberantur. Quod si post baptismum Dinocrates Idololatria pollutus fuit, ut innuit Augustinus, nullius sane precibus meritis poenis eximi potuit. Denique tenebrosus ille locus, ubi Dinocrates includebatur, a Purgatorio prorsus diversus communem illum carcerem sonat, in quem „ omnes praeter Martyrum animas conjici, Patribus bene „ multis, Montanistisque creditum. Hinc scriptum Tertulliano: *tota Paradisi clavis tuus sanguis est*. Et ipsos Patriarchas Inferis detineri putavit, donec a Christo liberarentur. In eo carcere, quem Limbum Recentiores dicunt, Dinocrates collocari censebatur.

VII. Tot nugas numquam, puto, vir doctus effutiisset, nisi Catholicorum dogmata impugnandi libidine actus fuisset in praeceps. Liquere imprimis putat adversus Augustini opinionem, Dinocratem, qui septennis obiit, baptismum non fuisse adeptum, quod & Sororis exemplo probat, & ex eo quod Pater a Religione Christiana foret alienus. Ego autem liquere puto, salutaribus undis Dinocratem fuisse perfusum, quod quum tota Perpetuae familia, ut ipsa perspicue testatur, Christi religionem coleret, verosimile non sit, sollicitos eos non fuisse, ut Puero periclitanti, per baptismi Sacramentum, antequam decederet, subveniretur. Unde nullum est omnino argumentum, quod ex Sororis exemplo conficit. Fateor enim, dilatum multis olim fuisse baptismum, nisi vitae periculum immineret: at ubi in proximo discrimine versabatur hominis salus: quis tantam cre-

credat in familia Chriſtiana deſidiam, ut nulla eos Pueri in extremis agentis cura tetigerit, nullam omnino ſollicitudinem geſſerint, ut regenerationis lavacro in extremo ſaltem ſpiritu, vel invito Patre, perfunderetur?

Deinde ait, purgatorium hac Perpetuae viſione ignem exſtingui. Non ita viſum eſt Cl. Holſtenio, qui ad haec Perpetuae verba: *aeſtuantem valde, & ſitientem*, hanc ſatis appoſite notam adjunxit: „ Apprime haec congruunt cum „ doctrina Eccleſiae de Purgatorio, ubi aeſtu, & igne ani- „ mae torquentur. Deinde, quia non ad exſtinguendum modo purgatorium ignem, ſed ipſum quoque Purgatorium evertendum, haec Baſnagius obſervat; operae pretium erit, illius animum in memoriam revocare doctrinae, quam ſaepius legiſſe exiſtimo apud nobiliores Theologos, & Catholicarum partium acerrimos defenſores: dogma fidei non eſſe, igne ne corporeo, an aliis poenis, tenebris puta, maerore, triſtitia crucientur, quibus quum ex hac vita decedunt, aliquid ſupereſt in futura vita purgandum. Sane in Concilio Florentino nulla ferme Latinos inter & Graecos de Purgatorio controverſia fuit, quamvis Graeci, *Purgatorium, non ignem, ſed obſcurum quemdam locum, ac laborum plenum eſſe cenſerent:* & dum Purgatorium admitterent, (1) *ſive ignis*, illud, *ſive obſcuritas, ſive turbo, ſive id genus aliud ſit*, non referre putarent. Quod etiam non admodum referre Sacra ipſa Synodus cenſuit: quum in Definitione Fidei, cui Eccleſiae utriuſque Antiſtites ſubſcripſerunt, hoc tantum fuerit de Purgatorio decretum . . . . . . (2) *Animas poenis purgatoriis poſt mortem purgari, & ut a poenis hujuſmodi releventur, prodeſſe eis Vivorum ſuffragia, Miſſarum ſcilicet Sacrificia, orationes, & eleemoſynas, &c.* Nil ergo faceret

---

(1) Εἴτε πῦρ ἐςιν, εἴτε ζόφος καὶ θύελλα, εἴτε τι ἕτερον, οὐ διαφερόμεθα. Seſſ. xxv.

(2) Τὰς ψυχὰς καθαρτικαῖς τιμωρίαις καθαίρεσθαι μετὰ θάνατον. ὥςε δὲ ἀποκουφίζεσθαι αὐτὰς τῶν τοιούτων τιμωριῶν λυσιτελεῖν αὐταῖς τὰς τῶν ζώντων πιςῶν ἐπικουρίας δηλονότι τὰς ἱερὰς θυσίας, καὶ εὐχὰς, καὶ ἐλεημοσύνας &c.

ret ad hujus loci vim elevandam Basnagii observatio, licet nullis Dinocrates corporeis flammis arsisset: quum locus ille tenebrosus, in quo eum *aestuantem valde & sitientem* Perpetua vidit, optime congruat cum Purgatorio, quod Graeci in Florentina Synodo, Latinis nequaquam contradicentibus, admiserunt. Et quamvis Latinorum de corporeis Purgatorii flammis opinio, ut Bellarminus ait (1), *probabilissima* sit; in eo tamen, ut idem Bellarminus docet (2), fidei summa non vertitur: & cum Latinorum opinione Perpetuae verba, ut observavit Holstenius, apprime congruunt.

Illud magis mirandum, quod Basnagius immediate subjungit, Perpetuam soli poenae, quae *damni* est, non *sensus* subditum vidisse Dinocratem. Quid ergo? tenebrae, sitis, aestus, sordidus vultus, color pallidus, vulnus in facie, &c. ad poenam, quae *damni* est, non *sensus*, pertinere sibi videntur? Poena damni a Theologis definitur, privatio divinae visionis: an istam solum Dinocrates sustinebat? Si ita est; ergo quum postea Perpetua intellexit, translatum eum fuisse de poena, Divina visione recreatus est. Quod certe Basnagius non admittet; quum, ut notat, Montanistarum, quorum nefariae sectae Perpetuam addicit, doctrina fuerit, solos ante diem judicii sollennis in caelum Martyres recipi.

Illud etiam longe mirabilius, quod Ruinartum nil hanc visionem juvare dicat probando: *mortuos posse a poenis, quas patiuntur, per vivorum preces liberari*. Quum se Perpetua verbis adeo disertis adfirmet, suis precibus impetrasse, ut de poenis, quibus torquebatur, Dinocrates transferretur, mirum profecto est, quomodo Ruinartum nil juvet visio haec probando: *mortuos posse a poenis, &c.* Heic jam profecto, vel Actorum γνησιότης, aut Martyris fides in controversiam vo-

(1) Lib. II. de Purgat. Capp. X. & XI.
(2) Ibid.

vocatur. Ruinartum neque de Actorum sinceritate, neque de Martyris fide suspicio ulla tangebat. Basnagius autem, qui nullam de Actis quaestionem movet, videamus quibus argumentis Perpetuae fidem abrogare conetur: *Ex Latinorum sententia*, inquit, *poena sensus*, *qui baptismum consecuti sunt*, *soli per vivorum suffragia liberantur*. At nos, baptizatum fuisse Dinocratem, cum Augustino pro certo habemus, & poenae sensus fuisse subditum, clarissime demonstravimus. *Quod si*, subjungit, *post baptismum Dinocrates Idololatria pollutus fuit*, *ut innuit Augustinus*, *nullius sane precibus meritis poenis eximi potuit*. At si, inquam, post baptismum Dinocrates Idololatria pollutus fuit, ut innuit Augustinus, soli poenae, quae *damni est*, *non sensus*, subditus esse non potuit. Deinde non jam heic agitur de Perpetua; sed de Augustini opinione. Fuisse ab impio Patre per Idololatriam alienatum a Christo, & ad Gentilium sacrilegia revocatum, ut Augustinus innuit, illa non scripsit. Multa sunt alia peccata, ut idem Augustinus observat, ob quae esse potuit Dinocrates purgatoriis poenis addictus, mentiri potuit, irasci, ludere praeter decorum, &c. Quaecumque autem fuerint ex Augustini opinione, de qua modo disserere non libet, Dinocratis peccata, aut quibuscumque poenis torqueretur, non dubitat S. Doctor, quin *inde pro Christo moriturae sororis precibus donatus exierit*. Adeoque non video, quare Ruinartum non juvet visio haec probando, *mortuos posse a poenis*, *quas patiuntur*, *per vivorum preces liberari*.

IIX. Ait denique Basnagius, tenebrosum illum locum, ubi Dinocrates includabatur, a Purgatorio prorsus diversum, communem illum carcerem sonare, in quem omnes praeter Martyrum animas conjici, Patribus bene multis, Montanistisque creditum. Circa Animarum, ut vocant, Receptacula, non una semper eademque fuit Tertulliani sententia. In libro enim de Anima (1) ex Paracleti, hoc est, Mon-

(1) Cap. LVII. vid. & Capp. LV. & LVI.

Montani doctrina, *omnes animas penes Inferos* collocat, *& illic supplicia* interim, *& refrigeria: Cur enim*, inquit, *non putes, animam & puniri, & foveri in Inferis interim sub exspectatione utriusque judicii in quadam usurpatione, & candida ejus?* Sed alibi hanc uti Marcionis opinionem Scripturae auctoritate confutat [1]: *Sed Marcion aliorsum cogit, scilicet utramque mercedem Creatoris, sive tormenti, sive refrigerii apud Inferos, determinat eis positam, qui legi, & Prophetis obedierint: Christi vero, & Dei sui caelestem definit sinum, & portum. Respondebimus & hac ipsa Scriptura revincente oculos ejus, quae ab Inferis discernit Abrahae sinum pauperi. Aliud enim Inferi, ut puto, aliud quoque Abrahae sinus. Nam & magnum, ait, intercedere regiones istas profundum, & transitum utrinque prohibere. Sed nec allevasset dives oculos, & quidem de longinquo, nisi in superiora, & de altitudinis longinquo per immensam illam distantiam sublimitatis, & profunditatis. Unde apparet sapienti cuique, qui aliquando Elysios audierit, esse aliquam localem determinationem, quae sinus dicta sit Abrahae, ad recipiendas animas filiorum ejus etiam ex Nationibus . . . . Eam itaque regionem sinum dico Abrahae, etsi non caelestem, sublimiorem tamen Inferis, interim refrigerium praebituram animabus justorum, donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat, tunc apparitura caelesti promissione, &c. Salva ea promissione, cur non capiat sinum Abrahae dici, temporale aliquod animarum fidelium receptaculum, in quo jam delinietur futuri imago, ac candida quaedam utriusque judicii prospiciatur*. Juxta hanc secundam opinionem dici non potest, tenebrosum illum locum, in quo Dinocrates includebatur, communem aliquem fuisse carcerem in quem omnes praeter Martyrum animas conjici, Patribus bene multis, Montanistisque creditum: quum sinum Abrahae ad re-

(1) Lib. IV. cont. Marcion. cap. XXXIV.

recipiendas animas filiorum ejus destinatum, regionem fuisse doceat Tertullianus, etsi non caelestem, sublimiorem tamen Inferis, interim refrigerium praebituram animabus justorum. Sed juxta primam sententiam, sicuti penes Inferos, & supplicia erant, & refrigeria; ita penes Inferos erat & Purgatorium: adeoque statui non potest, locum illum tenebrosum, in quo Dinocrates includebatur, a Purgatorio prorsus fuisse diversum. Etenim Purgatorii nomine alterius vitae poenas intelligimus Justis post aliquod tempus in refrigerium commutandas: neque ad fidei dogma de Purgatorio quaestio illa pertinet, an loco ab Inferis separetur (1). Quum igitur Dinocrati locus ille tenebrosus, in quo ipsum aestuantem valde & sitientem Perpetua vidit, paullo post in lucidum fuerit commutatus, in quo eum Sanctissima Soror *mundo corpore, bene vestitum, & refrigerantem* adspexit, adhuc ex veterum quorumdam Patrum, & Montanistarum sententia adfirmari nullo modo potest, locum illum tenebrosum, in quo primum Dinocrates includebatur, a Purgatorio prorsus fuisse diversum.

Si rata esset & certa Cl. Holstenii lectio; communis Theologorum de Receptaculis Animarum sententia, egregie, ut Possinus observat (2), hac Perpetuae visione confirmaretur. Ita enim habet: *Video Dinocratem exeuntem de loco tenebroso, ubi & complura erant loca tenebrosa, &c.* Docent scilicet Theologi, quatuor esse sub terra locos distinctos, in quibus animae mortuorum detinentur; nempe omnium infimum, ubi Daemones, & animae damnatae; supra hunc, Purgatorium, ubi animae purgantur ad tempus; deinde Limbum puerorum, quo detinentur animae mortuorum in solo peccato originali; postremo Limbum Patrum nunc vacuum a tempore Mortis, & Resurrectionis Christi, &c. Haec, subjungit Possinus, fuisse videntur illa com-

(1) Vid. Bellarmin. lib. 2. de Purgat. cap. vi.
(2) Paralipomen. ad Holsten. Notas.

plura loca tenebrosa, quae se vidisse laudatis verbis Sancta Perpetua testatur. At Ruinartus habet: *Ubi & complures erant*. Quod equidem ad Inclusorum multitudinem, quam ad locorum diversitatem aptius refertur. Quamvis varia esse sub terra animarum Receptacula, neque his verbis Perpetua neget: sed de hac Sanctae Martyris visione iterum Capite septimo sermo redibit.

CAPUT

CAPUT SEXTUM.

Martyrum nostrorum virtutes, & visionum fructus ostendunt, Divino illos fuisse Spiritu adflatos, & eorum revelationes Deo esse tribuendas.

I. *IN veris Prophetis a falsis discernendis, eorum imprimis morum habendam esse rationem.*

II. *Aliqua Actorum loca, in quibus Martyrum nostrorum virtutes graphice describuntur.*

III. *Nihil esse in eorum moribus animadvertere, quod Montani redoleat institutionem.*

IV. *Perpetuam, Sociosque Martyres naturae leges minime violasse, Ignatii M. exemplo demonstratur.*

V. *Aliorum Martyrum pro Martyrii corona preces, & vota.*

VI. *Alios, praeter Perpetuam, Martyres, aut bestias in se ipsos concitasse, aut instrumenta crudelitatis ad accelerandum Martyrium ultro adhibuisse.*

VII. Veterum Christianorum exempla, qui vel seipsos sponte obtulerunt, vel Praesidum saevitiam in se ultro provocarunt, Perpetuae factum excusant.

VIII. SS. Andronici, & Tarachi memorabile facinus.

IX. Perpetuae, & Sociorum Martyrum spiritus quam fuerit a Montanistarum spiritu longe diversus, ex diversis utriusque effectibus demonstratur.

X. Perpetuae, & Saturi revelationum honesti, & optimi fructus.

I.

Uperioribus Capitibus argumenta labefactavi, quae Basnagius ex ipsis eorum Actis adversus Martyres conficit. Praesenti, & sequenti Capite argumenta in medium producam, quae pro Sanctis Martyribus ex iisdem Actis collegi, & quibus invictissime, ut puto, eorum orthodoxia vindicatur: ut quemadmodum Adversarius, & externis, ut vocant, argumentis, & internis adversus Martyres militat: ita nos pro illis, postquam hujusce Dissertationis Capite primo externa produximus argumenta ex Ecclesiae & Veterum Patrum auctoritate petita, internis, postremis his duobus Capitibus, decertemus, quae nobis ex ipsis eorum Actis luculentissima suppetunt.

Primum esto, quod ex Perpetuae Sociorumque Martyrum heroicis virtutibus, patientia, pietate, moderatione caritate, fortitudine, & rerum omnium humanarum contemtu sponte promicat, atque efflorescit. In moribus Prophetarum, ad veros a falsis discernendos, multum inesse momenti, Veteres existimarunt. Unde *Apollonius Ecclesiasticus* ille, apud Eusebium (1), *Scriptor*, *Cataphrygarum Haeresim adhuc sua aetate vigentem refutare aggressus*, *peculiare adversus eos volumen condidit*, *tum falsas Prophetias*, *quae ab illis*

(1) Τῆς δὲ κατὰ Φρύγας καλουμένης αἱρέσεως, ϰ̀ Ἀπολλώνιος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς, ἀκμάζούσης εἰσέτι τότε κατὰ τὴν Φρυγίαν ἔλεγχον ἐνστησάμενος, ἴδιον κατ' αὐτῶν πεποίηται σύγγραμμα· τὰς μὲν φερομένας αὐτῶν προφητείας ψευδεῖς οὔσας κατὰ λέξιν εὐθύνων. τὸν

illis circumferuntur, verbatim expendens, tum vitam mores-que eorum, qui Haeresis illius Auctores fuerunt, discutiens. Aliqua deinde ex hoc Opere Fragmenta profert, in quibus pravos Montani, & Muliercularum ejus, Themisonis etiam, & Alexandri mores describit, ac postea subjungit [1]: *Actus Prophetae tamquam fructus examinandi sunt. Ex fructibus quippe arbor cognoscitur.* Et post pauca [2]: *Si negant, Prophetas suos munera accepisse, hoc igitur fateantur, non esse illos Prophetas, si munera accepisse convicti sint. Ac tum demum sexcenta ejus rei documenta, ac testimonia proferemus. Necesse porro est, ut omnes Prophetae fructus, atque actus probentur. Dic mihi, tingit ne capillos Propheta? An stibio oculos linit? An studet ornari? Propheta ne tabula ludit, & tesseris? An pecuniam locat fenori? Ingenue fateantur, ac respondeant, utrum haec agere liceat, an secus? Ego vero haec apud ipsos acta esse convincam.*

II. In his autem Perpetuae, Felicitatis, & Sociorum Martyrum Actis mira ubique resplendent Christianarum omnium virtutum exempla; ita ut adfirmari merito possit, quot in Montano, Maximilla, Themisone, & Alexandro Apollonius vitia reprehendit, tot in Sanctis hisce Martyribus, ac Perpetua praesertim, & multo etiam plura, virtutum omnium decora refulgere. Aliqua Actorum loca, quae magis ad rem faciunt, in specimen indicabo. §. III. *Cum adhuc, inquit, cum persecutoribus essemus, & me Pater avertere & dejicere pro sua affectione perseveraret, &c. dixi ei* . . . . . Ego aliud me dicere non possum, nisi quod sum Christiana. *Tunc Pater motus in hoc verbo, misit se in me,* *ut*

τὸν δὲ βίον τῶν τῆς αἱρέσεως ἀρχηγῶν ὁποῖός τις γέγονε διελέγχων. Lib. v. Hist. Eccles. Cap. XVIII.

(1) Δεῖ γὰρ τοὺς καρποὺς δοκιμάζεσθαι τοῦ προφήτου· ἀπὸ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται.

(2) Ἐὰν ἀρνῶνται δῶρα τοὺς προφήτας αὐτῶν εἰληφέναι, τοῦτο ὁμολογησάτωσαν, ὅτι ἐὰν ἐλεγχθῶσιν εἰληφότες, οὐκ εἰσὶ προφῆται· καὶ μυρίας ἀποδείξεις τούτων παραστήσομεν· ἀναγκαῖον δέ ἐστι πάντας καρποὺς δοκιμάζεσθαι προφήτου. προφήτης, εἰπέ μοι, βάπτεται; προφήτης στιβίζεται; προφήτης φιλοκοσμεῖ; προφήτης τάβλαις καὶ κύβοις παίζει; προφήτης δανείζει; ταῦτα ὁμολογησάτωσαν, πότερον ἔξεστιν ἢ μή· ἐγὼ δὲ ὅτι γέγονε παρ' αὐτοῖς δείξω.

ut oculos mihi erueret: sed vexavit tantum, & profectus est victus cum argumentis diaboli. Tunc paucis diebus, quod caruissem Patre, Domino gratias egi, & refrigeravit absentia illius. In ipso spatio paucorum dierum baptizati sumus; mihi autem Spiritus dictavit, nihil aliud petendum in aqua, nisi sufferentiam carnis. Post paucos dies recipimur in carcerem, & expavi, quia numquam experta eram tales tenebras . . . Ego infantem lactabam jam inedia defectum. Sollicita pro eo adloquebar matrem, & confortabam fratrem, commendabam filium. Tabescebam, ideo quod illos tabescere videram mei beneficio. Tales sollicitudines multis diebus passa sum, & usurpavi, ut mecum infans in carcere maneret; & statim convalui, & revelata sum a labore, & sollicitudine infantis: & factus est mihi carcer subito quasi praetorium, ut ibi mallem esse, quam alibi. Quot heic virtutes emicant! Constantia adversus Patris minas, & blanditias; constantia item adversus humanas omnes adfectiones, pietas erga parentes, materna pro filio sollicitudo, in carceris incommodis tolerandis invicta patientia: hypocritarum more, Stoica gravitate humanos adfectus non dissimulat, sed Christiana virtute superat, ac moderatur: Domino gratias agit, divinam opem implorat, alienas magis angustias quam suas dolet, miro religionis in Deum, & caritatis in proximum documento. Eaedem virtutes in aliis quoque locis resplendent. §. v. *Post paucos dies rumor cucurrit, ut audiremur. Supervenit autem & de Civitate Pater meus, consumtus taedio, adscendit ad me, ut me dejiceret dicens: miserere filia canis meis, &c. Haec dicebat Pater pro sua pietate basians mihi manus; & se ad pedes meos jactans, & lacrymis non filiam, sed dominam me vocabat. Et ego dolebam canos Patris mei, quod solus de passione mea gavisurus non esset de toto genere meo: & confortavi eum, dicens:* „ Hoc fiet in illa catasta, quod Deus voluerit. Scito enim nos non in nostra potestate esse constitutos, sed in Dei. Similia & filialis erga

Pa-

Patrem obſervantiae, & Chriſtianae fortitudinis exempla habentur §. VI. qui totus quamvis deſcribendus eſſet, haec ex eo tamen pauca ſubjiciam: *Et Hilarianus Procurator . . . parce, inquit, canis Patris tui. Parce infantiae pueri. Fac ſacrum pro ſalute Imperatorum. Et ego reſpondi:* non facio. *Hilarianus:* Chriſtiana es? *Et ego reſpondi:* Chriſtiana ſum. *Et cum ſtaret Pater ad me dejiciendum, juſſus eſt ab Hilariano dejici, & virga percuſſus eſt. Et doluit mihi caſus Patris mei, quaſi ego fuiſſem percuſſa: ſic dolui pro ſenecta ejus miſera. Tunc nos univerſos pronuntiat, & damnat ad beſtias, & hilares deſcendimus ad carcerem.* Hanc Perpetuae filialem erga Patrem obſervantiam his S. Auguſtinus verbis commendat (1): „ Doluit illa ſenis parentis injuriam; „ & cui non praebuit aſſenſum, ſervavit affectum. Oderat „ quippe in illo ſtultitiam, non naturam; & ejus infideli„ tatem, non originem ſuam. Majore igitur gloria tam dile„ ctum Patrem male ſuadentem fortiter repulit, quem va„ pulantem videre ſine maerore non potuit. Proinde & „ dolor ille nihil retraxit robori fortitudinis, & aliquid ad„ didit laudibus paſſionis: *diligentibus* enim *Deum omnia coo„ perantur in bonum*. Earumdem virtutum aliud §. IX. occurrit exemplum: *Ut autem proximavit dies Muneris, intravit ad me Pater meus conſumtus taedio, & coepit barbam ſuam evellere, & ſe in terram mittere, & proſternere ſe in faciem, & improperare annis ſuis, & dicere tanta verba, quae moverent univerſam creaturam. Ego dolebam pro infelici ſenecta ejus.* Heic iterum audiendus Sanctus Auguſtinus (2): „ Per caritatem multi mortui ſunt ſeculo, ut „ viverent Deo. Hac caritate accenſi Martyres, NON SIMU„ LATI, NON VANA GLORIA VENTILATI, NON TALES, de qui„ bus dictum eſt: *ſi tradidero corpus meum ut ardeam, &c.* „ ſed tales quos VERE Chriſti & VERITATIS caritas perdu-

„ ce-

(1) Serm. CCLXXXI. al. de Diverſ. 104.
(2) Enarrat. in Pſalm. XLVII. num. 13.

„ ceret ad passionem: quid eis fecerunt persecutiones saevientium? Majorem violentiam habuerunt oculi flentium suorum, quam persecutiones insectantium. Quam multos enim tenebant filii, ne paterentur? Quam multorum genibus provolvebantur uxores, ne viduae relinquerentur? Quam multos parentes filii prohibebant mori, sicut novimus, & legimus in Passione BEATAE PERPETUAE? Facta sunt ista. Sed lacrymae quantaelibet, & quantolibet impetu fluerent, quando ardorem caritatis exstinguerent? §. xv. plura nobis confertim exhibentur mutuae caritatis, spei, & magnanimitatis exempla: *Circa Felicitatem vero (nam & illi gratia Domini ejusmodi contigit) cum octo jam mensium suum ventrem haberet (nam praegnans fuerat apprehensa) instante spectaculi die, in magno erat luctu, ne propter ventrem differretur: quia non licet praegnantes poenae repraesentari: & ne inter aliquos postea sceleratos, sanctum & innocentem sanguinem funderet. Sed & Commartyres ejus graviter contristabantur, ne tam bonam sociam, quasi comitem, solam in via ejusdem spei relinquerent. Conjuncto itaque unito gemitu, ad Dominum orationem fuderunt ante tertium diem Muneris. Statim post orationem dolores eam invaserunt. Et cum, pro naturali difficultate octavi mensis, in partu laborans doleret, ait illi quidam ex Ministris Cataractariorum: Quae sic modo doles, quid facies objecta bestiis, quas contempsisti, cum sacrificare noluisti? Et illa respondit:* MODO EGO PATIOR QUOD PATIOR, ILLIC AUTEM ALIUS ERIT IN ME, QUI PATIETUR PRO ME, QUIA ET EGO PRO ILLA PASSURA SUM. *Ita enixa est puellam, quam sibi quaedam soror in filiam educavit.* Nihilo inferiora sunt, neque minori admiratione digna, quae describuntur §§. XVI. & XVII. Perpetuae & Saturi, infracti excelsique animi documenta. Sed non est omittendus §. XVIII. ut ex universarum virtutum connexione & varietate contextus: *Inluxit dies victoriae illorum, & processerunt de carcere in amphitheatrum, quasi in cae-*

caelum, hilares, vultu decori; si forte gaudio paventes, non timore. Sequebatur Perpetua placido vultu, & pedum incessu, ut Matrona Christi Dei dilecta, vigorem oculorum suorum dejiciens ab omnium conspectu. Item Felicitas salvam se peperisse gaudens, ut ad bestias pugnaret, a sanguine, ab obstetrice ad retiarium, lotura post partum baptismo secundo. Et cum delati essent in portam, & cogerentur habitum induere; viri quidem Sacerdotum Saturni, feminae vero Sacratarum Cereri: generosa illa in finem usque constantia repugnavit. Dicebant enim: „ Ideo ad hoc sponte pervenimus, ne libertas nostra ab„ duceretur. Ideo animas nostras addiximus, ne tale aliquid „ faceremus: hoc vobiscum pacti sumus. *Agnovit injustitia justitiam: concessit Tribunus, ut quomodo erant, simpliciter inducerentur. Perpetua psallebat, caput jam Aegyptii calcans. Revocatus, & Saturninus, & Saturus populo spectanti comminabantur de hoc. Ut sub conspectu Hilariani pervenerunt, gestu, & nutu coeperunt Hilariano dicere:* „ Tu nos, *inquiunt*, „ Te autem Deus judicabit. *Ad hoc populus exasperatus, flagellis eos vexari pro ordine venatorum postulavit. Et utique illi gratulati sunt, quod aliquid & de Dominicis passionibus essent consecuti.* Videndus & §. xx. ubi praeter invictam animi fortitudinem, qua se ferocissimae Vaccae, Sanctae mulieres obtulerunt, suspicienda venit & Perpetuae modestia: *Jactata* enim a ferocissima bestia *concidit in lumbos; & ut conspexit tunicam a latere discissam, ad velamentum femorum adduxit, pudoris potius memor, quam doloris.*

III. Nihil in his Martyrum gestis animadvertere est ex Montani Schola & institutione profectum; nihil scilicet superstitiosum, nihil incompositum, nihil tumultuosum, nihil turbidum, nihil denique inordinatum, quae sunt, ut ex Asterio Urbano, Apollonio, Miltiade, Serapione, Aelio Publio, & aliis Patribus constat (1), Montanistici Spiritus characteres: sed in

T omni-

(1) Apud Euseb. lib. v. Hist. Eccl. cap. xvi. & seqq.

omnibus contra mira modestia, compositio, prudentia, pietas, religio, caritas, fortitudo, fides, sapientiaque refulgent; ut non sit aliud Sanctarum Mulierum Martyrium, quod illustriora virtutum omnium decora comitentur. Fieri autem minime potuisse videtur, ut mulier insania & furore percita, & Daemoniaco spiritu acta, cujusmodi erant Montanistarum Pseudo-Prophetissae, ita sibi in omnibus caverit, ita se gesserit; ut nihil in ejus verbis procax, nihil arrogans, nihil in motibus inverecundum, nihil in actibus irreligiosum, vel severissimus Censor possit animadvertere. Quamdam equidem Montanistae morum externam gravitatem prae se ferebant, se se disciplinae severitate jactabant, abstinentia, pudicitia, & persecutionum tolerantia se plurimum efferebant: sed qui se graviora instituta Evangelicis institutionibus adjecisse, verbis insolentissimis praedicabant, moribus postea Legis Evangelicae sanctitatem minime referebant, sed ab ea quam longissime aberant: Perpetua vero, sociique Martyres Evangelium moribus referunt, atque exactissime exprimunt. Est & aliud in horum Martyrum, & praesertim Perpetuae, virtutibus observatione dignum, quo a fucatis Hypocritarum, Pseudo-Prophetarumque virtutibus discerni facile possunt, quod se nativa quadam simplicitate tuentur: & quam in eis divinae cujusdam sapientiae, & excelsi animi ac pene rebus humanis exemti, indicia clara cernuntur; tam nativo quodam candore placent, & nihil in eis fucatum, nihil per simulationem gestum aut per hypocrisim, deprehenditur: quae quidem simplicitas, & candidi pectoris decus in ipsis quoque Perpetuae verbis & scribendi charactere resplendent, quo suos, ut supra est observatum, humanos adfectus non dissimulat, se supra alios non effert, res suas minime exaggerat, ad Deum omnia refert, in fide, in spe divinae misericordiae, in sinu Providentiae & placidissime conquiescit, & casus omnes contemnit, & nihil timet, & omnia sperat, & nihil non audet. Hi profecto vir-

virtutum flores inter Haeresum dumeta non germinant, hos fructus arbor mala non facit. Potest quidem fieri, ut & nequam spiritus exteriorem quamdam sanctitatis umbram adfectet, ut hos gestiat virtutis actus imitari; sed esse non potest, ut absolutam undequaque, & omni ex parte sinceram Christianae perfectionis imaginem repraesentet: non adeo sibi cavere potest hypocrisis, ut non aliquid excidat, quo se prodat, falsis enim virtutibus aliquid vitii facile intermiscetur, & spiritus ille superbiae tum maxime agnoscitur, quum animi demissionem simulat, & se in exteriorem quamdam modestiae speciem componit. Sed quid habet Basnagius, in his quae ad mores pertinent, quod in Perpetua ejusque Sociis reprehendat? Nihil omnino: & adfirmari utique potest, quod sicuti nulla est Evangelicae disciplinae hac similior imago, ita nulla ab Haeretica institutione magis abludit. Perpetua, & Maximilla invicem conferantur; tam discrepabunt earum mores, quam a virtute vitium, a luce tenebrae amplo discrimine separantur. Fieri ergo non potest, ut eodem furoris & insaniae spiritu agerentur. Sane si tam illustre Martyrium tot virtutum parergis decoratum, inter Haereticos perfectum est, aut perfici potuit; vel perit omnino, aut admodum infirmatur Christianae Religionis argumentum, quod, & sane efficacissimum, ex constantia & virtute Martyrum proficiscitur. Non enim Christianorum Martyrium adeo commendat mors pro fide suscepta, quum alii multi ex omnibus sectis pro suis superstitionibus ultro se neci tradiderint, quam ceterarum virtutum apparatus, quo suum agonem Catholici Martyres decorarunt; fides scilicet, spes, caritas, religio, pietas, modestia, excelsi animi robur invictum, quae mirum in modum, ut ostendimus, in Perpetua, sociisque Martyribus refulserunt.

IV. Sed ut nihil eorum negligam, aut sine refutatione dimittam, ex quibus morosus aliquis cavillator, vel

impudens sycophanta Sanctis Martyribus conflare posset invidiam; duo in examen adducam Actorum loca, in quibus naturae leges violari videntur, quibus suam unusquisque vitam conservare jubetur; & mortem cum nobis, tum aliis optare, aut alios in interitum nostrum urgere prohibemur. In has autem naturae leges Martyres nostri peccasse videntur, tum §. xv. ubi communibus votis orarunt, ut immaturum partum, *instante jam spectaculi die*, Felicitas ederet, *ne propter ventrem differretur*, *quia non licet praegnantes poenae repraesentari*. Tum gravius §. ult. ubi Perpetua necis instrumenta ad accelerandum Martyrium ipsa suis manibus aptavit: *Perpetua autem*, *ut aliquid doloris gustaret*, *inter costas puncta exululavit; & errantem dexteram tirunculi Gladiatoris ipsa in jugulum suum posuit*. Haec in Perpetua, Sociisque Martyribus reprehendi posse, nemo mirabitur, qui animum adverterit ad ea, quae ob similem omnino caussam in Martyrem Ignatium Dallaeus effudit. Quod enim Sanctissimus Martyr Romanos per literas monuerit, ne optatum Martyrium suis ad Deum precibus, aut officiis retardarent; & bestias etiam repugnantes se in suum interitum adacturum esse significaverit, violatae a Dallaeo pietatis, & modestiae reus agitur. Sed ut melius intelligatur, quam bene sibi invicem in ejusmodi votis Ignatius, & Perpetua, Sociique Martyres concinant, ipsa heic Ignatii verba subjiciam (1): *Obsecro vos*, *ne intempestivam mibi benevolentiam exhibeatis*. *Sinite me ferarum cibum esse*, *per quas Deum consequi licet*. *Frumentum sum Dei*, *& per ferarum dentes molor*, *ut purus panis Christi inveniar*. *Feris potius blandimini*, *ut mibi sepulchrum fiant*, *nihilque mei corporis relinquant*, *ne postquam obdormiero*, *gravis alicui fiam* . . . .

Chri-

(1) Παρακαλῶ ὑμᾶς, μὴ εὔνοια ἄκαιρος γένησθέ μοι. ἄφετέ με θηρίων εἶναι βοράν, δι' ὧν ἔνεστιν Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. σῖτός εἰμι Θεοῦ καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὑρεθῶ τοῦ Χριστοῦ. μᾶλλον κολακεύσατε τὰ θηρία, ἵνα μοι τάφος γένωνται, καὶ μηδὲν καταλίπωσι τοῦ σώματός μου, ἵνα μὴ κοιμηθεὶς βαρύς τινι γένωμαι ..... λιτανεύσατε

τὸν

Christo pro me supplicate, ut per haec instrumenta hostia inveniar. Quod pro se fieri a Romanis optabat Ignatius, id officii erga Felicitatem nostri Martyres praestiterunt. Volebat Ille a Romanis conjunctas ad Deum preces effundi, quo bestiarum dentibus moleretur, & per haec instrumenta Christi efficeretur hostia: id vero Felicitatis Sociis in votis erat; & ut fetum immaturo tempore emitteret, fusis ad Deum precibus postulabant, ne Martyrium ejus differretur, sed una cum aliis, bestiis objiceretur. Pergit Ignatius, & non solum ardens Martyrii desiderium ostendit, sed bestias, invitas etiam & repugnantes, se, ait, ad suam ipsius necem provocaturum: (1) *Utinam fruar bestiis mihi praeparatis, quas & opto mihi promtas inveniri, quibus & blandiar, ut cito me devorent, non ut quosdam veritae non tetigerunt. Si autem illae repugnantes noluerint, ego vi impellam*. Nihil refert, an Gladiatoris dexteram in suum quisquam jugulum ponat, quod Perpetua fecit, an feras ad se devorandum impellat, quod se facturum scribebat Ignatius. Unde utrumque, aut iisdem reprehensionibus patet, aut iisdem est laudibus prosequendum. Interim autem, quemadmodum Pearsonius Ignatii vota, ut S. Martyre non indigna, nostrorum Martyrum exemplo demonstrat: ita nos eorumdem Martyrum pro Felicitate preces Ignatii exemplo tuebimur: cur enim *plebejos Martyres*, ut Pontii Diaconi verbis utar, & a baptismo recentes inde arguemus, unde sapientissimum Episcopum, & Apostolorum discipulum honori & admirationi habemus?

V. Verum quoniam ex Protestantium grege non pauci, & in his etiam Basnagius, Ignatii Epistolas ut pseudepigraphum & adulterinum opus rejiciunt, & inter cetera, quae in

τὸν Χριστὸν ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα διὰ τῶν ὀργάνων τούτων θυσία εὑρεθῶ. Ex Epist. ad Rom. ap. Ruin. in Actis sinc. &c.

(1) Ὀναίμην τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἡτοιμασμένων, καὶ εὔχομαι ἕτοιμά μοι εὑρεθῆναι, ἃ καὶ κολακεύσω συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὥσπερ τινῶν δειλαινόμενα οὐχ ἥψαντο. κἂν αὐτὰ δὲ ἄκοντα μὴ θελήσῃ, ἐγὼ προσβιάσομαι. Ibidem.

in eis ut ab Ignatii virtutibus aliena notant, ardens illud Martyrii votum sugillant, aliis exemplis & Epistolicum Ignatium, & nostros Martyres cum Pearsonio tuebor. Celerinus Confessor ad Lucianum Confessorem Epistola inter Cyprianicas XXI. *Haec cum tibi scriberem, Domine Frater, gaudens, & tristis eram: gaudens, eo quod audierim, te pro Nomine Domini Nostri Jesu Christi Salvatoris nostri tentum, & illius Nomen penes Magistratus hujus mundi confessum, &c.* Et infra: *Sic coronet te, cujus Nomen confessus es . . . . . Pete, ut sim dignus coronari cum numero vestro.* Et rursum: O *te felicem! suscipere vota tua, quae semper desiderasti, vel in terra dormiens optasti pro Nomine illius in carcerem mitti, quod nunc tibi contingit, sicut scriptum est:* Det tibi Dominus secundum cor tuum. Haec Celerinus, a moderatione praesertim, humilitate, timore, cautione, & verecundia, Sancto Cypriano (1) commendatus. Ita etiam Lugdunenses Martyres Christianae Religionis praecipuum decus, fide & sapientia non minus quam invicta animi fortitudine insignes, *profusis lacrymis*, ut est apud Eusebium (2), *obsecrabant fratres, ut continuae ad Deum preces fierent, quo tandem ipsi perficerentur.* De S. Cypriano Pontius ejus Diaconus: *Conveniebant interim plures egregii, & clarissimi ordinis, sed & seculi nobilitate generosi, qui propter amicitiam secessum subinde suaderent; & ne parum esset nuda suadela, etiam loca, in quae secederet offerebant. Ille vero jam mundum suspensa ad caelum mente neglexerat, nec suadelis blandientibus annuebat. Fecisset fortasse tunc etiam, quod a pluribus, & fidelibus petebatur, si & Divino imperio juberetur.* Nam ut ipse Pontius docet, in priore secessu, *Domino latebram tunc jubenti paruit.* Populus autem fidelis, S. Cypriano ad supplicium ducto,

(1) Epist. XXVII. al. XXIII.
(2) *Μετὰ δακρύων παρεκάλουν τοὺς ἀδελφοὺς δεόμενοι, ἵνα ἐκτενεῖς εὐχαὶ γίνωνται πρὸς τὸ τελειωθῆναι αὐτούς.* Lib. V. Hist. Eccles. Cap. II.

ducto, tantum aberant ab orando Deum, ut illi parceretur, aut quovis modo Martyrium impediendo, ut simul cum illo potius mori cuperent: *Quamvis enim non potuerit evenire, quod optabant vota communia, ut consortio paris gloriae simul plebs tota pateretur; quicumque sub Christi spectantis oculis, & sub auribus Sacerdotis ex animo pati voluit, per idoneum voti sui testem legationis quodammodo literas ad Deum misit.* S. Hieronymus de vita Pauli Eremitae: *Sub Decio, & Valeriano persecutoribus, quo tempore Cornelius Romae, & Cyprianus Carthagine felici cruore damnati sunt, multas apud Aegyptum, & Thebaida Ecclesias tempestas saeva populata est. Voti tunc Christianis erat, pro Christi nomine gladio percuti. Verum hostis callidus, tarda ad mortem supplicia conquirens, animas cupiebat jugulare, non corpora; &, ut ipse qui ab eo passus est Cyprianus ait:* „ Volentibus mori, „ non permittebatur occidi. Notum est & illud S. Polycarpi Martyris ad Proconsulem, nunc bestias, nunc flammas illi minitantem: ἀλλὰ τί βραδύνεις; φέρε ὃ βούλει. *Quid autem moras trahis? Adfer quod vis.* ταῦτα καὶ ἄλλα πλείονα λέγων, θάρσους καὶ χαρᾶς ἐνεπίμπλατο, *haec & plura alia cum diceret, fiducia & laetitia impletus est*, ut vetustissima ejus Acta testantur. Plura autem illa, quae fortitudine, & exultatione plenus pronunciavit, qualia, amabo, fuere, si non Ignatianis, si non Perpetuae, Felicitatis, & Sociorum Martyrum votis similia? Si non illi voci consona, quam e caelo audivit, Ἴσχυε, καὶ ἀνδρίζου, Πολύκαρπε, *fortis esto, & viriliter age, Polycarpe*. Notissima est etiam illa Romani Caesareensis Diaconi vox Antiochiae audita, ποῦ μοι τὸ πῦρ; *ubinam mihi ignis?* His quae in Ignatii defensionem Pearsonius adfert exemplis, aliud adjiciam praecedentibus non minus insigne ex Actis sinceris Ss. Montani, Lucii, &c. Damnatis ceteris, Flavianus in carcerem revocatus est; & Martyrium ejus dilatum: id ipse non minus, quam ejus Socii

cii aegre tulerunt; unde Montanus, *cum*, ut est in Actis, *jam Carnifex immineret, & gladius super cervices ejus libratus penderet; expansis ad caelum manibus, voce clara, ita ut non tantum ad aures plebis, sed & Gentiles quoque ipsos sonus vocis feriret, oravit rogans & deprecans, ut Flavianus, qui per suffragium populi de comitatu eorum remanserat, sequeretur die tertia.* Non alia erant Matris ipsius Flaviani adfectus & vota, de qua in Actis subjungitur: *Haerebat lateri ejus incomparabilis Mater, quae praeter fidem, qua ad Patriarchas pertinebat, in hoc etiam se Abrahae filiam comprobavit, quod Filium suum & optabat occidi; & quod interim remansisset, contristabatur intimo dolore.* Ipse autem Flavianus his adflictam Matrem verbis consolabatur: *Scis Mater merito carissima, ut semper tentaverim, si confiteri contigisset, Martyrio meo frui, & frequenter catenatus videri, & saepe differri? Si ergo contigit quod optavi, gloriandum est potius, quam dolendum.* Haec erant Martyrum vota, quae si in crimen vocentur, innumeri erunt Martyres, quibus Martyrii corona detrahenda erit.

VI. Major ex altero capite Perpetuae conflari posset invidia; sed illa etiam, ut dixi, Ignatii exemplo depellitur. Non enim aliud Perpetua fecit, quam quod se facturum, scribit Ignatius. Sed quoniam de illius Actis, & Epistolis controversia movetur, alia exempla non desunt, quae plena manu in suas Epistolarum Ignatii vindicias Pearsonius congessit. In Smyrnensis Ecclesiae vetustissima Epistola repraesentatur Germanicus, quasi nobilis & insignis Bestiarius, ἐπισήμως θεριομαχῶν. Quid autem judicio antiquissimae Ecclesiae ἐπίσημον *insigne*, aut *nobile* in ejus Martyrio breviter descripto invenitur? Hoc unum, unde Perpetua violatae naturae legis argui forsitan posset: (1) *Nam cum Proconsul flectere eum vellet, diceretque, ut suam ipse aetatem mi-*

(1) Βυλομένυ γὰρ τῦ ἀνθυπάτυ πείθειν αὐτὸν, καὶ λέγειν (vel λέγοντος) τὴν ἡλικίαν αὐτῦ κα-

miseraretur; ille bestiam ultro ad se adtraxit, eique vim intulit. Hoc enim fecisse narratur, ut Martyrium accelararet: *Cupiens velocius ex injusta, & iniqua eorum hominum vita effugere. Inde autem factum est, ut universa multitudo fortitudinem pii ac Religiosi generis Christianorum admirata, &c.* Ille igitur Germanicus, quem ut insignem & nobilem imprimis Martyrem proposuit antiqua & celebris Ecclesia Smyrnensis, cujus ob insigne facinus Ethnici ipsi nobilitatem & generositatem Christianae gentis admirati sunt; id erga bestias fecit, quod cum Gladiatore Perpetua: Ille videlicet Martyrio flagrans, *bestiam ultro ad se adtraxit;* Haec autem eodem ardens desiderio, *tirunculi Gladiatoris dexteram in suum ipsa jugulum posuit.* Dionysius Alexandriae Episcopus Apolloniam Virginem magnopere laudat, quod cum ipsi verberatis maxillis cuncti dentes excussi, flammaeque admotae essent, [1] *celeriter in ignem insiliit, & conflagravit.* S. Hilarius Enarratione in Psalmum LXV. *Alii enim in vinculis carcerum gloriantur, alii caesi in verberibus gratulantur, alii potestati irreligiosorum desecanda felicium capitum colla submittunt; plures in exstructos rogos currunt, & trepidantibus poenae ministris ignem saltu devotae festinationis insiliunt.* Hunc in Martyribus patiendi ardorem optime describit S. Chrysostomus Oratione in Romanum, Diabolum ita loquentem introducens: [2] *Prunas substravi, hi autem tamquam ad rosas currebant, ignem accendi, illi autem tamquam in fontes aquarum frigidarum seipsos projiciebant . . . . . Et tamquam in sacra pompa choreas agentes, & in viridi prato luden-*

V

κατοικτεῖραι, ἑαυτῷ ἐπεσπάσατο τὸ θηρίον προσβιασάμενος, τάχιον τοῦ ἀδίκου καὶ ἀνόμου βίου αὐτῶν ἀπαλλαγῆναι βουλόμενος. Ἐκ τούτου δὴ πᾶν τὸ πλῆθος θαυμάσας τὴν γενναιότητα τοῦ θεοφιλοῦς καὶ θεοσεβοῦς γένους τῶν Χριστιανῶν. &c.

(1) Συντόνως ἐπεπήδησεν εἰς τὸ πῦρ, καὶ καταπέφλεκται. Epist. ad Fab. Antioch. apud Euseb. lib. VI. cap. XLI.

(2) Ἄνθρακας ὑπεστόρεσα, οἱ δὲ ὡς ἐπὶ ῥόδα ἔτρεχον. Πῦρ ἀνῆψα, οἱ δὲ ὡς εἰς πηγὰς ὑδάτων ψυχρῶν ἑαυτοὺς ἔρριψαν..... καὶ ὥσπερ ἐν ἱερᾷ πομπῇ χορεύοντες καὶ ἐν λειμῶνι παίζοντες χλο-

ludentes, ita tormenta quisque arripuit, non tamquam poenas, sed velut vernos flores accipientes, & coronati, & propriae alacritatis excessu tormenta mea praeripiebant.

VII. Neque mirum est, aliquos bestias jam paratas ad suam ipsorum necem provocasse, aut crudelitatis instrumenta in procinctu posita ad accelerandum Martyrium ultro adhibuisse; cum certissime constet, id quod multo majus est, quamplurimos mortem pro Christi nomine appetivisse; cum in hostium potestate non essent, seipsos indicasse, hostesque ipsos ad supplicium infligendum provocasse. De Christianis sui temporis Lucianus in Peregrino (1): *Miseri homines a seipsis persuasi, fore se integre immortales, semperque victuros, mortem contemnunt, multique ultro se ipsos dedunt.* Justinus Martyr fatetur, Christianum se factum esse, quod ei nemo malus videretur, (2) *mortem optare; nedum ut quisquam seipsum necandum ultro proderet, ac deferret,* quod Christiani tunc temporis fecerunt. Tertullianus ad Scapulam cap. 1. *Cum omni saevitia vestra concertamus, etiam ultro erumpentes, magisque damnati, quam absoluti gaudemus.* Et cap. 4. *Vide tantum, ne hoc ipso, quod talia sustinemus, ad hoc solum videamur erumpere, ut hoc ipsum probemus, nos haec non timere, sed ultro vocare. Arius Antoninus in Asia cum persequeretur instanter, omnes illius Civitatis Christiani ante tribunalia se manu facta obtulerunt; quum, ille paucis duci jussis, reliquis ait:* Ὦ δειλοὶ, εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν, κρημνοὺς ἢ βρόχους ἔχετε. *Hoc si placuerit & hic fieri, quid facies de tantis millibus hominum, tot viris & feminis, omnis sexus, omnis aetatis, omnis dignitatis, offerentibus se tibi?* De nona persecutione Sulpitius: *Certatim gloriosa in certamina ruebant*

χλοερῷ, οὕτω τὰς τιμωρίας ἕκαστος ἥρπαζον, οὐχ ὡς τιμωρίας, ἀλλ' ὡς ἄνθη λαμβάνοντες ἐαρινά, καὶ στεφανούμενοι, καὶ τῇ τῆς οἰκείας προθυμίας ὑπερβολῇ τὰς ἐμὰς προέφθανον τιμωρίας.

(1) Πεπείκασι γὰρ αὑτοὺς οἱ κακοδαίμονες τὸ μὲν ὅλον ἀθάνατοι ἔσεσθαι καὶ βιώσεσθαι τὸν ἀεὶ χρόνον· παρ' ὃ καὶ καταφρονοῦσι τοῦ θανάτου, καὶ ἑκόντες αὑτοὺς ἐπιδιδόασιν οἱ πολλοί.

(2) Θάνατον ἀσπάζεσθαι, οὐχ ὅτι ἑαυτὸν κατήγγελλε φονευθησόμενον.

batur; multoque avidius tum martyria gloriosis mortibus quaerebantur, quam nunc Episcopatus pronis ambitionibus appetuntur. Idem Epist. 11. de B. Martino: *Quid si ei Neronianis, Decianisque temporibus in illa, quae tunc exstitit, dimicare congressione licuisset, testor Deum caeli, atque terrae, sponte equuleum adscendisset, ultro se ignibus intulisset . . . si vero Gentium Doctoris exemplo gladio deputatus, inter alias, ut saepe provenit, victimas duceretur, primus omnium, Carnifice compulso, palmam sanguinis occupasset*. S. Johannes Chrysostomus observabat sub Imperio Juliani (1) *omnem aetatem, & utrumque sexum ad mortem pro vera religione subeundam exsilientem*. Hanc rationem reddit, cur Julianus Apostata apertam contra Christianos persecutionem moliri noluerit: (2) *Novit enim, aperte novit, quod, si hoc auderet ille, omnes pro Christo animas suas prodidissent: Omnes enim, inquit, ut ad favum apes, ad Martyrium convolabant*.

Neque vero tantum fortia locuti sunt antiquae Ecclesiae Christiani, sed & fecere, & passi sunt. Celebre imprimis fuit nomen Phocae Martyris, qui quum Lictores forte hospitio accepisset, qui narrabant, missos se ad interficiendum Phocam; promisit, die crastino se illis Phocam ostensurum, & loco ad sepulturam prius praeparato, adstans eis dixit: *Ego ille Phocas*. Illi cum jam haesitarent, animos eis, ut ipsum interficerent, exhortatione addebat: (3) *Dixit, persuasit, passus est, ac capite truncatus, grata Deo hostia oblatus est;* ut loquitur Asterius Amasenus Epiphanio synchronus. Sub Valeriani persecutione Priscus, Malchus, & Alexander, seipsos invicem insimulabant tamquam ignavos & desides, quod occasione obla-

 ta

---

(1) Πᾶσαν ἡλικίαν ἁπλῶς καὶ φύσιν ἑκατέραν πηδῶσαν ἐπὶ τὰς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας σφαγάς.

(2) Ἤδει γάρ, ἤδει σαφῶς, ὅτι τοῦτο τολμήσαντος αὐτοῦ, πάντες ἂν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ τὰς ἑαυτῶν πρόδωκαν ψυχάς. Πάντες γάρ, φησιν, ὡς ἐπὶ κηρίον μέλιτται ἐξῄεσαν, ὡς ἐπὶ μαρτύριον πετόμενοι.

(3) Εἶπεν, ἔπεισεν, ἔπαθεν, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς ἱερεῖον τῷ Θεῷ κεχαρισμένον προσήχθη.

ta adhuc cessassent, μὴ οὐχὶ προαρπάζοντες τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον, *nec martyrii coronam praeripuissent*. Quare Judicem adorti, ad bestias condemnati, θείῳ κατεκοσμήθησαν μαρτυρίῳ, *Divino Martyrio coronati sunt*, ut narrat Eusebius lib. VII. cap. XII. Romanus Caesareensis Diaconus videns multos sacrificantes, ζήλῳ θεοσεβείας πρόεισι, *zelo divini cultus ipsum incitante, propius accessit*, & contenta voce inclamans eos objurgavit, Judici vim fecit, & ob audaciam comprehensus, (1) *generoso si quis alius martyrio decoratus est*. Quin etiam Apphianus fervente persecutione clam omnibus in eadem domo degentibus, & militum etiam cohorte, Urbani Praesidis dextra adprehensa sacrificium omittere coëgit, & gravissimis tormentis se se dedens, passus est. Id autem Eusebius, illi familiaris, eum fecisse judicavit, (2) *divina virtute ad hoc ipsum impellente, ac tantum non per hoc facinus inclamante, &c.* qui & Aedesium idem quod a Fratre factum est, facere conatum, eodem modo passum narrat. Longum esset omnes recensere, quos Eusebius, aliique, se ultro & de industria Martyrio obtulisse, commemorant. Haec Pearsonius pro Ignatio, quae in nostros Martyres, quam bene conveniant, nemo non videt.

VIII. Sed tot ab ipso commemoratis adjungendum omnino existimo insigne illud & audax Andronici, & Tharachi facinus, quorum alter Ursum, alter Leaenam divina virtute mansuefactos, ad se devorandum, ut in eorum Actis legitur, incitarunt: (3) *Dimiserunt Ursum pessimum, quem dicebant ipsa die tres homines occidisse. Et appropinquavit ad corpora Sanctorum, & nullum corpus contaminavit. Et cum tran-*

(1) Γενναιότατος εἰ καί τις ἄλλος ἀποδέδειχται μάρτυς τῆς ἀληθείας. Euseb. de Martyrib. Palaestin cap. 2.

(2) Τῆς ἐπὶ τοῦτ' αὐτὸν προαγούσης ἐνθέου δυνάμεως μονονουχὶ βοώσης διὰ τοῦ γινομένου, &c. Ibid. Cap. IV.

(3) Ἀνδροφόνον ἀπολύει ἄρκτον, ὅς τινες ἔλεγον ὑπ' αὐτῆς τρεῖς ἄνδρας ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀναιρεῖσθαι. καὶ αὐτὴ δὲ ἀπολυθεῖσα ἐγγύς τε αὐτῶν γενομένη, τῶν μὲν λοιπῶν σωμάτων

transiisset, venit ad Sanctum Andronicum, & sedens lingebat vulnera ejus. Sanctus vero Andronicus posuit caput suum super Ursum, & instigabat eum, ut irasceretur, & celerius redderet spiritum. Ursus autem quasi mansuetus subito factus est. Et paullo post: *Et quum exiisset* (Leaena) *vidit corpora Sanctorum projecta, & venit ad beatum Tarachum, deposuit se ante pedes ejus, quasi eum adorans. Sanctus autem Tarachus trahebat manu eam ad se, ut irasceretur bestia, & celerius consummaretur. Leaena autem sicut ovis, &c.* Praeter naturalem legem, qua nobis mortem, aut accersere, aut accelerare vetamur, accedere etiam videbatur manifestum divinae voluntatis indicium, quae immanissimas bestias, ne Sanctos laederent, mansuefaciebat. At Sancti Martyres nihil horum cogitantes, & sola Martyrii cupiditate flagrantes, in mortem (si ita loqui fas est) praecipites ferebantur; ad quam eos divino Spiritu intus inspirante anhelasse, vel ex miraculo constat. Quum enim nemini liceat in suam perniciem, nisi Deo jubente, grassari; temerarium, & audax facinus numquam Deus miraculis comprobasset, nisi fuisset ejus auctoritate susceptum. Eodem Spiritu & illos actos fuisse, qui se ipsos ultro Tyrannis obtulerunt; vel majori, quam debuissent, libertate utentes, ad saeviendum magis magisque inflammarunt, & eorum postea memoriam inter Sanctos Martyres semper coluit Ecclesia, pro certo tenendum est; nisi innumeros Martyres e Sacris Fastis expungere, nostro arbitratu velimus. In horum numero Martyrum jam inde ab initio, & non interrupta postmodum tot seculorum serie Perpetua locum habuit. Unde quod jugulum Gladiatori prae-

των διαβᾶσα, ἐπέδραμε τῷ ἁγίῳ μάρτυρι Ἀνδρονίκῳ ἤρξατο παρακαθεσθεῖσα τὸν ἰχῶρα τῶν τραυμάτων ἀπέλειχεν ..... Ὁ δὲ ἅγιος Ἀνδρόνικος προσθεὶς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐξεβιάζετο θυμῶσαι τὸ θηρίον, ὅπως ἁψάμενον αὐτοῦ, τὸ ζῆν ἀπαλλάξῃ. ἡ δὲ ἄρκος παραμείνασα συνανέπιπτε τῷ ἁγίῳ ..... Ἡ δὲ (λέαινα) ὡς εἶδε τὰ ἅγια σώματα ἐῤῥιμμένα ἔρχεται πρὸς τὸν μακάριον Τάραχον, καὶ κύψασα τοῖς ποσὶν αὐτοῦ προσεκύνησεν· ὁ δὲ ὅσιος Τάραχος τὴν χεῖρα ἐκτείνας καὶ τῶν τριχῶν καὶ τῶν ὤτων αὐτῆς ἁψάμενος, ἐφέλκετο πρὸς αὐτόν. ἡ δὲ ὥσπερ πρόβατον ἑλκόμενον &c. Ap. Ruin. in Actis Sinceris Prim. Martyr.

praestiterit, & errantem gladium sibi adtemperarit, vitio illi dandum non est; sed ad Divinum, quo intus agebatur, Spiritum praeclarum facinus referendum. Aliquo enim Spiritu actam fuisse Perpetuam, sine controversia est. Quaeritur tantum, bono ne, an malo Spiritu duceretur. Sed quum in ejus actibus nihil animadversione dignum occurrat, sed omnia potius cum sapientia, & cum virtute gesta; quin inhabitantem in suo pectore Spiritum Sanctum habuerit visionum suarum ac revelationum auctorem; eoque propterea intus impellente, ad Martyrium properasse, dubitandum non esse videtur.

IX. Sed ut omnis hac de re ambigendi de medio ratio tollatur, non solum generatim, quod hactenus fecimus, Perpetuae Sociorumque Martyrum virtutes inspici volo, sed ad eas praesertim animum advertere, quae inhabitantis in ea Spiritus, & visionum ac revelationum ejus fructus exstiterunt. Si enim ex fructibus, qualis sit arbor, agnoscitur, ex fructibus utique, qualis in Perpetua fuerit Spiritus, deprehendemus. Hujus Spiritus magisterio, cum baptizaretur, edocta didicit, nihil aliud Christiano expetendum, quam patientiam, tolerantiamque passionum: *In ipso spatio paucorum dierum baptizati sumus; mihi autem Spiritus dictavit, nihil aliud petendum in aqua, nisi sufferentiam carnis*. Quod nam isto certius boni ac Divini Spiritus argumentum? Non id certe suus, fortassis etiam quum baptizaretur, Montanum Spiritus docuit, ut quem a baptismo recentem impotenti ambitione, & immoderata primi loci cupiditate aestuasse, narrat Asterius (1): *Vicus quidam esse dicitur in Mysia contermina Phrygiae, nomine Ardaba: In quo, ajunt, Montanum quemdam ex iis, qui Fidelium numero recens adscripti fuerant, immodica primi loci cupiditate captum, primum sub* Gra-

(1) Κώμη τις εἶναι λέγεται ἐν τῇ κατὰ τὴν Φρυγίαν Μυσίᾳ, καλουμένη Ἀρδαβὰν τοὔνομα· ἔνθα φασί τινα τῶν νεοπίστων πρώτως Μοντανὸν τοὔνομα κατὰ Γρᾶτον Ἀσίας ἀνθύπατον, ἐν ἐπι-

Grato Asiae Proconsule, aditum in se adversario Spiritui praebuisse; & Daemone repletum, subito quodam furore, ac mentis excessu concuti coepisse, & nova quaedam, atque inaudita proloqui, &c. Ait quidem de suo Paracleto Tertullianus (1): *exhortatorem* ipsum fuisse *omnium tolerantiarum*; Sed nos heic non verborum folia quaerimus, sed operum fructus. Quae in Montanistis quantum inter se invicem discreparent, vel ex hoc Tertulliani loco cum alio Apollonii collato manifestissime liquet. Sic enim Tertullianus: *Et ideo Paracletus necessarius deductor omnium veritatum, exhortator omnium tolerantiarum: quem qui receperunt, neque fugere persecutionem, neque redimere noverunt, habentes ipsum, qui pro nobis erit, sicut locuturus in interrogatione, ita juvaturus in passione.* Quid vero de primariis Montani discipulis, & illius Sectae, ut se jactabant, Martyribus, Themisone & Alexandro Apollonius? Annon his omnino contraria apud Eusebium memoriae prodidit? „ Et paullo post, *inquit Eusebius* (2), de quodam ex eorum „ numero, qui Confessores apud ipsos habentur, haec dicit: *Praeterea Themison speciosa avaritia obvelatus, qui confessionis signum non pertulit, sed magna pecuniae vi erogata vincula abjecit: quum ob eam caussam modestius deinceps, ac submissius agere deberet, tamquam Martyr se se efferens, &c. . . . . Quod vero ad Alexandrum pertinet, ut veritas omnibus nosse cupientibus innotescat, judicatus est ab Aemilio Frontino Asiae Proconsule non ob nomen Christi, sed ob ea, quae perpetraverat latrocinia, cum jam desertor fidei esset. Deinde vero ementitus*

ἐπιθυμίᾳ ψυχῆς ἀμέτρῳ φιλοπρωτείας δόντα πάροδον εἰς ἑαυτὸν τῷ ἀντικειμένῳ, πνευματοφορηθῆναί τε καὶ αἰφνιδίως ἐν κατοχῇ τινι καὶ παρεκστάσει γενόμενον ἐνθουσιᾷν· ἄρξασθαί τε λαλεῖν καὶ ξενοφωνεῖν. &c. Apud Eusebium libro quinto Hist. Eccl. Cap. XVI.

(1) Lib. de Fuga in persecut. in fine.

(2) Αὖτις δὲ ὑποκαταβὰς περί τινος τῶν κατ᾽ αὐτοὺς ὁμολογητῶν, ταῦτά φησιν· ἔτι δὲ καὶ Θεμίσων ὁ τὴν ἀξιόπιστον πλεονεξίαν ἠμφιεσμένος, ὁ μὴ βαστάσας τῆς ὁμολογίας τὸ σημεῖον, ἀλλὰ πλήθει χρημάτων ἀποθέμενος τὰ δεσμά· δέον ἐπὶ τούτῳ ταπεινοφρονεῖν, ὡς μάρτυς καυχώμενος. &c. .... Ἵνα δὲ τοῖς βουλομένοις τὰ κατὰ Ἀλέξανδρον ᾖ γνώριμα, κέκριται ὑπὸ Αἰμιλίου Φροντίνου ἀνθυπάτου ἐν Ἐφέσῳ, οὐ διὰ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ δι᾽ ἃς ἐτόλμησε λῃστείας, ὢν ἤδη παραβάτης· εἶτα ἐπιψευσάμενος τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, ἀπολέλυται πλα-

titus nomen Christi, dimissus est, quum Urbis illius fideles fefellisset. Ecclesia vero ejus loci, unde erat oriundus, ipsum non recepit, eo quod latrocinia exerceret. Si qui vero totum illius negotium scire desiderant, praesto est publicum Asiae tabularium. Hi sunt Montanisticae Sectae Martyres, & Confessores, hi sunt, quibus Paracletus suum adflaverat Spiritum, quos Tertullianus buccis inflatis praedicat, neque persecutionem fugere novisse, neque redimere. Ab hac etiam passionum tolerantia Prophetissis suis suggerenda, Priscae (seu Priscillae) & Maximillae Spiritus quam longissime aberat; de quibus idem audiendus Apollonius, qui, ut est apud Eusebium (1) „ de Montani Prophetissis loquitur in hunc mo„ dum: *Ostendimus igitur, inquit, has principes Prophetissas* SIMUL AC SPIRITU IMPLETAE SUNT, *viros suos dimisisse. Quantopere ergo mentiebantur, qui Priscam Virginem vocabant.* „ Deinde subjungit haec verba: *Non tibi videtur Scriptura universa prohibere, ne Propheta munera, & pecunias accipiat? Quum igitur videam Prophetissam, aurum, & argentum, vestesque pretiosas accepisse, quomodo eam non repudiabo?* Hi reapse erant Montanistici Spiritus fructus, non quos Tertullianus ambitiosis inflatisque verbis mentitur.

X. Sed est ad Perpetuam Sociosque Martyres redeundum. Ejus visionis, qua sibi mortem imminere Perpetua & Saturus intellexerunt, & de qua Basnagius tantopere cavillatur, fructus exstitit, Martyrii candidatis, quo expeditiores ad Deum pergant adeo necessarium, rerum omnium humanarum fastidium: *Intelleximus*, inquit, *passionem esse futu-*

πλανήσας τοὺς ἐκεῖ πιστούς. καὶ ἡ ἰδία παροικία αὐτὸν ὅθεν ἦν οὐκ ἐδέξατο, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν λῃστήν· καὶ οἱ θέλοντες μαθεῖν τὰ κατ' αὐτὸν, ἔχουσι τὸ τῆς Ἀσίας δημόσιον ἀρχεῖον. Lib. v. Hist. Eccl. Cap. XVIII.

(1) Περὶ τῶν προφητίδων δὲ αὐτοῦ (Μοντανοῦ) ὑποκαταβὰς οὕτω γράφει. δείκνυμεν οὖν αὐτὰς πρώτας τὰς προφήτιδας ταύτας, ἀφ' οὗ τοῦ πνεύματος ἐπληρώθησαν, τοὺς ἄνδρας καταλιπούσας. πῶς οὖν ἐψεύδοντο, Πρίσκαν παρθένον ἀποκαλοῦντες; εἶτ' ἐπιφέρει λέγων. δοκεῖ σοι πᾶσα γραφὴ κωλύειν προφήτην λαμβάνειν δῶρα καὶ χρήματα; ὅταν οὖν ἴδω τὴν προφῆτιν εἰληφυῖαν καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ πολυτελεῖς ἐσθῆτας, πῶς αὐτὴν μὴ παραιτήσομαι; Ubi supra.

turam: & coepimus, nullam jam ſpem in ſeculo habere. Ex altera viſione, qua Dinocratem in poenis vidit, id boni profluxit, quod mira in Deum fiducia praedita, tamdiu Perpetua caelum votis & lacrymis fatigavit, quamdiu Fratrem poenis eximere, & in requiem transferre promeruit: *Confidebam profuturam orationem meam labori ejus, & orabam pro eo omnibus diebus, quouſque tranſivimus in carcerem Caſtrenſem . . . . & feci pro illo orationem die & noćte, gemens & lacrymans, ut mihi donaretur*. Suam Saturus quoque viſionem vidit, & propria manu literis conſignavit, quae pariter ſine fructu non exſtitit & divini Spiritus teſtimoniis. Per eam Optatum inter & Aſpaſium gratia componitur. Monetur Optatus, ut plebem corrigat, ejuſque mores componat. Saturus expergiſcitur, & de futura paſſione gaudet. Quo tempore a ferociſſima Vacca Perpetua in Amphitheatro vexata eſt, in ecſtaſi fuit: expergefacta, pudoris potius meminit, quam doloris: & pro Socia magis quam pro ſe ipſa ſollicita, *eliſam Felicitatem cum vidiſſet, acceſſit, & manum ei tradidit, & ſublevavit illam*. His denique verbis, quibus nulla magis fortiſſimam Martyrem ſanctiſſimamque decebant, Fratrem adlocuta eſt: *In fide ſtate, & invicem omnes diligite; & paſſionibus noſtris ne ſcandalizemini*. Si, uti ſaepius dictum eſt, ut ex fructibus naturam arboris, ita ex viſionum & revelationum fructu, quo Propheta fuerit Spiritu adflatus, agnoſcere ac dijudicare debemus: quis amplius dubitabit, Spiritu Sancto plenam fuiſſe Perpetuam; eumque divinum Spiritum cauſſam illi uberemque fontem exſtitiſſe caeleſtium revelationum? Malignus enim Spiritus non has illi viſiones immiſiſſet, ex quibus ad Martyrii tolerantiam, ad ſeculi contemtum, & ad omnium Chriſtianarum virtutum actus inflammata plurimum eſt; ex quibus fidei, ſpei, caritatis, religionis, modeſtiae, patientiae ſeges ampliſsima germinavit; ex quibus nihil non ſanctum profluxit, nihil denique, quod cum Eccleſiae utilitate con-

junctum omnino non esset. *Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. Non potest arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere.* Matthaei capite septimo v. 16. & seqq.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

Perpetuam Sociosque Martyres Prophetico fuisse Spiritu adflatos, ex Vaticiniorum eventis, & miraculis demonstratur. Eorum doctrinam, & conversationem fuisse a Montanistarum Dogmatis, & institutis per quam alienas.

I. *PErpetuae revelationibus eventus in omnibus & ad amussim responderunt.*

II. *De Miraculis, quae in nostrorum Martyrum Actis referuntur.*

III. *Non modo Martyrum, sed aliorum quoque Fidelium animas, Perpetuam & Saturum in Paradiso vidisse.*

IV. *Cum Catholicis Martyribus communicasse.*

V. *Dinocratis animam in aeternam gloriam Perpetuae precibus fuisse translatam.*

VI. *Optatum Episcopum in Actis memoratum Catholicis praefuisse. Nullum id temporis fuisse Carthagine Montanistarum Episcopum.*

VII. *Nostrorum Martyrum in carcere victus communis, & usitatus, & a Montanistarum de Jejunio legibus maxime abhorrens.*

VIII. De Catholicae Ecclesiae in suis alendis fovendisque Confessoribus, sollicitudine.

IX. Catholicos Martyres paratum sibi Fidelium pietate cibum, imo & delicias, neutiquam respuisse.

X. Disputationis ἀνακεφαλαίωσις.

I. POst mores Prophetarum, eorumque visionum fructus, ex quibus maximum semper in hisce controversiis praejudicium exstitit; ex oraculorum eventu prima Prophetici Spiritus nascitur conjectura. Nam si effectu oracula careant, illico animum dubitatio subit, num Prophetae mentem Spiritus Sanctus adflaverit, an potius aut maligni Spiritus seductio, aut humani sensus deceptio fuerit. Saepius memoratus Asterius Maximillae Spiritum hoc potissimum argumento falsitatis convincit, quod non responderit Vaticiniis effectus. Etenim cum illa post suum obitum bella, & tumultus imminere praedixisset, diuturnam pacem cum Imperium obtinuit, tum Christiana Respublica. „ In eodem quoque libro, *inquit Eusebius de Asterii adversus Montanistas lucubrationibus loquens* (1) „ postquam nonnulla ad falsam illam Maximil-„ lae Prophetiam convincendam interseruit, tum tempus „ ipsum, quo haec scripta sunt, designat, tum Mulieris illius „ Vaticinia commemorat, quibus bella, & tumultus immi-„ nere praedixerat. Quorum quidem Vaticiniorum falsita-„ tem convincit his verbis: *Nonne*, inquit, *etiam hoc mendacium omnibus manifestum apparuit? Etenim ab obitu Maximillae usque in hunc diem plusquam tredecim anni jam elapsi sunt:*

(1) Ἐν ταυτῷ δὲ πάλιν ἕτερα μεταξὺ πρὸς ἔλεγχον τῶν τῆς Μαξιμίλλης ψευδοπροφητειῶν αὐτῶν, ὁμοῦ τόν τε χρόνον, καθ᾽ ὃν ταῦτ᾽ ἔγραφε σημαίνει καὶ τῶν προῤῥήσεων αὐτῆς μέμνηται, δι᾽ ὧν πολέμους ἔσεσθαι καὶ ἀκαταστασίας προεμαντεύσατο. ὧν καὶ τὴν ψευδολογίαν εὐθύνει ὧδε λέγων. „ καὶ πῶς οὐ καταφανὲς ἤδη γέγονε καὶ τοῦτο τὸ ψεῦδος; πλείω γὰρ ἢ „ τρισκαίδεκα ἔτη εἰς ταύτην τὴν ἡμέραν, ἐξ οὗ τετελεύτηκεν ἡ γυνή· καὶ οὔτε μερικὸς οὔτε „ κα-

ſunt: nec tamen ullum aut particulare bellum, aut univerſale in terris fuit. Imo Chriſtianis praecipua quadam Dei miſericordia pax ſtabilis & firma permanſit. „ Atque haec in ſecundo „ leguntur libro. Contra vero Eccleſia Smyrnenſis, Polycarpum [1] *Doctorem Apoſtolicum, & Propheticum fuiſſe*, inde demonſtrat, quod *omne verbum, quod ex ore ſuo emiſit, aut impletum* eſſet, aut exſpectaretur *implendum*. Eodem & nos argumento Martyres noſtros Prophetico perfuſos fuiſſe Spiritu demonſtrabimus. Siquidem quidquid eis revelatum eſt, & omne verbum, quod ex ore ſuo emiſerunt, ἐτελειώθη, *impletum eſt;* quamquam ex eorum genere eſſent, quorum praenotio ad divinam tantum Sapientiam pertinet; cujuſmodi ſunt futura contingentia, ea praeſertim quae ex libera ipſius Dei, aut hominum voluntate dependent. Quum adhuc in incerto res verſaretur, an paſſio futura eſſet, an commeatus, paſſionem eſſe futuram Perpetua priore ſua revelatione intellexit; & paſſio reapſe ſequuta eſt. Nec ſolum paſſi ſunt Martyres, ſed eo etiam ordine, quo illos Perpetua paſſuros eſſe praevidit: Saturum enim priorem ſcalam adſcendere Perpetua conſpexit; prior autem reipſa, ut Paſſionis Auctor obſervat, Martyrium Saturus conſummavit: *Saturus, qui & prior Scalam aſcenderat, prior reddidit ſpiritum. Nam & Perpetuam ſuſtinebat.* Hilarianus Procurator univerſos jam pronuntiaverat & damnarat ad beſtias; quum altera, ſancta eadem Perpetua, revelatione cognovit, *ſe non ad beſtias*, ut ait, *ſed contra Diabolum pugnaturam;* id eſt, ſupremum ſibi duriſſimumque certamen adverſus beſtias non fore; ſed adverſus Diabolum, quo cum ſibi viſa fuerat in arena luctari. Res ut praeviſa eſt, ita evenit: beſtiis objecta, nullum ab eis dolorem experta eſt; ſed

---

„ καθολικὸς κόσμῳ γέγονε πόλεμος· ἀλλὰ καὶ Χριστιανοῖς μᾶλλον εἰρήνη διαμένει ἐξ ἐλέους „ Θεοῦ. καὶ ταῦτα δὲ ἐκ τοῦ δευτέρου συγγράμματος. Lib. v. Hiſt. Eccl. Cap. xvi.

(1) Διδάσκαλος ἀποστολικὸς καὶ προφητικὸς ...... πᾶν γὰρ ῥῆμα ὃ ἐξαφῆκεν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἐτελειώθη, καὶ τελειωθήσεται. Eipſt. Encyclic. de Polycarpi Martyrio.

ſed acerbiſſimum ſuſtinuit, quum a Gladiatore ***inter coſtas punčta exululavit:*** cui poſtea jugulum praebens de Diabolo triumphavit, qui eam fuerat Gladiatoris opera adortus. Nunc illud quaero; an Baſnagius haſce revelationes Perpetuam, ut in Actis dicitur, manu ſua ſcripſiſſe concedat, an prorſus neget? Si enim a Perpetua ſcriptas fuiſſe non credit: quae cauſſa eſt, cur non in Auctorem Paſſionis, velut in impoſtorem id omne rejiciat, quod ejus animum offendit? Non autem Sanctos ipſos Martyres ob ea, quae illis aliena fraude tributa ſunt, criminetur. Si autem revelationes ſuas Perpetuam in literas miſiſſe concedit; quum eas rerum poſtea geſtarum eventis confirmatas fuiſſe videat: quae cauſsa eſt, cur earum Auctorem fuiſſe Spiritum Sanctum in dubium revocet? Nec ſolum Perpetuam, ſed ceteros quoque ejusdem agonis Commilitones Prophetico lumine fuiſſe colluſtratos, eodem argumento facile demonſtratur. Quod enim unuſquiſque certaminis genus optaverat, & futurum eſſe forte praeſenſerat, conſecutus eſt. Qua de re audiendus Actorum Scriptor: *Sed qui dixerat*, Petite, & accipietis, *petentibus dedit eum exitum*, *quem quiſque deſideraverat. Nam ſi quando inter ſe de Martyrii ſui voto ſermocinabantur; Saturninus quidem omnibus beſtiis velle ſe objici profitebatur: ut ſcilicet glorioſiorem geſtaret coronam. Itaque in commiſſione ſpectaculi, ipſe & Revocatus Leopardum experti, etiam ſuper pulpitum ab Urſo vexati ſunt. Saturus autem nihil magis, quam Urſum abominabatur: ſed uno morſu Leopardi confici ſe jam praeſumebat. Itaque cum Aper ſubminiſtraretur, venator potius, qui illum Aprum ſubminiſtraverat, ſubfoſſus ab eadem beſtia, poſt dies Muneris obiit. Saturus ſolummodo tractus eſt. Et cum ad Urſum ſubſtrictus eſſet in ponte, Urſus de cavea prodire noluit. Itaque ſecundo Saturus inlaeſus revocatur*. Haec autem Martyrum non qualiacumque fuiſſe vota; ſed vota, ut ita dixerim, Prophetica, quae non multo poſt ſubjungit, Saturi verba aperte de-

demonstrant: *Item Saturus in alia porta militem Pudentem exhortabatur dicens:* Adsum certe sicut promisi, & PRAEDIXI: „ nullam usque adhuc bestiam sensi; Et nunc de toto cor- „ de credas. Ecce prodeo illo, & ab uno morsu Leopardi „ consumor. Vaticinio respondit eventus, ut enim Passionis Auctor subjungit: *Statim in fine spectaculi Leopardo objectus, de uno morsu ejus tanto perfusus est sanguine, ut populus revertenti illi secundi baptismatis testimonium reclamaverit:* salvum lotum, salvum lotum. *Plane utique salvus erat, qui hoc spectaculo inclaruerat.* Sed & quamvis nihil heic Propheticum intervenisset; quis tamen ad miram illam erga Martyres, & ad eorum vota suscipienda Dei Providentiam animum advertens, non statim intelligit, quam Deo placita fuerit eorum confessio, adeoque & eorum fides? Quum, ut ait Apostolus, *sine fide impossibile sit placere Deo.*

II. Est & aliud magni sane ponderis argumentum, ex quo Prophetis maxima accedit auctoritas, & ex miraculis conficitur, quae vel per ipsos, aut pro ipsis ipsa per se Divina Omnipotentia demonstravit. Haec autem, quibus nulla sunt Martyrum Acta quae non abundent, nostris quoque Martyribus non defuerunt, ut vel ex modo dictis jam constat. Non enim absque miraculo factum est, ut Aper in Saturum immissus, in ipsum potius venatorem iras & impetum verteret: & quod Ursus in eumdem incitatus de cavea prodire noluerit. Et est heic minus, quam ubi de visionibus agunt, de Actorum fide dubitandum; quum res in propatulo & in medio Amphitheatro gestas referant, quas nemo illorum temporum Scriptor, vel impudentissimus, confingere ausus fuisset. Est & illud inter miracula computandum, quod a ferocissima Vacca Perpetua cum vexaretur, adeo in ecstasi fuerit, ut nullum doloris sensum experta sit. Unde quod jam evenerat, *non prius credidit, nisi quasdam notas vexationis in corpore & habitu suo recognovisset.* Est & hoc palam,

palam, & in media arena, & *stupentibus omnibus* gestum. Neque res tam mira, ne forte illam Basnagius in Montanismi suspicionem trahat, in aliis Martyribus ab omni id genus suspicione liberis, exemplo vacat. Geminus omnino est huic Actorum nostrorum loco alter de Beata Blandina in Epistola Lugdunensium, ubi narrant; quomodo & ipsa (1), *reticulo inclusa, Tauro objecta est: a quo diu in altum jactata, nihil jam eorum, quae fiebant, penitus sentiens, tum ob spem & comprehensionem eorum quae credebat bonorum, tum ob familiarem congressum, quem cum Christo in oratione habebat, tandem & ipsa victimae instar jugulata est.* Ademti etiam in poenis doloris sensus insigne habemus exemplum in eadem Blandina, quae, ut est in laudata Epistola Lugdunensium (2), *instar generosi cujusdam athletae, in ipsa confessione vires atque animos resumebat. Eratque ei refectio & quies, sensumque omnem praesentis doloris adimebat prolatio horum verborum: Christiana sum, & nihil apud nos mali geritur.* Non minus insigne illud, quod de Theodoro in Ecclesiasticis Historiis (3) memoriae proditum est. Jussu enim Salustii Praetorio sub Juliano Praefecti, diu & crudelissime tortus, laeto inter tormenta & sereno vultu illum Psalmi versiculum iterabat: „ Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui confidunt in simulacris suis: *Hunc Theodorum*, inquit Rufinus, *ipsi nos postmodum apud Antiochiam vidimus, & cum requireremus ab eo, si sensum doloris habuisset, ex integro dicebat: dolores se quidem parum sensisse; adstitisse*

(1) Τὐσχατον εἰς γύργαθον βληθεῖσα, ταύρῳ παρεβλήθη· καὶ ἱκανῶς ἀναβηθεῖσα πρὸς τοῦ ζώου, μηδὲ αἴσθησιν ἔτι τῶν συμβαινόντων ἔχουσα διὰ τὴν ἐλπίδα καὶ ἐποχὴν τῶν πεπιστευμένων καὶ ὁμιλίαν πρὸς Χριστὸν, ἐτύθη καὶ αὐτή.

(2) Ἀλλ' ἡ μακαρία ὡς γενναῖος ἀθλητὴς ἀνενέαζεν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ἦν αὐτῆς ἀνάληψις, καὶ ἀνάπαυσις καὶ ἀναλγησία τῶν συμβαινόντων, τὸ λέγειν ὅτι Χριστιανή εἰμι. καὶ παρ' ἡμῖν οὐδὲν φαῦλον γίνεται.

(3) Rufin. lib. 10. Hist. Eccles. cap. XXXV. S. Augustinus lib. XVIII. de Civitate Dei cap. LII. Socrates lib. 3. Histor. Eccles. cap. XVIII. & XIX. Sozomenus lib. V. cap. XIX. & XX. Theodorit. lib. 3. Hist. Eccles. cap. X. & XI.

se autem quemdam juvenem, qui sudanti sibi linteo candidissimo & sudores extergeret, & aquam frigidam frequenter infunderet: & ita se esse delectatum, ut tunc moestior factus sit, quando deponi de equuleo jussus est. Denique Sanctus Flavianus, cujus supra mentio non semel facta est, hanc ipse suam revelationem narrat [1]: *Quum adhuc Episcopus noster solus passus fuisset, ostensum est mihi hoc, quasi Cyprianum ipsum interrogarem, an pati ictus doleret; scilicet Martyr futurus, de passionis tolerantia consulebam, qui mihi respondit, & dixit: Alia caro patitur, quum animus in caelo est. Nequaquam corpus hoc sentit, quum se Deo tota mens devovit.* Quibus S. Martyris verbis haec adjicit Actorum Compilator: *O verba Martyris Martyrem cohortantis! Negavit esse in passionis ictu dolorem, ut qui & ipse habebat occidi, animari constantius posset, quod nec parvum sensum doloris in passionis ictu timeret.* In caelo Perpetuae non minus quam Cypriani fuisse animum, quum bestiis objecta, & ab eis vexata, nullo doloris sensu adfecta est, S. Augustinus sibi facile persuasit, qui hunc Actorum locum his verbis illustrat [2]: *Ubi erat illa Femina, quando ad asperrimam Vaccam se pugnare non sensit, & quando futurum esset quod jam fuerat, inquisivit? Ubi erat? Quid videns ista non viderat? Quo fruens ista non senserat? Quo amore alienata, quo spectaculo avocata, quo poculo inebriata, &c.*

Inter miracula etiam referri debet immaturus Felicitatis partus. Quamvis enim feminam acerbum fetum emittere, miraculum absolute non sit; circumstantiae tamen cum quibus Felicitatis partus conjunctus fuit, ipsum ex speciali Dei Providentia, & non secundum communes & ordinarias naturae leges exstitisse, plane suadent. Nam *statim post orationem*, quam Martyres ad Deum fuderant ut par-

Y tum

(1) Apud Ruin. in Actis Ss. Montani, Lucii, &c. §. xxi.
(2) Serm. cclxxx. alias 103. de Divers.

tum accelerarat, *dolores eam invaserunt*. Qua de re audiendus laudatus idem Sanctus Augustinus [1]: *Denique editus est partus immaturo mense maturus. Actum est enim divinitus, ut non suo tempore onus uteri poneretur, ne suo tempore honor Martyrii differretur. Actum est, inquam, divinitus, ut indebito die fetus ederetur, dum tamen tanto comitatui debita Felicitas redderetur, &c.*

Denique sine miraculo factum non esse videtur, ut cum Pater, ultra modum iratus, infantem Perpetuae reddere noluisset, ut apud illam, sicut antea, in carcere permaneret, & ab ea lactaretur, nullus aut ex lactis subtractione puerum, aut ex mammarum fervore matrem dolor invaderet: *Tunc quia consueverat a me infans mammas accipere, & mecum in carcere manere, statim mitto ad Patrem Pomponium Diaconum, postulans infantem: Sed Pater dare noluit, & quomodo Deus voluit, neque ille amplius mammas desideravit; neque mihi fervorem fecerunt: ne sollicitudine infantis, & dolore mammarum macerarer.* Quae sane omnia si quis pro veris miraculis haberi nolit; illud saltem fateatur necesse est, specialem hinc ostendi Divinae bonitatis erga suos Martyres Providentiam. De rerum autem gestarum fide, ipsa narrationis simplicitas, quae potissimum in Perpetuae verbis elucet, dubitare non sinit.

III. Argumenta, quae hactenus prosequuti sumus, generatim ostendunt, Perpetuae Sociisque Martyribus Propheticum Spiritum neutiquam defuisse: quae modo subjiciam, aperte demonstrant, quam longissime a Montanistarum doctrinis & institutis Sanctos eosdem Martyres abfuisse. Montanistarum sententia fuit, ut ex Tertulliano saepius dictum est, solos ante diem Judicii sollennis in caelum Martyres recipi. Quam opinionem idem Tertullianus in libro de Anima Perpetuae *fortissimae Martyris* auctoritate

(1) Serm. CCLXXXI. al. de Diversf. 104.

tate confirmat; quae, inquit, *ſub die paſſionis in revelatione gloriae Paradiſi ſolos illic Commartyres ſuos vidit*. Sed aut fallitur aperte Tertullianus, aut fallit: ſolos enim ſe in Paradiſo vidiſſe Martyres, Perpetua non dicit: quin oppoſitum clare & aperte teſtatur: *Et coepimus illic multos fratres cognoſcere, ſed & Martyres*. Igitur non ſolos ibi Commartyres, ſed & Confratres etiam, eoſque non paucos, Perpetua, ſeu potius Saturus vidit: hanc enim revelationem Saturus accepit, & manu ſua literis conſignavit. Cur autem ſpecialem de Martyribus mentionem faciant, ratio in promtu eſt. In ipſo Paradiſi limine quatuor Martyres, paullo ante in eadem Severi perſecutione conſummatos, obvios habuerant, a quibus de ceteris cum requiſiſſent, moniti ſunt ab Angelis, ut prius introirent, & Dominum ſalutarent: *Ibi invenimus Jocundum, & Saturninum, & Artaxium, qui eamdem perſecutionem paſſi, vivi arſerunt; & Quintum, qui & ipſe Martyr in carcere exierat; & quaerebamus ab illis, ubi eſſent ceteri. Dixerunt autem nobis Angeli: Venite prius, introite, & ſalutate Dominum*. Quae ubi facta ſunt, multos ſe fratres vidiſſe, teſtantur, ſed & nominatim Martyres, quo ſcilicet deſiderio ſuo factum fuiſſe ſatis, apertius luculentiuſque declarent. Quamvis mirum eſſe non debeat, ſi animus de Martyrii candida laetus, & Martyrio proximus in Martyrum praemium ſpecialiter oculos intenderit, & de Martyrum gloria ſpecialiter ac diſtincte loquatur. Ad quae enim adficitur animus, ea libenter recolit, & ſaepe ac frequenter uſurpat.

IV. Eſt aliud, quod in hac Saturi viſione animadvertam, in quo non parum momenti ineſſe videtur, ad noſtrorum Martyrum orthodoxiam adverſus Baſnagium vindicandam. Vult enim ipſe, nullam Montaniſtis cum Catholicis etiam Martyribus conſuetudinem interceſſiſse, ſed omnem eorum communionem, ut quos ludibrio & contemtui habebant, & tamquam Pſychicos traducebant, eſſe averſatos.

Si ita est, non Saturum modo, & Perpetuam, Sociosque Martyres; sed & Jocundum, & Saturninum, & Artaxium, & Quintum, & ceteros Martyres, quos requirebant, & quorum postea gloriam viderunt, & in eadem Severi persecutione passi jam fuerant, Montanismi reos agere debebimus. Nam Saturus, & Perpetua suae tantum communionis Martyres requisivissent. Quare aut praedictos omnes Martyres de Montanistarum grege fuisse dicemus, aut omnes pariter in Catholicorum Martyrum album referemus. Quis autem ob leves quasdam, quae Basnagio in mentem venerunt, conjecturas, tot e Catholicorum Diptychis expungi Martyres, & ex eis Montanistarum ditari Laterculos, patienter & aequo animo ferat?

V. Sed ut institutum superius argumentum prosequamur; & ex Perpetuae revelationibus, secus atque habebat Montanistarum doctrina, non solos in caelo fuisse Martyres collocatos, luculentius demonstremus: in memoriam nobis ea Sanctae Martyris visio reducenda est, qua fratrem Dinocratem intellexit, translatum esse de poena. Locum enim, & gloriam, ad quae fuerat translatus, iis Perpetua verbis describit, quibus aperte significatur, in eumdem locum, & gloriam ipsum fuisse receptum, in quibus postea Martyres Saturus vidit, ut ex utriusque visionis collatione manifeste liquet. Sic enim de sua visione Perpetua: *Video locum illum, quem videram tenebrosum, esse lucidum; & Dinocratem mundo corpore, bene vestitum, refrigerantem. Et ubi erat vulnus, video cicatricem; & piscinam illam, quam retro videram, submisso margine usque ad umbilicum pueri; & aquam de ea trahebat sine cessatione, & super margine phiala erat plena aqua; & accessit Dinocrates, & de ea bibere coepit, quae phiala non deficiebat. Et satiatus abscessit de aqua ludere, more infantium gaudens.* Iis omnino consona sunt, quae postea Saturus vidit: *Et venimus*, inquit, *prope locum, cujus loci parietes tales erant, quasi de luce aedificati, & an-*

& ante ostium loci illius quatuor Angeli stabant, qui introëuntes vestierunt stolas candidas. Et nos vestiti introivimus, & vidimus lucem immensam, &c. Et dixerunt nobis Seniores: Ite, & ludite. Et dixi: Perpetua, habes quod vis. Et dixit mihi: Deo gratias, ut quomodo in carne hilaris fui, hilarior sum & hic modo. Et infra: *Et dum loquimur cum eis, dixerunt illis Angeli: Sinite illos, refrigerent . . . Universi odore inenarrabili alebamur, qui nos satiabat.* Quam bene sibi concinunt Perpetuae de Dinocratis, & Saturi de Martyrum gloria revelationes! Locum, in quo Dinocratem Perpetua vidit, lucidus erat: loci illius, in quo Martyres Saturus vidit, parietes tales erant, quasi de luce aedificati. Dinocrates mundo corpore erat, & bene vestitus: Martyres Angeli stolis candidis induerunt. Dinocrates satiatus infantium more ludebat: Perpetuam, & Saturum Seniores, ut luderent, hortabantur: Dinocratem Perpetua se *refrigerantem* adspexit: de Perpetua, & Saturo Angeli: *Sinite, illos*, inquiunt, *refrigerent:* De aqua Dinocrates sine cessatione bibebat, eoque potu veluti inebriabatur: Perpetua, & Saturus odore inenarrabili alebantur, qui eos mirifice satiabat. Quis neget, sub adeo consonis symbolis, & figuris eamdem fuisse gloriam repraesentatam? Quis neget, aquam, ad quam primum Dinocrates anhelabat, quam postea sine cessatione bibebat, qua satiebatur, quae numquam ei deficiebat, perennem illum aeternae vitae fontem adumbrasse, & voluptatis torrentem, de quo olim Propheta cecinit (1): *Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, & torrente voluptatis tuae potabis eos: quoniam apud te est fons vitae, & in lumine tuo videbimus lumen?* Quibus utique verbis non aliam, quam caelestem, id est, beatae aeternitatis, & clarae Dei visionis gloriam, felicitatemque descripsit. Quum itaque Martyr, Dinocrates non obierit; falsum omnino est, quod ait

(1) Psalm. xxxiii. 10.

ait Tertullianus, solos Perpetuam in Paradiso Martyres vidisse: falsum, quod ait Basnagius, Perpetuam, ex Montanistarum opinione, omnes extra Paradisum in loco tenebroso, praeter Martyrum, animas collocasse: & falsum denique erit, Perpetuam, eosque Martyres, qui se mortis socios ipsi addidere, e schola processisse Montanistarum, eorumque imbutos fuisse dogmatibus, & disciplina.

VI. Ex eadem Saturi visione alia mihi nascitur conjectura, qua facile suadeam, Perpetuam, Sociosque Martyres a Montanistarum communione fuisse per quam alienos, sed in Ecclesiae Catholicae pace atque unitate & vitam duxisse, & gloriosum pro Christo sanguinem effudisse: *Et exivimus*, inquit Saturus, *& vidimus ante fores Optatum Episcopum ad dexteram, & Aspasium Presbyterum Doctorem ad sinistram, separatos, & tristes: & miserunt se ad pedes nobis, & dixerunt nobis: componite inter nos, quia existis, & sic nos relinquitis. Et diximus illis: non tu es Papa noster, & tu Presbyter, ut quid vos ad pedes nostros mittatis? Et misimus nos, & complexi illos sumus . . . . Et dum loquimur cum eis, dixerunt illis Angeli: Sinite illos, refrigerent; & siquas habetis inter vos dissensiones, dimittite vobis invicem; & conturbaverunt eos. Et dixerunt Optato: Corrige plebem tuam, quia sic ad te conveniunt quasi de circo redeuntes, & de factionibus certantes*. Optatum istum Carthaginensium Montanistarum Episcopum, & Aspasium ejusdem Sectae Presbyterum Basnagius facit, & alterutrum existimat nostrorum Martyrum Acta concinnasse. Contra eruditissimus Pagius ex subministrata sibi a Cl. Abbate Ludovico *de Four* observatione docet, Carthaginensium, utique Catholicorum, Optatum fuisse Episcopum, & Agrippini successorem: & ex hisce Actis supplendum eorumdem Episcoporum Laterculum apud Schelstratium in Dissert. De Ecclesia Africana. Hanc opinionem sequendam omnino existimo, eamque inde confirmo, quod nullus tunc fuisse videa-

deatur Carthagine Montanistarum Episcopus. Nullius profecto in suis libris umquam meminit Tertullianus, quin nullum tum fuisse, pluribus in locis manifestissime indicat. Id enim evidentissime mihi colligere videor ex iis omnibus locis, in quibus traditionum auctoritatem adversus Haereticos urget. Vult enim Christum doctrinam suam Apostolis communicasse: Apostolos Viris Apostolicis, quos per singulas Civitates Episcopos constituerunt; hos vero suis Successoribus, idest iis, qui deinceps Viris Apostolicis ordinatione legitima successerunt. Statuit, eas dumtaxat Ecclesias pro veris, & Apostolicis existimandas, quae in suis Fastis digerendis Episcoporum Catalogum ad aliquem vel ex Apostolis perduxerint, vel ex Apostolicis Viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverit; aut si serius fuerint institutae, traducem fidei ab Apostolicis Ecclesiis acceperint, & ab earum deinceps communione numquam exciderint; cujusmodi erant Ecclesiae Africanae, quae ad Romanam Ecclesiam suam originem referebant. Urget Haereticos, ut suarum Ecclesiarum origines edant, & Episcoporum Catalogum, aut ad Apostolos perducant, vel ad Apostolicos viros, vel primum sibi Episcopum ab Ecclesiis Apostolicis datum, una cum fidei semine, ostendant. Ita adversus Haereticos argumentatur, tum libro de Praescriptionibus (1), tum libro quarto contra Marcion. ubi Marcionitas his inter cetera verbis lacessit (2): *Habet plane & illud Ecclesias, sed suas, tam posteras, quam adulteras, quarum si censum requiras, facilius Apostaticum invenies, quam Apostolicum, Marcione scilicet conditore, vel aliquo de Marcionis examine. Faciunt favos & vespae, faciunt Ecclesias & Marcionitae.* Hoc utique argumento numquam Tertullianus fuisset usus, si suum Episcopum, a Catholico Episcopo separatum, Montanistae Carthaginenses id temporis habuissent; quum nihil proclivius

(1) Cap. xxxii. & seqq.
(2) Cap. v.

vius fuisset & facilius, quam illud in suum regerere auctorem, & Montanistas urgere, ut suorum Episcoporum catalogum ederent, num forte originem suam vel Apostolis, vel Apostolicis viris, aut saltem Apostolicis Ecclesiis deberent; an potius Montano, vel alicui de Montani examine. At Tertullianus, ut supra ostendimus, non se adhuc putabat ab Apostolicarum Ecclesiarum communione praecisum, & ex Catholicis, & Montanistis unum conflari arbitrabatur Ecclesiae corpus: quod in diversis membris diversis institutionibus regeretur; nec disciplinarum varietatem, salva fidei regula, Ecclesiarum laedere unitatem: unde illa ejus vox de Apostolicis Ecclesiis loquentis: *Una Ecclesia sumus* (1). Sed quomodo una Ecclesia, si Cathedram adversus Cathedram erexissent, & Episcopum adversus Episcopum constituissent?

Verum, quemadmodum Tertullianus, ubi contra Haereticos disputat, Episcoporum ordinem extollit; ita in libris adversus Catholicos deprimit, ac fere Laicis peraequat: adversus Haereticos disputans, nullam sine Episcopis Apostolicis veram agnoscit Ecclesiam; qui tamen in libris adversus Catholicos Ecclesiam in tribus Laicis constituit: ut libro de Exhort. Castit. (2) *Ubi tres, Ecclesia est, licet Laici*. Et libro de Fuga in persecut. (3) *Non potes discurrere per singulos, sit tibi & in tribus Ecclesia*. Et lib. de Pudicit. (4) *Non Ecclesia numerus Episcoporum*. Cogitanti mihi, cur adeo sibi contraria in hisce libris effutiret, id unum ad animum occurrit. Quum Catholici Episcopi Montanistas a communione repellerent, neque ipsi alium suae Sectae haberent Episcopum, hoc ad solatium suum excogitasse, nullam esse jure Divino Clericorum in Laicos potestatem, nullam, quae in caussa necessitatis Laicos constringeret. Ita enim fiebat, ut

(1) Lib. de Virgin. Veland. cap. ii.
(2) Cap. vii.
(3) Cap. xiv.
(4) Cap. xxi.

ut Laici communione a Clericis segregati, ipsi sibi Clerici essent, ipsi Sacerdotes, ipsi & tinguerent, & offerrent; nullaque proinde eos obligatio manebat, ut se Sacramentorum recipiendorum gratia, Clericorum deinceps arbitrio permitterent: *Nonne*, inquit loco cit. de Exhort. Cast. *Et Laici Sacerdotes sumus? Scriptum est:* Regnum quoque nos & Sacerdotes Deo & Patri suo fecit. *Differentiam inter Ordinem, & Plebem constituit Ecclesiae auctoritas, & honor per Ordinis consessum sanctificatus: adeo ubi Ecclesiastici Ordinis non est consessus, & offers, & tinguis, & Sacerdos es tibi solus. Sed ubi tres, Ecclesia est, licet Laici. Unusquisque enim sua fide vivit; nec est personarum acceptio apud Deum, &c. Igitur si habes jus Sacerdotis in temetipso ubi necesse est; habeas oportet etiam disciplinam Sacerdotis, ubi necesse sit habere jus Sacerdotis. Digamus tinguis? Digamus offers? Quanto magis Laico digamo capitale est agere pro Sacerdote, quum ipsi Sacerdoti, digamo facto, auferatur agere Sacerdotem?* Annon haec optima conjectura est, nullum tum fuisse Carthagine Montanistarum Episcopum? Etenim si adversus Haereticos Episcopalis Ordinis auctoritas urgenda est, Catholicorum Indices proferuntur. Si pro Montanistis adversus Catholicos decertandum, Episcoporum auctoritas contemnitur, & Ecclesia in tribus Laicis constituitur. Optatus itaque Episcopus, qui in Actis nostrorum Martyrum memoratur, perperam fuisse dicitur Montanistarum Carthaginensium Episcopus: sed Catholicae communioni praefuit. Id quod etiam iis Angelorum verbis confirmatur, quibus jubetur plebem suam corrigere, *quia sic*, inquiunt, *ad te conveniunt, quasi de circo redeuntes, & de factionibus certantes*. Haec enim verba non in eum bene conveniunt, qui paucorum hominum sectae praeesset, qualis tunc erat in Africa Montanistarum: sed qui populum, & multitudinem gubernaret, qua se merito Catholici, ut ex eodem Tertulliano discimus (1), efferebant. Jam vero hoc

Z ar-

(1) Lib. de Jejuniis cap. 11.

argumento liquere puto, Perpetuam, & Saturum, Sociosque Martyres Catholicae communionis fuisse, non autem de grege Montanistarum: quum eorum Catholicus Episcopus curam gerat, ad eos adcurrat, cum eis communicet, ad eorum se pedes mittat, sermones cum eis misceat, eorum denique opem imploret; & ipsi Martyres suum expresse Papam & Episcopum appellent.

VII. Postrema pro Sanctis Martyribus conjectura nascitur, cum ex Ecclesiae sollicitudine, ut splendide in carcere Sancti Martyres & liberaliter tractarentur; tum ex facilitate, qua exhibitum sibi refrigerium ipsi Martyres admittebant, ab omni prorsus morositate alieni, quae in hypocritis, & Haereticis, iis praesertim, qui se morum gravitate, & disciplinae asperitate jactant, ut erant Montanistae, solet ut plurimum eminere. Actorum loca, quae huc pertinent, adnotanda sunt. N. III. *Ibi tunc Tertius, & Pomponius benedicti Diacones, qui nobis ministrabant, constituerunt pretio, ut paucis horis emissi, in meliorem locum carceris refrigeraremus*. N. IX. *Deinde post paucos dies Pudens miles Optio praepositus carceris, qui nos magni facere coepit, intelligens, magnam virtutem esse in nobis, multos fratres ad nos admittebat, ut & nos, & illi invicem refrigeraremus*. N. XVI. *Quum a Tribuno castigatius eo tractarentur, quia ex admonitionibus hominum vanissimorum verebatur, ne subtraherentur de carcere incantationibus aliquibus magicis; in faciem respondit Perpetua, & dixit:* Quid utique non permittis refrigerare noxiis „ nobilissimis, Caesaris scilicet, & Natali ejusdem pugna- „ turis? Aut non tua gloria est, si pinguiores illo produ- „ camur? *Horruit, & erubuit Tribunus, & ita jussit illos humanius haberi, ut fratribus ejus, & ceteris facultas fieret introëundi, & refrigerandi cum eis, jam & ipso Optione carceris credente*. & N. XVII. *Pridie quoque cum illa coena ultima, quam liberam vocant, quantum in ipsis erat, non coenam liberam, sed agapen coenarent, &c.*

VIII.

VIII. Quam haec conſentanea ſunt vetuſtiſſimae Eccleſiae Catholicae diſciplinae, quae maximam ſemper, & maternam erga Confeſſores in vinculis conſtitutos oſtendit ſollicitudinem; tam aliena videntur ab aſperrimis in ſpeciem Montaniſtarum inſtitutis. Lucianus in Epiſtola de morte Peregrini, veterum Chriſtianorum erga fratres ſuos pro fide in vinculis poſitos, pietatis & caritatis officia, quamvis ea nefarie deridens, graphice tamen his verbis luculenterque deſcribit (1): *Magiſtratus autem eorum etiam intus cum eo condormiebant, cuſtodibus corruptis: dein coenae variae introducebantur, & ſacri eorum ſermones dicebantur..... Aliqui etiam ex quibuſdam Aſiae Civitatibus venerunt, e communi mittentibus Chriſtianis, qui Viro opem ferrent, ipſumque defenderent, & conſolarentur. Incredibilem autem quamdam celeritatem oſtendunt, ſi quid tale publicum contingat. Illico enim nulli rei parcunt. Proinde Peregrino tunc multae pecuniae mittebantur, & non exiguum proventum hunc lucriſecit.* Sed Chriſtianos hac de re differentes audiamus. S. Cyprianus pluribus Epiſtolarum ſuarum locis veteris hujus Eccleſiae conſuetudinis meminit, & in haec non minus quam in alia curae Paſtoralis officia ſedulo ac ſollerter incubuit. Ita enim hac de re praecipit Epiſtola quinta, quam e ſeceſſu ſcripſit ad Clerum: *Quantum autem ad ſumtus ſuggerendos, ſive illis, qui glorioſa voce Deum confeſſi, in carcere ſunt conſtituti; ſive iis, qui pauperes & indigentes laborant; peto nihil deſit: quum ſumma omnis, quae redacta eſt, illic ſit apud Clericos diſtributa propter ejuſmodi caſus: ut haberent plures, unde ad neceſſitates, & preſſuras ſingulorum operari*

 poſſint

(1) Οἱ δ' ἐν τέλει αὐτῶν καὶ συνεκάθευδον ἔνδον μετ' αὐτοῦ διαφθείροντες τοὺς δεσμοφύλακας. εἶτα δεῖπνα ποικίλα εἰσεκομίζετο, καὶ λόγοι ἱεροὶ αὐτῶν ἐλέγοντο ..... Καὶ μὴν κἀκ τῶν ἐν Ἀσίᾳ πόλεών ἐστιν ὧν ἧκόν τινες, τῶν Χριστιανῶν στελλόντων ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, βοηθήσοντες καὶ ξυναγορεύσοντες καὶ παραμυθησόμενοι τὸν ἄνδρα. Ἀμήχανον δέ τι τὸ τάχος ἐπιδείκνυνται ἐπειδάν τι τοιοῦτον γένηται δημόσιον, ἐν βραχεῖ γὰρ ἀφειδοῦσι πάντων. Καὶ δὴ καὶ τῷ Περεγρίνῳ πολλὰ τότε ἧκε χρήματα παρ' αὐτῶν ἐπὶ προφάσει τῶν δεσμῶν, καὶ πρόσοδον οὐ μικρὰν ταύτην ἐποιήσατο.

possint . Is porro erat Christianae Plebis erga Confessores adfectus, ut non ei hac in parte stimulos addere, sed fratrum ad carceres concursum, ad fovendos scilicet atque refocillandos Confessores, ex prudentiae legibus moderari opus esset. Unde statim subjungit: *Peto quoque, ad procurandam quietem, sollertia & sollicitudo vestra non desinat: nam etsi fratres pro dilectione sua cupidi sunt ad conveniendum, & visitandum Confessores bonos, quos illustravit jam gloriosis initiis Divina dignatio, tamen caute hoc, & non glomeratim, nec per multitudinem simul junctam puto esse faciendum: ne ex hoc ipso invidia concitetur, & introëundi aditus denegetur, & dum insatiabiles multum volumus, totum perdamus. Consulite ergo & providete, ut cum temperamento hoc agi tutius possit: ita ut Presbyteri quoque, qui illic apud Confessores offerunt, singuli cum singulis Diaconis per vices alternent: quia & mutatio personarum, & vicissitudo convenientium minuit invidiam*. Et Epistola XII. ad Pamelii numeros XXXVII. de eodem argumento ita rursus scribit ad Clerum: *Quamquam sciam, vos, fratres carissimi, literis meis frequenter admonitos esse, ut gloriosa voce Dominum confessis, & in carcere constitutis omnis diligentia praebeatur: tamen identidem vobis incumbo, ne quid ad curam desit iis, quibus ad gloriam nihil deest. Atque utinam loci, & gradus mei conditio permitteret, ut ipse nunc praesens esse possem; promtus, & libens sollenni ministerio cuncta circa fortissimos fratres nostros dilectionis obsequia complerem: sed officium meum vestra diligentia repraesentet, & faciat omnia, quae fieri oportet circa eos, quos in talibus meritis fidei ac virtutis illustravit Divina dignatio*. Et infra in eadem Epistola, Tertulli in iis pietatis officiis diligentiam, atque sollicitudinem laudat: *Quamquam Tertullus fidelissimus, & devotissimus frater noster pro cetera sollicitudine, & cura sua, quam fratribus in omni obsequio operationis impertit, qui nec illic circa curam corporum deest, &c.* Ad Diaconos haec cura specialiter pertinebat, ut non solum ex nostrorum Martyrum

tyrum Actis, sed etiam ex ejusdem Cypriani Epistolis, & ex Dionysii Alex. Epistola ad Domitium & Didymum, ubi Eusebii Diaconi sedulitatem commendat, qui in Martyres Alexandrinos eam curam impendit, quam erga Martyres Carthaginenses Tertullus (1): *Eusebius, quem Deus jam inde ab initio roboravit, impulitque, ut Confessoribus in custodia positis ministeria strenue exhiberet; utque consummatorum, ac Beatorum Martyrum cadavera non sine capitis sui periculo sepeliret*. Tertullianus antequam se ab Ecclesia omnino abalienasset, & abruptius adversus eam disputare coepisset, in libro ad Martyras ejusdem moris cum laude meminit: *Inter carnis alimenta, benedicti Martyres designati, quae vobis & Domina Mater Ecclesia de uberibus suis, & singuli fratres de opibus suis propriis in carcerem subministrant, capite aliquid & a nobis, quod faciat ad spiritum quoque educandum. Carnem enim saginari, & spiritum esurire non prodest*. Et infra capite secundo: *Ipsam interim conversationem seculi & carceris comparemus, si non plus in carcere spiritus adquirit, quam caro amittit; imo & quae justa sunt, caro non amittit per curam Ecclesiae, & agapen fratrum*. Sed postquam sese prorsus in disciplinam Montani tradidit, & acerbius atque inverecundius cum Catholicis gerere simultates coepit: tum Ecclesiae erga Confessores caritatem longe quam Lucianus invidiosius traduxit; tum quae Christianis observanda foret in vinculis, ex Montanistarum legibus & institutis, victus & disciplinae severitas, his in libro de Jejuniis verbis exposuit (2): *Plane vestrum est, in carceribus popinas exhibere Martyribus incertis, ne consuetudinem quaerant, ne taedeat vitae, ne nova abstinentiae disciplina scandalizentur, quam nec ille Pristinus vester non Christianus Martyr adtigerat, quem & facul-*

(1) Εὐσέβιος, ὃν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς ἐνεδυνάμωσε, ϗ παρεσκεύασε τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς γενομένων ὁμολογητῶν ἐναγωνίως ἀποπληρῶν, ϗ τὰς τῶν σωμάτων περιστολὰς τῶν τελείων ϗ μακαρίων μαρτύρων οὐκ ἀκινδύνως ἐκτελεῖν. Apud Euseb. lib. 7. Cap. 11.

(2) Capite duodecimo.

cultate custodiae liberae aliquandiu fartum omnibus balneis quasi Baptismate melioribus, & omnibus luxuriae secessibus quasi Ecclesiae secretioribus, & omnibus vitae istius illecebris quasi aeternae dignioribus, hoc puto obligatum ne mori vellet: postremo ipso Tribunalis die luce summa condito mero tamquam antidoto praemedicatum, ita enervastis, ut paucis ungulis titillatus (hoc enim ebrietas sentiebat) quem Dominum confiteretur, interroganti Praesidi respondere non potuerit amplius: atque ita de hoc jam extortus, quum singultus & ructus solos haberet, in ipsa negatione digessit. Haec Tert. de Catholicis, quae quamvis ad invidiam faciendam sint ultra modum exaggerata, clare tamen ostendunt, fuisse Catholicos Martyres in vinculis, quoad per milites & custodes licebat, splendide ac liberaliter habitos. De Montanistarum vero duritia gravitateque haec antea praemiserat: *Ut ab Johanne Paracletus obmutuisset, ipsi nobis Prophetae in hanc maxime caussam exstitissemus .... indicentes omnem* ταπεινοφρόνησιν *quum carcer ediscendus, & fames ac sitis exercendae, & tam inediae, quam anxii victus tolerantia usurpanda sit, ut in carcerem talis introeat Christianus, qualis inde prodisset; non poenam illic passurus, sed disciplinam; nec seculi tormenta, sed sua officia; eoque fidentior processurus ad certamen e custodia abusus nihil habens carnis, sic ut nec habeant tormenta materiam; cum sola & arida sit cute loricatus, & contra ungulas corneus; praemisso jam sanguinis succo, tamquam animae impedimentis, properante jam & ipsa, quae jam saepe jejunans, mortem de proximo norit*. Haec victus austeritas, quam heic Tertullianus ex Montanistarum disciplina describit, non solum in nostrorum Martyrum Actis nullibi adparet, quin eos contra superius vidimus cibo potuque libere utentes; & quum *castigatius tractarentur*, Perpetuam audivimus his Tribunum verbis objurgantem, eique sancta securitate dicentem: *Quid utique non permittis refrigerare noxiis nobilissimis, Caesaris scilicet, & Natali ejusdem pugnaturis? aut non*

tua

tua gloria est, si pinguiores illo producamur? Quae certe verba, praeter excelsam animi securitatem & indolem, quam praeseferunt, mentem etiam Perpetuae demonstrant a Montanistarum institutis omnino alienam, & aliis, quam Tertullianus, cogitationibus praeditam. Quid enim adeo contrarium quam Perpetuae, & Tertulliani hac de re sensus, & verba? Ille Christianum vult ad certamen e custodia procedere, nihil habentem carnis, sola & arida cute loricatum, praemisso jam sanguinis succo, &c. Perpetua vero cum Tribuno de victus tenuitate expostulat, & quamquam festive, ait tamen, pinguiorem velle se in Amphitheatrum produci. Ille Catholicos reprehendit, quod Pristino, ipso Tribunalis die, lautius convivium paraverint: Perpetua vero, Sociique Martyres, pridie quam bestiis objicerentur, coenam quam liberam vocabant, & quae Bestiariis lautissima parabatur, neutiquam respuerunt.

IX. In quo sane Catholicorum Martyrum consuetudinem sequuti sunt, qui illatos sibi cibos cum gratiarum actione percipere consueverunt. Alcibiades unus e Martyribus Lugdunensibus austerum vivendi genus, quod antequam pro fide comprehenderetur, sectatus fuerat, in carcere retinebat. Attalo autem per visionem ostensum est, non recte, neque ordine facere Alcibiadem, quod duro illo, & austero, & singulari vitae genere uteretur. Testes hujus rei habemus longe gravissimos, Lugdunenses ipsos atque Viennenses in Encyclica de Martyrio suorum, apud Eusebium, Epistola [1]: *Alcibiades quidam, unus ex illorum Martyrum numero, durum & squalidum vivendi genus sectabatur: nullumque omnino cibum admittens, solo pane & aqua ad id usque temporis vesci consueverat. Cumque in carcere positus eamdem vivendi rationem vellet retinere, Attalo post primum, quod in Am-*

(1) Ἀλκιβιάδου γάρ τινος ἐξ αὐτῶν, πάνυ αὐχμηρὸν βιοῦντος βίον, καὶ μηδενὸς ὅλως τὸ πρότερον μεταλαμβάνοντος, ἀλλ᾽ ἢ ἄρτῳ μόνῳ καὶ ὕδατι χρωμένου, πειρωμένου τε καὶ ἐν τῇ εἱρκτῇ οὕτω διάγειν, Ἀττάλῳ μετὰ τὸν πρῶτον ἀγῶνα, ὃν ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ ἤνυσεν ἀπεκαλύφθη, ὅτι

Amphitheatro confecerat certamen, *revelatum est*, *non recte*, *neque ordine facere Alcibiadem*, *qui & creaturis Dei minime uteretur*, *& aliis exemplum scandali fieret*. *Paruit itaque Alcibiades*, *& cunctis deinceps cibis promiscue uti coepit*, *gratias agens Deo*. *Neque enim Divina gratia eos praesentia sua destituerat*: *sed consultorem habebant Spiritum Sanctum*. Huic itaque eidem Spiritui nostri Martyres morem gerentes, communem illum, quem diximus, vulgaremque vitae modum, etiam in vinculis, usurparunt, ab ea vivendi ratione aperte diversum, quem suis Montanistae Martyribus praescripserunt.

X. Nunc vero, quamvis mihi jam videar, quae poterant in utramque partem de nostris Martyribus disputari, in medium protulisse: sustine tamen Lector, ut te paullisper detineam, quoad omnia, prolixius forsitan disputata, sub unum veluti conspectum ponam; & utriusque opinionis momenta, tam ejus videlicet, quae Sanctos Martyres uti Montanistas traducit, quam ejus, quae illorum patrocinium suscepit, pauca in verba conferam, utrorumque instituta comparatione. Sed prius nobis in memoriam revocare debemus, hanc unam esse ex illis controversiis, de quibus sententia tuto pronuntiari non potest, nisi ad singulas notas, & omnes circumstantias animum adverterimus, quae vel ex ipsa re in disputatione posita oriuntur, vel eam extrinsecus comitantur; de quibus sapientissima illa constituta regula est [1]: quod siquidem omnes circumstantiae tales sint, quales rarissime inveniuntur cum falsitate conjunctae, Viri prudentis est, morigerum se praebere, & adsensum facile accommodare. Quod si e contra hae circumstantiae ejusmodi sint quae saepissime adjunctam falsitatem habent, ratio exigit, ut vel

ὅτι μὴ καλῶς ποιοίη ὁ Ἀλκιβιάδης μὴ χρώμενος τοῖς κτίσμασι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλοις τύπον σκανδάλου ὑπολειπόμενος. πεισθεὶς δὲ Ἀλκιβιάδης, πάντων ἀνέδην μετελάμβανε, καὶ ηὐχαρίστει τῷ Θεῷ. οὐ γὰρ ἀνεπίσκεπτοι χάριτος Θεοῦ ἦσαν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν σύμβουλον αὐτοῖς. Apud Eusebium lib. quinto Hist. Eccl. capite tertio.

(1) Vid. Logic. sive de Arte cogit. Part. IV. cap. XIII.

vel adſenſum noſtrum inhibeamus, vel ut falſum judicemus quod narratur, quum nullatenus appareat illud verum eſſe, quamvis aliunde, quin fieri potuerit, abſolute non repugnet, aut etiam reapſe factum non eſſe, ea certitudine non con-ſtet, quam metaphyſicam vocant, & qua Mathematicae facultates gaudent. Hominis enim imprudentiſſimi, & nullius judicii eſſet, ejuſmodi evidentiam & certitudinem requirere in rebus contingentibus, & particularibus factis, quae in hiſtoriis narrantur, & hominum teſtimoniis, & fide humana nituntur.

His poſitis, argumenta Baſnagii cum noſtris argumentis, rationes cum rationibus conferemus: Aequi autem prudentiſque Lectoris erit, ei cauſſam adjudicare, cujus rationes rariſſime, aut ſaltem rarius cum falſitate conjunctae ſunt, quam quae ex adverſa parte producuntur. Et quoniam cum externis, tum internis argumentis utrinque pugnatum eſt: externorum cum externis, & internorum cum iis, quae ſunt ejuſdem generis, collationem inſtituemus. Quod ad priora illa pertinet, ſive externa; nullus equidem dubito, quin juxta regulam poſitam, & ſapientum calculo comprobatam, nobis, ſeu potius Sanctis Martyribus, cauſſa adjudicanda ſit. Nam quae de noſtrorum Martyrum recta fide habemus externa teſtimonia, ejuſmodi ſunt, ut quamvis unum, aut alterum fallere poſſit, aut aliquando etiam fefellerit, omnia tamen, non dicam rariſſime, ſed numquam omnino inveniuntur cum falſitate conjuncta. Neque enim Martyris alicujus, aut Confeſſoris adferri poteſt exemplum, quem Eccleſia in Sanctorum album ea, qua Perpetuam ſocioſque Martyres, celebritate retulerit, qui deinde poſt quindecim ab ejus obitu ſecula a recta fide repertus fuerit alienus. Quare prudentiam Baſnagii deſideramus, quum, ad extenuandas propoſiti argumenti vires, exempla indicat quorundam Haereticorum, quorum nomina in ſua Martyrologia quidam horumce Operum concinnatores privato judicio retulerunt. Ad argumentum enim labefactandum, quod ex publico, & uni-

versali, & per tot secula numquam interrupto Sanctorum cultu conficitur, Haereticus aliquis in medium fuisset adducendus, cujus in Ecclesia cultus non minus fuerit, quam nostrorum Martyrum, pervulgatus. Magnus Athanasius in Epistola Apologetica pro S. Dionysio Alex. ad ejus orthodoxiam adversus Arianos vindicandam, hoc imprimis utitur argumento, quod magnum, & evidentissimum existimat (1): *Magni certe argumenti est, in hoc illos vere non dicere, sed Virum calumniari, quod nec ille umquam ab aliis Episcopis deprehensae impietatis damnatus, Episcopatu pulsus sit, ut illi e Clero ejecti sunt: neque Haeresis propugnandae caussa secesserit ab Ecclesia; sed in illa pie obdormierit, ejusque memoria hactenus cum Patribus celebrata, & una in album relata sit. Si enim eadem, quae illi, sensisset, aut si scriptorum suorum rationem non reddidisset; minime dubium, quin eadem fuisset, qua illi, poena plectendus*. An hoc etiam M. Athanasii pro Dionysio argumentum frigida hac Basnagius responsione diluisset, quod Haeretici Episcopi aliquando in Martyrologia, aut Sacra Diptycha inrepserint? Nae futile, & prorsus indignum viro prudenti responsum! Quinimo exemplum statuendum fuisset in homine, in quem haec omnia simul orthodoxiae indicia convenerint, qui tamen post plurium ab ejus obitu seculorum intervallum fuerit Haereticus deprehensus. Sed hujusce rei nullum omnino exstat in Ecclesiasticis monumentis exemplum. Quae vero Basnagio suppetunt ex Tertulliani auctoritate, & Actorum Compilatore adversus Perpetuam, Sociosque Martyres conjecturae, ejusmodi sunt, quae falsitatem adjunctam non raro, & manifestissime habent. Quum, ut ostendimus, Tertullianus & Catholicos Martyres

(1) *Μέγα μὲν οὖν τεκμήριον τοῦ μηδὲ τοῦτο λέγειν αὐτοὺς ἀληθές, ἀλλὰ τὸν ἄνδρα συκοφαντεῖν. ὅτι μήτε παρ' ἑτέρων ἐπισκόπων ἐπ' ἀσεβείᾳ καταγνωσθεὶς ἀπεβλήθη τῆς ἐπισκοπῆς, ὥσπερ οὗτοι τοῦ κλήρου, μήτε αὐτὸς ὡς αἵρεσιν ἐκδικῶν ἐξῆλθε τῆς ἐκκλησίας· ἀλλ' ἐν αὐτῇ κεκοίμηται καλῶς, καὶ ἡ μνήμη μέχρι νῦν αὐτοῦ μετὰ τῶν πατέρων ἐστὶ καὶ γέγραπται. εἰ γὰρ ἦν τὰ τούτων φρονήσας, ἢ περὶ ὧν ἔγραψε μὴ ἦν ἀπολογησάμενος, οὐκ ἦν ἀμφίβολον ὅτι πάντως τὰ αὐτὰ καὶ αὐτὸς αὐτοῖς ἐπεπόνθει.* Montfauconian. Edit. n. 3.

res saepissime laudaverit, & ad eorum communionem adspiraverit, & Novatiani denique, non minus quam Montanistae ab Ecclesia Catholica extorres, Catholicorum Acta Martyrum luci dederint, seraeque Posteritati commendarint, &c.

Eadem est internorum argumentorum comparatio. Nostra enim ex sanctitate Martyrum, ex eorum virtutibus, & miraculis, ex vaticiniis, & ex Prophetiarum exitu conficiuntur, quae simul omnia numquam omnino inveniuntur cum Haeresi fuisse conjuncta. Quae vero apud Basnagium ex quarumdam visionum, ut ipsi videtur, inconcinnitate proficiscuntur, talia sunt, quae, ut multum, secundum se spectata, & in bonam possemus & in malam partem interpretari. Sed ubi inveniuntur cum sanctitate, & simplicitate vitae, cum miraculis, & vaticiniorum eventu conjunctae, ratio postulat, ut ea in partem, quoad fieri poterit, optimam accipiamus. Et hinc argumentum exsistit, ex quo Adversarius nulla, ut mihi videtur, ratione possit evadere. Aut enim iis, quae de nostrorum Martyrum virtutibus, Prophetiis, & Miraculis in Actis referuntur, fidem accommodat, an potius abrogat. Si fidem habeat, in tuto profecto est Sanctorum Martyrum orthodoxia; quum eae virtutes, in quibus nihil fucatum, nihil adulterinum repertum est, nihil denique per simulationem & hypocrisin gestum; ea miracula; eae Prophetiae in Haereticos Martyres non conveniant; multo autem minus in Montanistas, quae in Actis habentur, ab eorum dogmatis, & disciplina, ut ostendimus, per quam aliena. Et tunc, ut dixi, ratio postulat, ut visiones, & revelationes, quemadmodum & a nobis, & ante nos, a Divo Augustino, & ab aliis viris doctissimis factum est, in optimam partem interpretemur. Sin autem iis, quae de Perpetuae, Felicitatis, Sociorumque Martyrum virtutibus, &c. referuntur, fidem Basnagius derogat: eadem ratione, & iis fidem abrogare debebit, quae in Actis ad visio-

siones, & revelationes Martyrum pertinent. Nulla enim ratio patitur, ut Actis contra Martyres credat, pro Martyribus fidem non habeat. Praecipue quum longe proclivius sit existimare, Actorum Compilatorem in iis, quae de visionibus narrat, esse mentitum; quam in iis, quae de signis, & miraculis habet. Visionum enim, & revelationum solus Deus testis erat, & Martyres, qui jam fuerant e vivorum numero immanitate Carnificum exturbati. Quae vero ad miracula pertinent, in aperto quaedam eorum, & in medio Amphitheatro a Scriptore coaevo gesta narrantur, ubi profecto in Auctore contemporaneo ullus fraudis, & suspicionis locus esse non potest; facitque heic maxime, quod de id genus miraculis praeclare Doduvellus observat [1]: si ea scilicet pro historicae fidei captu, atque natura probari sibi velint Athei, nihil prorsus esse, quod heic desiderare possint, quominus hujusmodi narrationes videantur esse verissimae: „ Imprimis *enim* non in angulis, *inquit*, aut paucis qui-
„ busdam consciis, quorum posset interesse, sed palam gesta,
„ & in omnium conspectu narrant, tam inimicorum, quam
„ amicorum, quin potius inimicorum, qui locum in theatris
„ praecipuum habebant. Ita factum non modo, ut qui ea
„ scripserint, ea certo possent cognoscere; sed & qui alia
„ in sententia essent, ea facile possent certoque refellere.
„ *Deinde*, talia fuisse haec gesta, ut plurimorum interesset,
„ & quam maxime, ne lateret veritas, sed potius ut esset
„ compertissima. Persecutorum intererat, ne haec vera cre-
„ derentur, quibus gravissima forent crudelitatis infamia
„ apud absentes, tam vivos, quam etiam posteros onerandi;
„ quibus divino etiam suffragio damnati viderentur. Chri-
„ stianorum etiam maxime omnium intererat, siquidem fuis-
„ sent falsa, ne vera crederentur, quibus tantos hujus vi-
„ tae cruciatus tam nulla futurorum praemiorum mercede
lu-

(1) Differt. XII. Cyprianica De Martyr. Fortitud. §. XLV.

„ lucraturi. Non eſt itaque quod ſuſpicemur, contemtas has „ fuiſſe narrationes; ſed vero omnem potius ab utriſque dili- „ gentiam in illis eruendis fore adhibendam. Quod ſi Acta Perpetuae ab Auctore coaevo collecta fuiſſe Baſnagius negat, jam eo res recidit, ut omnem non ſolum miraculis, ſed etiam viſionibus fidem derogemus, & ad externa argumenta controverſia tota revocetur, in quibus vidimus quantum Perpetuae cauſſa triumphet. Demus tamen, paria eſſe, quae in utramque partem momenta modo adferuntur; quum boni viri ſit & aequi Judicis, dubia in meliorem potius partem, quam in deteriorem interpretari; & nemo qua fruitur bonae famae, & exiſtimationis poſſeſſione, niſi malus certis indiciis, & perſpicuis argumentis demonſtretur, exui debeat: nullo modo permittendum erat, ut ea qua jam per quindecim ſecula rectae fidei, & ſanctitatis exiſtimatione gaviſi ſunt, ob leves quaſdam conjecturas, Perpetua, Sociique Martyres exuerentur. Quod quidem in cauſſa fuit, ut in hac controverſia defenſoris partes in me ultro ſuſciperem, & hanc qualemcumque meam Diſſertationem in publicum emitterem, quae tota quanta eſt, utinam in Dei honorem, & gloriam Martyrum cedat.

FRANCISCI CASTILIONENSIS

MARTYRIUM

ANTONIANUM.

FRANCISCI CASTILIONENSIS MARTYRIUM ANTONIANUM,

SEU

BEATI ANTONII,

VULGO

ANTONINI DE RIPOLIS

ORDINIS PRAEDICATORUM

AD

JACOBUM CARDINALEM PAPIENSEM

E DUPLICI CODICE MS. BIBLIOTH. S. MARCI;

NOTIS ILLUSTRATUM

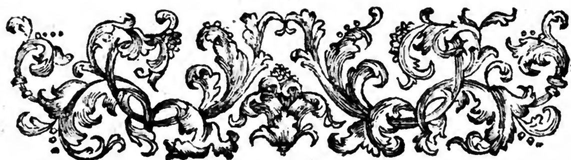
A REV. P. JOSEPHO AUGUSTINO ORSI

ORDINIS PRAEDICAT. SAC. THEOL. LECTORE.

FLORENTIAE. MDCCXXVIII.
Typis BERNARDI PAPERINI, Typographi S. R. C. MAGNAE PRINCIPIS VIDUAE AB ETRURIA.

SUPERIORUM PERMISSU.

FRANCISCI CASTILIONENSIS

MARTYRIUM

ANTONIANUM.

PRAEFATIO.

T haec Monumenta ad Antonii, sive Antonini nostri Martyrium pertinentia in lucem iterum proferrem, notisque aliquot inlustrarem, multae me rationes, eaeque gravissimae compulerunt. Compulit imprimis domestici Martyris gloria, quam nupera hac Actorum ejus Editione ornari admodum cupio & vehementer amplificari. Compulit erga Sanctissimum Archie-

piscopum, domesticum item Sanctum, imo & Parentem nostrum Antoninum pietas & amor: Ipse enim cognominem Martyrem, & Praed. Ordini genuit, & iterum Caelo suis precibus parturivit. Compulit communis utilitas, quae id exigere videbatur, ut praeclarissimum hoc sincerae poenitentiae, & Christianae fortitudinis exemplar in medium produceretur, quo ad earumdem virtutum aemulationem exemplis ejus admoniti provocaremur. Compulit erga Divinam Bonitatem grati animi studium, quae hominem perditum ac profligatum non solum ab errore revocavit, & ad bonam frugem correxit: sed ad ipsum usque Martyrii decus coronamque provexit, in eoque statuit Gratiae vi sua victricis evidentissimum documentum. Compulit denique ipsa per se horumce Monumentorum dignitas, fides, & elegantia, ob quae mihi haut indigna visa sunt, quae iterum in publicum pro more hujus seculi elegantius ornata prodirent. Edita quidem illa jampridem fuerant apud Leandrum Albertum in Viris Illustribus Ord. Praed. At quotusquisque est, qui extra domesticos Praed. lares,
pau-

paucis exceptis harum rerum ſedulis perveſtigatoribus, Leandrum hodie in manus ſumat? Ego autem Antonianum Martyrium dignum judico, ut in plurimorum notitiam deveniat, & ab omnibus nocturna diurnaque manu verſetur. Praeterea deſunt apud Leandrum, cum Epiſtola ad Jacobum Cardinalem Papienſem in Codd. MSS. Actis praefixa; tum aliae Epiſtolae, quae Actis, ut eodem pertinentes, in eisdem Codd. ſubjunguntur: quae omnia ut ſimul ederentur, e re eſſe multis de cauſſis exiſtimavi. Inde enim facile colligere eſt, tum quam olim apud graviſſimos Viros haec Hiſtoria fidem invenerit; tum quam reapſe apud omnes fidem obtinere debeat, ac mereatur. Nam ſcriptam eſſe conſtat ab Homine, cujus acumen ingenii, & rectum ac graviſſimum his de rebus judicium, & a fabulis per quam alienus animus, in his Epiſtolis velut in ſpeculo reſplendent. In illis etiam cernere eſt, quos in ſummis Viris hujuſce Martyrii lectio adfectus excitaverit. Nam, ut de ipſo Caſtilionenſi taceam, ita hac de re ad eum ſcribit Cardinalis Papienſis, non modo Purpura, ſed & pie-

tate,

tate, & literis Eminentissimus: Antonianum Martyrium, quod misisti ad me, magna dulcedine sensus omnes complevit. Etenim grande est, & mirabile, & his tepentibus seculis inauditum, &c. *Et Hieronymus Abbas Sanctae Florae, Vir item gravissimus, nec vulgaris eruditionis, de hoc eodem Libello his ad eumdem Castilionensem verbis rescribit:* Et fatebor ingenue, uberes mihi inter legendum excussisse lacrymas. *Quamquam autem ex sola harumce Epistolarum lectione facile intelligatur, quam tuto Castilionensi fidem adhibeamus; libet tamen & hoc in eamdem rem, pluribus aliis omissis, ex Compilatore Processuum pro Canonizatione Divi Antonini, subjungere testimonium, quo sane gravius desiderari nequit, & plurium in se vim continet testimoniorum:* Sunt, *inquit*, etiam Testes plures testificantes plenissime de legalitate, bonitate, doctrina, & fidelitate, & veridico testimonio, ac fide plenaria adhibenda dictis Domino Castilionensi Canonico S. Laurentii Florentino; ac Leonardo praedicto Ord. Praed. *Et infra:* Te-

stes

ſtes teſtificantur e cognitione certa, quod fuerint tales, ut fides indubitata & plena eorum ſcriptis ſit adhibenda, ſicut in triplici duorum Proceſſuum in cauſa factorum examine Teſtium patet. *Leonardus ille, cujus in praemiſſis verbis cum Franciſco Caſtilionenſi mentio ſit, Auctor eſt Additionum ad Vitam S. Antonini a laudato Caſtilionenſi deſcriptam, quas una cum eadem Vita ad ſecundam Maii diem Papebrochius edidit, ex Autographo, quod in noſtra Bibliotheca ſervatur, & quidem in eodem Codice, in quo & Martyrium Antonianum Leonardus manu ipſe ſua deſcripſit. Fuit autem & ipſe, haut ſecus ac Caſtilionenſis, ſcriptor coaevus, & optimae atque integerrimae fidei, de quo in Addit. ad primum pro D. Antonino Proceſſum hoc exſtat elogium:* Rev. in Chriſto Pater D. Benedictus Epiſcopus Vaſionenſis dicit, quod ultra ea, quae depoſuit de Antonii ſanctitate in primo Proceſſu, ſcit, quod F. Leonardus Ser-Uberti, quem novit, qui ſcripſit Hiſtoriam de Geſtis Antonii & miraculis, fuit Vir doctus, & bo-

nus,

nus, fidelis, veridicus, & legalis, atque observantiſſimus Religioſus. *Ex hujus igitur Codice haec Antoniani Martyrii Acta deſcripſi; quae proinde duorum Teſtium auctoritate muniuntur, quorum ſpectatiſſima fides fuit, & quorum in Actis pro canonizatione D. Antonini ratio imprimis habita eſt, uti non ſolum ex praemiſſis verbis, ſed etiam paſſim ex Proceſſibus conſtat. Hunc Codicem*, Ser-Ubert. Cod. *nominavi. Alius exſtat in eadem noſtra Bibliotheca Antoniani Martyrii Codex, elegantiſſime, at recentiori manu, deſcriptus, quem ideo* Cod. rec. *appellatione donavi. Illud denique ad fidem his Actis adſtruendam maxime facit, quod tota haec Antoniani Martyrii hiſtoria in eisdem Proceſſibus ad examen revocata fuit, & ſuper ea teſtes interrogati, uti adparet ex eorumdem Proceſſuum ſaepius laudato Compilatore ſub Tit.* de Miraculis operatis ab eo poſt vitam, &c. *n. 25. ubi poſt breve narrationis hujus ſummarium ſubjungitur:* De hoc facto, & martyrio, & miraculis D. Franciſcus Caſtellion. hiſtoriam ſcripſit latius omnia continentem. Et

Te-

Testis 14. fol. 92. primi Michaël Christofori annorum 82. testificatur, hoc habuisse a F. Baptista Seniore Ord Praed. qui ab ipso Antonio, tunc Priore S. Marci, simul cum praedicto Martyrizato Religionis habitum susceperat. Et in tertio examine Fr. Jacobus Siculus dicti Ord. annorum 64. testis primus fol. 6. idem dicit, & quia vidit Martyrii locum, & intellexit historiam. Et testis 2. annorum 54. fol. 9. F. Robertus Florentinus dicit, idem audisse a F. Baptista praedicto, & deinde legisse in Historia D. Francisci praedicti. *Et rursum sub hoc titulo*: Testes tertii examinis, & dicta eorum compendiosa. *Num.* 1. F. Jacobus Johannis Siculus Ordin. Praed. Prior modernus S. Marci annor. 64. fol. 6. & 7. dicit de latissima fama testis 1. & de fratre discipulo Antonii Martyrizato apud Tunitium, & vidit locum Martyrii. Item producit historiam Martyris compositam per Franciscum Castellion. &c. *Et num.* 11. F. Robertus Antonii de Ubaldinis de Gagliano Praedicator.

ann. 54. fol. 7. &c. testis 2. deponit, &c. de Discipulo martyrizato per Antonii meritum, & monitionem. *Habemus igitur Acta, quae seu rem ipsam spectes, quam nobis exhibent scitu per quam dignissimam; sive rerum gestarum fidem; seu genus dictionis, purum, simplex, & nullis oblitum fucis, non minoris videntur aestimanda, quam plura Vett. Martyrum Acta, in quibus illustrandis recentiorum Scriptorum eruditio & industria plurimum laboravit.*

Ad notas quod adtinet, non unius illae generis sunt. Aliae varias lectiones exhibent, & loca indicant, quae in Editis apud Leandrum corrupte legebantur & MSS. Codd. ope restitui: in alias pauca quaedam fragmenta contuli, ex quibus huic Commentario lux aliqua adfulgere posse videbatur: in aliis loca quaedam adnotavi e vetustis Scriptoribus aut priscorum Martyrum Actis, iis parallela, quae de nostro Martyre memoriae prodita sunt, tum ad iis fidem ejusmodi exemplis adstruendam; tum ut ostenderem, suscitasse Deum in novo hoc Martyre veterum insignia virtutum: aliae denique eo

prae-

praecipue ſpectant, ut Actorum compilatori, ſubjunctis hinc inde variis ejus placitis probatiſſimorum Scriptorum geminis ſententiis, aeſtimationem auctoritatemque conciliem. Viris doctis, & in Antiquorum lectione ſubactis, earum quaedam ſupervacaneae forſitan videbuntur. At pro illis eas minime ſubjeci; ſed in eorum gratiam, qui haec alibi non legerunt, aut numquam forſitan legent, aut non ea adtentione, ut quo unumquodque referri poſſit, ſtatim intelligant. Utcumque ſit, res parvi momenti eſt; & nec libri moles, aut pretium admodum creverunt, neque care conſtat quidquid heinc B. Martyris Actis ſplendoris aut venuſtatis acceſſit. Denique loca illa majoribus characteribus imprimenda curavi, quibus apertius demonſtrari videtur, certam ſemper atque conſtantem fuiße de illius beatitate apud homines opinionem, & eum jam inde ab initio pro vero Chriſti Martyre fuiſſe habitum, & Religioſo cultu, ſacriſque honoribus, non minus quam Veteres Martyres, proſequendum. Quae tamen privatorum hominum, aut Scriptorum judicia Sacroſanctae Romanae Eccleſiae ſu-

supremo judicio submitto: neque aliter haec vel proferri a me, vel ab aliis accipi volo, quam quod est ab Urbano VIII. *his de rebus constitutum. Rem scilicet omnem in medio prorsus relinquo, neque aut aliam his monumentis fidem adhiberi volo, quam quae Historicae narrationi debetur, aut alium Antonio nostro cultum, quam quo impraesentiarum, ut accepi, Ripolis fruitur,* ab immemorabili, *ut vocant, sine Missa tamen, & Officio, quae illi hactenus Romana non decrevit Ecclesia. Ejus tamen, non sine* Beati, *ac* Martyris *titulis, varii Scriptores meminerunt, uti Seraphinus Razius in Vitis SS. & BB. Ord. Praed. Marchesius in Sac. Diar. Dominic. ad* X. *Aprilis; Possevinus in Apparatu, qui etiam* Sanctum *appellat; &, ut alios omittam, Bollandiani Socii ad diem* 2. *Maii in Addit. ad Vitam S. Antonini, ubi etiam spondent, daturos se illius Acta Martyrii ad* XXIX. *Augusti*, quo, *inquiunt*, Ripolis in Pedemontio colitur iste Beatus Antonius. *Se autem non alias quam eorum Vitas, qui immemorabilis cultus possessione fruuntur, in sua Collectione locum habere velle; laudati Patres saepissime profitentur.*

VITA [1], ET MARTYRIUM BEATI [2] ANTONII [3] DE PEDEMONTIUM ORD. PRAED.

Qui fuit receptus ad Ordinem per Sanctum Virum Antonium, postea Archiepiscopum Florentinum, & Martyrio coronatus de Anno Domini 1459. [4]

PROLOGUS. [5]

REVERENDISSIMO DOMINO

JACOBO CARDINALI PAPIENSI.

FRANCISCUS CASTILIONENSIS PRESBYTER

S. P. D.

UM pro tua fingulari virtute, fummaque in me benevolentia, Reverendiffime Domine, noftra, qualiacumque fint, literarum ftudia, & infulfas ineptafque nonnunquam confcribendi aliquid μελέτας approbare confueveris, ad eas me hortatu tuo non nihil, ut fatear, alienum accendifti. Studebam enim imitari Victorinum [6] praeceptorem, qui quamquam effet in omni doctri-

(1) Verba ifta non funt Francifci Caftilionenfis; fed F. Leonardi Ser-Uberti, qui Cod. noftrum fua, ut diximus, manu defcripfit. Francifcus enim non alium narrationi fuae feciffe videtur titulum, quam, *Antonianum Martyrium*.

2. Hinc conftat, Antonium noftrum ftatim ab ejus nece coepiffe & *Martyris*, & *Beati* titulo condecorari.

3. Tam Archiepifcopo Flor. quam noftro Martyri fuit reapfe nomen *Antonius*. Sed quum poftea Antonii Archiepifcopi nomen in *Antoninum* vulgus inflexiffet, eadem & in Martyris nomine mutatio facta eft: quod fcilicet memoriae proditum effet, idem utriufque fuiffe nomen.

4. Manifeftus anachronifmus, ut poftea oftendam.

5. Seu potius Epiftola Dedicatoria.

6. Ejus vitam Francifcus ipfe literarum monumentis confignavit: quae inedita exftat Florentiae in Bibliotheca Gaddiana.

ctrina, & ſcientiae facultate doctiſſimus, nunquam tamen ad ſcribendum aliquid ſe contulit, quod Poſteritati prodeſſe poſſet: ſatis enim ſuperque in omni doctrinae genere conſcriptum eſſe [7] aſſeverabat, ut aetas hominis ad illa etiam perlegenda non ſufficiat. Omnia igitur inſtituta mea, meque totum ad illum Virum, cui virtute & doctrina parem habebam neminem, effingere ac formare decreveram; quamquam in hac parte ſentire contra ſententiam Ciceronis [8] judicetur, ut noſti. Ad imbuendum igitur me bonis literis tantum elaborabam. Principia bonarum Artium, Dialecticae, Mathematicae, ac Rhetoricae, quae eo duce ingreſſus fueram, tam erecto animo, tantaque ſpe perſequebar, ut non dubitarem, brevi me mirificum ſtudiorum, ac ſcientiae fructum, & voluptatem animi, magnamque apud homines doctos laudem conſequuturum: ardebat animus omnium bonarum Artium facultate repleri: nil tam magnum, tamque arduum videbatur, quod non ſtudio laboreque adſequi poſſe confiderem: aeſtuabat mens ipſa, fateor, laudis cupidine, & ambitione non parva. Ad hanc edomandam ſubſequuta ſunt tempora procelloſa, & omnium rerum incommoda, quae cervicem hanc duram, & inſolentiam animi infringerent: paupertas, peregrinatio a ſolo patrio, & adverſa corporis valetudo, quae me admodum in ipſa etiam adoleſcentia gravius vexabat. Tandem jam grandis natu ad Sacerdotium triceſimo anno proximus, etſi tanto munere indi-

7. Hoc Viri docti judicium nemini umquam probandum: multo autem minus iis temporibus, quibus optimis quibuſque Artibus, & liberalibus Diſciplinis, id ornamenti deerat ac ſplendoris, quod eis e recentium Scriptorum lucubrationibus plurimum acceſſit.

8. Nihil enim Vir ſummus magis optabat, quam literariam Remp. novis in dies inventis locupletari: & ſuam ipſe ſymbolam contulit. Nam nemo ante ipſum de praecipuis Philoſophiae partibus inter Latinos tam eleganter, & tam copioſe diſſeruit. Profecto vir ſapiens cogitationes ſuas, ne effluant, literis commendabit: literis autem commendatas an non in publicum edet? *Intemperantis enim eſſe arbitror*, ut idem inquit Tullius, lib. 1. Acad. Quaeſt. *ſcribere, quod occultari velit.*

indignus ſim, non invitus acceſſi. Quamquam id hac noſtra aetate ſatis contemtui & ignominiae apud homines, vereor, ne apud Deum abhominationi ſit, deveniſſe videatùr. Sed de hòc alias: major eſt hic dicendi locus: commune hoc tangit commodum, publica cauſſa eſt, ad privatum redeo: vereòr tamen, ne flagellum divinum aſperrimum tandem ſuper nos feratur: nemo eſt, qui huic rei frenum imponat: omnis ratio rei ſacrae, & Religionis noſtrae inſtitutio labitur, ſacrificiorum obſervatio peſſumit, ſcandala multiplicantur adeo magna, ut de illis extremum ſit ſupplicium ſumendum: nemo tamen eſt, qui illa animadvertat: Sacerdotum turba excreſcit in dies, adeo inſolens, adeoque inepta ad id munus, nequid aſperius dicam, ut Religio Beati Petri non modo labefactata eſſe, ſed jam pene defeciſſe videatur [9]. Nemo eſt, qui modum his rebus adhibeat: Epiſcopi omnes, ad quorum officium haec omnis cura & ſollicitudo pertinet, hanc rem negligunt. Summus Pontifex majoribus intentus, ſi majora ſunt quae terrena ſunt, quam caeleſtia, nil tale ſe curare poſſe profitetur [10]. Dormiunt omnes in hac parte curanda. Sed ad id imprudens redii quod

9. Similia quoque Eccleſiae Patribus nonnumquam intimus dolor expreſſit, quorum tamen, ut noſtri Theologi adverſus cum veteres, tum modernos Haereticos demonſtrant, non ea ſententia eſt, Romanam Eccleſiam, ac Petri Religionem penitus defeciſſe. Tale aliquid adverſus Catholicos ex Hilario Vincentius Donatiſta protulerat, cui S. Auguſtinus epiſt. xciii. al. xlviii. reſpondit, quod *Hilarius decem Provinciarum Aſianarum aut zizania, non triticum arguebat, aut ipſum etiam triticum, quod defectu quodam peridita batur, quanto vehementius, tanto utilius arguendum putabat. Habent enim etiam Scripturae canonicae hunc arguendi morem, ut tamquam omnibus dicatur, & ad quoſdam verbum perveniat*. Quod ſubinde variis exemplis confirmat. Et eodem modo Caſtilionenſis verba accipienda ſunt. Nam tot inter perditos Sacerdotes, multos eſſe non ignorabat, quorum honeſtiſſima eſſet converſatio, & qui mores ſuos ad Evangelii legem, & Eccleſiae canones exigerent.

10. Sedebat hoc tempore Pius II. laudatiſſimus Pontifex, qui de Sacra adverſus Turcas expeditione, & de componendis Principum Chriſtianorum diſſidiis maxime ſollicitus, reformationis negotium, ut in votis habebat, urgere non admodum potuit. Id enim operis tranquillum Eccleſiae ſtatum requirit. Suo tamen muneri pro temporum conditione non defuit.

quod omiseram. Ad nostra redeamus, relinquamus publica hoc tempore: deploranda enim haec potius essent, quam enarranda. Effecerunt, ut prius narrare coeperam, varia temporum incommoda, & varii fortunae casus, ut nec coepta studia prosequi, nec me ad aliquid conscribendum exercitationis caussa conferre possem. Nunc vero hoc postremo restabat, ut etiam septem pupillorum [11] cura ac sollicitudine urgerer, quae mihi tam gravis [12], tam onerosa est, ut vix existimem, tam imbecilles humeros diutius posse subsistere. Omnis igitur illa studiorum spes, ϗ μελέτη mihi funditus periit, quanto cum dolore, & animi mei aegritudine, non dixerim. Vitam olim [13] Sanctissimi Patris Archiepiscopi Antonii adductus necessitatis officio absolvi, cum esset res dignissima, quae ad Posteros transmitteretur. Nonnulla alia, levia illa quidem [14], exercitationis caussa, & pene ludens conscripsi, ut nuper exemplum magnae fortitudinis, quod de novello Martyre Antonio memoratu dignum reperi: quod nos etsi non eleganti stylo, at saltem pio adfectu prosequi studuimus. Atque utinam placuisset doctissimis viris Vitas Martyrum, reliquorumque Sanctorum aliquo eleganti ac probabili stylo illustrare [15]: major in illis pie-

11. Hi sunt filii Danthis Castilionensis Francisci nostri Fratris germani, quos ex Uxore multis annis sterili suscepit, accepta a D. Antonino benedictione, uti Noster in vita Sancti Archiepiscopi memoriae prodidit.

12. In Cod. rec. deest *tam gravis*.

13. Integro ante decennio; eodem scilicet anno 1459. quo Sanctus Archiepiscopus obiit, ut ipse in Prologo testatur: Hoc vero Martyrium labente anno 1468. ut ex epist. Card. Papiens. qua huic initio sequentis anni respondit, manifeste colligitur. Unde emendandus error Papebrochii, qui in Commentario praevio ad vitam S. Antonini num. 4. B. Antonii de Ripolis Passionem a Francisco nostro circa annum MCDLXXV. exaratam fuisse scribit.

14. Levia haec dicit, non quia heic de re gravissima non agatur (quid enim gravius, quam adeo eximium Christianae fortitudinis exemplum?) Sed quia in hunc Commentarium non multum ipse operae ac laboris impendit.

15. Postqnam renasci literae, & a barbarie vindicari coeperunt, hoc commune Sapientum omnium votum fuit. Qua de re legesis Melchior. Canum lib. xi. de Loc. cap. vi.

pietatis ratio [16], ac religionis noſtrae firmamentum [17], majorque, ni fallor, illis adhiberetur fides. Habemus enim, ut noſti, nonnullas Sanctorum Vitas adeo inſulſe, adeo inepte conſcriptas, ut potius rebus ipſis abrogare, quam fidem facere videantur [18]. Quod ſi non adeo puerili, ut ita dixerim, ſed mediocri ſaltem ſtylo & oratione conſtarent, ἀγαπῷμεν ἄν [19]. Sed longius tecum & varia confabulatione progredior licentia mea, qua tecum familiariter uti conſuevi, quam res tam parva, tamque brevis poſtulare videbatur. Lege igitur hoc novum Martyrium, magnae virtutis exemplar, quod levi ſtylo ac currenti calamo, exercitationis cauſſa, ἐπεξῆλθον. Sumſi autem id ex longiori quadam Epiſtola cujusdam Fratris Conſtantii Cyprii [20], qui huic rei

c enar-

---

16. Id ſcilicet experimur, quoties ſincera Martyrum Acta in manus ſumimus, ut illa Polycarpi, & Martyrum Lugdunenſium apud Euſeb. lib. iv. cap. xv. & lib. v. cap. i. & ſeqq. *Quorum lectione*, inquit Scaliger in Animadverſ. Euſebian. N. MMCLXXXIII. *piorum animus ita afficitur, ut numquam ſatur inde recedat: Quod quidem ita eſſe, unuſquiſque pro captu ſuo, & conſcientiae modo ſentire poteſt*. Sed pauca habemus ejuſmodi monumenta Diocletianeae incendio perſecutionis erepta. In eorum locum Acta Martyrum ſucceſſerunt, levi ut plurimum ac prope nullo criterio ſequioribus ſeculis concinnata, quae nemo ſine faſtidio percurrit.

17. Poſt Sacras enim Scripturas nihil magis Chriſtianae Religionis decus amplificat, majeſtatemque tuetur, quam Acta Martyrum genuina, quae veneranda nobis Antiquitas adhuc illibata ſervavit: *Quid enim auguſtius*, inquit idem Scaliger, *quid venerabilius in antiquitatis Chriſtianae monumentis legi poteſt!*

18. Videndus Cl. Canus loco ſuperius laudato, ubi inter cetera haec habet: *Qui falſis atque mendacibus ſcriptis mentes mortalium concitare ad Divorum cultum voluere, hi nihil mihi aliud videntur egiſſe, quam ut veris propter falſa adimatur fides, & quae ſevere ab Auctoribus plane veracibus edita ſunt, ea etiam revocentur in dubium*.

19. Acta Martyrum Proconſularia, quamvis nullo fuco, nullis perſperſa pigmentis, ſumma nos tamen voluptate perſundunt, nativaque illa ſimplicitate rapiunt Lectoris adfectum. Si talia magno numero ad nos perveniſſent SS. Martyrum Geſta, ἀγαπῷμεν ἄν. Nunc vero, illis abſumtis, paleas pro frumento triſtes comedimus.

20. Huc referenda cenſui, quae de illo habet To. 1. Scriptor. Ord. Praed. N. Jacobus Echard: „ F. Conſtantius a quibusdam, noſtris adcenſetur, non alia ratione, „ quam quod Martyrium noſtri Antonii de Ripolis ſcripſerit, vel etiam quod „ a Fran-

enarratae praesens, & inspector adfuit. Quam enarrationem ille una cum gravissimorum testium fide & adtestatione verissimam esse adtestabatur: hoc autem feci, ut brevior dilucidiorque esset oratio. Sed vide, quanta fuerit Archiepiscopi Antonii virtus & gratia post obitum, quod tantum mereretur apud Dominum, ut hominem impietate ac scelere deperditum ad poenitentiam revocaret. Tantum enim valuit illarum Sanctarum manuum impositio, ut non posset malo exitu claudi, quod tam sancto principio coeptum fuerat. Cape igitur hoc breve munusculum: alias, si vita superstes erit, &, Domino concedente, aliquid respirare valuero, aliud quid majus ad te dabo, quod tua sapientia, tuoque gravissimo judicio dignum sit. Vale.

AN-

„ a Francisco Castilionensi apud Leand. fol. 60. idem Martyrium narrante ci-
„ tetur ut testis praesens, & oculatus; quamvis ibidem *Frater* tantum dica-
„ tur, nec cujus familiae fuerit, addatur. Sed sodalitatem suam ipse prodit
„ in titulo libelli ab eo scripti, qui talis est: *Tractatus de Martyrio cujusdam*
„ *R. P. F. Antonii Ord. Praed. editus per F. Constantium Eremitarum S. Hierony-*
„ *mi de Monasterio S. Raphaëlis de Venetiis*.

„ *Universis, & singulis Christifidelibus, & potissime omnibus, & quibuscumque*
„ *Reverendissimis Magistris, Baccalariis, Lectoribus, ceterisque Fratribus Ordin.*
„ *Praed., F. Constantius de Insula Cap.* (an Capri, ideft, Caprea in Mari Thyr-
„ rheno, id enim indicat nota super litera *p.* addita) *de Eremitarum Societate*
„ *Fratris Petri de Pisis, ad praesens captivus Regis Tunisae, in Domino salutem*.

„ Ex his (*apparet*) quis fuerit, unde ortus, ubi professus, & cujus familiae,
„ nempe Hieronymitanae a B. Petro de Pisis in Italia erectae, cujus vitam vide
„ sis in Actis SS. ad xvii. Junii. Porro libellus Constantii curiosus est, exstat-
„ que Paris. in Regia inter Codd. MSS. num. 6196. in charta; & in 4.

ANTONIANUM MARTYRIUM

A

FRANCISCO PRESBYTERO [21] CASTILIONENSI

EDITUM INCIPIT.

EO tempore, quo Sanctiſſimus Vir Frater Antonius, qui poſtea fuit Archiepiſcopus Florentinus [22], erat adhuc in Religione Fratrum Praed. cum eſſet Prior Coenobii Sancti Marci : quem locum Coſmus Medices, vir ea tempeſtate opibus, auctoritate, & prudentia admodum praeſtans, a fundamentis erexerat: recepit ad Religionem, atque induit ipſemet habitu [23] Sancti Dominici adoleſcentem quemdam, Antonium nomine, ab ultima Pedemontis Italiae parte oriundum [24]. Qui cum poſt ea tempora forte ab Inſula Siciliae

Nea-

21. Cod. rec. habet *a praefato D. Franciſco editum*.
22. Apud Leandrum add. *de quo plura narravimus*.
23. Cod. rec. *S. Patriarchae Dominici*.
24. Annos inter 1439. & 1444. quibus Conventui S. Marci praefuit S. Antoninus, ut in ejuſdem Coenobii Chronico MS. legitur in haec verba : *Secundus Prior poſt hunc* (Cyprianum ſcilicet de Florentia primum hujus loci Priorem, poſtquam Praedicatoribus adjudicatus eſt) *inſequutus eſt ſanctae memoriae vir F. Antonius, nomine Antoninus, Ser Nicolai Pierozius Florentinus, Reverendiſs. poſtmodum hujus Urbis Antiſtes, nunc in Caelis B. Antoninus, cujus Prioratus initium ſumſit A. D. 1439. & duravit quam fauſtiſſime ad* 44. Et infra in eodem Chronico, ubi nomina exſtant Receptorum ad Ordinem, & Filiorum, ut vocant, hujus Conventus, haec leguntur: *Tempore ſecundi Prioris hujus Conventus Reverendiſs. P. F. Antonini, poſtea hujus Urbis Antiſtites, ab anno Domini MCDXXXIX ad MCDXLIV. infraſcripti habitum ſuſceperunt; & profeſſi ſunt,*

Neapolim navigaret [25], a Pyratis infidelibus captus, ad Urbem Carthaginem [26], quae nunc Tunex vulgo appellatur, deductus est. Cumque opprobriis ac contumeliis affectus, tandem in carcerem cum aliis Christianis compluribus detrusus esset, non modice ac sapienter, ut virum decet Christianum, eam calamitatem tolerabat. Tandem beneficio cujusdam Clementis, qui tum in ea Civitate Januensis Consulis officio fungebatur, e carcere ductus, in eadem Civitate circiter quinque menses una cum reliquis Fidelibus moram traxit. Incommoda tamen & conditionem vitae, in qua erat, satis iniquo animo ferre videbatur. Tandem sive calamitate defessus victusque cederet, sive Diabolico suasu adductus, aut certe utroque compulsus esset (id enim compertum non habemus) frequenti populo, & praesente Barbaro Rege, gloriosissimum Christi Nomen, sanctamque ejus fidem abnegavit [27]. Hoc fuit 3. Kalendas Aprilis [28] prima sexta feria post Pascha Domini MCCCCLIX. sicque fuit in illa perfidia quatuor menses, execrabilem Mahometti fidem secutus, nonnullaque ex Alchorano illius Religionis libro, auxilio Interpretis in nostram linguam transferre

sunt, habitis votis a majori Fratrum Vocalium parte capitulariter congregatis. Sunt omnes simul octodecim, & ultimus inter eos recensetur F. *Antonius de Turino Pedemontanus*, cum elogio ejus historiam martyrii breviter enarrante.

25. Fertur, S. Antoninus, veluti Divino Spiritu adflatus, ipsum pluribus ab hoc itinere, & navigatione suscipienda deterruisse.

26. Tunes, seu Tunis duodecim passuum millibus Carthagine distat.

27. In Chronico superius laudato, *primo ab Ordine, post a Christiana fide defecisse*, dicitur.

28. Prima manu in Codice Ser-Ub. scriptum fuerat *viii. Idus Martias*, quomodo etiam legitur apud Leand. Alb. sed manifesto errore. In Cod. recentiori nostrae Bibliothecae post verba illa: *Hoc fuit*, relinquitur integrae lineae spatium vacuum, & postea sequitur, MCDLIX. omissis intermediis: 3. *Kal. April. prima sexta feria post Pascha Domini*. Jacobus Echard in Scriptoribus Ordin. Praed. Antonium nostrum fidem Christi ejurasse dicit, *anno MCDLIX. octavo Idus April. feria sexta post*, Quasi modo, *quae etiam fuit sexta mensis*. Quae Scriptorum varietas efficit, ut rem in medio relinquamus. Verosimilior tamen videtur, quam sequimur, Ser-Ubert. Cod. lectio, cui etiam Razius adstipulatur.

ferre conatus est [29]. Qua ex re coepit paulatim resipiscere: cum in eo nil sanum, nil cohaerens, nil rationi consentaneum, & non nisi fabulas, & ineptias reperisset. Sed cum nonnulli ex Italia mercatores eo applicuissent, fertur, ab eis quidnam novi adferrent, quaesiisse: Cui cum inter alia narrarent, Sanctissimum Archiepiscopum Antonium vita defunctum esse, ex eoque manifesta signa sanctitatis, & miracula fieri; illico perculsus animo immutatus est [30]: poenitentiaque ductus, coepit primum Uxorem, quam lege barbarica duxerat, a se rejicere, Officiumque Ordinis sui singulis diebus dicere, eaque, quae secreto poterat, poenitentiae officia prosequi satagebat. Decreverat enim, palam exspectato Rege, qui tum aberat [31], quod olim dixerat, revocare; & ad manifestam mortem, ac martyrium festi-

29. Laudatus Echard Leandrum Albertum reprehendit, veluti indicet, *Alcoranum* ab Antonio *Italice redditum*. Quum F. Constantius dicat, solum eum curasse, ut sibi Italice a quodam Arabice perito vulgari lingua Itala redderetur. Verum Leander Castilionensis verba unice repraesentat, quem puto cum praedicto F. Constantio omnino congruere.

30. Compilator Processuum pro S. Antonini canonizatione, ex *quorumdam relatione* adjungit, Antonio S. Archiepiscopum apparuisse, ab eoque graviter objurgatum, ad sanam mentem rediisse: *apparente etiam illi (juxta quorumdam relationem) B. Antonio, ipsumque fortiter super tam gravi peccato redarguente, motus ille intus, atque compunctus, ac fervore fidei caritate formatae accensus, &c.* Sed, ut sit de hac Sancti Viri apparitione; constans omnium opinio fuit, repentinam Antonii conversionem B. Archiepiscopi meritis adscribendam, & inter ejus praecipua miracula numerandam.

31. Laudatus Auctor & Processuum, &c. Compilator nullam inter ejus conversionem, & publicam coram barbaro Rege Christi nominis confessionem moram interponit. Post enim mox relata verba statim subjungit: *Sequenti die in publicum prodiens, ubi abnegaverat, iterum publice Christum, & fidem ejus confessus fuit, ac revocavit penitus abnegationem illam, mortem non timens: & amicitiam Regis, quam contraxerat, & omnes mundanas prosperitates, quibus eum prosequi jam coeperat, & in posterum majores pollicitas contemnens; iniqui Regis impio jussu, a Mauris Saracenis indignantibus, & in eum lapidibus irruentibus, orans, & in Christi confessione persistens, occisus, gloriosum martyrium cum summa constantia consummavit.* Sed Castilionensi major habenda fides, qui ex oculati testis relatione rem descripsit, & cujus testimonii in his Processibus imprimis habita est ratio.

festinare [32]. Qui cum adventasset, ille ut strenuus miles Jesu Christi, armatus omnibus Ecclesiae Sacramentis [33], assumtoque habitu sui Ordinis, & abraso capite cum corona intrepidus hilari vultu in coetum frequentissimum, ubi Rex aderat, subito prodiit: ait, se esse verum Christi cultorem, pro cujus fide mori paratus sit; suamque priorem perfidiam, erroremque palam omnibus profitetur. Quem Rex admiratus, eo quod constantissime loqueretur, primo ut

32. Priscis quidem Ecclesiae decretis sancitum fuerat, ne quis se ultro Persequentibus objiceret. Sed ea lege minime tenebantur, qui fidem ejuraverant. Hos enim S. Cyprianus volebat, aciem ultro repetere, ac bellum redintegrare, ut qui pro Tribunali Christum abnegaverant, eo ipso in loco scelus retractarent. & ibidem eum confiterentur. Idque in caussa fuit, ut idem S. Martyr scribit ad Antonianum, cur promiscue pacem lapsis noluerit, nondum exstincta persecutione, laxari; ut scilicet publica potius coram Tyrannis confessione, & sanguine suo, quam Sacerdotum absolutione, admissum scelus eluerent: *Nam quum acies adhuc inter manus esset, & praelium gloriosi certaminis in persecutione ferveret, toto hortatu, & pleno impetu militum vires fuerant excitandae; & maxime lapsorum mentes classico quodam nostrae vocis animandae, ut poenitentiae viam non solum precibus, & lamentationibus sequerentur, sed (quoniam repetendi certaminis, & reparandae salutis dabatur occasio) ad confessionis potius ardorem, & Martyrii gloriam nostris increpiti vocibus provocarentur.* Quam S. Martyris voluntatem nemo Antonio nostro melius implevit, qui *poenitentiae viam non solum precibus, & lamentationibus* sequutus est, *sed etiam ad confessionis ardorem, & Martyrii gloriam*, Patris & Magistri sui Antonini *increpitus vocibus* adspiravit.

33. Et hoc etiam ex antiqua Ecclesiae disciplina, qua sese Fideles ad imminens pro fide certamen Eucharistiae susceptione semper armare consueverunt. Unde idem S. Cyprianus, quamvis in priori Concilio Carthaginensi statuisset, ut in Decii persecutione lapsi agerent diu poenitentiam plenam, & si periculum infirmitatis urgeret, pacem sub ictu mortis acciperent: postea tamen quum variis, ac frequentibus revelationibus intellexisset, aliam imminere persecutionem, prioris Decreti severitatem in altera Synodo inflexit; & eis, qui poenitentiam agere a primo lapsus sui die non destiterant, pacem dari constituit: *Ut quos*, inquit, *excitamus*, & *hortamur ad praelium, non inermes, & nudos relinquamus, sed protectione Corporis, & Sanguinis Christi muniamus. Et quum ad hoc fiat Eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra Adversarium volumus, munimento Dominicae saturitatis armemus. Nam quomodo docemus, aut provocamus eos in confessione Nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi Sanguinem denegamus? aut quomodo ad Martyrii poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in Ecclesia poculum Domini jure communicationis admittimus?* Epist. Synodic. int. Cyprianic. lviii. al. liv.

ut in fide Mahometti permaneret, multis verbis, additis etiam magnis pollicitationibus, hortatus eſt. Deinde cum vidit, hominem a ſententia dimoveri non poſſe, minis terroribuſque agere coepit. Ille contra graviſſimis ſententiis, magnaque adteſtatione dicebat Regi [34], oportere illum potius ad Dominum ac Redemtorem ſuum redire, caeleſteſque ac immortales divitias quaerere: ſimulque ut ſecum eam turbam, quae illum ſequebatur, in hanc viam vitae traheret [35], ſuadebat. Minas vero ejus ac mortem, qualiſcumque fuerit, forti & jam ad eam praeparato animo ſe contemnere adteſtabatur. Cumque multa in hanc ſententiam ultro citroque verba prolata eſſent; Rex tandem juſſit, illum, ut rectius ſibi conſuleret, ad carcerem duci: cauſſamque ad Praefectum, qui ejus ſectae tutandae primum locum tenet, rejecit. Ille vero cum traheretur, miſereque ab impiis, pugnis, alapis, graviſſimiſque vulneribus caederetur, ſemper in confeſſione & laude Nominis Chriſti omnia conſtanti & patienti animo tolerabat. Poſtridie vero ejus diei ad Praeſidem ductus, cum itidem inter ambulandum ſimili modo graviſſime caederetur, iſque ea vulnera hilare & patienter cum laude ſui Redemtoris admitteret; coepit Praeſes cum illo magnis pollicitationibus ſuaſionibuſque agere, ut in ſecta eorum, quam olim elegerat, permaneret: addebat, illum Regi gratiſſimum, ſi hoc fecerit [36], perpetuoque divitem, ac felicem fore. Sed cum intelligeret tandem [37] poſt minas etiam acerrimas, hominem a propoſito mutari [38] non poſſe; dato triduo, quo tranſacto illi moriendum eſſet, juſſit illum ad carcerem duci, ut interim, quid ſibi ſuaeque vitae conſulendum eſſet, intelligeret. Interea Viri Chriſtiani

34. Ex Apoſtata factus Apoſtolus.
35. In Edit. apud Leand. *trahere*.
36. Leand. *faceret*.
37. Leand. *jam poſt*.
38. Cod. rec. *mutare*.

ni agebant litteris (non enim fortasse adire illum licebat) hortabanturque, id quod non opus erat [39], ut a fide perfecta non divelleretur. Ex iis erat quidam Frater Constantius ab Insula Cypro [40] oriundus, qui his omnibus, quae narrantur, adfuit, omniaque postea longiori Epistola in testimonium veritatis conscripsit, quam nos pro arbitrio nostro, amicorumque usu [41] in Commentarii formam redegimus [42]. Aderat igitur jam dies dictus, quo illi, nisi mutasset sententiam, moriendum erat. Is erat dies Jovis, quo Dominus noster coenam cum Discipulis suis fecerat, quarto Idus Aprilis [43]: ducitur ad Praesidem: quaerit ab eo Praeses, quid sententiae habeat. Ubi intelligit, eum nullo pacto immutatum, addicit morti, lapidibusque obrui jubet. Magno igitur tumultu raptus ad locum Martyrii assidue magnificabat Nomen Domini. Cumque intelligeret, se jam morti proximum, exuens se habitum Ordinis sui, illum Lictoribus obtulit dicens: *Servate hunc, ne sanguine infi-*

39. Leand. *non oportebat*.
40. Ita in utroque Cod. MS. & apud Leand. Uti etiam supra in iisdem Codd. *Constantii Cyprii*. Unde non parum ambigo, an probanda sit Echardi nostri conjectura in Cod. Regio leg. *Capri*; an potius ex oscitantia Scriptoris *a* pro *y* in eum Cod. irrepserit.
41. Leand. *jussu*.
42. Inde est, cur hujus Commentarii frequentia sint exemplaria: Epistola vero pene interciderit. Neque in Processibus D. Antonini, neque in Chronico nostro Epistolae F. Constantii ulla sit mentio, sed solum Francisci Castilionensis Historiae.
43. Si tertio Kal. April. fidem abnegavit, & quatuor mensibus in apostasia vixit: a prima ejus conversione ad publicam hanc admissi sceleris retractationem plures menses intercesserunt. Ceterum hinc emendandus est error, qui in Ser-Ubertini Cod. titulo superius est adnotatus. Anno enim 1459. feria quinta in Coena Domini in vivis adhuc erat S. Antoninus, qui eo anno die secunda Maii, vigilia Adscensionis Domini, vivere desiit. Anno ergo sequenti, quo eadem feria quinta in iv. Id. April. incidit, passus Antonius est. Uti etiam constat ex inscriptione marmorea Ripulis ad ejus Sepulcrum posita.

D. MARTYRIS. ANTONII. RIPULENSIS. CORPUS. PRAED. ORD.
QUIESCIT. HIC.
TUNETIUM. PASS. ANNO. 1460.

inficiatur [44]. *Nam si illum illaesum Christianis dederitis, magnam pro eo mercedem recipietis*. Non deerant interim Viri maligni, qui cum Italam [45] linguam non ignorarent, eum a sancto proposito avertere conarentur. Ille autem firmus, stabilitusque [46] in fide perfecta, mutari non poterat. At ubi jam jam [47] mortem imminere conspexit: *concedite*, inquit, *& date mihi paululum spatii, ut orem*. Moxque positis genibus, elevatisque ad caelum manibus ad Orientem versus [48] coepit magno spiritus fervore orare. Cumque orationi intentus, & quasi ad caelum raptus immobilis permaneret, coeperunt execrabiles impii Regis Ministri, magno in eum impetu facto, partim saxis [49], partim gladiis districtis eum confodere. Incredibile narratu est, quae fuerit in Martyre Christi constantia. Nemo fuit, qui ejus vocem, aut querelam ab ejus ore prolatam audierit; Nemo, qui illum unquam in aliquam partem flecti, aut

d re-

44. Verendum non erat, ut Praed. *habitus* sanguine Martyris inficeretur. Quid enim gloriosius? Sed verebatur Antonius, ne Sacra vestis ludibrio Barbaris esset, & in profanos eorum usus converteretur. In Actis S. Cypriani Proconsularibus legitur, quod S. Martyr *in agrum Sexti productus, ibi se lacerna byrro exspoliavit, & genu in terra flexit, & in orationem se Domino prostravit. Et quum se Dalmatica exspoliavisset, & Diaconibus tradidisset, in linea stetit, & coepit Spiculatorem sustinere*. Quae noster Antonius circa eadem loca neci pro Christo traditus, imitatus est. Et perfectior esset similitudo, si lacerna byrrus, & Dalmatica, uti Baronio placet, vestes fuissent Episcoporum sacrae.

45. Leand. *Italicam*.

46. Leand. *stabilisque*.

47. Leand. *jam mortem*.

48. Ita in Actis S. Pionii legitur, quod *ad Orientem oculis, animoque conversis.... tacita, ut bene quiesceret, Deum suum oratione poscebat*. De antiquo hoc Christianorum ritu orandi versus Orientem, quem S. Basilius lib. de Sp. S. Apostolicis traditionibus adcenset, videndi S. Johannes Dam. lib. iv. cap. xii. & S. Thomas 2. 2. Quaest. lxxxv. Ar. 3. ad 3. ubi docet, hunc morem *secundum quamdam decentiam* suo adhuc tempore fuisse servatum; variasque ejusdem ritus rationes adfert ex Damasceno loco citato desumtas.

49. In Cod. Ser-Ubertin. deest, *partim saxis*, quod in ora Cod. rec. adscriptum est: in Edit. vero ap. Leand. *partim lapidibus*.

reflecti [50], aut magnorum ictus lapidum vitare conspexerit. Cumque nullis omnino vinculis teneretur, aeque ac si clavis confixus esset, tantisper rectus stabilisque perduravit, donec magnis vulneribus, gravibusque imprimis lapidum ictibus oppressus occubuit: sicque gloriosum pro Christo martyrium consummavit. Impii vero ac detestabiles Ministri iniquitatis, magna vi lignorum congesta, sacrum Martyris Corpus immisso igne cremare conabantur. Sed plus potest verbum Domini: *Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia*. Fuit id Sacratissimum Corpus diu in igne, fuit magnis flammarum globis undique obsitum; non tamen postquam inde eductum est, in ejus capillis capitis aut barbae vis ignis apparuit [51], ut impleretur in eo verbum Domini, quod

50. Similem in Tyrio quodam Martyre constantiam miratur, pluribusque extollit Eusebius H. E. lib. viii. cap. vii. Eusebii verba adtexere libet, ut magis constet, recentem hunc Martyrem veterum exempla Martyrum suscitasse, & uno eodemque fuisse spiritu instructum: Καταπλαγῆναι δ' ἦν τὴν ἐπὶ τούτοις ἀπτόητον τῶν ἱερῶν ἐκείνων καρτερίαν, καὶ τὴν ἐν σώμασι νέοις βεβηκυῖαν καὶ ἀδιάτρεπτον ἔνστασιν. ἑώρας γοῦν ἡλικίαν οὐδ' ὅλων ἐτῶν εἴκοσι, δίχα δεσμῶν ἑστῶτος νέου, καὶ τὰς μὲν χεῖρας ἐφαπλοῦντος εἰς σταυροῦ τύπον· ἀκαταπλήκτῳ δὲ καὶ ἀτρεμεῖ διανοίᾳ ταῖς πρὸς τὸ θεῖον σχολαίτατα τεταμένου λιταῖς, μηδ' ὅλως τε μεθισταμένου μηδ' ἀποκλίνοντός ποι τοῦ ἔνθα εἱστήκει τόπου· ἄρκτων καὶ παρδάλεων θυμοῦ καὶ θανάτου πνεόντων, καὶ σχεδὸν αὐτῆς καθαπτομένων αὐτοῦ τῆς σαρκός. *Mirari tunc licebat intrepidam erga haec Sanctorum constantiam, & stabilem, atque inconcussam in teneris corporibus animi fortitudinem. Quippe vidisses tunc adolescentulum, vix dum vicesimum aetatis annum ingressum, absque vinculis stantem: & manibus in crucis formam expansis, firmoque & impavido animo intentissime Deo supplicantem; nec ab eo, in quo steterat loco recedentem, aut ullatenus declinantem: cum interim Ursi, & Pardi furorem, ac mortem anhelitu ipso spirantes, membra illius pene jam morsibus invaderent.*

51. Sicuti Antonius veterum in semetipso exempla virtutum, ita Deus antiqua circa ipsum Martyrum miracula demonstravit. Ita enim Polycarpi corpus flamma reverita est, cujus miraculi Ecclesiam Smyrnensem testem habemus locupletissimam: Μεγάλης δὲ ἐκλαμψάσης φλογὸς, θαῦμα μέγα εἴδομεν, οἷς ἰδεῖν ἐδόθη· οἳ καὶ ἐτηρήθημεν, εἰς τὸ ἀναγγεῖλαι τοῖς λοιποῖς τὰ γενόμενα. Τὸ γὰρ πῦρ καμάρας εἶδος ποιῆσαν ὥσπερ ὀθόνη πλοίου ὑπὸ πνεύματος πληρουμένη, κύκλῳ περιετείχισε τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος· καὶ ἦν μέσον οὐχ ὡς σὰρξ καιομένη, ἀλλ' ὡς ἄρτος ὀπτώμενος, ἢ ὡς χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἐν καμίνῳ πυρούμενος· καὶ γὰρ εὐωδίας τοσαύτης ἀντελαβόμεθα, ὡς λιβανωτοῦ πνέοντος, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τιμίων ἀρωμάτων. Πέρας οὖν ἰδόντες οἱ ἄνομοι, οὐ δυνάμενον αὐτοῦ τὸ σῶμα ὑπὸ τοῦ πυρὸς δαπανηθῆναι, ἐκέλευσαν προσελθόντα αὐτῷ κομφέκτορα παραβῦσαι ξιφίδιον. &c. *Quum vero ingens flamma emicasset, grande miraculum vidimus, quibus*

quod dixit in Evangelio: *Capillus de capite vestro non peribit*. Non contenti autem tam magno supplicio, nec contumelia exsaturati sceleſtiſſimi Miniſtri, majori Sacrum Corpus ignominia dehoneſtare concertant [52]. Nam id sic lacerum [53], foedatumque, ac deforme per quemlibet locum in Civitate celebrem undique diſtractum in teterrimam tandem cloacam projiciunt. A quo loco immundiſſimo poſtea opera Chriſtianorum, non pauca soluta pecunia, extractum eſt. Cumque sordes illius Sacri Corporis aqua solum abſterſae eſſent, tantus fuit in eo odor suaviſſimus, ut ſtupor non parvus omnes caperet: unde is odor tam suavis, abſterſis nuper ab eodem [54] sordibus, oriretur [55]. Tandem a Fidelibus curatum omni diligentia, pieque, atque honeſtiſſime in arcula conditum, in Ecclesia poſtremo Januenſium, quae in eadem Civitate Carthaginis sita eſt, sub pedibus Crucifixi sepultum

 eſt.

---

bus spectare concessum fuit, qui & ideo reservati sumus, ut aliis, quae contigerunt, annunciaremus. Ignis enim fornicis speciem praebens, tamquam navis velum a vento repletum, atque sinuatum, undique circumdedit Martyris corpus; quod quidem in medio positum, non ut caro assa videbatur, sed veluti panis coctus, vel sicuti aurum & argentum in fornace candens. Tantam quippe fragrantiam odorabamus, ac si thus, aut aliud quoddam pretiosorum aromatum oluisset. Tandem igitur cernentes improbi, corpus ipsius ab igne non posse consumi, jusserunt confectorem propius accedere, pugionemque capulo tenus abdere, &c. In Actis quoque S. Pionii, qui Martyrium per ignem consummavit, simile occurrit Divinae virtutis indicium: *Coronae quoque ejus Deus omnipotens ostendit indicium. Subito namque illi, quos illuc aut misericordia, aut videndi cura conduxerat, tale corpus Pionii viderunt, ut addita sibi membra possent credi. Habebat erectas aures, meliores crines, barbam florentem, atque ita erat omni membrorum mole compositus, ut juvenis crederetur. Et corpus post ignem quasi in minorem aetatem redactum ostenderet & illius meritum, & resurrectionis exemplum.*

52. In Edit. *concertarunt*.
53. In Edit. *laceratum*.
54. In Edit. *ab eo*.
55. Ita supra Ecclesia Smyrnensis de S. Polycarpo: Καὶ γὰρ εὐωδίας τοσαύτης ἀντελαβόμεθα, ὡς λιβανωτοῦ πνέοντος, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τιμίων ἀρωμάτων. Vel, ut habet vetus editio Uſſeriana: *Odor etiam thuris, aut myrrhae, aut pretiosi alicujus unguenti, tractum nidorem totius fugabat incendii.* Et Ecclesia Lugdunensis de suis Martyribus: Τὴν εὐωδίαν ὀδωδότες ἅμα τοῦ Χριστοῦ ὥστε ἐνίους δόξαι καὶ μύρῳ κοσμικῷ κεχρῖσθαι αὐτούς. *Ad haec suavem Christi odorem spirantes, ita ut nonnulli terreno eos unguento delibutos putarent.*

eſt . Is enim adhuc vivens eum ſibi ſepulturae locum delegerat . Nec multo poſt coepit Dominus per Martyrem ſuum Antonium non pauca ſigna & miracula in teſtimonium tantae virtutis oſtendere [56] : habeturque adhuc a Fidelibus, qui illic habitant in honore, & veneratione non pauca. Quin & quod ipſe a Domino Bonjoanne [57] Jamfigliazio Cive noſtro, Viro ſane nobili, genere [58], opibuſque, & maritimis laudibus glorioſo accepi, non eſt praetermittendum. Ipſe enim & alias ſaepius antea mercaturae gratia, & non multo poſt obitum hujus Beati Martyris eo ſe contulerat. Dumque ibi aliquot dies moram traheret, accidit, ut nonnulli ex illis Infidelibus e portu in altum magna cum caeli & maris tranquillitate ſolverent : nec multo poſt in eumdem portum acti graviſſima tempeſtate redirent. Quam rem admiratus hic noſter Civis, quaeſivit a quodam ſibi familiari, qui unus erat ex iis, qui in ea navi fuerant, quid cauſſae eſſet, ob quam tam cito remeaſſent, & quae fuiſſet illa maris vexatio, cum nuſquam niſi tranquillitas undique caelo marique eo die apparuiſſet. Cui ille reſpondit : neſcire ſe prorſus unde id factum eſſet. Verum ne uſquam [59] hoc proferret, admonuit : hanc fuiſſe eorum, qui in navi fuerant opinionem, eam tempeſtatem mariſque motum ea de cauſſa illis exortum eſſe, quod cum arenam ſaxaque in navim inferrent, ut facilioris navigationis cauſſa fieri conſuevit, aliquot ex illis lapidibus, quibus Vir ſanctus percuſſus fuerat, ſe importaſſe arbi-

---

56. De his miraculis actum in Proceſſibus pro canonizatione D. Antonini, & Teſtes ad examen vocati, ut habet ſaepius laudatus eorumdem Proceſſuum Compilator: *Cujus Corpus etiam in cloaca cum ſuavi odore fuit a Jeſu Chriſto mirabiliter conſervatum, & a Januenſibus fidelibus mercatoribus inde Januam tranſlatum clarens miraculis multis. De hoc facto, & Martyrio, & miraculis D. Franciſcus Caſtellionen. hiſtoriam ſcripſit latius omnia continentem, &c.* Vide ſupra in Praefat.
57. Cod. Ser-Ubert. *Bonzanno* Leand. *Borzanno*.
58. Eſt hodieque Florentiae Jamfiliaziorum inter nobiliores Urbis familias.
59. In Edit. apud Leand. *nuſquam*.

arbitrabantur. Cumque aſpera gravique procella ſubito exorta premerentur, poenitentia ducti coeperunt inter ſe ſcelus, quod perpetraverant, & agnoſcere & profiteri: ſicque veriti, ne in interitum abirent, non progredi quo inſtituerant, ſed in portum redire [60] decrevere: eaque de cauſſa in eorum etiam ſaevis animis, aliorumque, qui id acceperant, ortus eſt timor non parvus, & BEATI MARTYRIS REVERENTIA [61].

Hoc ego ſane Martyrium non impar, nec minori laude dignum cenſendum eſſe arbitror, quam martyria multa eorum, qui ab Eccleſia celebres habentur, magnaque veneratione coluntur. Nam hic primo ſui criminis conſcientia ductus, quod impie perpetraverat, poenitentia correxit. Deinde magna conſtantia, & erecto animo ſe haud [62] incerto Martyrio, & manifeſtae morti objecit, diuque in ea electione conſilii, & exſpectatione ſupplicii [63] perduravit. Nullis denique ſuaſionum blandiciis pollicitationibuſve, nullo praeſentis mortis timore perterritus ab incoepto abduci potuit. Genus autem mortis acerbum ſane, & ſimile aliquid quod

---

60. In Edit. deeſt, *redire*.

61. Tota haec autem narratio non magis miranda, vel incredibilis, quam quod S. Auguſtinus narrat Serm. novae Edition. cccxxiii. alias 32. de diverſis, de lapide quo ictus eſt S. Stephanus, qui Anconam delatus innumeris miraculis coruſcavit: *Sciunt enim multi, quanta miracula in iſta Civitate* (Anconae) *fiant. Et audite quod miremini.... Quid ad nos fama pertulerit, non tacebo Caritati veſtrae. Quando lapidabatur S. Stephanus, aliqui etiam innocentes, & maxime de iis, qui in Chriſtum crediderant, circumſtabant: dicitur lapis veniſſe in cubitum, & excuſſus inde veniſſe ante quemdam Religioſum: Tulit illum, & ſervavit. Homo erat de navigantibus, ſors navigationis adtulit illum ad litus Anconae, & revelatum eſt illi, ibi debere reponi lapidem illum. Ille obedivit revelationi, & fecit quod juſſum eſt. Ex illo coepit eſſe ibi Memoria S. Stephani, & rumor erat, quia brachium S. Stephani ibi eſt, neſcientibus hominibus quid contigiſſet...... Sed qui ſciunt, quae ibi miracula fiant, ipſi nos doceant.* Quae heic S. Auguſtin. ex fama, & vulgari traditione refert, in dubium forſitan ſeveriores Critici revocabunt. Attamen ejuſmodi lapidem Anconae fuiſſe, & per eum Deum miracula perpetraſſe, quis ſapiens prudenſve negaverit?

62. Corrupte in Edit. *aut incerto Martyrio, aut, &c.*

63. In Edit. deeſt, *ſupplicii*.

quod de Beato Stephano Protomartyre legitur; & tam fortiter generoſeque ab eo ſuſceptum, UT STABILI PERPETUAQUE MEMORIA MERITO CELEBRARI, ET A FIDELIBUS PIE COLI OPORTERE, JUDICEMUS. Nam quem Deus juſtificavit, idque non levibus ſignis atteſtatus eſt; quonam pacto poterit quis dicere, EUM SANCTORUM MARTYRUM COLLEGIO NON ESSE ADSCRIBENDUM? Quin ea de cauſſa id ego Martyrium glorioſum, & majori quadam laude dignum eſſe abitror, quod [64] ea contigit tempeſtate, qua raro admodum tale aliquid fieri adſuevit, qua etiam plerique omnes magis quietam cum voluptate vitam, quam Martyrium appetere videntur. Felicior ſane ſuperior aetas; felicior, inquam, felicitate vera, ac caeleſti, in qua frequenti victoria Sancti Martyres coronabantur. Erat enim eorum tanta fides, tantumque in paſſione meritum, ut pro multis populis, magniſque civitatibus delictorum & calamitatum imminentium deprecationem & veniam mererentur; ut pacem ſalutemque Urbibus, quod de beata Lucia atque Agatha legitur, impetrarent. Quando igitur aliquid tale noſtris temporibus fieri contigerit, quale fuit id, quod in BEATO MARTYRE ANTONIO nuper narravimus, id magna imprimis veneratione, ſummoque honore [65], omni certe amoris ac caritatis affectu ample-

---

64. In Edit. *quo*.

65. Seraphinus Razius Hiſtoriam hanc Italice verſam his verbis concludit: *Nè dee alcuno maravigliarſi, che queſto Beato prima rinnegaſſe Criſto; perocchè eziandio San Pietro l'iſteſſo peccato, e forſe maggiore fece; ed a San Marcellino Papa ancora il medeſimo addivenne, il quale per timore della morte offerì lo incenſo agl' Idoli, ma poi pentitoſi del ſuo errore, volontariamente andò al Martirio, e dalla Chieſa fra i Santi Martiri è annoverato*. Sed Marcellini lapſus commentitius. Melius Caſti, & Aemilii adduxiſſet exemplum, de quibus in libro de Lapſis ita loquitur S. Cyprianus: *Sic hic Caſto & Aemilio aliquando Dominus ignovit: Sic in prima congreſſione devictos, victores in ſecundo praelio reddidit, ut fortiores ignibus fierent, qui ignibus ante ceſſiſſent: & unde ſuperati eſſent, inde ſuperarent. Deprecabantur illi non lacrymarum miſeratione, ſed vulnerum; nec ſola lamentabili voce, ſed laceratione corporis & dolore: Manabat pro fletibus ſanguis, & pro lacrymis cruor ſemiuſtulatis viſceribus defluebat*. Neque illis prior lapſus

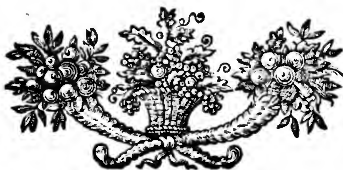
plectendum esse [66], omnium bonorum, ac sapientum judicio dicendum erit [67]. Amen.

EPI-

lapsus obstitit, quominus uti ceteri Martyres anniversaria sollennitate celebrarentur, uti constat ex pervetusto Kalendario Ecclesiae Carthagin. xi. Kal. Junii, & ex S. Augustino, qui *in* eorum *die natali* sermonem habuit novae Edition. cclxxxv. ubi postquam de Petri negatione, & conversione disseruit, subjungit: *Tale aliquid factum esse arbitror etiam in his Martyribus Sanctis, Castio & Aemilio, quorum diem hodie celebramus, &c.*

66. In Edit. *est*.

67. His Castilionensis verbis haec adjicit Leander Albertus: *Haec igitur gesta Antonii idem Franciscus Castilio affirmat, se a quodam Heremita, quum adhuc esset juvenis in Sancto Marco audivisse circa annum Domini MCDLXI. Qui fuerat praesens, quando lapidibus obrutus fuit, & ejus confessionem audivit, ac ultimo cum ceteris Christianis cum tradidit sepulturae.* Hic Eremita alius non est a F. Constantio Cyprio, *de Eremitarum*, ut ipse ait, *Societate F. Petri de Pisis*. A quo tamen se Martyris hujus historiam audivisse Franciscus Castilionensis minime adfirmat: sed ex literis accepisse ad Fratres Praedicatores datis, quibus laudatus Constantius res gestas complexus est. Idem tamen, quod Leand. Albertus memoriae prodidit Gerardus Johannes Vossius de Historicis Latin. lib. iii. cap. viii. *Atque haec ex Constantii Cyprii, qui praesens adfuerat, & ore, & epistola se hausisse, Castilionius profitetur.*

EPISTOLA[68]

CARDINALIS PAPIENSIS[69]

A D[70]

FRANCISCUM CASTILIONENSEM

PRESBYTERUM[71],

Commendantis Martyrium Antonianum, & hortantis[72] *ad Veteres Martyrum Historias digniori ſtylo reparandas*[73].

JACOBUS CARDINALIS SANCTI CHRYSOGONI,

FRANCISCO[74] CASTILIONENSI PRESBYTERO[75],

S A L.

Ntonianum Martyrium, quod miſiſti ad me, magna dulcedine ſenſus omnes complevit. Etenim grande eſt, & mirabile, & his tepentibus ſeculis inauditum. Refertur etiam a te eo genere orationis, ut non majori fide tormenta ille ſubierit, quam tu ſpiritu ea expreſſeris. Feciſti rem conſentaneam Sacerdoti, pla-

68. Cod. rec. *Reverendiſſimi Domini Jacobi*.
69. Doctiſſimi hujus Cardinalis elogium, & opera, quibus literariam Rempublicam locupletavit: Videſis apud Gerardum Johan. Voſſium lib. iii. de Hiſtoricis Latin. cap. viii.
70. Cod. rec. *Dom.*
71. Cod. rec. *ac Canonicum Florentinum*.
72. Cod. rec. *hortantiſque eum*.
73. Cod. rec. *pro communiori utilitate, & conſolatione*.
74. Cod. rec. *ſuo*.
75. Cod. rec. *Et Canonico Florentino S. P. D.*

placitam Deo, & quae nobis exemplo esse possit, si non ad eadem suscipienda, at ad toleranda patientius, quae contra carnem nos premunt. Habeo pio huic officio gratias quas possum: quae vero debentur, referat ille, cujus gloriae hujus scribendi labor inservit. Hortor, capessas alia, neque hic finem industriae facias: Malis autem, nostra hujusmodi persequi, quam involvi Gentilibus, in quibus sine fructu defatigatio multa est. Nosti, quanta Sanctorum Martyria legat Ecclesia [76], quam grande de his circumferatur Volumen [77], rariorem illa fidem videntur habere, quod minus diserte sunt scripta: Annotantium caritas praesenti magis officio satisfecit, quam Posteritati [78]. Quod elegans legitur, hoc & factum creditur, pro deliris inconcinna habentur [79]. Nec tamen hujus fastidii tam liber indisertus caussa est, quam nostra indevotio [80], cum non verum in verbis amemus, sed verba. Cuperem ergo, plenum hoc religionis opus [81] suscipi a te, & pretiosas mortes vendicari in lucem, quae etsi coronas suas apud summum Retributorem acceperint, nullius nostrae laudis indigae; non tamen ad praeparandas nostras tantum incitamenti videntur affer-

e re.

76. De antiqua Passiones & acta Martyrum tum privatim, tum in publicis Christianorum coetibus legendi consuetudine; videsis P. Ruinarti Praefat. general. in Acta Martyr. §. 1.

77. De antiquis Passionum Martyrum Collectionibus agit eodem loco idem Cl. Auctor. De qua vero heic loquatur doctissimus Cardinalis; non mihi constat.

78. Insulsa est & risu digna illorum devotio, qui Sanctis decus & honorem fictis miraculis, & fabulis quaerunt.

79. Inelegans frigidaque narratio, & nullas historiae leges servans facile fidem amittit, nisi se nativa quadam simplicitate tuetur. Contra nimium elegantiarum & artis studium Lectorem facile in suspicionem adducit. Media itaque via incedendum.

80. Attamen indisertum librum, & fabulis refertum quis sine fastidio, & devoto animo legat?

81. Ceraunium Episcopum Parisiensem, qui seculo vii. ineunte floruit, VVarnaharius Lingonensis Ecclesiae Archidiaconus Eusebio Caesariensi comparat, quod *Sanctorum Martyrum Gesta* PRO AMORE RELIGIONIS *congregare in Urbe Parisiaca devotus intenderet*.

re. Cogita in hoc quaeſo, & attende pariter, quanta hic merces, quanta gratia, quam diuturna famae & nominis eſſe poſſit propagatio. Eſt tibi aetas ad hanc curam idonea, eſt perſeverans ingenium, ſunt literae cultae & faciles, eſt denique alieno labore jam res praeparata, ut id tantum tui officii videatur, illuſtrare obſcura, laxa reſtringere, prave dicta corrigere, & in eam formam ſtatuere, quae animo pariter & auribus faciat ſatis [82]. Conarer, ſi minus ad levandam inopiam tuam ſubveniret manus potentium; meam, quantulacumque eſt, Bovi trituranti porrigere. Quid ergo de toto hoc genere & putes, & velis, & poſſis, pro tuo in religionem ſtudio, ſcribe ad me. Nam quod de negligentia Praeſulum defles multiplicantium ſine delectu Sacerdotes, dolendum id quidem eſt: quum & propterea frigeſcat fides, & honor Sacerdotii cadat, ac, quod lamentabilius eſt, una ignorantiae jactura & eorum qui regunt, & eorum qui reguntur, animae pereant. Sed quid agas, Franciſce, ubi & vetuſtate roboratum jam malum eſt, & ſine commotione Eccleſiae admoveri ſecuris non poteſt [83]. Precemur bona Proximis noſtris, & nobis: idque agamus, ut ſi non agunt alii quod expedit; nos praeſtemus Deo quod poſſumus [84]. Bene vale. Romae. D. xxv. Januar. 1469.

EPI-

82. Id operis, quod Caſtilionenſi Eminentiſſ. Cardinalis injungit, Viris eruditis immenſis laboribus ſtetit. Difficultatem operis Caſtilionenſis praevidit, & pluribus ſequenti Epiſtola, qua huic reſpondit, exaggeravit.

83. Vid. S. Auguſtin. lib. 3. cont. Epiſt. Parmeniani cap. 1. & ſeqq.

84. *Quid agimus, cum ita improborum multitudine premimur, ut judicium noſtrum in aliqua coërcitione non poſſimus exercere?* Auferte, *inquit* (1. Cor. 5. 13.) malum ex vobis ipſis: *ideſt; Si non poteſtis auferre malum ex medio veſtrum, ipſum malum auferte ex vobis ipſis*. S. Auguſtinus loco cit. cap. 2. num. 15.

EPISTOLA
D. FRANCISCI CASTILIONENSIS
A D[85]
CARDINALEM PAPIENSEM,
In qua pulchre se eximit ab injuncto[86] *Martyrum opere.*

REVERENDISSIMO DOMINO[87]
JACOBO CARDINALI PAPIENSI,
FRANCISCUS CASTILIONENSIS PRESBYTER
S. P. D.

Umanissimas, ac disertissimas literas, manuque propria conscriptas, abs te, Reverendissime Domine, nuper accepi, quibus Antonianum Martyrium cum Epistola nostra te accepisse ostendis: laudasti officium meum verbis amplissimis: egisti pro parvulo munusculo gratias ingentes: fecisti, ut res minima magna esse videretur. Collegisti omnes locos, quibus persuasio fieri possit, ut id, ad quod me hortaris, magno animo, & cum fiducia aggrediar. Velles enim, ut Martyria, Vitasque Sanctorum, qui habentur in Ecclesia, quae minus eleganter scripta sunt, denuo aliquo faciliori, ne dixerim, disertiori stilo, quod in me non est, illustrarem. Ad quod opus perficiendum, utinam tam mihi facultas & tempus daretur, quam animi studium & voluntas praestò esset. Sed neque ad rem tantam, tamque dignam par mihi est dicendi copia: neque, si id adsit, per vitae & multarum rerum agendarum sollicitudines praestare queam. Nescis, quot quantisque incommodis & perturbatio-

 nibus

85. Cod. rec. *Jacobum*
86. Cod. rec. *sibi Martyrum vitas scribendi opere*.
87. In Cod. rec. geminatur *D. D.*

nibus undique premar, nullum datur respirandi tempus, nedum ad studia literarum, & ad conscribendum aliquid locus praestetur. Primum omnium in ea sum Ecclesia constitutus, in qua magna pars diei circa divina officia, exequias, & Anniversaria Mortuorum consumenda sit. Habeo, ut nuper ad te scripsi, curam septem Pupillorum, qui sunt etiam ὀρφανατέκνα, utroque parente orbati, quorum major natu undecim annos natus est, omnisque totius eorum domus sollicitudo a re maxima usque ad minimam mihi suscipienda est. Habent satis amplum patrimonium, & fundorum magnam copiam: haec omnia mihi curanda sunt; praeter sollicitudinem tenellarum aetatum, quae me die noctuque excruciat, & sub noctem cura recursat, ne quid eis adversi eveniat circa valetudinem, nequid puerilis infantia maculetur pravitate morum. Scio enim id esse verissimum quod ab Horatio dictum est:

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu . . . . . .

Veniunt & ad me quotidie duo tresue ad summum adolescentes, ut aliquid Graecarum literarum eis impertiar, qui ut darem accedendi locum, & breve temporis momentum eis condonarem, summis precibus, & Amicorum rogatu a me extorserunt; non quod id quod scio, quantumcumque est, non libenter, & sine invidia communicem, sed quia tot rebus agendis non datur perficiendi cujusque operis locus. Premit me praeterea doctrinae sitis, & scientiae, humanarumque artium desiderium, quarum studio propter haec incommoda tanto cum dolore animi careo, ut narrari nequeat; quum in dies ob tot tantasque sollicitudines sentiam, id continue minui, quod augeri vellem. Sed & res ipsa, quam proponis, non tam facilis est, nec ita se nobis offert, ut sine sudore perfici queat. Novi ego magna ingenia etiam nostris temporibus admodum erudita, & ad dicendum exercitata; nemo tamen est, qui velit praeter Epistolas quasdam, aut brevia Epigrammata scribere. Si quod opus longioris labo-

ris,

ris, aut historia suscipienda est, omnes aufugiunt, nusquam se alto mari credere audent [88]. Video etiam, Majores nostros Ecclesiae principes hoc idem servasse. Siqui docti, aut diserti fuere, suscepere singuli singulas duasve ad summum sanctorum Vitas. Scripsit Athanasius Antonii Vitam, Gregorius Nazianzenus Basilii, Gregorius Papa Benedicti, Severus Martini, Paulinus Ambrosii, Ambrosius ipse Beatae Agnetis, ac Vitalis & Agricolae, Hieronymus Pauli Eremitae, & Hilarionis, simulque de Monacho captivo breve quid, elegans tamen, ut Hieronymi dulcedinem sapiat. Neque id eos fecisse dixerim, quod non potuissent majora praestare, si voluissent. Scripsit Ambrosius multa volumina de rebus variis, hoc idem fecit Hieronymus, & uterque Gregorius, quos nuper nominavi. Potuissent Sanctorum Martyrum palmas diserte & eleganter conscribere, sat scio; tanta erat in eis doctrina, tanta facundia, ut facile eas cum magna hominum laude & gratia prosequi potuissent: erat etiam opus dignum omni pietate, ac caelesti retributione refertum. Sed ni fallor, ut quisque doctissimus est, ita ea proferre audet, quae maxime novit, quaeque certissimis verissimisque testimoniis rata esse conspexerit. Multa scripta sunt Sanctorum Martyria incertis Auctoribus, ut nosti, quae nullam temporis, aut Historiae legem retinent; nil in se habent praeter insulsam

 quam-

88. Ad hoc munus Historici suscipiendum lib. 1. de Leg. Ciceronem Atticus adhortabatur: *Postulatur a te jamdiu, vel flagitatur potius historia*. Cui Tullius respondit, se morem ei libenter gessurum, si tempore abundaret, & otio: *Intelligo equidem, a me istum laborem jamdiu postulari Attice, quem non recusarem, si mihi ullum tribueretur vacuum tempus, & liberum: neque enim occupata opera, neque impedito animo res tanta suscipi potest: utrumque opus est & cura vacare, & negotio*. Sed, quum ad alia permulta scribenda Ciceroni tempus non deesset, idque illi Atticus opposuisset: *Quid ad cetera quae scripsisti plura, quam quisque e nostris, quod tibi tandem tempus vacuum fuit concessum?* aliam esse respondit aliarum lucubrationum, aliam scribendae historiae rationem: *Subsiciva incurrunt tempora quaedam, quae ego perire non patior, ut si qui dies ad rusticandum dati sint, ad eorum numerum accommodentur quae scribimus. Historia vero nec institui potest nisi praeparato otio, nec exiguo tempore absolvi*.

quamdam pietatem, quae magnam fidem a Lectore postulare videatur; quae siquis in aliquem narrationis ordinem redigere velit, non possit; & quod primum est in Historia, majorem quam antea fidem habitura non sint. Multa sunt apocrypha, ut nosti, & pleraque omnia, hoc est, abscondita a facie Ecclesiae, & non approbata [89]. Multa etiam sunt, quae a Doctoribus improbantur, ut est id, quod in Vita Beati Sylvestri de Baptismo Constantini legitur [90]: quem non a Sylvestro Papa, ut ibi narratur: sed in fine vitae a quodam Eusebio [91] Ariano Episcopo baptizatum, Hieronymus refert [92]. Unumquodque dicendi genus suis legibus continetur [93]; Poëmata, & ἐγκώμια amplitudinem orationis; Civiles caussae locos verisimiles, & probabilia quaeque; Historia

89. Vid. Gelasianum Decretum.

90. Quum a vulgi praejudiciis non statim Viri docti, sed paullatim sese expedierint, mirum videri potest, tam cito, & ab ipsis usque renascentium literarum incunabulis de Romano Constantini Baptismo ambigi coepisse. Sed de ipsa re vid. quae in utramque partem Baronius, Papebroch., Nat. Alex. & alii disputarunt.

91. Nicomediensi.

92. In Chronico ad annum ultimum Constantini.

93. Lucianus de modo scrib. Histor. Ἀγνοοῦντες ὡς οὐ στενῷ τῷ ἰσθμῷ διώρισται, καὶ διατετείχισται ἡ ἱστορία πρὸς τὸ ἐγκώμιον, ἀλλά τι μέγα τεῖχος ἐν μέσῳ ἐστιν αὐτῶν· καὶ τὸ τῶν μουσικῶν δὴ τοῦτο, δὶς διὰ πασῶν ἐστι πρὸς ἄλληλα, εἴγε τῷ μὲν ἐγκωμιάζοντι, μόνου ἑνὸς μέλει, ὁπωσοῦν ἐπαινέσαι, καὶ εὐφρᾶναι τὸν ἐπαινούμενον. καὶ εἰ ψευσαμένῳ ὑπάρχει τυχεῖν τοῦ τέλους, ὀλίγον ἂν φροντίσειεν. ἡ δὲ οὐκ ἄντι ψεῦδος ἐμπεσὸν ἡ ἱστορία, οὐδ' ἀκαριαῖον ἀνάσχοιτο, οὐ μᾶλλον, ἢ τὴν ἀρτηρίαν ἰατρῶν παῖδές φασι, τὴν τραχεῖαν παραδέξασθαι, ἄν τι ἐς αὐτὴν καταποθέν. ἔτι ἀγνοεῖν ἐοίκασιν οἱ τοιοῦτοι, ὡς ποιητικῆς μὲν καὶ ποιημάτων, ἄλλαι ὑποσχέσεις, καὶ κανόνες ἴδιοι, ἱστορίας δὲ, ἄλλοι. *Ignari videlicet, quod non angusto aliquo isthmo divisa & intersepta sint Historia, & Encomium; Sed magno quodam muro per medium sunt e distincta, & Musicorum illud,* δὶς διὰ πασῶν. Bis per omnes chordas, *quod dici solet, inter se distant. Siquidem ille, qui Encomium scribit, hoc unum spectat, ut quibuscumque modis possit, eum quem laudandum suscepit, extollat, atque oblectet; etiamsi per mendacium forte id consequatur quo tendit, parum id curat. At contra Historia nihil falsum inseri sibi, ne pauxillum quidem, permittit, non magis quam arteriam dicunt Medicorum pueri, eam quae trachea, sive aspera vocatur, quicquam potus, aut cibi in se recipere. Rursum nescire iidem videntur, quod & Poëtices quidem, & Poëmata aliud promittunt; aliud Historia, regulasque diversas habent.*

ſtoria veritatem potiſſimum [94], & ordinem rei geſtae [95] poſtulare videtur: omnia elegantiam linguae, & facundiam non adſpernantur [96]: adeo ut in ea ſententia difficillimum ſit, aliquid ſcribere, quod in manus cujuſque doctiſſimi cum venerit, contemnendum non ſit [97]. Quare ne me quaeſo ad id horteris, neque id a me poſtules, quod nec promittere audeam, nec ſi promiſerim, praeſtare poſſe confidam. Nulla eſt profecto res, quam tua cauſſa, tuoque juſſu, modo potis ſim, non libenter ſim ſuſcepturus; tanta tibi debeo multis de cauſſis. Non minus etiam nunc debeo ex his, quae mihi noviſſime offers in literis tuis, quae ſiquando neceſ-

---

94. Praeclare Polybius lib. 1. Ὥσπερ ζώου τῶν ὄψεων ἀφαιρεθεισῶν, ἀχρειοῦται τὸ ὅλον· οὕτως ἐξ ἱστορίας ἀναιρεθείσης τῆς ἀληθείας, τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελὲς γίνεται διήγημα. *Ut animal luminibus ademtis prorſus inutile redditur; ita ſi veritatem ex Hiſtoria tollas, quod illius ſupereſt, inutile fit.*

95. *Παρ' οἷς γὰρ ἀσυνάρτητός ἐστιν ἡ τῶν χρόνων ἀναγραφή, παρὰ τούτοις οὐδὲ τὰ τῆς ἱστορίας ἀληθεύειν δύναται. Apud quos confuſa eſt, & diſſoluta temporum ratio, illis nec hiſtoriae veritas conſtare poteſt.* Tatianus Orat. ad Graec.

96. Tres haſce Hiſtoricae facultatis praeceptiones, veritatem ſcilicet, ordinem, & elegantiam, Tullius lib. 2. de Oratore complexus eſt: *Nam quis neſcit, primam eſſe hiſtoriae legem, ne quid falſi dicere audeat? Deinde, ne quid veri non audeat? Nequa ſuſpicio gratiae ſit in dicendo, nequa ſimultatis? Haec ſcilicet fundamenta nota ſunt omnibus. Ipſa autem exaedificatio poſita eſt in rebus, & verbis. Rerum ratio ordinem temporum deſiderat, regionum deſcriptionem ...... Verborum autem ratio, & genus orationis fuſum, atque tractum, & cum lenitate quadam aequabili profluens, ſine hac judiciali aſperitate, & ſine ſententiarum forenſium aculeis, proſequendum eſt.*

97. Merito apud Lucianum ii vapulant, qui *πάνυ ῥᾷστον, καὶ πρόχειρον, καὶ ἅπαντος εἶναι ἱστορίαν συγγράψαι, ἤν τις ἑρμηνεῦσαι τὸ ἐπελθὸν δύνηται: Plane facillimum, ac promtum, & cujuſvis hominis eſſe exiſtimant, Hiſtoriam ſcribere; ſi quis modo exponere verbis poſſit, quod utcumque in mentem venit.* Contra ipſe Lucianus multae id operae eſſe exiſtimat, & non minus quam cujuſvis alterius generis lucubrationes, artis & induſtriae deſiderare: *Τὸ δὲ οἶσθά που καὶ αὐτός, ὦ ἑταῖρε, ὡς οὐ τῶν εὐμεταχειρίστων, οὐδὲ ῥαθύμως συντεθῆναι δυναμένων τοῦτ' ἐστίν, ἀλλ' εἴ τι ἐν λόγοις καὶ ἄλλο πολλῆς τῆς φροντίδος δεόμενον, ἤν τις, ὡς ὁ Θουκυδίδης φησίν, ἐς ἀεὶ κτῆμα συντιθείη. Ceterum noſti & ipſe, o Amice, quod hoc neque facillimorum quidpiam ſit, neque eorum quae negligenter, ac temere componi poſſunt: Sed ſi quid aliud uſquam inter ea, quae oratione traduntur, multa cura opus habet, hoc certe habet; ſi quis, ut Thucydides ait, Hiſtoriam quaſi perpetuam poſſeſſionem adornet.* Quam multis ei opus ſit, qui Hiſtorici boni nomen poſſidere velit, oſtendit Ger. Joh. Voſſius Art. Hiſtor. cap. xxxii.

cessitas urgeret; magna cum fiducia abs te petere non erubescerem. Sed ex Altissimi gratia non desunt necessaria, & victui opportuna. Siquid deest, deest Ecclesiae nostrae, quam reficere, ac resarcire cupio ante obitum ob memoriam illius Sanctissimi Patris, a quo illam accepi [98]. Si magnam librorum copiam non habeo, considero etiam e contra, me non posse illis operam dare. Quare jam fero aequo animo hanc conditionem vitae, in qua positus sum. Haec, quae extrinsecus accessere, nonnihil gravia ac molesta sunt. Sed & haec quoque jam coepi patientius tolerare, quamquam homini insueto id praestare arduum sit. Superiori aetate, dum magis fervebat sanguis, quaeque res minima offendebat animum, levissimum quodque incommodum mentem excruciabat. Jam in dies patientior fio: nihil est jam quod magnopere mihi dari velim; nihil est quod optem praeter *bonitatem*, *& disciplinam*, *& scientiam*. Nam quid aliud petendum sit, non video. Dixi jam multis annis antea: ***In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.*** Quid jam nunc dicendum erit, cum ingravescit aetas, ***& inclinata est jam dies***, nisi exspectare vocationem Domini, ut ad respondendum praesto sim? Sed üt πρὸς τὸ πρόβλημα redeamus; non video hoc tempore, & his incommodis, & vitae perturbatione durante [99], posse petitioni tuae satisfacere, quum praesertim magna videatur mihi ea provincia: non est unius diei labor, sed mensium & annorum [100], mihi praesertim, qui sum ad omnia ineptus, & ingenio tardiusculus. Vidisti hoc Martyrium Antonianum: laudasti illud supra meritum φιλίας ἕνεκα. Scripseram quoque his superioribus annis Vitam Beati Marci Papae, cujus Corpus hic apud nos habemus

98. In Cod. rec. additur, *Antonii scilicet Archiepiscopi Florentini*: Quod in Cod. Ser-Ubert. margine legebatur.

99. Cod. rec. *durantibus*.

100. Eaedem, ut superius vidimus, rationes Ciceronem ab hoc munere suscipiendo deterruerunt.

mus in hac Florentina [101] Ecclesia Sancti Laurentii. Cumque longam quamdam de eo reperissem Historiam, redegi illam, strictim carptimque ea colligendo, quae necessaria in eum locum, ut in Lectiones Matutinales distingui posset. Est autem in modum Sermonis ad Collegium nostrum. Simul etiam tetigi omnia, quae ad laudem, & illustrationem Ecclesiae nostrae pertinere videbantur. Mittam illam [102] ad te, si jusseris, quandoquidem in hac parte operam nostram postulas, ut videas hic quoque, quo probes hominis industriam, & dicendi genus. Sed quid haec quotidie insulsa ineptus ingeram, cujus sciam aures esse eruditissimas, & judicium gravissimum: cum etiam prae rerum agendarum & negotiorum multitudine, καὶ πολλῇ ἀσχολίᾳ sciam tibi ad legendum tempus non dari, praesertim τὰ πάρεργα, & minus eleganter conscripta. Satius esset profecto mutire, quam prava, καὶ ἀσχήμονα secundum Victorini Praeceptoris sententiam scribere. Vale.

HIE-

101. Cod. Ser-Ubert. *In hac Ecclesia S. Laurentii Florentini*.
102. Exstat MS. in eodem Cod. Ser-Ubert. ex quo ista descripsimus.

HIERONYMUS ABBAS

S. FLORAE ARETINAE,

FRANCISCO CASTILIONENSI

PRESBYTERO[103]

S. P. D.

COMMENDAT[104]

ANTONIANUM MARTYRIUM.

Ovi Martyris Antonii virtus apud Barbaros sepulta, & Christianis ferme omnibus jacuisset incognita, nisi eam praeclarum ingenium tuum extulisset. Longe igitur nostra, id est, Christianorum Respublica tibi debeat, in cujus aerarium non minuta aera, ut Anus olim Evangelica, sed magnum auri pondus ingesseris. Aucta est Ecclesia pro tua virtute duobus Antoniis, Patre scilicet, ac Filio; altero Confessore, altero Martyre. Atque utinam superioribus temporibus, dum in Christianos frequentium persecutionum detonaret procella, Scriptores tibi similes habuisset Ecclesia[105]: quorum alii tot & tantis ineptiis scripta referserunt sua, ut rudis nimium & inculta oratio vero plerumque fidem minuat[106]. Alii figmentis & mendaciorum involucris ita redundant, tantaque mentiti sunt impudentia,

103. Cod. rec. *atque Canonico Florentino*.

104. Cod. rec. *Novum Beati Fr. Antonii Martyrium*.

105. Tempore persecutionum optimos, & integerrimae fidei Scriptores habuit Ecclesia, uti colligere est ex paucis illis monumentis, quae Diocletianeae persecutionis incendium, aut injuriam temporum evaserunt, & ad nos integra illibataque pervenerunt.

106. Haec & alia hujusmodi vitia non ad coaevos Scriptores pertinent; sed ad eos, qui postmodum ex proprio ingenio, & ineptis traditionibus deperdita vett. Martyrum Acta reparare adgressi sunt.

tia, ut fidelium animos labare interdum in fide ac nutare compellant. Quale est illud de Constantini lepra, deque ejus per Sylvestrum baptismo, & pleraque id genus, quae omnia vera mordet & castigat Historia. Tu nectar, tu mella diffundis. Genus dicendi humile, pressum, facile, illaboratum, mellifluum, & veritati imprimis & Christianae puritati conveniens: venustatis autem & ornatus, quantum par est, quantumque res postulat, in se habet. Redditus est mihi Libellus cum tuis literis Feria V. in Coena Domini, ut mihi [107] miraculum fiat, ea die Libellum accepisse, qua BEATUS ille martyrium fecit. Et fatebor ingenue, uberes mihi inter legendum excussisse lacrymas. Tu igitur *velut oliva fructifera in domo Domini; & tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum dabit in tempore suo;* & de praeteritis dignam adsequeris cum ab hominibus laudem, tum ab optimo Deo mercedem: & in futurum majora nobis de tuo ingenio polliceris [108]. Hortor te ergo, mi Francisce, ut quemadmodum coepisti, de talento tibi credito pericliteris, & lucernam ingenii tui, jampridem exemtam modio, super candelabrum colloces, ut dies noctesque luceat iis, qui in domo sunt Domini, & pulsa errorum ac tenebrarum caligine, veritatis lumen pectoribus Christianis infundat. Vale felix.

Aretii die VII. Aprilis 1469.

DEO GRATIAS.

107. In Cod. rec. deest, *mihi*

108. Heic finem scribendi non fecit Castilionaeus, sed alia ingenii sui monumenta literis mandare perrexit; ut Vitam S. Vincentii Ferrerii anno 1470. ad Jacobum Cardin. Papiensem; Vitam S. Petri Martyris anno 1471. ad B. Cardinalem Ravennatem; & Vitam S. Thomae Aquinatis anno 1472. ad eumdem Cardinalem. Quae MSS. exstant in nostro Cod. Ser-Ubert. & alia, de quibus videsis Possevinum in Apparatu, Gerardum Johan. Vossium de Historicis Latin. lib. iii. cap. vii. & P. Negrium in Scriptorib. Florentin.

REGESTUM.

✠. †. ††. A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. V. X. Y. Z. Aa. a. b. c. d. e.

Omnes ſunt Duerniones, praeter e., qui ſunt Terniones.

FLORENTIÆ. Anno MDCCXXVIII.
Typis Bernardi Paperini, Typographi S. R. C. Magnae Principis Viduae ab Etruria.

Propè Eccleſiam Divi Apollinaris, ſub Signo Palladis, & Herculis.

